Henrik Ranby

SYDSVENSKT KORSVIRKE I.

Bibliografi och forskningsöversikt med nordiska utblickar

Half-timber in Southern Sweden I. Bibliography and research overview with a Scandinavian outlook. English summary.

GÖTEBORGS UNIVERSITET 2024

SYDSVENSKT KORSVIRKE I.

Bibliografi och forskningsöversikt med nordiska utblickar

Half-timber in Southern Sweden I.

Bibliography and research overview with a Scandinavian outlook. English summary

Henrik Ranby

Till minnet av min far, Jan Ranby

GÖTEBORGS UNIVERSITET

GÖTEBORG 2024

Böcker av Henrik Ranby:

Arkitektur och byggnadstraditioner på Kullahalvön (1995).
Jugendepoken i Malmö (1996).
Krapperups byggnader (med Caroline Ranby, 1998).
Harald Boklund (diss., 2002).
Helsingborgs bebyggelseutveckling 1863–1971 (Helsingborgs historia VII:3, 2005).
Kakelugnar från Höganäs (2011).
Höganäs från stenålder till millennieskifte (red. 2011).
Kullahalvön mellan istid och kommunreformer (red. 2013).
Bak' det höga näset (2013).
Henriks byggnadsvård (2014).
Museum (2020).
Åkdon, blick och landskap (2020).
Minnet av Caroline (2021).
Kullens fyr (red. med Peter Appelros 2023).
Decemberbarn (2023).
Fasadsten i Göteborg (med Erik Sturkell och Thomas Eliasson) 2023. Geologiska föreningens specialpublikation nr 4. Online.
Kulturarv, keramik, konst. Höganäs Museum och konsthall 1923-2023 (red. 2024).

Omslagsbild. OLOF KRUMLINDE: *Utan titel* (1897). Parti av Kyrkogatan i Halmstad med Aspegrenska huset i mitten och Brooktorpsgården t. v. Även det högra huset är ett korsvirkeshus, på målningen putsat, idag med synligt korsvirke. Olja på duk. Hallands Konstmuseum HMK000333. Publicerad på försättsblad till *Halmstads historia del 2*, tiden 1645–1850 (1968).

Omslagets baksida: GUSTAF RYDBERG: *Skånskt landskap med bondgårdar* (1908). Malmö Museer. Publicerad i Fisher & Gylling 1925.

Forskningen finansierad av Berit Wallenbergs fond.

© Henrik Ranby 2024.

Abstract

Half-timber in Southern Sweden I. Bibliography and research overview with a Scandinavian outlook. With an English summary.

by Henrik Ranby

186 Pages

Key words: half-timber, wood, Scania, Southern Sweden, vernacular architecture, conservation, heritage, regionalism

This study is a bibliography and research overview about half-timbered building traditions in the towns and rural areas of Southern Sweden, primally the counties Scania (Skåne), Halland and Blekinge (until 1658 a part of Denmark) but also in other parts of Southern Sweden. The study is the first report from a research project in progress and identifies 504 books and articles about, or partly about, the subject, most of them written in Swedish. For comparison, some relevant texts in English, German, Norwegian and Danish are also included.

The study has three main chapters after a short introduction. First comes a partly commented alphabetical bibliography, then follows a bibliography in which the same texts are organized geographically under countries, counties, towns and, for texts concerning Scania, the jurisdictional districts called ”härad”. The last chapter is a chronological research overview on half-timber i southern Sweden, which also gives the main content to the English summary.

The major result of the study is that a lot has been written on the subject half-timber i Southern Sweden since the 1900th century, mainly in art history, ethnology, archaeology as well as in local overviews. Many of the texts, however, are short, published locally and outside the universities. In some of them, the pictures (drawings or photographs) give us the most interesting information. The knowledge is fragmental and there have been few attempts to compare the examples, draw general conclusions and to write a solid overview.

Förord

I *Skånsk kulturmiljövård* (*SHFÅ* 2005) avslutade jag en artikel med följande ord:

I en kommun som Höganäs försvinner uppskattningsvis tio korsvirkeshus om året utan att något rivningslov krävs. Här hade man önskat en samlad insats för att värna Skånes traditionella och särpräglade byggnadsteknik innan det är för sent. Vore det inte de regionala instansernas uppgift att hävda korsvirket som ett av Skånes starkaste varumärken?[1]

Någon tydlig respons fick jag dessvärre aldrig på detta utspel. Likväl fortsätter jag att hävda korsvirkesbebyggelsens kulturhistoriska värde och dess avgörande betydelse för den sydsvenska identiteten, en identitet som genom åren också varit ett genomgående tema i min forskning.[2] Ett vetenskapligt förhållningssätt till sydsvenskt korsvirke måste, som jag ser det, innebära att nyansera nordisk bebyggelsehistoria men också innefatta en kritisk hållning till det nutida regionbyggandets administrativa och politiska mekanismer.[3] Därav följer att min studie måste gå utanför Skånes gränser.

Behovet av forskning om korsvirkesbebyggelse inom det nuvarande Sveriges gränser kan enkelt uttryckas med det faktum, att någon avhandling i, eller större sammanfattning av, ämnet inte skrivits sedan Carl Werners avhandling 1924. Som nytillträdd universitetslektor i kulturvård vid Göteborgs universitet började jag 2015 skissera forskningsprojektet *Sydsvenskt korsvirke*. Projektet utvecklades till en mer genomtänkt plan 2019 men kunde ta egentlig fart först efter att min bok *Åkdon, blick och landskap* låg färdig sommaren 2020. Dåligt vinterväder, Corona-avstängning, några välfyllda privatbibliotek och egen envishet gav förut-sättningarna för att arbetet med denna bibliografi och forskningsöversikt kunde ta fart under vårvintern 2020–21. Hösten 2021 beviljades jag medel från Berit Wallenbergs fond, vilket gav förutsättningar för att fullfölja delprojektet under 2022. Forskningsprojektets helhetsidé presenteras i *ALE* 2021:3–4.[4]

Jag vill rikta mitt tack dels till Berit Wallenbergs fond, dels till personalen på Höganäs bibliotek, Halmstads stadsbibliotek, Kristianstads stadsbibliotek och Ängelholms stadsbibliotek. Vidare till mina bollplank f. d. stadsantikvarien i Malmö Anders Reisnert, arkeologen FD Andrine Nilsen, chefen för Folklivsarkivet i Lund FD Karin Gustavsson, arkeologen och doktoranden Joakim Thomasson, arkeologen, timmermannen och doktoranden i kulturvård Karl-Magnus Melin, arkitekten Per Godtfredsen, arkitekten Erik Frederiksen samt antikvarien och doktoranden i kulturvård Robin Gullbrandsson, som seminariegranskade texten våren 2022. Vidare till universitetsbibliotekarien Katarina Östling vid Biomedicinska biblioteket, Göteborgs universitetsbibliotek, som granskat bibliografin och till universitetslektor FD Jennie Sjöholm som varit behjälplig med den engelska sammanfattningen. Ett postumt tack riktas slutligen till min far, Jan Ranby, vars boksamling och litteraturtips haft stor betydelse för bibliografiarbetet.

Denna text presenterades i preliminär form på högre seminariet i kulturvård vid Göteborgs universitet 25 maj 2022, varvid några väsentliga synpunkter framkom. Jag vill också framhålla att jag nästan varje lördag under forskningstiden haft förmånen att få deltaga i det praktiska bevarandearbetet av korsvirkesgården Himmelstorp på Kullaberg.

Henrik Ranby, december 2022

1 Ranby 2005, s. 90.
2 Ranby 2002, 2020.
3 Persson 2008.
4 Ranby 2021.

Innehåll

Inledning, s. 8

Syfte, s. 8.
Ambitionsnivå, s. 9.
Disposition, s. 9.
Begreppen korsverk och korsvirke, s. 9.
Stadsmässigt och lantligt korsvirke. s. 10.
Metod och källor, s. 11.
Innehåll, s. 12.
Resultat, s. 13.
Förkortningar, s. 14.

Alfabetisk (delvis kommenterad) bibliografi, s. 15.

Topografisk (lands-, landskaps-, härads- och stadsindelad) bibliografi, s. 65.

Generellt hållen litteratur, s. 65.

Danmark, s. 67.

England, s. 73.

Frankrike, s. 73.

Norge, s. 74.

Tyskland, s. 75.

USA, s. 77.

Sverige, allmänt, s. 78.

Svenska landskap, s. 84.

Blekinge, s. 83.
Bohuslän, s. 85
Gotland, s. 85.
Halland, s. 86.
Skåne, allmänt, s. 89.

Skåne, särskilda härader, s.101.

Albo härad, s. 101.
Bara härad, s. 103.
Bjäre härad, s. 103.
Frosta härad, s. 104.
Färs härad, s. 104.
Gärds härad, s. 105.
Harjagers härad, s. 105.
Herrestads härad, s. 105.
Ingelstads härad, s. 105.
Järrestads härad, s. 106.
Ljunits härad, s. 107.
Luggude härad, s. 107.
Norra Åsbo härad, s.112.
Onsjö härad, s. 112.
Oxie härad, s. 102.
Rönnebergs härad, s. 113.
Skytts härad, s. 113.
Södra Åsbo härad, s. 114.

Torna härad, s. 114.
Vemmenhögs härad, s. 115.
Villands härad, s. 115.
Västra Göinge härad, s. 116.
Östra Göinge härad, s. 116

Småland, s. 116.

Södermanland, s. 116.

Västergötland, s. 117.

Värmland, s. 117.

Östergötland, s. 117.

Svenska städer, s. 118.

Båstad, s. 118.
Falkenberg, s. 118.
Falsterbo, s. 118.
Gamla Lödöse, s. 119.
Göteborg, s. 120.
Halmstad, s. 120.
Helsingborg, s. 124.
Kalmar, s. 128.
Karlshamn, s. 128.
Kristianopel (tidigare stad), s. 129.
Kristianstad, s. 129.
Laholm, s. 132.
Landskrona, s. 133.
Lund, s. 133.
Luntertun (tidigare stad), s. 136.
Malmö, s. 136.
Simrishamn, s. 144.
Skanör, s. 145.
Stockholm, s. 146.
Sölvesborg, s. 146.
Tommarp (tidigare stad), s. 147.
Trelleborg, s. 148.
Ystad, s. 149.
Visby, s. 151.
Vä (tidigare stad), s. 152.
Åhus (tidigare stad), s. 153.
Ängelholm, s. 153.

Forsknings- och litteraturöversikt gällande studier av sydsvenskt korsvirke, s. 155.

Pionjärinsatser, s. 155.
Städernas korsvirke – bevarandestävanden och konsthistoriska perspektiv, s. 156.
Lantligt korsvirke – etnologiska perspektiv, s. 158.
Trästad, stenstad, korsvirkesstad?, s. 161.
Nedgång, s. 162.
Korsvirke och stadsarkeologi, s. 163.
Bebyggelseinventeringar och fotoböcker, s. 164.
Byggnadsvårdslitteratur och folkligt engagemang för skånelängor, s. 164.
Den problematiska skånska särarten, s. 165.
Nystart, s. 166.

Källor och litteratur, s. 169.

English Summary. Half-timber in Southern Sweden, p. 171.

Inledning

Denna bibliografi och forskningsöversikt utgör den första delredovisningen av forskningsprojektet *Sydsvenskt korsvirke* och utgör samtidigt en huvudförutsättning för projektets fortsatta utveckling. Bibliografin bedöms efterhand kunna utvecklas och revideras, varför föreliggande skrift får betraktas som en första version. Tips om kompletterande korsvirkeslitteratur emottages tacksamt.

Syfte

Syftet med denna bibliografi är att skapa utgångpunkt och genvägar för vidare forskning i ämnet *Sydsvenskt korsvirke,* både inom projektet med samma namn och för andra forskare som känner sig kallade. Bebyggelsehistoria är en av de ben som kulturvårdsämnet står på. Utan en fortgående bebyggelsehistorisk kunskapsuppbyggnad går det i längden inte att skapa förståelse för kulturarvsfrågor i den gestaltade livsmiljön.[5] Jag menar vidare att utforskandet av bebyggelse- och kulturhistoria också måste tillmätas ett humanistiskt egenvärde.[6] I forskningsprojektets formulering identifierades en betydande kunskapsbrist angående sydsvenskt korsvirke. Bibliografin är det första steget i att övervinna denna.

Som avgörande för framtida korsvirkesforskning framstår att skapa bryggor mellan olika berörda universitetsämnen: historisk arkeologi, etnologi, konstvetenskap, kulturgeografi, kulturvård, arkitektur m. fl. Historiskt deskriptiva synsätt måste kombinerade både med kulturanalytiska och med hantverksforskningens konstruktions- och hantverksanalytiska. Därmed arbetar jag i Institutionen för kulturvårds tvärvetenskapliga tradition.[7] Att sammanknyta den akademiska forskningen, museidokumentationerna och den lokalhistoriska kunskapsuppbyggnaden, sprungen ur folkligt engagemang och ideellt arbete, framstår ävenledes som centralt. Ett viktigt delsyfte i detta är att skapa genvägar och kopplingar mellan lokalhistoriskt kunskapsstoff i årsböcker och andra hembygdspräglade studier, mellan Halmstad och Malmö, Kristianstad och Ystad, Albo och Luggude härader etcetera. Det är ofta just sådana jämförande studier och överblickar som har saknats. Viktigt är också att lyfta fram korsvirkesbyggandet utanför det som vanligen uppfattas som kärnområdet i de gammaldanska landskapen, att dra blickarna till städer som Gamla och Nya Lödöse, Kalmar och Visby och visa att korsvirkestekniker också kan förekomma i exempelvis Väster- och Östergötland. Till detta kommer de internationella jämförelserna, de nordiska utblickarna mot Danmark och Norge och det större nordeuropeiska sammanhangen, historiskt sett särskilt kontakterna med Tyskland.

5 Holmberg 2010.
6 Ranby 2020, s. 16-17.
7 Löfgren 2021.

Ambitionsnivå

Ambitionsnivån i detta delprojekt har inneburit att skapa en första bibliografi över *Sydsvensk korsvirke* på begränsad tid. Efterhand som materialet växt har jag insett att jag måste sätta en övre gräns för hur många texter som kan tas med. En bibliografi kan lätt bli för bred och skulle riskera att bli ett livsprojekt. Att fördröja den angelägna korsvirkesforskningen som är tänkt att ta vid efter bibliografin vore dock kontraproduktivt. Jag har därför valt att sätta 500 texter som övre gräns för att göra projektet hanterligt. Vidare satte jag mig för att slutföra bibliografiprojektet under 2022.

I min litteratursökning har jag eftersträvat ett urval, så att någon text finns med om alla berörda landskap, härader och städer. Om det flesta städer finns någon text medan det är svårare att finna litteratur om vissa skånska härader. Vad beträffar Göinge-häraderna är detta inte särskilt konstigt – här byggdes få korsvirkeshus.

Disposition

Bibliografin utgörs, förutom av denna inledning, av tre delar, *en alfabetiskt uppställd, delvis kommenterad, bibliografi* och därefter *lands-*, *landskaps-, härads- och stadsindelning av samma material*, vilken skall göra det möjligt att söka litteratur om kors-virkesbebyggelse i exempelvis Norge, Blekinge, Vemmenhögs härad i Skåne eller Helsingborg samt urskilja böcker inriktade på stadsmässigt respektive lantligt korsvirke. Den tredje delen utgör en *kronologisk forskningsöversikt*, som avser att ge en översikt av hur forskningen om korsvirke vuxit fram, vilka perspektiv och frågeställningar den präglats av, vilka ideologiska ramverk och blockeringar som spelat in och vilka forskare som byggt vidare på andras resultat. Framställningen är i huvudsak begränsad till Sverige. Forskningsöversikten utgör också huvudinnehållet i den engelska sammanfattningen.

Begreppen korsverk och korsvirke

Ordet *korsvirke* är ett konventionellt men relativt sentida begrepp. Att bygga hus med väggar av lerklinta flätverk på någon form av trästomme är en globalt förekommande byggnadsteknik som funnits sedan forntiden. Antikens romare talade om ”Opus craticum”.[8] Olaus Petri skriver ”stendelshus” medan man i senmedeltidens Danmark talade om byggnader ”murade mellan stolpar”.[9] Enligt SAOB används ”Kors-wirke” i Stockholm 1586. SAOB anger att begreppet ”virke” ej endast kan avse timmer utan också förekommer som olika dialektala varianter i betydelsen ”verk”, alltså handling eller resultat av skapande.

[8] https://en.wikipedia.org/wiki/Opus_craticum 2022-06-08.
[9] Werner 1924, s 1.

Från 1500-talet in på 1800-talet användes ofta ordet ”korsverk”, ett ord som överensstämmer med skiftes-verk, bålverk, murverk, gallerverk, stolpverk, hantverk, Fachwerk, bindingsværk, m. fl. och betonar kon-struktionen eller arbetssättet (eng. work, ty. werk) snarare än själva virket.[10] ”Korswärkz wägg” är belagt i svenskan 1577. ”Korsverk” förekommer i danskan 1615 men ersattes där under 1600-talet av ”bindings-værk”. Linné skriver om ”korsvärk” i Visby (1741)[11] och i *Skånska resan* (1751) omväxlande ”korswärke”[12] och ”korswerke”;[13] C. G. Brunius (1850, 1854) skriver ”korsverk”[14], Tengberg (1869) skriver omväxlande korsverkshus och korsvirkeshus[15] men efter 1850 blev ”korsvirke” den dominerande konventionella termen.[16] Arkitekten John Smedberg skriver dock ”korsverksbyggnader” ännu 1902.[17] Palle Lauring (1961) menar att ”Det svenske namn 'korsvirke' er huset set udefra, oplevet og døbt af øjet. Dansk ”bindingsværk” er navngivet af arbejdet at binde tømmeret sammen”.[18] Peter Broberg (1994) ansluter till denna uppfattning. Karl-Magnus Melin (2011) har föredragit att använda ordet ”korsverk” snarare än ”korsvirke”.[19] Att frångå vedertagen terminologi och dagens allmänna språkbruk bedömer jag dock kan skapa förvirring. Den som forskar om korsvirke bör likväl bära denna språkfråga med sig, att efterleden -virke inte entydigt skall läsas i betydelsen timmer.

Stadsmässigt och lantligt korsvirke

En stor del av korsvirkesbebyggelsen i Norden kan förenklat typologiseras som antingen stadsmässig eller lantlig, vilket motiverat en uppdelning mellan land och stad i bibliografins topografiska avdelning. Korsvirkesbebyggelsen har också ofta utforskats i dessa kategorier, knutna till konstvetenskap (stad) och etnologi (landsbygd).

I Sydsverige är det typiska stadsmässiga korsvirkeshuset från 1400-talet till 1700-talets mitt en tvåvåningsbyggnad med tegelfyllningar, tegeltak, synligt korsvirke och utkragad övervåning. Mellan ca 1750 och 1880 är det ofta en putsad eller panelklädd tvåvåningsbyggnad utan utkragning. Även stadsmässiga korsvirkeshus i en våning förekommer, liksom några enstaka i tre våningar.

Det lantliga korsvirket är ofta förknippat med skåne- och hallandslängan som byggnadsform, en långsträckt envåningsbyggnad, ofta med vitkalkade lerfyllningar och halmtak, som dominerade skånsk och halländsk byggnadstradition ca 1750–

[10] Melin 2011, s. 8.
[11] Linné 1962, s. 160. (”korsverk” i denna upplaga).
[12] Linné 1751, s. 70
[13] Linné 1751, s. 113.
[14] Brunius 1850, s. 354, Brunius 1854, s. 427.
[15] Tengberg 1978 (1869), s. 7, 96).
[16] Werner 1924, s. 2.
[17] Smedberg 1902 (titel).
[18] Lauring 1961, s. 47.
[19] Melin 2011, s. 8.

1860. Panelklädnad är vanligt förekommande. Korsvirkeslängorna är också knutna till den kringbyggda gårdsformen.

I kustsamhällen, fiskelägen, bruksorter, småorter, längs städernas infartsvägar och i tidiga arbetarstadsdelar byggdes korsvirkeshus som blandar stadsmässiga och lantliga drag. Under 1800-talet uppträder helt nya typer av korsvirkeshus: magasin, lokstallar med mera i städerna liksom nya kombinationer av tekniker på landsbygden. Samtidigt som det traditionella korsvirket dör ut börjar korsvirkesvillor byggas, vari korsvirkes uppfattas som ett pittoreskt arkitektoniskt uttryck. Dessa bebyggelse-historiska linjer kommer att beskrivas närmare i senare delar av forskningsprojektet.

Metod och källor

En inledande sökning har genomförts genom Libris träffar på ämnet ”korsvirke”. Denna har kombinerats med sökningar på särskilda häraders namn. Min egen omvärldsbevakning och förförståelse för ämnet utgår från mina 25 år inom skånsk kulturmiljövård. Under perioder i mitt yrkesliv har jag haft direkt tillgång till Skånes hembygdsförbunds bibliotek, Höganäs bibliotek och redaktören på *Trelleborgs-tidningen* Adil Ranbys efterlämnade bibliotek, vilket haft stor betydelse för min orientering. Till detta kommer min far Jan Ranbys samlingar av topografica, framför allt om Malmö och Ystad.

Ur olika relevanta avhandlingars och fackböckers litteraturförteckningar har därefter efterhand utkristalliserat sig ett slags ”kanon”: de böcker och artiklar som allmän erkänts som de viktigare i ämnet. Avhandlingsförteckningar från konstvetenskap, etnologi och historisk arkeologi vid Lunds universitet har begärts fram, liksom från kulturvård vid Göteborgs universitet,[20] och från arkitektursektionerna vid Lunds Tekniska högskola och vid Chalmers Tekniska högskola. Till dessa kommer den lokalt präglade forskningen, detaljerade specialstudier samt äldre reseskildringar och tryckt källmaterial som bedöms innehålla viktig information i ämnet. Det finns också en serie äldre och yngre bildverk med fotografier av försvunna eller förändrade korsvirkeshus som bedömts som väsentliga som forskningsunderlag och därför motiverar sin plats i bibliografin.

Register till olika årsböcker, som exempelvis *Skånes hembygdsförbunds årsbok* (*SHFÅ*), *Kulturens årsbok* och *Elbogen/Malmö Fornminnesförenings Årsskrift* (2008), *Föreningen Gamla Halmstad* och *Kring Kärnan* har varit viktiga ingångar till litteraturen om sydsvenskt korsvirke, liksom publicerade bibliografier, exempelvis om städer som *Litteratur om Malmö* (Malmö 1977), med en andra del från 2000 och *Från Njals saga till år 2000 – Helsingborg i litteraturen under tusen år* (Hbg 1996). I *Ystadiana* 1979 (Ystads

[20] Publicerad av Löfgren 2021, s. 73-77.

Fornminnesförening XXIV) finns en bibliografi över litteratur om Ystad fram till 1978 medan Kaj Hallqvist publicerat *Litteratur om Kristianstads stad* 1989.

Flera årsboksregister är tillgängliga på Internet, exempelvis ett sakregister till *Föreningen Gamla Halmstad*. En del kompletta serier årsböcker, såsom *Kulturens*, finns tillgängliga på liknande sätt. På nätet har såväl Antikvariat.net som Google books varit användbara kunskapskällor. Internetsökningar på ”Half-timber”, ”Fachwerk” och ”Bindingsværk” har även de kunnat leda fram till engelska, tyska, danska och tyska skrifter i ämnet.

Där så varit görligt har jag inte enbart nöjt mig med titlar eller uppgifter ur andra bibliografier, bibliotekskataloger och litteraturlistor utan även skummat de böcker och artiklar som jag med rimlig arbetsinsats kunnat få i min hand. Ibland döljer sig väsentlig information om korsvirkeshus bakom en titel som inte ger sökträffar i bibliotekskatalogen eller omedelbart leder tankarna i rätt riktning. Åtskilliga besök på olika biblioteks referensavdelningar, på antikvariat och på loppmarknader har givit möjligheter både att upptäcka sådant innehåll och men också till att avföra böcker från bibliografin. Särskilt gäller detta topografisk litteratur.

Innehåll

Allmänt kan konstateras att korsvirkesforskningen varit tämligen ojämnt fördelad över landskap, härader och städer. Mot det exempelvis mycket välutforskade Malmö (Bager, Sandblad, Reisnert, Rosborn) och Ystad (Sandblad & Tuulse), kan man ställa Helsingborg (Mårtensson, Kindström), en stad där korsvirkesforskningen inte alls gått så djupt. På samma sätt är det med det lantliga materialet, i vilket Österlen (Hansen, Andrén, Åberg, Minnhagen, Melin), eller den väl dokumenterade Luggude härad i Nordvästskåne (Mandelgren, Sjöbeck, Åberg, Karin Gustavsson, Caroline Ranby) kan ställas mot nära nog vita fläckar på korsvirkesforskningskartan. Man kan också konstatera att den kulturhistoriska bebyggelseforskningen allmänt sett, och ända sedan Mandelgren, var mera inriktad på gårdsformer, skiftesverkshus och sydgötiska hus än på skånelängor av korsvirke.

Skånes historiska läge mellan Danmark och Sverige har i gynnsamma situationer inneburit att såväl svenska som danska forskare ägnat sig åt Skånes kulturminnen. Översiktlig dansk kulturhistoria inbegriper inte sällan de gammaldanska landskapen (Mejborg, Troels-Lund, Lauring). Ibland har det däremot dessvärre varit tvärtom, att Skåne setts som ”osvenskt” från svenskt håll och att danska akademiker dragit gränsen för sitt forskningsområde i Öresund. Skåne har då hamnat mellan stolarna.

Vad beträffar den internationella litteraturen är denna i min bibliografi främst knuten till Danmark (i synnerhet Själland, Fyn och Bornholm), Norge och norra Tyskland, dvs. till böcker som ger möjlighet till nordiska utblickar. Även några engelska och franska böcker har tagits med men detta är mest som exempel. Mina begränsade

språkkunskaper hindrar fördjupning i den franska korsvirkeslitteraturen men denna bedöms å andra sidan inte som avgörande för studierna av *Sydsvenskt korsvirke med nordiska utblickar*.

Vad som är litteratur och vad som är arkivmaterial har blivit alltmer flytande. En del texter av rapportkaraktär har tagits med i bibliografin om de finns som stenciler, PDF:er på Internet eller liknande. Arkivmaterial från museerna har däremot inte tagits med. Det skall dock framhållas att en inventering av dokumentationer och samlingar om korsvirkesbebyggelse i olika museer, främst svenska och danska, vore ett eget och angeläget projekt. Här må endast nämnas att Nationalmuseet i Köpenhamn, Gårdsarkivet i Folklivsarkivet i Lund, Kulturen, Malmö museer, Helsingborgs museer m. fl. stadsmuseer innehåller väsentliga samlingar liksom äldre stadsinventeringar (exempelvis över Helsingborg) i Nordiska museet. John Smedbergs fotografier av korsvirkeshus i Malmö finns i Nordiska museet, Axel Nilssons teckningar i Göteborgs universitetsbibliotek. Det finns internationella nätverk för korsvirke som det tyska https://www.fachwerk.de/ och tidskrifter som den engelska *Vernacular Architecture* (Taylor & Francis), som regelbundet publicerar artiklar om korsvirke.

Förutom kulturhistorisk litteratur har jag även inbegripit litteratur som belyser restaurering, bevarande, rivningar och debatter om korsvirkesbebyggelse som kulturarv.

Självfallet måste stora delar av den litteratur jag förtecknat i denna bibliografi studeras med en stor portion källkritik. Mycket av den vetenskapliga litteraturen får anses som föråldrad och den lokala litteraturen saknar inte sällan såväl distans som just källkritik. Det finns väldigt många korta och svepande beskrivningar av korsvirke, vilka utan källredovisning upprepar samma innehåll utan påtaglig fördjupning. Risken för förgivettagna ”sanningar” är därigenom stor. Det finns ett inslag av vetenskaplig värdering i denna bibliografi, vilket framgår i de kommentarer jag tillfogat. Kommentarerna är dels skrivna för att tydliggöra texternas innehåll vad beträffar sidantal och illustrationer för framtida forskning, dels i vad utsträckning de handlar om korsvirke. Flera av dessa kommentarer är tagna ur andra bibliografier, kataloger eller abstracts. Till detta har i ett antal fall fogats en tämligen översiktlig bedömning som naturligtvis får betraktas som min personliga uppfattning om texten, dess kvalitet, relevans och användbarhet. Detta gäller självfallet enbart de texter jag själv haft i min hand.

Resultat

Föreliggande bibliografi har identifierat 504 texter om korsvirke eller med väsentlig information om stadsmässigt och/eller lantligt sydsvenskt korsvirke med nordiska utblickar. Detta kan ge en bild av att ämnet är väl utforskat. I själva verket visar bibliografin upp en ganska fragmentarisk och splittrad bild, i vilken exemplen är

beskrivna eller avbildade men i vilken överblick, struktur och analys många gånger saknas. Till detta kommer en påtaglig ytlighet i de flesta äldre texterna, att man ofta nöjt sig med översiktliga studier och okulärbesiktning och sällan nagelfarit korsvirkeshusen med ”forensisk” ambitionsnivå på jakt efter årsringar, sammanfogningsteknik, hantverksspår och liknande.

Jag har identifierat grupper texter med generell giltighet över Sverige och Skåne. Vad beträffar städerna handlar flest texter om Malmö, Ystad, Lund, Halmstad, Helsingborg och Kristianstad. När det gäller det lantliga materialet från Skåne intar Albo, Luggude och Torna härader täten medan Färs, Ljunits och Villands är mindre väl beskrivna.

Texterna redovisas dels alfabetiskt, dels topografiskt samt i en översiktlig kronologisk/systematisk forskningsöversikt. Jag hoppas och tror därmed att denna delrapport avsevärt förbättrat förutsättningarna för vidare forskning om *Sydsvenskt korsvirke med nordiska utblickar* och att möjligheterna både för detta projekt och för vidare tvärvetenskapliga undersökningar ökat.

Förkortningar:

SHF (Skånes hembygdsförbund)

SHFÅ (Skånes hembygdsförbunds årsbok)

MFÅ /Malmö fornminnesföreningens årsbok)

Del 1. Alfabetisk (delvis kommenterad) bibliografi

1. Agri, Janne. (1937). "Simrishamn på 1690-talet". I: *SHFÅ* s. 99-107.

   Mest om de ekonomiska villkoren för borgarna men också något om förutsättningarna för handelsgårdarna.

2. Ahnlund, Björn. (2005). "Halländskt byggnadsskick – allmogens byggen". I: E. Claesson & H. Helander (red.) *Älskade hus*. Hallands byggnadsarv – historia och praktik. (s. 10-67). Halmstad: Länsmuseet Halmstad.

   Initierad översikt över Hallands lantliga byggnadstradition med referenser och litteraturförteckning för vidare studier.

3. Almevik, Gunnar. (2012). *Byggnaden som kunskapskälla.* Diss. Gothenburg studies in conservation 27. Göteborgs universitet, Göteborg. Hämtad från http://hdl.handle.net/2077/28072

   377 s, ill. Utgår från Örnanäs i nordöstligaste Skåne, som inte är ett korsvirkeshus. Avhandlingen är däremot metodologisk viktig för tolkningen av äldre träbyggnader och vilken information de besitter.

4. Almevik, Gunnar. (2004). "Det sydgötiska husets (vetenskapliga) konstruktion". I: *RIG, Kulturhistorisk tidskrift, 87*(4), s. 193-208. Hämtad från https://tinyurl.com/bddm4cnr

   Almevik diskuterar det sydgötiska huset och kritiserar själva begreppet och den enorma betydelse denna byggnadstyp tillmätts inom bebyggelseforskningen sedan sent 1800-tal. Relativt lite om korsvirke men relevant som kritik av äldre forskning.

5. Anderson, William. (1920). *Sölvesborg. Bidrag till stadens byggnadshistoria.* Sölvesborg: Sölvesborgs boktrryckeri AB.

   31 s.

6. Andersson, Allan. (1989). "Apotekshuset 200 år". I: *Föreningen Gamla Laholm* (s. 36-39). Halmstad: Föreningen Gamla Laholm.

7. Andersson, Hans, Anglert, Mats, & Crozier, Alan. (1989). *By, huvudgård och kyrka.* Studier i Ystadsområdets medeltid. Stockholm: Almqvist & Wiksell International.

   307 s, ill. Arkeologer knutna till Lunds universitet analyserar i boken Ystadsområdets medeltida bebyggelsestruktur, huvudgårdar, kyrkor, kloster m.m. Viktig som bakgrundslitteratur men ganska lite om böndernas gårdar.

8. Andersson, Hans, Hansen, Gitte, & Øye, Ingvild. (2008). *De første 200 årene: nytt blikk på 27 skandinaviske middelalderbyer*. Bergen: Arkeologisk institutt, Universitet i Bergen.

9. Andersson, Ingvar, & Granlund, John. (1956-1978). *Kulturhistoriskt lexikon för nordisk medeltid från vikingatid till reformationstid*. Malmö: Allhem.

10. Andersson, Jan, & Charlesen, Janne. (1996). *Från korsvirkesmagasin till modern förvaltningsbyggnad*. Karlshamn: Karlshamns kommun.

    112, s. ill.

11. Andersson, Lars. (1968). "Tecken i trä. En undersökning i Hedmanska gården vid Lilla Torg". I: *MFÅ* (s. 50-76). Malmö: Malmö fornminnesförening.

12. Andersson, Torsten. (1964). "De byggde staden". I: A. Kroon (red.), *Staden vid Helgeå, en bok i anledning av Kristianstads 350-årsjubileum*. Kristianstad: Stadsfullmäktige.

13. Andersson, Torsten. (1958). "Det gamla som försvinner". I: *Årsskrift* (s. 115-124). Kristianstad: Föreningen Gamla Christianstad.

    Bildsvep med bl. a. Areskougska gården, Östra Storgatan 4, från 1617, stadens äldsta daterade byggnad (dörrhammare med inskription).

14. Andersson, Torsten. (1962). "Det gamla försvinner". I: *Årsskrift* (s. 88-92). Kristianstad: Föreningen Gamla Christianstad.

    Bildsvep med bl. a. Östra Storgatan 32, handelsgård i korsvirke från 1700-talet.

15. Andersson, Torsten. (1948). "Österbergska gården". I: *Årsskrift*. Kristianstad: Föreningen Gamla Christianstad.

    Om en gård där det fram till 1950-talet fanns 1600-talshus. Kv. David Nyborg, Kristianstad.

16. Andersson, Thorsten, & Lindbom, Gunnar S. (1976). "Byggnaderna berättar". I: T. Andersson & G. S. Lindbom (red.), *Boken om Kristianstad* (s. 219-239). Stockholm: Natur och kultur.

17. Andersson, Thorsten, & Lindbom, Gunnar. (1984). *Kristianstad.* En bildkavalkad genom fyra sekler. Kristianstad: Möllers bokhandel.

    239 s, ill. Om Vä och Åhus s. 18-24 (bild av Kungsstugan på s. 24), Skottenborg 56-57, Stortorget s. 59, småhus och bakgårdar s. 78-81, korsvirkesgård från 1600-talet på s. 86, handelsgårdar på s. 99, Borgmästargården från 1615 på s. 108-110 (modellfoto s. 109).

18. Andrén, Anders. (1985). *Den urbana scenen.* Städer och samhälle i det medeltida Danmark = *[The urban scene] : [towns and society in mediaeval Denmark]*. Diss. Acta Archaeologica Lundensia Series in 8º. LiberFörlag, Malmö.

    285 s, ill. Allmänt om medeltida urbaniseringsprocesser i Danmark utifrån arkeologiskt material.

19. Andrén, Erik. (1942). *Simrishamn, bebyggelsens och stadsplanens historia*. Stockholm: Nordiska museet.

20. Andrén, Erik. (1974). *Simrishamn, en gammal stad på Österlen*. Stockholm: Nordiska museet.

    109 s, ill. Detta är en omarbetad version av Andrén 1942. Boken går igenom Simrishamns stadsplan och bebyggelse. Korsvirke ägnas ett särskilt avsnitt på s. 27-42 med översikt, huvudexempel och konstruktionsdetaljer. Även kapitlet ”Hus och gårdar”, s. 53-91 behandlar till stor del korsvirke.

21. Anselm, Sonja. (2021). *Byte av fotträ i korsvirke.* En intervjustudie om lyft och friläggning av fotträ i korsvirkeskonstruktioner *[Elektronisk resurs]*. (Examensarbete). Bygghantverkprogrammet. Kulturvård. Göteborgs universitet, Göteborg. Hämtad från https://gupea.ub.gu.se/handle/2077/67443

22. Arcadius, Kerstin, red. (2005). *Skånsk kulturmiljövård – 30 år senare. SHFÅ*. Lund: Skånes hembygdsförbund.

199 s, ill. Tillbakablickar på 1970-talets bevarandesträvanden, bl. a. om Ove Torgnys bok *Skåneländor*, bevarandeplanen för Simrishamn, Folklivsarkivets dokumentationer m. m.

23. Archaeological dialogues. (1994). *Archaeological dialogues* Leiden Archaeological Dialogues Foundation.

24. Arnö-Berg, Inga, & Biörnstad, Arne. (1980). *Skansens hus och gårdar*. Stockholm: Nordiska museet.

Ny, bearbetad., utökad upplaga Redaktion: Inga Arnö-Berg, Arne Biörnstad.

25. Arvastson, Gösta. (1980). "De nya gårdarna: ett problem om kulturell kontinuitet och förändring i 1800-talets Skåne". I: *Årsredovisning*: Lundabygdens sparbank Lund: Lundabygdens sparbank.

26. Arvastson, Gösta. (1969). "Gunnaröd nr 3 i Billinge". I: *SHFÅ* (s. 24-38).

Ill. Om en gård i blandteknik (skiftesverk och korsvirke) i Billinge sn, Onsjö härad.

27. Arvastson, Gösta. (1977). *Skånska prästgårdar.* En etnologisk studie av byggnadsskickets förändring 1680-1824. Diss. Skrifter från Folklivsarkivet i Lund nr 19. Liber läromedel, Lund.

160 s, ill. En av de ”klassiska” etnologiavhandlingarna om lantlig skånsk byggnadskultur. Exemplen har spridning över hela Skåne. Ur byggnadsteknisk synpunkt är särskilt s. 40 & 45 (blandteknik) samt s. 85-105 (om byggnadsteknik) av stort intresse. Gedigen litteraturlista.

28. Ask, Eva. (1994). *Lindgrens länga: från rivningsobjekt till utemuseum*. Kivik: Skepparpsåns museiförening.

Om en närmast ikonisk korsvirkesbyggnad/uthuslänga vid Haväng. Albo Härad.

29. Atzbach, Rainer (2022): “Der städtische Fachwerkbau in Dänemark in Mittelalter und Renaissance”. I: *Fachwerk in Europa. Jahrbuch für Hausforschung 68*. Petersberg bei Fulda: Imhof Verlag. S. 247-260.

30. Augustsson, Jan-Erik. (1986). "Ett bidrag till det sydgötiska husets historia". I: J-E. Augustsson (red.), *Medeltiden och arkeologin* (s. 271-278). Lund: Institute of Archaeology, Univ. (Lunds universitets historiska museum).

Artikeln behandlar en medeltida stadsgård i Halmstad och dess utgrävning. Jfr Gunnar Almeviks artikel i ämnet.

31. Augustsson, Jan-Erik. (1992a). "Husbyggande i Halmstad under perioden 1300-1750". I: J-E. Augustsson (red.), *Medeltida husbyggande: symposium i Lund, november 1989* (Vol. S. 47-114). Stockholm: Almqvist & Wiksell International.

32. Augustsson, Jan-Erik. (1992b). "Medeltida husbyggande i Sverige". I: *Bebyggelsehistorisk tidskrift, 23*, s. 55-85. Hämtad från https://tinyurl.com/3ahesd3b

33. Augustsson, Jan-Erik. (1974). "Stadsgrävning i kvarteret Brooktorp, Halmstad. Från Hallands museums arkeologiska verksamhet". I: *Halland* (s. 96-105).

34. Axel-Nilsson, Göran. (1935). "En gammal köpmansgård i Lund". I: *Kulturen* (s. 103-118). Lund: Kulturen.

Om Wickmanska gården (tidigare kallad Isbergska) vid Bredgatan 2, Kv. Paradis 35, från 1700-talet.

35. Bæckström, Arvid. (1923). *Studier i Göteborgs byggnadshistoria före 1814. Ett bidrag till svensk stadsbyggnadshistoria*. Stockholm: Nordiska museet.

244 s. ill. Bæckström redovisar hur korsvirke förekom i Göteborg, främst under 1700-talet, i byggnadsordningar och i praktiken. Sakregistret redovisar på s. 229 sökorden ”Korsvirke”, ”Korsvirkesbodar” och ”Korsvirkeshus” med sidhänvisningar.

36. Bæijer, Georg Henric, Olsson, Nils, Borg, Gösta, & Carlquist, Sven. (1965). *Beskrifning öfver staden Ystad : författad år 1793*. Ystad fornminnesförening X. Malmö: Allhem (distribution).

37. Bager, Einar. (1972a). "Bagerska gården". I: *Elbogen (Tidskrift)* 4, s. 1-2.

Ill. Om Bagerska gården i Kv. Sankt Gertrud, Malmö.

38. Bager, Einar. (1963). "Den bagerska släktgården". I: *MFÅ* (s. 15-28). Malmö: Malmö fornminnesförening.

Om den Bagerska gården vid Östergatan/Kv. Sankt Gertrud, Malmö.

39. Bager, Einar. (1972b). "Bevarad malmömiljö". *Elbogen (Tidskrift)* 4, s. 2-4.

Om Kv. Sankt Gertrud, Malmö.

40. Bager, Einar. (1970). *Diedenska huset*. Malmö: Malmö fornminnesförening.

Om det Diedenska korsvirkeshuset vid Östergatan, Malmö.

41. Bager, Einar. (1971a). *Diedenska huset genom tiderna*. Malmö: Utg.

23 s, ill. Om det Diedenska korsvirkeshuset vid Östergatan, Malmö.

42. Bager, Einar. (1964). *Från hästemölla till sparbank*. Malmö.

15 s, ill. Om Ekströmska huset, Jacob Davidsens gård och Aspegrenska huset vid Lilla Torg, Malmö.

43. Bager, Einar. (1936). "Gamla gårdar i Malmö ". I: *Skånska Dagbladets gård.* Med en orientering rörande korsvirkesbebyggelsen i Malmö under 16- och 1700-talen. Malmö: Malmö museum.

95 s. ill. Gedigen dokumentation av en av Malmös rivna korsvirkesgårdar vid Östergatan med dokumentation av konstruktion och dekoration. På grundval av historiska dokument och egna iakttagelser skriven översikt av korsvirkesarkitektur i Malmö med systematisk genomgång av planlösningar, detaljer m.m.

44. Bager, Einar. (1981). "Historiskt eller historia?". *Elbogen (Tidskrift), 11*(3), s. 73-75.

Om korsvirkesbebyggelse i Malmö.

45. Bager, Einar. (1971b). "Malmö byggnadshistoria till 1820". I: O. Bjurling, B. Salomonsson, L. Tomner, & E. Bager (Red.), *Malmö stads historia D. 1*. Malmö: Malmö stad.

I bokverket Malmö stads historia, första delen, sammanfattade konstnären och malmöhistorikern fil. dr. causa honoris Einar Bager (1887-1990) decennier av egen forskning om bebyggelsen i Malmö. Avsnittet ”Korsvirkeshusens epok” (s. 325-346) ger en översikt över de stadsmässiga korsvirkeshusen i Malmö från 1500- och 1600-talen med ritningar av såväl konstruktion som av konstnärlig gestaltning. Längre fram i texten behandlas korsvirkeshus från tiden efter 1658 med liknande ambitionsnivå (s. 365-372, 375-381). Bagers forskning bygger på egen omfattande fältforskning, källmaterial och tidigare litteratur i ämnet och presenteras med viss konstnärlig frihet i illustrationerna.

46. Bager, Einar. (1947). *Med penna och ritstift.* Malmöhistoriska skisser. Malmö.

Bl. a. Om korsvirkeshuset på Larochegatan 5, Malmö.

47. Bager, Einar. (1982). "Redovisning av Thottska huset". *Elbogen (Tidskrift)* (12), s. 13-18.

Ill. Om restaureringen av det Thottska korsvirkeshuset vid Östergatan, Malmö.

48. Bager, Einar. (1958). "Thottska huset". I: *MFÅ* (s. 136-139). Malmö: Malmö fornminnesförening.

Om Thottska huset vid Östergatan, Malmö.

49. Bager, Einar, Faxe, Jörgen, & Dhejne, Hans. (1967). *När byggdes det Faxeska huset?* Malmö: Utg.

46 s. Om Faxeska korsvirkeshuset vid Larochegatan, Malmö.

50. Bager, Einar. (1948). *Kleins skissbok och Hofverbergs bilderbok.* Malmö.

Ill. Motiv bl. a. från Adelgatan, Malmö.

51. Bager, Einar. (1949). *Lembkeska gården.* En orientering kring en gårdsbeskrivning från år 1732. Malmö.

Om Lembkeska korsvirkesgården vid Södergatan, Malmö.

52. Bager, Einar, & Modéer, Kjell Å. (1977). *Strövtåg i tid och rum.* Malmöhistoriska skisser. Malmö: Malmö fornminnesförening.

178 s, ill. Samlade artiklar av E. B, huvudsakligen ur *SDS* 1931-1971. I boken finns ett flertal av Bagers rekonstruktionsskisser av malmöbyggnader publicerade. För korsvirkesforskningen särskilt intressanta artiklar om Thottska huset (s.104-106) och om Claus Mortensens hus (s. 172-175).

53. Balic, Ivan, Brorsson, Torbjörn, Heimdahl, Jens, & Öbrink, Mattias. (2015). *Vår by Broktorp: Halmstads äldsta historia*. Halmstad: Kulturmiljö Halland, Stiftelsen Hallands länsmuseer.

184 s, ill. Stadsarkeologi med en del korsvirke. Utförlig litteraturlista.

54. Barup, Kerstin, & Edström, Mats. (1983). *Handbok i sydöstskånsk byggnadsteknik*. Ystad: Sydöstra Skånes samarbetskommité. (SÖSK).

52 s, ill. Om korsvirke s. 26. En del andra bilder (Andrarums klockaregårds s. 13), s. 22 och byggnadsdetaljer.

55. Bauman, Karin Augustsson, Lilius, Eric, & Ranby, Henrik. (1996). *Skånelängans traditionella utformning*. Lund: Landsantikvarien i Malmöhus län.

Rådgivningsbroschyr.

56. Bech, Niels, & Engqvist, Hans Henrik. (1979). *Arkitekturstudier tilegnede Hans Henrik Engqvist*. København: Arkitektens forlag.

57. Becher, Bernd, & Becher, Hilla. (2001). *Framework houses : of the Siegen industrial region*. Cambridge, Mass.: MIT Press.

365 s. Fotobok som finns i flera olika upplagor.

58. Bedal, Konrad. (2006). *Fachwerk vor 1600 in Franken: Eine Bestandsaufnahme (Quellen und Materialien zur Hausforschung in Bayern)*. Fränkisches Freilandmuseum; veränd. Neuaufl. edition (1 Sept. 2006)

800 s, ill.

59. Bentsson, Nis. (1928). "Skildring av Hedströmska gården i Helsingborg". I: *Minnen från Hälsingborg och dess skola*. Stockholm: Helsingborgspojkarnas gille.

Om en stor handelsgård i centrala Helsingborg.

60. Benzon, Gorm. (1984). *Gammelt dansk bindingsværk*. København: Det Benzonske forl.

200 s, ill. Med planscher av Stig Benzon, teckningar av Gorm Benzon. Ingår i en serie om dansk byggnadskultur.

61. Berg, Arno. (1965). *Det gamle Christiania*. Oslo.

62. Berlin, Ulla. (1949). *Ravlundagården och dess gamla miljö*. Stockholm.

Om den från Albo härad till Skansen flyttade Ravlundagården, nedbrunnen 1972.

63. *Bevaringsprogram för Råå: fastställt av kommunfullmäktige 1991-08-27.*(1992). Helsingborg: Helsingborgs bevaringskommitté, Helsingborgs museum.

Om korsvirkeslängor m.m. främst från tiden efter ryssbränningen 1788.

64. Bigalke, Hans-Günther. (2000). *Fachwerkhäuser : Verzierungen an niederdeutschen Fachwerkbauten und ihre Entwicklung in Celle*. Hannover: Schlütersche.

65. Billing, Peter. (1994).'"En stad får inte bli som en gammal murken trädstam"': 1960- och 70-talens saneringar av Carolis och Lugnets kulturmiljöer". I *Elbogen (Årsskrift)* (Vol. 62, s. 128-163). Malmö: Malmö kulturhistoriska förening.

Om två stora rivningsområden i centrala Malmö.

66. Binding, Günther, Mainzer, Udo, & Wiedenau, Anita. (1975). *Kleine Kunstgeschichte des deutschen Fachwerkbaus*. Darmstadt.

67. Bjenning, K. B. (1983). "Mer om Mellgrenska huset". I: *Föreningen Gamla Halmstads årsbok* (s. 55-65). Halmstad: Föreningen Gamla Halmstad.

Om Mellgrenska huset i Halmstad men också om annat korsvirke i staden.

68. *Bjärebygden.* (1931-76). Båstad: Bjäre härads hembygdsförening.

69. Blom, K. Arne, Moen, Jan, & Johansson, Staffan. (1983). *Försvunna städer i Skåneland*. Malmö: LiberFörlag.

187 s, ill. Populär översikt av försvunna städer som Vä och Åhus. Ingång till vidare studier.

70. Blomén, Ingela. (2011). *Brandstad prästgård – omryggning av halmtaket m.m.* Antikvarisk medverkan 2011. *Rapport 2011:43*. Hämtad från https://regionmuseet.se/wp-content/uploads/2020/12/R2011_043.pdf

10 s, ill.

71. Blomqvist, Ragnar. (1951). *Lunds historia 1 Medeltiden*. Lund: LiberLäromedel/Gleerup.

Några rader om den äldsta kända korsvirkesbyggnaden i Lund, daterad till 1200-tal, som uppvisar tydliga övergångsformer med jordgrävda stolpar och murade fack.

72. Blomqvist, Ragnar (Bgt, R). (1939). "Bislag". I *Kulturen* (s. 143-146). Lund: Kulturen.

Om bislagsstenar från Lund.

73. Bringéus, Nils-Arvid. (u.å). *Den skånska ryggåsstugan (baserat på föreläsningar från 1965)*. Lund: Folklivsarkivet.

74. Bringéus, Nils-Arvid. (1983). "Byggnadsskick". I N.-A. Bringéus (red.), *Arbete och redskap. Materiell folkkultur på svensk landsbygd före industrialismen* (s. 290-321). Lund: Gleerup.

N-A Bringéus sammanfattar etnologiska forskningsresultat om lantlig svensk byggnadstradition i denna handbok. Bör vara forskningens ståndpunkt omkring 1980. Kapitlet försett med litteraturlista på s. 320-

321. Korsvirke behandlas bl. a på s. 290 (monteringsfärdiga stommar), översikt på s. 295-296, halmtak på s. 299-300, sättugnar och bakugnar på s. 306-308, planlösning för skånelängor och gårdstyp på s. 312-314.

75. Bringéus, Nils-Arvid. (1988). *Folklivsarkivet i Lund 1913-1988. En festskrift till 75-årsjubileet*. Lund: Folklivsarkivet.

320 s, ill. I denna bok redogörs för etnologiska fältarbeten och byggnadsundersökningar som utgått från Lund sedan 1913, ssk. s. 65-66.

76. Bringéus, Nils-Arvid. (2000). "Renässansdrag i den skånska bondstugan". I: *Kulturen* (Vol. 100-121, s. 100-121). Lund: Kulturen.

Beskriver utvecklingen från ryggåsstuga mot skånelänga.

77. Bringmark, Gösta, Johnson, Ludvig, & Melin, K. E. (1966). *Ängelholm: framtidsstad på gammal grund: en krönika i ord och bild till 450-årsminnet*. Ängelholm: Ängelholms stad, Drätselkontoret.

78. Brink, Johan, Lindfors, Åke, & Torgny, Ove. (2013). *Ängelholmsboken 2014*. Ängelholm: Ängelholms lokalhistoriska förening.

Delvis om stads- och lantbebyggelse i Ängelholmstrakten under 1800-talet.

79. Broberg, Peter. (1994). "Alla tiders bindvirke eller Det skånska huset". I: *Skånska hus och herresäten* (s. 114-118). Höganäs: utgiven av Skånska akademien; redigerad av Helmer Lång: Bra böcker.

Broberg menar i Palle Laurings eferföljd att det danska bindingsværk är ett bättre begrepp än det svenska ordet korsvirke. Han inleder med att korsvirkeshus är något av ”det mest skånska vi har” och beskriver skånelängan i korsvirke som sprungen ur regionens förutsättningar och forntida klinade långhus.

80. Brugge, Edvin. (1951). "Lågtyska inskrifter på borgarhus i Malmö". I: *MFÅ* (s. 52-64). Malmö: Malmö Fornminnesförening.

81. Brunius, Carl Georg. (1850). *Skånes konsthistoria för medeltiden*. Lund: Gleerup.

På s. 354-355 uppmärksammar Brunius ett korsvirkeshus i Malmö från 1532, beläget norr om S:t Petri kyrka.

82. Brunius, Carl Georg. (1851). *Konstanteckningar under en resa år 1849 från Lund om Linköping och Strengnäs till Fahlun och åter om Upsala, Stockholm och Vexiö*. Lund: Gleerup.

783 s. Några kommentarer om byggnadstradition vid Oderljunga (s. 17), korsvirke i Sölvesborg (s. 668), Kungshuset i Åhus (s. 689-90) och Kristianstad (s. 721).

83. Brunius, Carl Georg. (1854). *Nordens äldsta metropolitankyrka eller historisk och arkitektonisk beskrifning om Lunds domkyrka*. Lund.

570 s. ill. Brunius nämnder en del små korsvirkeshus i anslutning till Lunds domkyrka som revs under 1800-talet, exempelvis på s. 400, 427ff & 469ff. Dessa hus kommer närmre att beskrivas av Andreas Manhag i 2023 års jubileumsverk om Lunds domkyrka.

84. Brunskill, Ronald William. (1971). *Illustrated handbook of vernacular architecture*. London: Faber and Faber.

249 s, ill. Om folkliga byggnadstraditioner i England. Delvis om korsvirkeshus.

85. Bruzelius, Nils G., & Svensson, Sigfrid. (1976). *Allmogelivet i Ingelstads härad i Skåne under slutet av förra och början av detta århundrade: kulturbild*. Lund: W. Ekstrand.

3. uppl. utg. och försedd med en inledning av Sigfrid Svensson. s. 7-20: Författaren, bygden och folket / av Sigfrid Svensson.

86. Bunte, Carin, red. (1976). *Skånsk byggnadsvård. SHFÅ*. Kristianstad: Skånes hembygdsförbund.

87. Campbell, Åke. (1926a). "Bondgårdar på Söderslätt från 1600-talet och förra hälften av 1700-talet". I: D. Arill & H. Celander (red.), *Folkminnesstudier tillägnade Hilding Celander den 17 juli 1926*. Göteborg.

Skytts och Vemmenhögs härader.

88. Campbell, Åke. (1926b). "Bondgårdar på Österlen under förra hälften av 1700-talet". I: *Skånska folkminnen: årsbok* (s. 69-79). [S.l.]: Skånska folkminnesföreningen.

Albo, Ingelstad, Järrestad, Herrestads härader.

89. Campbell, Åke. (1916). "Friluftsmuseet i Halmstad". I: *Vår bygd: Hallands hembygdsförbunds årsskrift*. Halmstad: Hallands hembygdsförbund.

90. Campbell, Åke. (1925). ”Hemortsrätt och lån”. Några kritiska anteckningar om den svensk-danska gården. I: *Folkminnen och folktankar*. Göteborg.

91. Campbell, Åke. (1928a). ”Risbygden” i Skåne: en etnografisk-geografisk studie över ett bortglömt bygdebegrepp. I: *Västsvenska hembygdsstudier tillägnade Hj. Lindroth*. S. 92-118. Göteborg.

92. Campbell, Åke. (1928b). *Skånska bygder under förra hälften av 1700-talet: etnografisk studie över den skånska allmogens äldre odlingar, hägnader och byggnader*. Uppsala: Lundequistska bokhandeln.

283 s, ill. Åke Campbell redogör först för hägnadssystem och därefter i en ”allmän orientering” för skånskt byggnadsskick i olika regioner på s. 203-271, baserat på gediget källmaterial. Bl. a. nämner han på s. 203 att lerklinta längor omnämns redan i Skånelagen (författad vid 1200-talets början) Utförlig litteraturlista.

93. Campbell, Åke. (1921). *Våra bondgårdar : en översikt av den svenska allmogeetnografien samt riktlinjer för uppteckningsarbetet*. Lund: Ph. Lindstedts universitetsbokhandel.

184 s, ill.

94. Campbell, Åke, & Erixon, Sigurd. (1947-1948). *Svensk bygd och folkkultur i samling, forskning och vård D. 3. D. 4*. Stockholm: Gothia.

I detta samlingsverk berör tredje och fjärde delarna hembygdsrörelse m. m. i Skåne, Halland, Blekinge och Kalmar och de hembygdsgårdar dessa förvaltar.

95. Campbell, Åke, & Erixon, Sigurd. (1957). *Atlas över svensk folkkultur 1 Materiell och social kultur = Material and social culture*. Uppsala: Lundequistska bokh. (distr.).

61 s, ill. Kulturhistoriskt kartverk. Sammanfattande översikt av mellankrigstidens diffussionistiska etnologi, inriktad på att finna spridningsvägar och kulturella gränser.

96. Carellli, Peter (2003): *Krapperup och det feodala landskapet*. Borgen, bygden och den medeltida bebyggelseutvecklingen i en nordvästskånsk socken. Nyhamnsläge: Gyllenstiernska Krapperupsstiftelsen.

248 s, ill. Slutrapport från forskningsprojektet ”Borgen i bygden” om Krapperup och Brunnby sn, Luggude härad. I studien diskuteras förändrad byggnadsteknik i lantbebyggelsen i Brunnby sn. Den äldsta byggnadstypen med jordgrävda stolpar tycks försvinna redan i början av 1400-talet och då ersättas av skiftesverk eller korsvirke på fotträ (s. 40).

97. Carelli, Peter. (2012). *Lunds historia : staden och omlandet. 1 Medeltiden : en metropol växer fram*. Lund: Lunds kommun.

527 s, ill. S. 352-360 om profanbebyggelse.

98. Carelli, Peter (2001). "Building Practices and Housing Culture in Medieval Lund: A Brief Survey". I: M. Gläser & B. Dahmen (red.), *Lübecker Kolloquium zur Stadtarchäologie im Hanseraum III: der Hausbau* (s. 667-669). Lübeck: Schmidt-Römhild.

Om medeltida korsvirkesbebyggelse i Lund.

99. Carlquist, Gunnar. (1920). *Sockenbeskrivningar från Frosta härad författade av häradets präster åren 1746-1747*. Lund: Gleerup.

100. Carlquist, Sven. (1967). *Ystad - den räddade miljön. SDS* Årsbok 1968. Malmö, Sydsvenska Dagbladet Snällposten.

117 s, ill. Historisk översikt av Ystad i en artikel av Sven Carlquist och stadsarkitekt Rune Welins egna ord om hur har vårdat Ystads kulturbebyggelse och korsvirkeshus.

101. Carlsson, Gustaf, & Molin, Adrian. (1909). *Svenska allmogehem*. Stockholm: Fritze.

240 s. ill. Förslag till nya hus på landet. Arkitekt Ragnar Östberg presenterar i planschdelen (s. 209ff) ett något karikatyrartat förslag till Skånegård med korsvirke, Alf Landén ett förslag till småbruk i Skåne och ett panelklätt arbetarsmåbruk i Halland.

102. Carlsson, Josef. (1948). *Frosta härad: bygden och sparbanken. Minnesskrift*. Lund.

103. Carlsson, Kristina. (1998). *Tre kvarter i Gamla Lödöse – kronologi och funktion.* Gotarc Serie C. Arkeologiska Skrifter N° 19. Dept. of Archaeology (Institutionen för arkeologi), Univ., Göteborg.

104 s, ill.

104. Cederström, Eugène. (1923). *Kristianstad i äldre tider.* Anteckningar. Kristianstad: Hj. Möllers bokhandel.

En del om de äldsta bevarade husen i Kristianstad. Intressant bildmaterial på putsade korsvirkeshus, bl. a. ett med utkragning på V. Smalgatan 28.

105. Cederström, Eugéne. (1929). "Skottenborg". I: *De gamlas dag 1929*. Minnesskrift i anledning av K. F. F:s 35-åriga verksamhet (s. 29-39). Kristianstad: Kristianstads frivilliga fattigvårdsförening.

Om en av Kristianstads äldsta byggnader.

106. Charles, Frederick William Bolton. (1967). *Medieval cruck-building and its derivatives : a study of timber-framed construction based on buildings in Worcestershire*. With plates. London: Society for medieval archaeology.

Ill.

107. Charlesen, Janne. (1982). *Elleholms kyrka*. Sölvesborg: förf.

128 s, ill. Om en korsvirkeskyrka i Blekinge.

108. Charlesen, Janne. (1995). "Rådhusen i Karlshamn". I: *Carlshamniana* (Vol. 10 s. 113-178): Karlshamn: Föreningen Karlshamns museum, 1986-.

Bl. a. om Asschierska korsvirkeshuset i Karlshamn.

109. Christoffersson, Ola. (1942). "Dagligstugan från N:o 1 Fru Alstad". I: *Kulturen*. Lund: Kulturen.

Om gården Fru Alstad 1, Skytts härad.

110. Connelid, Pär, & Wiking-Faria, Pablo. (2018). *Historiska kartor över Halland.* 1700- och 1800-talen. Varberg: Hallands kulturhistoriska museum.

272 s, ill. Rikt illustrerat kartverk med bl. a. stadskartor med tomtindelningar över halländska städer, citat ur äldre reseskildringar m.m.

111. Cornell, Elias. (1979). *Byggnadstekniken.* Metoder och idéer genom tiderna. Stockholm: Byggförlaget.

304 s. ill. Cornells översikt behandlar korsvirke som byggnadsteknik översiktligt på s. 27-28 med illustrationer på s. 25. På s. 61 en bild av brunnet korsvirke i Mykene (1300 f. Kr). Blandtekniker från 1700-talet på s. 133-134. Cornells anför många exempel mer lerklining från olika kulturer jorden runt.

112. Correll, Ferdinand, & Stegmann, Hans. (1900). *Deutsche Fackwerkbauten der Renaissance.* Eine Sammlung hervorragender Holzbauten. Erste Serie, 30 Lichtdrucktafeln. Berlin: Bruno Hessling.

Ill, 30 planscher.

113. Cronstedt, Carl Johan (1741). *Tal om stenhusbyggnad, hållit för swenska wetenskapsacademien.* Stockholm: Vetenskapsakademien.

På s. 20 uttrycker Cronstedt sin skepsis mot korsvirkesbyggande i något som snarast är en parafras på Vitruvius 1989, s. 50: ”Till slut will jag allenast nämna et ord om korswärksmurar, som wore tillönskandes, at man aldrig hade tänkt på, ty om de hafwa någon nytta i anseende til det lilla rummet de intaga, och hastigheten at dem uppbygga, så swarar den ej emot den faran, som de äro underkastade af eld och man kan med skäl kalla dem tilltagande bål. Sedan äro de och aldrig fria från drag, emedan så snart fylningarne begynna at torka, så skiljer sig murningen ifrån upståndarne och twärståckarne, så att dagen skiner igenom alla wäggar.” Citerat efter Arvastson 1977, s. 99.

114. Dahl, Sven. (1942). *Torna och Bara.* Studier i Skånes bebyggelse- och näringsgeografi före 1860. Lund.

222 s, ill. Bl. a. om ägor, bebyggelsestruktur och byggnader.

115. Dahlgren, Kristina & Eriksson, Torkel. (1986). *Bevaringsprogram för Helsingborgs stadskärna.* Fastställt av kommunfullmäktige 1985-06-25. Helsingborg: Bevaringskommitté.

Rapport som dokumenterar byggnadsbeståndet i centrala Helsingborg vid 1980-talets mitt. Även en del historiska bilder.

116. Dahnberg, Johan. (1997). "Brooktorpsgården i Halmstad - en lång historia". I: *Halland* (Vol. 80 s. 27-46). Halmstad: Museet i Halmstad, 1961-.

117. Davidsson, Jan. (1978). *Det gamla fiskeläget*. Lund: Signum.

144 s, ill. Handlar om Råå.

118. Desaix, Sven. (1954). *Hälsingborg.* Sundets pärla i bild. Helsingborg: Killbergs bokhandel.

107 s, ill. Korsvirkeshus på s. 23, 30, 48, 49, 50, 52, 53.

119. Dhejne, Hans, red. (1961). *Den skånska gården. SDS* Årsbok 1962 Malmö: Sydsvenska Dagbladet Snällposten.

143 s, ill. Populär översikt med bidrag av olika författare. Sven T. Kjellbergs kapitel ”Den skånska gården förr i världen” är antagligen det vederhäftigaste. Även Palle Laurings ”Dansk-Skånsk betraktelse” bedöms vara av intresse, eftersom han urskiljer skillnader mellan Danmark och Skåne. Intressant bildmaterial på korsvirkeshus på s. 15 (Fyn), s. 16 (Löddeköpinge), s. 24, 28 (Köge), s. 31 (Apoteksgården, Ystad), s. 32 (Bourkerska gården i Ystad), s. 46 (Röstånga), s. 48-49 (efter Linné), s. 50 (Munkarp), s. 58 (Everlöv), s. 61 (Everlöv), s. 65 (Hököpinge), s. 66 (Himmelstorp, Brunnby sn), s. 91, 95 (div).

120. Diehl, Emanuel. (1945). "Ausås gamla prästgård". I: *SHFÅ* (s. 84-97).

Handlar om Ausås prästgård i korsvirke från 1770-talet.

121. Edman, J. F: *Underrättelse för allmogen att bygga hus af Ler-bruk* (broschyr). Uppsala 1799.

122. Edmar, Birger. (1939). "En beskrivning av Malmö från 1500-talet". I: *MFÅ,* s. 73-81. Malmö: Malmö fornminnesförening.

Ill. Översättning av Mogens Madsens beskrivning av Malmö avfattad på latin senast år 1587.

123. Egevang, Robert. (1976). *Det gamle Helsingør.* København.

89 s, ill. Översikt av bebyggelsen i Helsingör med beskrivningar av enskilda korsvirkeshus m.m.

124. Ehrenberg, August. (1945). *Allmogen i Albo härad under 1880-talet.* Kristianstad: Kristianstads Läns Tidn.

121 s, ill.

125. Ehrensvärd, Carl August. (1871). *Fem dagars resa i Skåne för att se och hämta rörelse och förargelse*. I: samlingar till Skånes hist. etc. Lund.

Reseskildring från 1700-talet.

126. Ehrhardt, Børge, Kirk, Frode, & Brahde, Mogens. (1980). *Bygninger på Frilandsmuseet.* Opmålingstegninger. København: Nationalmuseet.

Mapp med uppmätningsritninar av 46 gårdar från Frilandsmuseet, många i korsvirke. Bl. a. korsvirkeshus från Dörröd (Tavle III).

127. Ehrnberg, Gösta, & Åberg, Gustaf. (1942). *Hembergska huset i Simrishamn*. I: *SHFÅ*, s. 95-109. Lund: Skåne hembygdsförbund.

Om en korsvirkesgård med smedja.

128. Ek, Hjördis, & Werdenfels, Åke. (1977). *Byggnadsmiljöer på Kullahalvön*. Höganäs: Kulturnämnden.

198 s, ill. Redovisning av en kommunomfattande byggnadsinventering 1973, utförd av Folklivsarkivet i Lund. Rapporten sammanställd av Hjördis Ek och Åke Werdenfels. Korta beskrivningar av en mängd korsvirkeshus inom området.

129. Ek, Sven B. (1968). *Östra Torn: etnologisk bystudie*. Lund: Lunds stad, byggnadsnämnden (även upplaga från 1970).

242 s.

130. Ekroll, Øystein. (1952). "Oslo 1537-1624: mellomalderby eller renessanseby". I: *Årbok / Foreningen til norske fortidsminnesmerkers bevaring* (s. 73-92). Oslo: Foreningen.

131. Elling, Christian. (1943). *Danske borgerhuse*. København: Thaning & Appel.

198 s, ill. Om borgerlig dansk arkitektur.

132. *En bok om Bromöllabygden*. (1959). Kristianstad.

48 s, ill.

133. Engberg, Nils. (1992). "Middelalderlandsbyens huse – en oversigt over forskningen i Danmark, utviklingsteorier og udgravningsresultater". I: J.-E. Augustsson (red.), *Medeltida husbyggande:* Symposium i Lund, november 1989 (s. 115-127). Stockholm: Almqvist & Wiksell International.

Ill.

134. Enghoff, Karl. (1949). *Kristianstads historia 1614-1948*. Översiktlig framställning. Kristianstad: Kristianstads boktryckeri AB

462 s, ill. Relativt lite om korsvirkebebyggelse men bl. a. en intressant akvarell på s. 288.

135. Engqvist, Hans Henrik. (1968). *Aalborg bindingsværk*. Aalborg.

189 s, ill.

136. Engqvist, Hans Henrik. (1949). "Borgerhuse i København". I: S. Aakjær (red.), *København før og nu. Bd 1* (s. 59-84). København.

137. Engqvist, Hans Henrik. (1989). "Tømmernumre og andre former for afbindningsmaerker anvendt paa bindningsværk og tægværker i verdsligen bygninger". I: *Byggnadsarkæologiske Studier* (s. 71-81). København.

138. Engqvist, Hans Henrik. (1976). "Über die Gestaltung und Disposition des Bürgerhauses in Dänemark um 1500". I: G. Svahnström (red.), *Häuser und Höfe der handeltreibenden Bevölkerung im Ostseegebiet und im Norden vor 1500: Beiträge zur Geschichte und Soziologie des Wohnens* (s. 173-190). Acta Visbyesa 5. Visby: Gotlands fornsal.

139. Erhardt, Günter. (1992). *Fachwerkbauten: in Mecklenburg-Vorpommern, Brandenburg, Sachsen-Anhalt, Thüringen, Sachsen : Untersuchungen zur Bau- und Formenentwicklung des Fachwerksund zum heutigen Bestand in den fünf neuen Bundeslä ndern*. Berlin: Verlag für Bauwesen.

140. Eriksdotter, Gunhild. (1990). *Wowragården.* En byggnadsarkeologisk undersökning (Uppsats i medeltidsarkeologi VT 1990, stencil). Lund.

141. Erixon, Sigurd. (1945). *Svenska kulturgränser och kulturprovinser*. Kungl. Gustav Adolfs Akademiens småskrifter 1. Stockholm: LT.

65 s, ill.

142. Erixon, Sigurd. (1947). *Svensk byggnadskultur* . Studier och skildringar belysande den svenska byggnadskulturens historia. Lund: Ekstrand (Faksimilupplaga Malmö 1982).

I Sigurd Erixons *Svensk byggnadskultur* står påtagligt lite om, väggkonstruktioner och därmed om sydsvenska korsvirkeshus. På s. 405 avbildas syllram med hål för stolpar och kline från 1000-talets Sigtuna. På s. 430-432 behandlas skånska bakugnar, på s. 714 bilder från korsvirkesgårdar från Tomelilla (Ingelstads härad) och Vitaby sn, Albo härad). På s. 745 bild av korsvirkeshus från 1589 vid Mäster Nilsgatan i Malmö (foto från 1907) och på s. 763 två av G. Gustafssons rekonstruktioner av Hardeberga prästgård (Torna härad) och Gärdslövs prästgård (Vemmenhögs härad).

143. Erixon, Sigurd. (1958). "Den sydsvenska fyrkantsgården". I: *Fataburen* (s. 175-178). Stockholm: Nordiska museet.

Debattinlägg om den skånska gårdsformens ursprung.

144. Erixon, Sigurd, & Nyman, Anders. (1949). ”Halmtakstyper i Sverige”. I: *Folk-Liv* 1948-1949, s. 53-86.

Ill.

145. Ersgård, Hans. (1952). "Karl XI:s intåg i Malmö den 20 augusti 1673". I: *MFÅ* (s. 83-84). Malmö: Malmö Fornminnesförening.

Med färgplansch av målning från 1600-talet. Malmögata med korsvirkeshus i bakgrunden.

146. Ersgård, Lars. (1988). *"Vår marknad i Skåne". Bebyggelse, handel och urbanisering i Skanör och Falsterbo under medeltiden.* Diss. Almqvist & Wiksell International, Stockholm. Hämtad från http://www.gbv.de/dms/ub-kiel/024121819.pdf

147. Eskeröd, Albert. (1966). ”By och gård inom danskt-skånskt område”. En orientering och några randanteckningar. I: *Forntid og Nutid* 1966, s. 1-26.

Eskeröd sammanfattar sin ståndpunkt angående den skånska gården, delvis i polemik mot Sigurd Erixon.

148. Eskeröd, Albert. (1957). "Den dansk-svenska gården och Hinterpommerns fyrkantsgårdar". Till frågan om vandring eller lokal utveckling. I: *Fataburen.* (s. 165-188). Stockholm: Nordiska museet.

Eskeröds ståndpunkt angående den skånska gården i polemik mot Sigurd Erixon.

149. Evald, Sigfrid. (1918). "Gamla 'Munthe' vid Stora-Torget". I: O. Trapp & T. Mårtensson (red.), *Kulturhistoriska Helsingborgsstudier* (s. 91-103). Helsingborg: Helsingborgs museum.

Behandlar det då rivningshotade Hotel de Munthe vid Stortorget i Helsingborg, byggt på 1750-talet, ett tvåvånings korsvirkeshus. Byggnaden revs kort därefter men vissa delar tillvaratogs av Helsingborgs museum.

150. Fiedler, Wilhelm. (1902). *Das Fachwerkhaus in Deutschland, Frankreich und England.* Berlin. (Reprint Leipzig 2011).

104 s, ill. De kontinentala korsvirkeshusens utveckling, konstruktion och arkitektur.

151. Fischer, Ernst, Ljungberg, Leif, & Svensson, S. Artur. (1944). *Malmö försvar genom tiderna.* Minnesskrift. Malmö: Allhem.

98 s, ill. På s. 35 återges en akvarell av Fritz von Dardel från 1848, som avbildar Strandgatan/Frans Suellsgatan mot Jörgen Kocks hus. T. v. i bild syns ett tvåvånings korsvirkeshus med utkragningar mellan våningar och i takfot i Kv. Mercurius.

152. Fischer, Ernst, & Gylling, C. O. (1924). *Malmö museum.* En beskrivning. Malmö: Malmö grafiska anstalt.

310 s. + subskribentförteckning, ill. Delar av korsvirkeshus på s. 101-104 med rekonstruktion av fasaden till bryggarlagets korsvirkeshus vid Västergatan (s. 103) samt avbildningar av portöverstycken på s. 104. Av avbild bildkonst ur museets samlingar kan nämnas Gustaf Rydbergs Skånskt landskap med bondgårdar från 1908 (plansch efter s. 262).

153. Folkesson, Hans. (1979). *Åhus stadsområde: bevarande av den äldre bebyggelsen och miljön*. Lund: Sektionen för arkitektur, Stadsbyggnad b, Lunds tekniska högskola.

54 s, ill. Stadshistoria, bebyggelse, karaktär och särart.

154. von Friesen, Otto & Mann, Lars-Göran. (2004). *Golv, fönster, färg & kalk.* Hjälpreda i konsten att rusta upp hus och gårdar. Råå: Pappas bokförlag.

86, s, ill. Om tillredning av kline på s. 56-57.

155. Friström, Sune. (2007). *Kristianstad : Christians stad. D. 2 Norr Tvärkanalen*. Lönsboda: Nyteboden.

228 s, ill. S. 57-61 om Prytz Lejehus, V. Storgatan 7 (Hans Prytz hus från 1641 med fem fack korsvirke. S. 91-95 om Boka-Svenssons gård, Östra Storgatan 7.

156. Friström, Sune, & Lundström, Alf. (2006). *Kristianstad: Christians stad. D. 1 Söder Tvärkanalen*. Lönsboda: Nyteboden.

222 s, ill. S. 25-33 om de s. k. Vähusen, skiftesverkshus i två våningar från 1687, som Olle Svedberg, Sten Karlsson och Nild Nordling LTH Arkitektursektionen, mätte upp och dokumnterade 1976.

157. Fritsch, Florent, Haegel Olivier & Raimbault, Jérôme. (2015). *La maison en pan-de-bois, Région Alsace*. Lyon, Lieux Dits. ISBN / ISSN 9782362191213

112 s, ill.

158. Frykman, Jonas. (1970). "Från Sturup 1969". I: *SHFÅ* (s. 59-74). Kristianstad: Skånes hembygdsförbund.

Om den etnologiska undersökningen av Sturups by inför förstörelsen/flygplatsbygget.

159. *Från rådhus till bankhus: utg. med anledning av fullbordandet av Asschierska husets ombyggnad [i Karlshamn] mars 1959* 1959. Stockholm: Sv. Handelsbanken.

Om korsvirkeshuset Asschierska huset i Karlshamn från sent 1600-tal.

160. *Föreningen Gamla Christianstad*. Kristianstad (1947-): Skriftserie utg. av Föreningen Gamla Christianstad.

Relativt lite om arkitektur och bebyggelse. Fortsätts av *Kring Helge å*.

161. *Föreningen Gamla Halmstads årsbok*. (1924-2006). Halmstad: Föreningen Gamla Halmstad.

Det finns fyra registerband (1924-1943 I-XX, Halmstad 1946, 1944-1964 XXI-XLII, Halmstad 1968, 1965-1988 42-65 och 1989 66-79.

162. *Förslag till bevarandeplan för Halmstad* (1985). Halmstad: Stadsarkitektkontoret.

168 s, ill. Inventering med genomgång av stadskärnans bebyggelse och dess korsvirkeshus.

163. *Gamla svenska städer : gator och gränder, hus och gårdar. Samlingsverk i bilder jämte förklarande text* (1908). Stockholm: Cederquists grafiska AB.

Första häftet. Ystad s. V-XII, 1-8. Malmö s. 9-13. Sthlm 1908. Andra häftet. Ystad s. 1-2, Lund s. 3-4, Helsingborg, s. 5-8, Kristianstad, s. 9 Sjätte häftet. Helsingborg s. 1-2. I bokverket finns väl återgiven fotodokumentation, även över stadsmässiga korsvirkeshus som revs vid sekelskiftet 1900. Tredje häftet. Planscher från Ystad, Malmö, Lund, Helsingborg, Ängelholm, Laholm. Text om Laholm. Fjärde häftet. Text om Skanör och Falsterbo. Planscher från Falsterbo, Skanör, Lund, Hälsningborg, Ängelholm. Sjätte häftet. Planscher från Helsingborg. Text om Mariakyrkans omgivning och Henchelska gården. Sjunde häftet. Planscher från Malmö, Trelleborg, Hälsingborg. Sölvsborg, Laholm, Halmstad. Åttande häftet. Om Visby. Bland annat om korsvirkesgavlar och om korsvirkeshuset på Burmeisterska tomten.

164. Gerner, Manfred. (1979). *Fachwerk*. Entwicklung, Gefüge, Instandsetzung. Stuttgart.

165. Gerner, Manfred. (1986). *Fachwerksünden*. Bonn: Deutsches Nationalkomitée für Denkmalschutz.

1. Aufl.

166. Gillberg, Johan Lorents. (1765). *Historisk, oeconomisk och geographisk beskrifning öfwer Malmö hus lähn uti hertigdömmet Skåne med Kongl. Maj:st:s allernådigste privilegio framgifwen af J. Lorents Gillberg… Imprimatur N. von Oelreich*. Lund, 1765. Tryckt hos hof- camereraren och direct. Carl Gustav Berling.

167. Gillberg, Johan Lorents. (1767). *Historisk, oeconomisk och geographisk beskrifning öfver Christianstads län uti hertigdömet Skåne framgifven af Joh. Lor. Gillberg ... Tryckt i Lund. 1767. Hos hof cam: och direct: C: G: Berling. =(Pl.titelb.)*. Lund.

168. *Glimtar från Ausås socken*(1987). Ausås: Spannarpsortens hembygdsförening.

199 s, ill. Äldre bildmaterial.

169. Goffeng, Sigvald, & Nyström, Peter. (1976). *Byggnadsteknik i gamla gårdar*. Byggnadstekniken före 1850 och vad vi kan lära av den. *11:76*. Lund: Institutionen för byggnadsteknik, Tekniska högskolan i Lund.

Ill. Översikt av skånsk byggnadstradition med särskild hänsyn till uppvärmning och ekologi.

170. Granberg, Jan. (1984). *Gården i den förindustriella staden*. En studie i stadsbebyggelsens regionala variationer. Konstvetenskapliga inst., Univ., Stockholm.

151 s, ill. Granberg utgår från brandförsäkringar och kan bl. a. på s. 46ff visa hur stor del av stadsbebyggelsen som var uppförd i korsvirke, exempelvis att 65 av 222 brandförsäkrade bostadshus i Västsverige hade korsvirkesstomme.

171. Grossmann, Georg Ulrich. (1986). *Der Fachwerkbau. Das historische Fachwerkhaus, seine Entstehung, Farbgebung, Nutzung und Restaurierung*. Köln: DuMont.

2. Aufl., 1987.

172. Grossmann, Georg Ulrich, & Michels, Hubertus. (2015). *Fackwerk als historische Bauweise. Ein Materialleitfaden und Ratgeber*. Edition Anderweit.

312 s, ill. Översikt från antikens korsvirke och framåt.

173. Großmann, Georg Ulrich. (1996). ”Historische Fachwerkbauten”: Gefügetypen und Entwicklung. I: *Zimmerarbeiten an historischen Fachwerkbauten*: Texte zur Fachtagung Zimmerarbeiten an Historischen Fachwerkbauten vom 9. bis 11.5.1990 in Lindlar. Arbeitsheft der rheinischen Denkmalpflege; 48. Köln. Auch in: Materialien / Landschaftsverband Rheinland;BergischesFreilichtmuseum für Ökologie und bäuerlich handwerkliche Kultur; 3. https://fis.unibamberg.de/handle/uniba/34729

174. Gustafson, Ragnar, red. (1973). *Minnenas Malmö. Ögonvittnen 1756-1909 i memoarlitteratur, dagböcker och resebrev*. Malmö.

192 s, ill. En sammanställning av äldre malmöskildringar, illustrerad med äldre bilder av betydelse för korsvirkesforskning. Ex. s. 28, 42, 88, 89. 90, 128, 130, 131, 146, 147.

175. Gustafsson, Evald. (1975). "Byggnadsvård – hembygdsvård. En tillbakablick". I: *SHFÅ* (s. 7-23). Kristianstad: Skånes hembygdsförbund.

Tillbakablick på byggnadsvård och bevarandefrågor i Skåne.

176. Gustafsson, Evald. (1963). "Stiftelsen Jöns Jons-gården i Kattarp". I: *SHFÅ (*s. 39-42). Kristianstad: Skånes hembygdsförbund.

Om storbondegården Signestorp nr 5, Kattarp, Luggude härad.

177. Gustafsson, Gotthard. (1927). "Bidrag till den skånska gårdens historia". I: *Kungl. Humanistiska vetenskapssamfundets i Lund årsberättelse 1926-27*. Lund.

178. Gustafsson, Gotthard. (1926). "Ola-Månsgården i Bondrum". I: *Skånska folkminnen : årsbok* (s. 99-123). [S.l.]: Skånska folkminnesföreningen.

179. Gustafsson, Gotthard. (1931). "Skånska bondgårdar från 1600-talet". *Skansens nyheter : Skansenföreningens meddelanden*.

Red.: Andreas Lindblom (1931:1), Ture Nyman (1931:2-9/10), Ebba Lillieceutz (1932-1933).

180. Gustafsson, Gotthard. (1932a). "Skånska prästgårdar från 1600-talet och 1700-talet". I: *Fataburen: Nordiska museets och Skansens årsbok*. Stockholm: Nordiska museet.

181. Gustafsson, Gotthard. (1928). "Undersökningar av vägg- och byggnadskonstruktioner i Albo härad, Skåne". I: C. W. von Sydow (red.), *Nordiskt folkminne: studier tillägnade C. W.von Sydow 21/12 1928*. Stockholm: Fritze.

182. Gustafsson, Gotthard. (1932b). *Åhus: den medeltida staden och dess byggnadsminnesmärken*. Stockholm.

183. Gustafsson, Gotthard, & Biörnstad, Arne. (1981). *Skansens handbok i vården av gamla byggnader*. Stockholm: Forum.

127 s, ill. Om korsvirkes- och skiftesverksväggar på s. 37-40. Mest om lagning av stolpar.

184. Gustafsson, Mats. (2006). *Bondesamhällets omvandling i Nordvästskåne: Bjärehalvöns agrara utveckling under 1700- och 1800-talet*. Stockholm: Kungl. Skogs- och lantbruksakademien. Meddelanden nr 37.

200 s, ill. S. 43-50 om bebyggelse från högloftsstugor till korsvirkesgårdar.

185. Gustavsson, Evald. (1970). "Byn i blickfånget". I: *SHFÅ* (s. 39-52). Kristianstad: Skånes hembygdsförbund.

Om fiskelägen och bymiljöer i Skåne (mest om Vikens bevarande, Luggude härad).

186. Gustavsson, Karin. (2009). "1920-talets by- och bebyggelsedokumentationer" I: *Kring Kärnan 37,* s. 105-132. Helsingborg: Helsingborgs Museiförening, 1939-

187. Gustavsson, Karin. (2013). "Den dansk-skånska gården som forskningsproblem". *Ale* (2), s. 13-24.

188. Gustavsson, Karin. (2014). *Expeditioner i det förflutna.* Etnologiska fältarbeten och försvinnande allmogekultur under 1900-talets början. Lunds universitet, Lund. Hämtad från http://lup.lub.lu.se/record/4628738

239 s, ill. Främst en ämneshistorisk bok men viktig för förståelsen av vad som dokumenterats och bevarats av lantliga korsvirkeshus, hur och varför. Flera äldre bilder av lantliga korsvirkeshus.

189. Gustavsson, Karin. (1994). *Kullabygden – odlings- och bebyggelsehistoria: Kulturmiljöplan för Höganäs kommun del 2.* Höganäs: Höganäs kommun.

135 s, ill. Bl. a beskrivs på s. 66 byggnadsteknik och virkesval.

190. Gustavsson, Karin. (2000). "Mårten Sjöbecks kulturhistoriska fältarbeten". I: *RIG* (3), s. 150-165.

191. Gustavsson, Karin. (2001). "Med 20 kilo på pakethållaren. Mårten Sjöbeck som utforskare av natur och kultur". I: *Kring Kärnan* (s. 65-78). Helsingborg: Helsingborgs museiförening, 1939-.

192. *Gånarp och Kärragårda.* (2009). Ängelholm: Tostarps sockens hembygdsförening.

320 s, ill. Mycket gårdshistorik.

193. *Gårdar och hus i Wemmenhögs härad.* (1944). Skurup: Wemmenhögs härads fornminnes- och hembygdsfören.

194. *Halland* (1961-). Halmstad: Ideella föreningen Länsmuseet Halmstad.

195. Hallqvist, Kaj. (1989). *Skånes bibliografi D. 5 Litteratur om Kristianstads stad.* Bara: Sällsk.

187 s. Bibliografi som bl. a. redovisar vad som skrivits om Kristianstad inom arkeologi, historia, konst och topografi m.m. Avsnitt om byggnadshistoria. Även artiklar i dagstidningar medtagna.

196. Hammami, Feras. (2012). "Legitimation of Interventions in Historic City Areas: The case of the Well-preserved Ystad". I: *Urban Research and Practice*: Taylor & Francis.

Artikel som diskuterar Ystad som en av Skandinaviens mest välbevarade städer, hur detta kulturarv bevarats, legitimerats, vad det innefattar och vad det utesluter.

197. Hammarlund, Karl Oscar. (1938, 1938-01-29). "Gammal gård som rives". *K.L.T.*

Om Storgatan 63 i Kritianstad.

198. Hansen, Kenth. (2019). "Medeltidshuset vid Stora Torg i Halmstad". I: *RIG (2/3),* s. 30-44.

Ett gårdshus i korsvirke samt medeltida rester av korsvirkeshus under ett stenhus.

199. Hansen, Kenth. (2020). *Medeltida stadsaristokrati.* Världsligt frälse i de skånska landskapens städer. Diss. Lunds universitet, Lund.

414, s, ill. Bilaga med medeltida fastighetstransaktioner där aristokratin varit berörd.

200. Hanson, H. A. B. (1930). *En gård på Söderslätt genom tvenne sekler : N:r 1 Hököpinge*. Malmö.

112 s.

201. Hanssen, Börje. (1977). *Österlen. Allmoge, köpstafolk & kultursammanhang vid slutet av 1700-talet i sydöstra Skåne*. Stockholm: Gidlund i samarbete med Inst. för folklivsforskning.

[Ny utg.] Originalupplaga 1952.

202. Hansson, Martin. (2021). "Inscriptions and Images in Secular Buildings: Examples from Renaissance Scania, Sweden, ca. 1450–1658". I: *International Journal of Historical Archaeology*, 1-24.

Om stentavlor, port- och dörrhammare m.m.

203. Hansson, Paul. (2002). "Skånska korsvirkeshus". I: *Tradition i trä* (s. 293-307).

204. Hassby, Rune. (1999). *Båstads historia*. Båstad: Fören. Gamla Båstad.

288 s, ill.

205. *Hausknechtska huset. Sorgebarnet som blev ett glädjeämne*. (2010). Halmstad: Länsstyrelsen Hallands län.

95 s, ill. Även en del om andra 1700-talsbyggnader i Laholm.

206. Hazelius, Fritjof. (1917). "Jacob Jönssons gård i Önsvala". I: *Skånsk hembygdsvård 1*(2-3), 16-26.

Dokumentation av gård i Jacob Jönssons gård i Önsvala, Mölleberga sn, Bara härad, ”En av de bäst bevarade gamla skånegårdarna” i korsvirke. Även utgiven som särtryck.

207. Hazelius, Fritjof, & Berlin, Karl Anton. (1916-1928) *Skånska gårdar och hus*. Uppmätningsritningar. Lund: Skånska föreningen.för byggnadskultur.

Uppmätningar i häften. I Första häftet Burlövs prästgård, i Andra häftet Jacob Jönssons gård i Önsvala, Värby källa Bara sn, Drottensgatan 2 i Lund. I Tredje häftet Skottenborg i Kristianstad. Fjärde häftet (även utgivet som separatutgåva under titeln *Gamla hus i Arild*) ägnas helt åt Arild, Brunnby sn, Luggude härad (Stubbarp no 5, Arildsläge nr 18, Arildsläge nr 46, Arildsläge nr 35, Arildsläge nr 25.

208. Hegner Christiansen, Jørgen, Sestoft, Jørgen, & Hegner Christiansen, Jørgen. (1991). *Guide til dansk arkitektur 1 År 1000-1960*. København: Arkitektens forl.

271 s, ill. Innehåller på s. 88-91 guidning till de viktigaste korsvirkeshusen i Ribe, Køge, Kalundborg och Kolding.

209. Hellberg, Orvar. *Svensk bebyggelse*. Malmö: Hellco.

210. Henriksson, Gunnar. (1996). *Skiftesverk i Sverige*. Ett tusenårigt byggnadssätt. Stockholm: Byggforskningsrådet.

346 s. ill. I Henrikssons uttömmande bok om skiftesverk behandlas även blandtekniker mellan skiftesverk och korsvirke. Särskilt viktiga för korsvirkesstudier är kapitlen om Halland och Skåne. Boken har även utblickar mot Danmark (s. 107) och tar upp det sydgötiska husets utbredning (s. 129). Exempel på

blandteknik på s. 100 (Våxtorp), s.133 (Broktorpsgården i Halmstad), s. 142 (Kågeröd). På s 135ff kommenteras kulturgeografiska gränser och Linnés skånska resa m.m. På s. 41-45 och 170-178 om blandtekniker. På s. 42 och 296, 310, 314-315 gotländska korsvirkesgavlar. På s. 43 återges en detaljuppmätning av Aspegrenska gården i Malmö. Boken har en efter landskap indelad litteraturlista med Halland på s. 327-328 och Skåne på s. 328-329.

211. Hidemark, Ove m. fl. (1973). *Så renoveras torp och gårdar*. Västerås: ICA-förl.

311 s, ill. I denna byggnadsvårdsklassiker behandlas lantligt korsvirke på s. 83-89 och ganska översiktligt. Regionala skillnader nämns inte, resonemanget om tappar är oklart och skissen på s. 84 har brister.

212. Hjorth Rasmussen, Alan. (1966). *Stråtage : en gennemgang af danske tækkemetoder*. Köpenhamn.

59 s.

213. Hofrén, Erik. (1964). "Miljö i Malmö"*, I: Ale 1,* 1-10.

Bland annat om korsvirkesbebyggelsen vid Lilla Torg och återuppbyggnaden av Aspegrenska huset.

214. Hofrén, Manne. (1925). "Korsvirke i Kalmarbygden". I: *Studier tillägnade Algot Friberg den 2 september 1925*. Stockholm.

Även i *RIG* 1925:3-4, s. 133-142, ill. Ritningar på stadsmässigt korsvirke i Kalmar från 1600- och 1700-talen m.m.

215. Holmbäck, Åke, & Wessén, Elias. (1943). *Svenska landskapslagar Ser. 4 Skånelagen och Gutalagen*. Stockholm: Geber.

216. Hülphers, A. A. (1934). "Resa genom Skåne 1759". I: H. Schiller (red.), *Skåne genom två sekler: reseskildringar från gamla tider*. Malmö.

217. Håkansson, Anders. (2017). *Bebyggelsehierarkier och bylandskap*. Om övergången mellan vikingatid och tidig medeltid ur ett halländskt perspektiv. Diss. Kulturmiljö Halland, Stiftelsen Hallands länsmuseer, Halmstad. Hämtad från http://lup.lub.lu.se/record/2e010299-24e3-4ed9-a38e-f61cc6870ffc

318 s, ill. Boken behandlar övergången mellan vikingatid och tidig medeltid utifrån ett bebyggelsearkeologiskt källmaterial från Halland. Syftet är att diskutera gårdarnas byggda och sociala miljö, bybildning i regionen och organisationen av landskapet med målsättningen att skapa en mer realistisk bild av de lokala förhållandena i relation till en generell skandinavisk diskussion. Genom ett tvärvetenskapligt angreppssätt som inkluderar arkeologiska och historiska källor samt kulturgeografiska analyser, exponeras nya aspekter på landsbygdens organisation under tidig medeltid.

218. Håkansson, Anders, & Bjuggner, Lena. (2005). "Medeltida bebyggelse i Halland". I: *Älskade hus* Hallands byggnadsarv – historia och praktik. *Halland.* (Vol. S. [80]-97).

Översikt om lantlig och stadsmässig byggnadstradition i medeltidens Halland.

219. Håkansson, Valter. (1990). "Om konservering av änkor – Elsa Guldsmeds hus". I: *Föreningen Gamla Halmstads årsbok* (Vol. 67 s. [63]-81).

220. Hårleman, Carl. (1749). *Dag-bok öfwer en ifrån Stockholm igenom åtskillige rikets landskaper gjord resa, år 1749*. Stockholm.

221. Hägge, Eric. (1968). "Sveakvarteret under tre sekler". I: *Föreningen Gamla Halmstads årsbok* (s. 48-65). Halmstad: Föreningen Gamla Halmstad.

Bl. a. om Elsa Guldsmeds hus/Hellbergs hörna.

222. Hägge, Eric. (1981). "Tre Hjärtan – Historien bakom ett poetiskt namn". I: *Föreningen Gamla Halmstads årsbok* (s. 110-115). Halmstad: Föreningen Gamla Halmstad.

Om Tre Hjärtan-huset vid Stora Torg i Halmstad.

223. Häggman, Jean. (1956). "En hälsingborgsk storborgare från 1600-talet". I: *Kring Kärnan 6*. Helsingborg: Helsingborgs museiförening, 1939-

224. Hähnel, Märta. (1976). "Historia kring den gamla Wåghalsgatan". I: *Föreningen Gamla Halmstads årsbok*. Halmstad: Föreningen Gamla Halmstad.

225. Hörlén, M. (1927). "Hammar nr 2 i Valleberga". I: *Skånska folkminnen: årsbok* (s. 106-118). [S.l.]: Skånska folkminnesföreningen.

226. Imhof, Michael. (1996). *Historistisches Fachwerk: zur Architekturgeschichte im 19. Jahrhundert in Deutschland, Grossbritannien (Old English Style), Frankreich, Österreich, der Schweiz und den USA*. Bayerische Verl.-Anst., Bamberg.

672 s, ill.

227. Ingers, Ingemar. (1966). "Jöns Svenssons hus i Kabbarp. Ett kulturarv i Bara härad". I: *SHFÅ* (s. 49-66). Kristianstad: Skånes hembygdsförbund.

Uttömmande text om ett litet korsvirkeshus i Bara härad.

228. "Inventering av äldre bebyggelse i Halmstad".(1961). I: *Föreningen Gamla Halmstads årsbok*. Halmstad: Föreningen Gamla Halmstad.

229. Jacobsson, Bengt. (1983). *Nils Månsson Mandelgren : en resande konstnär i 1800-talets Sverige*. Stockholm: LT i samarbete med Folklivsarkivet i Lund.

229 s, ill. Översikt av Mandelgrens forskningar med återgivna bilder av korsvirkeshus, ex. på s. 32 (Visby, Halmstad), 45 & 199.

230. Janstad, Hans. (1985). "Det skövlade Malmö - har rivningsraseriet stoppat?". I: *Elbogen* (15), s. 109-121. Malmö: Elbogen Malmö fornminnesförening, 1971-1991.

231. Janstad, Hans. (1990). "Lembkeska gården som blev Borgarhuset på Kulturen". I: *Elbogen 20* (3), s. 1-2. Malmö: Elbogen Malmö fornminnesförening, 1971-1991.

232. Jeansson, Gabrielle, Valeri, Renée, Gustafsson, Evald, & Hermansson, Nanna. (1972). *Viken*. Äldre bebyggelse och miljö. Lund: Gleerup.

96 s, ill. Gedigen fiskelägesinventering med återgivna uppmätningsritningar och äldre fotomaterial. Korsvirkesbebyggelsen behandlas på s. 32-42 och enskilda hus i den följande inventeringen kvarter för kvarter.

233. Jensen, Christian Axel. (1933). *Dansk bindingsvaerk fra Renaessancetiden, dets forhistorie, teknik og dekoration*. København.

Jensen tar (enligt Lauring s. 47) endast upp de skånska exemplen på renässanskorsvirke i några fotnoter, vilket Lauring ser om en brist i Jensens bok.

234. Jensen, Christian Axel. (1899). "Dansk bindingsværks historia". I: *Fra Arkiv og Museum: tidsskrift for Østifternes historie og topografi*. København: Østifternes historisk-topografiske Selskab.

235. Jensen, N. Erik. (1980). Licenciatavhandling i manuskript om köpstädernas korsvirkesarkitektur. Kunstakademiets arkitektskole København.

236. Jespersen, Svend. (1958). *Den fyrsidiga gården, Norden och kontinenten. Föredrag och diskussioner vid trettonde nordiska folklivs- och folkminnesmötet i Lund 1957*. Lund.

237. Jespersen, Svend, Andersen, Ester, & Michelsen, Peter. (1961). *Studier i Danmarks bønderbygninger*. København.

238. von Jessen, Curt (red.). (1975-1976). *Landhuset, byggeskik och egenspræg. gode raad om vedligeholdelse og istandsættelse*. Tönder/Köpenhamn.

239. Johannesson, Gösta. (1986). "Några data kring byggmästare Hans Henrik Wendorffs liv och verksamhet". I: *Kring Kärnan* (Vol. 16, s. 129-146). Helsingborg: Helsingborgs museiförening, 1939-.

Om en helsingborgsbyggmästares insatser på 1700-talet. Jfr Mårtensson.

240. Johansson, Gun, & Romberg, Thomas. (1978). "Rasmus Kieldsons gård". I: *Kring Malmöhus* (s. 62-73). Malmö.

Om gården nr 27 i Kv. 4. S:t Gertrud. Rapport från byggnadsarkeologisk undersökning 1976. Med dokumentationsritning m.m.

241. Johansson, Ib. (1989). *Korsør gamle by. 2, Bygningsregistrant*. Korsør: Korsør kommune.

355 s, ill. Särskilt intressant är ”Stapels gaard” (Algate 31), ett tvåvåningshus med utkragning från 1667, restaurerat 1984.

242. Johansson, Pelle, & Thomasson, Joakim. (2015). "Ett litet stycke av Helsingborg – om flytt och framväxt av stadskvarteren på Fredriksdal". I: *Kring Kärnan* (s. 196-217). Helsingborg: Helsingborgs museiförening.

Om korsvirkeshus som flyttats från centrala Helsingborg till stadskvarteren på Fredriksdals museer och trädgårdar.

243. Johansson, Sölve. (1979). "En hyresbod i Kristianstad". I: N. Bech & H. H. Engqvist (red.), *Arkitekturstudier tilegnede Hans Henrik Engqvist* (s. 53-57). København: Arkitektens forl.

Om Västra Storgatan 7 i Kristianstad.

244. Johnsson, Pehr. (1916). *Från det forna Villand : historiska och kulturhistoriska anteckningar från Villands härad*. Kristianstad: Hj. Möllers bokh., Fr. W. Remahl.

245. Jönsson, Lars. (2010). *Tommarp: kunglig produktionsort och klosterstad.* (Lic.-avh.). Lunds universitet, Lund.

118 s, ill. Tommarp var under närmare 500 år en urbaniserad ort, vilken 1540 förlorade sina stadsprivilegier. Ortens betydelse har dock fortsatt att prägla bygden. Idag är Östra Tommarp en by på Österlen. I avhandlingen står den medeltida staden Tumathorp i centrum. Här görs ett försök att fördjupa kunskaperna om Tommarps medeltida historia utifrån såväl de arkeologiska lämningarna som det skriftliga källmaterialet.

246. Jönsson, Sher (pseud. För Knut Hj. (1961, 1961-04-30). "Kring en gammal gård i centrala Helsingborg – nu ett minne blott" (om Dragaregården vid Södra Strandgatan)". *Helsingborgs dagblad*.

247. Jönsson, Tomas. (1976). *Jordstugor i Sydsverige: den ingrävda bostadens utbredning, form, funktion och konstruktion*. Lund: LiberLäromedel/Gleerup.

83 s, ill. I detta arbete, som baserats på såväl arkivmaterial som fältarbete beskrives den ingrävda bostadens utbredning, form, funktion och konstruktion.

248. Karlin, Georg. (1924). *Kulturhistoriska museets Östarp*. Dess natur, historia och ändamål: Fästskrift till invigningen den 2 augusti 1924. Lund: Kulturhistoriska föreningen för södra Sverige.

249. Karlsson, William. (1949). "Kalinan". I: *Kulturen,* s. 72-83. Lund: Kulturhistoriska föreningen för södra Sverige.Hämtad från http://www.kulturen.com

250. Karlsson, Willam. (1939). "Kulturens äldsta tomt, dess ägare och bebyggelse från 1690-talet". I *Kulturen* (s. 136-188). Lund: Kulturhistoriska föreningen för södra Sverige.

Bl. a. om "Locos Peccatorum" och Lindforsska huset, särskilt 156ff.

251. Karlsson, William. (1946). "Thomanderska huset". I: *Kulturen* (s. 141-171). Lund: Kulturhistoriska föreningen för södra Sverige.

Tvåvåningshus i korsvirke, flyttat till Kulturen 1925.

252. Kaspar, Fred. (1978). *Fachwerkbauten in Westfalen vor 1600*. Münster: Coppenrath.

130 s, ill.

253. Kaspar, Fred, & Baumeier, Stefan. (1986). *Fachwerkbauten des 14. bis 16. Jahrhunderts in Westfalen*. Münster: Coppenrath.

272 s, ill.

254. Kayser, Kjeld. (1985). *Københavner bindingsværk*. København: Nationalmuseet.

320 s, ill.

255. Kindström, Lars-Göran. (1970). "En kulturmiljö räddas – Fredriksdals herrgård". I: *SHFÅ* (s. 27-38). Kristianstad: Skånes hembygdsförbund.

Bland annat om stadskvarteren från centrala Helsingborg (s. 30).

256. Kindström, Lars-Göran. (1986). "Ritande rådmän : två människoöden i 1700-talets Helsingborg". I: *Kring Kärnan* (Vol. 16, s. 79-128). Helsingborg: Helsingborgs museiförening, 1939-.

Bland annat om ritningar till korsvirkesbyggnader i Helsingborg.

257. Kindström, Lars-Göran. (1985). "Stadsplan och bebyggelse fram till mitten av 1800-talet. ". I: L. M. Bååth & G. Johannesson (Red.), *Helsingborgs historia D. 6:2 Bebyggelse, hantverk, manufaktur* (s. 11-291). Helsingborg: Helsingborgs stad.

L-G Kindström redogör Helsingborgs äldre bebyggelse. I avsnittet om ”Publique hus” behandlas bl. a. Helsingborgs prästgård (nu på Fredriksdal) på s. 172-178, vidare ritningar till skolhus i korsvirke från 1788 (s. 182-183) samt en ritning till kronomagasin i korsvirke från 1802. Mer om korsvirke återfinns i avsnittet om bebyggelsen i borgerskapets Helsingborg (s. 257-280), där de mer kända korsvirkeshusen i Helsingborg behandlas.

258. Kling, Jörgen. (1992). "En medeltida bondgård i Käglinge, Malmö". I: *Medeltida husbyggande.* Symposium i Lund, november 1989 (s. 139-153). Sthlm.

259. Kollberg, Ludvig. (1978). "Till några av våra bilder". I: *Föreningen Gamla Halmstads årsbok.* Halmstad: Föreningen Gamla Halmstad.

Bild av Kyrkogatan 8, Aspegrenska huset i Halmstad.

260. *Kring Helge å.* Kristianstad (1971-1981). Föreningen Gamla Christianstad.

Relativt lite om arkitektur och bebyggelse. Fortsättning av *Föreningen Gamla Christianstads årsbok.*

261. Kroon, J, & Kjellberg, S. T. (1954). *Skånskt 1800-tal i bild.* Lund.

199 s, ill. Stor samling 1800-talsbilder, en hel del korsvirkesbyggnader i städer och på landsbygd.

262. *Kulturhistoriskt värdefulla byggnader i Kristianstad: förslag till klassificering.* (1967). Kristianstad.

17 s. 25 pl, Ill.

263. König, Carl Hindrich. (1752). *Inledning til mecaniken och bygnings-konsten, jämte en beskrifning öfwer åtskillige af framledne commerce-rådet och commendeuren af Kongl. Nordstierne-Orden hr. Polhem opfundne machiner.* Stockholm.

Hindrich uttrycker på s. 71 samma Vitruvius-baserade skepsis mot korsvirkesbyggande som Cronstedt 1741.

264. Lachner, Carl. (1887). *Geschichte der Holzbaukunst in Deutschland : ein Versuch.* Leipzig: E.A. Seemann.

Sammanfattande arbete över den tyska korsvirkesarkitekturens olika stilperioder.

265. *Landskab, bygning, menneske. Vejledning til Frilandsmuseet* (2007). København: Frilandsmuseet.

146 s, ill. Översiktligt guidebok till friluftsmuseum med många korsvirkeshus, förutom danska bl. a. litet ställe från Dörröd, Skåne.

266. *Landskrona stads äldre bebyggelse samt fornlämningar* (1960). Enligt stadsfullmäktige uppdrag utgiven 1960 av kommittén för invenering av den äldre bebyggelsen. Landskrona: Landskrona stad.

139 s, ill med planscher. Boken inventerar bland annat det kvarstående beståndet av korsvirkeshus 1960. Korsvirkeshus på s. 66, 68, 69, 71, 85, 86, 87, 88, 89, 90, 91, 97, 103, 105, 111, 115, 117, 118, 119, 122. Bild 15, bild 23.

267. Lange, Ulrich. (2008). *Ekonomibyggnader på skånska herrgårdar*. Idéhistoriska speglingar i lantbrukets arkitektur. Stockholm: Nordiska museets förlag.

208 s, ill. Mycket om sten- och tegelbyggnader men också en del korsvirke, ex. Lundegårds fähus och loge (bild s. 149).

268. Larkin, David, & Rocheleau, Paul. (1995). *Farm*. The vernacular tradition of working buildings. New York: Monacelli Press.

Amerikansk översikt över bondgårdar i USA. En del korsvirkeshus byggda av europeiska immigranter, s. 10-16, 80-81, 89-91.

269. Larsen, Niels-Holger. (1993). *Bornholmsk byggeskik på landet*. Rønne: Bornholms Museum.

168 s. ill. Vederhäftig genomgång av Bornholms byggnadstradition med historieskrivning och byggnadsvårdråd. Många planlösningar, välritade konstruktionsskisser av helhet, detaljer och snickerier m.m.

270. Larsson, Gunnar. (1981-82). ”Sättugnar från Örmo bruk”. I: *Sandsjöboken*. Växjö.

271. Larsson, Peter. (1978). *Vårt Ljunits. En häradskrönika*. Malmö: förf.

272. Larsson, Peter. (1980). *Glimtar från Ljunits*. Limhamn: förf.

273. Larsson, Stefan, & Ahlström Arcini, Caroline. (2007). *En arkeolog i Trelleborg*. Stockholm: Riksantikvarieämbetets förlag.

Boken är ett porträtt av Bengt Jacobsson men handlar också om stadsarkeologi i Trelleborg och fynd av medeltida korsvirkeshus.

274. Larsvall, Malena. (1993). *Gård i stad*. Gårdens delar, samband och förändringar med exempel från Lund. Diss. Lunds universitet, Stockholm.

382 s, ill. Arbetet har inriktats på den obebyggda delen av gården – gårdsrummet – och dess sammanhang med omgivande hus, angränsande tomter och gator.

275. Lassen, Ulrik Hjort. (2014). *The invisible tools of a timber framer*. A survey of principles, situations and procedures for marking. University of Gothenburg, Acta universitatis Gothoburgensis, Göteborg. Hämtad från http://hdl.handle.net/2077/35598

238 s, ill. Lassens avhandling beskriver hur enkla verktyg som lod, passare, vattenpass och vinkelhake kan användas för att tillverka komplicerade timmerkonstruktioner. Den är därför delvis utformad som en lärobok, riktad till de timmermän som jobbar med stolpverk och liknande konstruktioner. Avhandlingen är ett försök att föra något av timmermannens ”tysta” kunskap vidare till framtida generationer.

276. Lauring, Palle. (1961, 1952). *Danmark i Skåne. En usentimental rejse illustreret af Des Asmussen*. København: Hasselbalch.

214 s, ill. Lauring tar upp skånskt korsvirke på s. 22 (Falsterbo), 34-35, 47 (Ystad). Han jämför med korsvirket i Danmark och resonerar på s. 47: ”Det svenske namn ”korsvirke” er huset set udefra, oplevet og døbt af øjet. Dansk ”bindningsværk” er navngivet af arbejdet at binde tømmeret sammen”.

277. Leche, Johan. (1932). "Beskrivning över de skånska halmtaken". I: *Skånska föreningens för byggnadskultur årsbok*.

Ursprungligen i Kongl. Swenska Wetenskaps Academiens Handlingar (1746). På flera ställen, som i publiceringen 1932, felaktigt daterad till 1706. Noggrann konstruktionsskiss av korsvirkes/skiftesverksstomme.

278. Lekholm, Carl Gustaf. (1957). "Den skånska fiskebebyggelsen och Knäbäck". I: *SHFÅ* (s. 31-39). Lund: Skånes hembygdsförbund.

Ill. Om Knäbäcks fiskeläge som flyttades för Ravlunda skjutfält.

279. Lemke, J. H & A.A.J. Ammilon Capitaine Und. Löjtenant. (1812). *Beskrifningar, författade under Recognosceringen.*

Kortfattade häradsvisa gårdsbeskrivningar knutna till Skånska rekognosceringskartan 1812-20.

280. Lerche, Grith. (1969). *Bøndernas boliger:* Dagliv-liv i Danmark. København.

281. Lerche, Grith. (1987). *Bøndergårde i Danmark 1789-90*. Byggeskik på landboreformernes tid. København: Landbohistorisk selskab.

269 s, ill. Topografisk genomgång amt (län) för amt.

282. Lindell, Olle. (1980). *Hedmanska (gårdarna som blev en)*. Karlshamn: Armerad betong vägförbättringar.

51 s. ill. Översiktlig och populär beskrivning av Hedmanska gården i Malmö och dess restaurering (utan noter eller källförteckning). Intressant bildmaterial, i synnerhet om Niels Hammers hus och magasinet vid Hjulhamnsgatan.

283. Lindström, Cajsa, Raihle, Jan, & Rentzhog, Sten. (1987). *Byggnadstradition på den svenska landsbygden: bearbetningar av 10 års byggnadsinventeringar*. Stockholm: Riksantikvarieämbetet.

284. von Linné, Carl. (1751). *Carl Linnæi ... Skånska resa, på höga öfwerhetens befallning förrättad år 1749. Med rön och anmärkningar uti oeconomien, naturalier, antiquiteter, seder, lefnads-sätt. Med tilhörige figurer. Med kongl. maj:ts allernådigste privilegio [Elektronisk resurs]*. Stockholm, uplagd på Lars Salvii kostnad 1751. Även faksimilupplaga från 1920.

434 s, ill + bilagor. Linnés skånska resa innehåller samlade observationer om skånska byggnadsskick vid 1700-talets mitt. Dels noterar Linné bondstugor längs resvägen, dels ger han i text och bildbilaga en

beskrivning av hur allmogen bygger korsvirkeshus. Vad beträffar stadsmiljöerna är det främst stycket om Ystad som är viktigt för korsvirkesforskningen.

285. von Linné, Carl von, (1957). *Carl von Linnés Gotländska resa, förrättad 1741*. Stockholm: Natur och kultur.

Ingår även i *Carl Linnæus Öländska och Gotländska resa år 1741*. Redigerad av Carl-Otto von Sydow. Illustrerad av Gunnar Brusewitz. Wahlström & Widstrand. Sthlm 1962. Husen i Visby är ”tyska, dels av sten, dels av korsverk och dels av trä” (s. 160).

286. Linnerhielm, Jonas Carl. (1932). *Brev under resor i Sverige*. Stockholm: W&W.

287 s, ill. I denna reseskildring från 1800-talets början, som föreligger i flera utgåvor, finns en del beskrivningar och värderingar av korsvirke, exempelvis på s. 75 om korsvirkeshusen i Kristianstad.

287. Lithberg, Nils. (1919). "Den skånska gården". I: *STF Årsbok* (s. 57-79). Stockholm: Svenska turistföreningen.

Efter en något fördomsfull inledning förs från s. 59 ett resonemang om korsvirke och den skånska gårdstypen, bl. a. med utgångspunkt från Ravlundagården på Skansen (Ravlunda nr 8, Albo härad), vars plan återges på s. 62. Lithberg diskuterar övergången från de rökstugor Linné noterade till längor med innertak och fönster i vägg, planlösning, möblering m. m.

288. Ljungberg, Leif. (1968). *Från korsvirkeshus till affärscity*. Malmö: Livförsäkringsbolaget Valand.

28 s, ill. Stadsarkivare Ljungbergs historik över Kv. Von Conow i centrala Malmö med referenser till äldre korsvirkesbebyggelse och till 1692 års syneinstrument.

289. Lorenzen, Vilhelm Birkedal. (1947-51). *Vore byer*. Studier i bybygning fra middelalderens slutning til industrialismens gennembrud, 1536-1870. København: I kommission hos G.E.C. Gad.

1-2. (tiden fram till 1660.)

290. Lundberg, Erik. (1945-1961). *Arkitekturens formspråk*. Studier över arkitekturens konstnärliga värden i deras historiska utveckling. Stockholm: Nordisk rotogravyr.

Del 4. Västerlandets medeltid 1200-1450. Bild av medeltida stadskorsvirkeshus på s. 366, korsvirkeshus från Auxerre på s. 390. Del 6 Renässansen utanför Italien (1956). Korsvirkeshus från Marburg (1300-tal), s 29, Swäbissch-Hall s. 37, Esslingen (1430) s. 38, engelskt korsvirke s. 39. Korsvirkesresonemang på s. 34-42. Exempel från Köge s. 57, Moulins s. 64, England s 73-74. Hessen s. 299, s. 323, 324 (Schlesien), Hannover s. 326. Strassburg (Pl. 1, Rouen Pl. 2, Bourges Pl. 3, Ystad Pl. 12, Bourges Pl. 13. Del 7 Renässansen utanför Italien 1540-1620 (1957). Moreton Old Hall 1559, s. 316-318, Mere Hall s. 319. Del 9 Vägen till nutiden (1960). Privatvilla i korsvirkesstil i Berlin (1865), s. 646. I detta stora översiktsverk finns en mängd internationella exempel (från England, Tyskland och Frankrike), främst på stadsmässigt korsvirke, som utgör ett viktigt bakgrundsmaterial till det nordiska materialet.

291. Lundberg, Erik. (1942, nytryck 1978). *Svensk bostad*. Dess utveckling och traditionsbildning. Dess förhållande till utländskt samt dess egenart och framtida möjligheter. Stockholm: Nordisk Rotogravyr.

325 s, ill.

292. Lundberg, Erik. (1971). *Trä gav form*. Studier över byggnadskonst vars former framgått ur trämaterial och träkonstruktion. Stockholm: Norstedts.

406 s, ill. I detta översiktsverk om träbyggande behandlas stadsmässigt korsvirke i Skandinavien (s. 123-136) med exempel från Malmö och Ystad och med paralleller i Tyskland och med referenser till tidigare forskning. Vidare finns ett särskilt kapitel om ”Korsvirke, skiftesverk och knuttimring i växelverkan” (s. 308-348 samt avsnitt om ”Pannåkonstruktioner” (s. 268-307). Utblickarna mot ett större område och de tekniska analyserna ger Lundbergs text särskild relevans.

293. Lundborg, Lennart. (2016). "Ett nyckelfynd i kvarteret Valdemar Atterdag". I: *Årsbok (Gamla Halmstad)* (s. 49-50, ill.).

294. Lundh, Christer, & Sundberg, Kerstin, red. (2002). *Gatehus och gatehusfolk i skånska godsmiljöer*. Lund: Nordic Academic Press.

253 s, ill.

295. *Lunds stadsbild: Inventeringkommittén/Ragnar Blomqvist. Bilagor till stadsfullmäktiges i Lund protokoll, nr 156*. (1968). Lund, Lunds stad.

296. Lyttkens, Ragnar. (1946). "Halmstads planläggning och bebyggelse". I: N. Roth &. P. Harnesk (red.), *Halmstad. Svenska stadsmonografier* (s. 188-204). Göteborg: Religion & kultur.

Kortfattad översikt.

297. Löfgren, Anders. (1986). "Arkeologiska undersökningar i kvarteren Thalia, Tor och Ruuth". I *Kring Kärnan* (Vol. 16, s. 9-15). Helsingborg: Helsingborgs museiföening.

Bland annat om senmedeltida hus med klineväggar vid Södra Storgatan i Hbg.

298. Löfqvist, Karl-Erik. (1977). "Borgmästarehuset". I: *Ystadiana* (s. 13-20). Ystad: Ystads Fornminnesförening.

Om ett korsvirkeshus som räddades genom att flyttas till Klosterområdet 1907. Intressant bevarandedebatt och uppkomsten av en bevaranderörelse för korsvirkeshus (Georg Karlin tänkte köpa huset och flytta det till Kulturen i Lund men Ystadsborna ville bevara det i staden).

299. Löfström, Frans. (1952). *Här ostpå : Baskemölla: ostskånskt fiskeläge under 1800-talets sista hälft*. Lund: Gleerup.

Om fiskeläget/sjöfartsorten Baskemölla på Österlen under 1800- och 1900-talen.

300. Lönqvist, Niclas Olof, & Carlquist, Gunnar. (1924). *Berättelse om Bara härad 1775*. Lund: Bara härads hembygdsförenings förlag.

301. Magnus, Olaus, (1909-1951). *Historia om de nordiska folken*. Uppsala: Michaelisgillet. (originalupplaga Rom 1555). Faksimil av 1909-1951 års upplaga Sthlm 1976: Nordiska museet och Stockholms universitet.

22 böcker, ill. Bok 12, kap 2 ”Om byggande af hus och om dessas olika form” innehåller inget om korsvirkesbyggande (Tredje delen s. 8). I bok 9, kap 38 återges däremot en stadsvy med betande får på taken. Byggnaderna här har utkragningar, snedsträvor och kan möjlighen tolkas som delvis uppförda i korsvirke. Det ingår i ”de götiska folkens egendomliga byggnadssätt” att bygga i såväl sten som trä (Andra delen, s. 164).

302. *Malmö innerstad: Byggnadshistorisk inventering.* (1970). Malmö: Malmö stad.

59 s, ill. Av staden beställd inventering som också uppmärksammar korsvirkeshus.

303. Mannerstråhle, Carl-Filip. (1957). "Knäbäcks fiskeläge". I: *SHFÅ* (s. 21-30). Lund: Skånes hembygdsförbund.

Om Knäbäcks fiskeläge, vars hus flyttades för Ravlunda skjutfält.

304. Martina (pseudonym för Irma Andersson), & Gateby, Sveneric. (1977). *Det går väl på nåt vis.* Helsingborg: förf.

Handlar delvis om Fribergska handelsgården vid Södra Storgatan i Helsingborg.

305. Mattisson, Karl. (1961). *Det sydsvenska halmtaket.* Lund: Folklivsarkivet.

179 s, ill. Skrifter från Folklivsarkivet i Lund utgivna genom sällskapet Folkkultur nr 4. Mit einer deutschen Zusammenfassung.

306. Mejborg, Reinhold Frederik Severin. (1897). *Danske Böndergaarde særlig Bondestandens Liv og Færd i det 16:de, 17:de og 18:de Aarhundrede.* København.

307. Mejborg, Reinhold Frederik Severin. (1888). *Gamle danske hjem i det 16:de, 17:de og 18:de Aarhundrede.* København: N. C. Roms forlagsforretning.

126 s, ill. Mejborg uppmärksammar korsvirkeshus från 1500-talet i Malmö och återger uppmätningsritningar, dels gård i Kv. 45 S:t Peter, dels Lembkeska gården, vilka sedan publicerats av Bager 1971. Mejborg tar också upp lantbebyggelse i Skåne, Halland och Blekinge.

308. Melin, Karl-Magnus. (2011). *Hantverkskunskap rörande skånsk byggtradition med lera på landet.* Knadriks Kulturbygg AB: Rapport 2011:1 Kristianstad. Hämtad från https://docplayer.se/6266182-Hantverkskunskap-rorande-skansk-byggnation-med-lera-pa-landet.html

309. Melin, Karl-Magnus. (2009). *Hantverkskunskap rörande skånsk träbyggnation på landet. Intervjuer med traditionsbärare: Inventering av redskap i litteratur och samlingar. Undersökningar av verktygsspår på Grimmatorp och på byggnadsminnena Ballingstorp, Bondrum, Sporrakulla samt Örnanäs.* Hämtad från https://docplayer.se/6360923-Hantverkskunskap-rorande-skansk-trabyggnation-pa-landet.html

310. Melin, Karl-Magnus. (2021) ”Reclaimed vernacular clay building techniques in Scania”. Earthen and wood vernacular heritage and climate change. 19 p. https://gu-se.academia.edu/KarlMagnusMelin

311. Melin, Karl-Magnus, Ingmar & Therese. (2014). *Vårdplan Bondrumsgården – Albo Härad Hembygdsförening.* Tomelilla kommun. Byggnadsvårdsrapport 2014:3. Knadriks Kulturbygg AB.

312. Melldahl, Lars-Erik. (1982). "1600-talsruckel blev två fina lägenheter för 800 000 kronor". I: *Tidningen Byggindustrin(23),* s. 20-22.

Om byggnader i centrala Kristianstad.

313. Minnhagen, Monika. (1973). *Bondens bostad: en studie rörande boningslängans form, funktion och förändring i sydöstra Skåne.* (diss.). Lunds universitet, Lund.

161 s. ill. En av de ”klassiska” etnologiavhandlingarna om lantligt skånskt byggnadsskick. Särskilt viktig i korsvirkessammanhang är tredje kapitlet, s. 34-45, samt sjätte kapitlet, s. 121-130, bl. a. om skiftets konsekvenser. Gedigen litteraturförteckning.

314. Minnhagen-Alvsten, Monika. (1973). "Österlensk bondebebyggelse". I: *Ale* (Vol. 2, s. 25-33).

315. Modéer, Kjell Å. (1973). "Kvarteret Lejonet – ett restaureringsförslag år 1910". I: *Malmö fornminnesförening* (s. 46-48). Malmö: Malmö fornminnesförening.

Bevarandeskiss för korsvirkeshus vid Stortorget i Malmö.

316. Modéer, Kjell Åke. (1982). "Lembkeska gården som blev Borgarhuset på Kulturen". I: *Elbogen (Tidskrift) 20*(3), 1-2.

317. Morting, Elenor, red. (1983). *Hus i Helsingborg 1850-1920*. Stadsväxt och förnyelse. Stockholm: Konsthögskolans arkitekturskola.

267 s. ill. Ur korsvirkessynpunkt främst intressant för att Södra Storgatan 29 (Kv. Minera 8) utgör ett av studieobjekten (s. 110-111 m. fl.) Bilder på mindre kända korsvirkeshus på s. 86, 93, 120, 192.

318. Månsson, Karin. (1973). "Elnas hus". I: *Ystadiana* Ystads Fornminnesförening XXIX (s. 201-227). Ystad: Ystads fornminnesförening.

Om husmanshuset Örumshuset i Örum.

319. Mårtensson, Anders W. (1963). "Eldstäder i Skåne". I: *Kulturen (Bod och bostad)*. Lund: Kulturen.

Handlar mycket om sättugnar m.m från småländska bruk i skånegårdar.

320. Mårtensson, Anders W. (1978). "Från värdshus till bankpalats”. En lundatomts historia genom brandförsäkringsbreven. I: *Kulturen* (s. 141-150). Lund: Kulturen, 1935-.

Handlar om tomten nr 291 i S:t Clemens rote, Kv. Altona vid Kyrkogatan mitt emot Lunds domkyrka. Delvis om korsvirkesbebyggelse.

321. Mårtensson, Anders W. (1976). *Kjederqvistska gården* (Vol. 58). Lund: Fören. Gamla Lund.

Om en handelsgård i Lund.

322. Mårtensson, Anders W. (1980). "Kulturen och medeltidsarkeologin – så började det". I: Å. Werdensfels (red.) *Arkeologi och samhälle* (s. 100-126). *SHFÅ*. Lund: Skånes hembygdsförbund.

Bland annat på s. 177 om det Berlingska huset, ett korsvirkeshus från 1600-talet, byggt på en medeltida källare och flyttat till Kulturen.

323. Mårtensson, Torsten. (1982). "J. H. Wendorff. En förgrundsfigur i Helsingborgs byggnadshistoria". I: *Kring Kärnan* (Vol. 14, s. 15-23). Helsingborg: Helsingborgs museiförening, 1939-.

Om en byggmästare i Helsingborg i slutet av 1700-talet.

324. Mårtensson, Torsten. (1934). "Korsvirkesstadens klassicism. Arkitekturstudier från Hälsingborg omkring 1800". I: S. Erixon, S. Wallin, O. Bannbers, & E. Brännström (red.), *Svenska kulturbilder Bd 1. Ny följd. D. 1-2* (s. 257-274). Stockholm: Skoglund.

Artikeln bedöms central för förståelsen av den yngre, överputsade eller panelklädda korsvirkesbebyggelsen. Jämförelse mellan Helsingborgs och Landskronas byggnadshistoria på s. 258.

325. Mårtensson, Torsten. (1923). "Om korsvirkesklassicism"". I: *Gamla svenska städer : gator och gränder, hus och gårdar. H. 7*. Stockholm: Generalstabens litografiska anstalt.

326. Mårtensson, Torsten. (1939-41). *Tomtägare i Hälsingborg intill 1850*. Del I-II. I: *Kring Kärnan* 1 & *Kring Kärnan* 2. Hälsingborg: Hälsingborgs museums publikation.

327. Mårtensson, Torsten. (1928a). "Torg och rådhus i 1600-tals Hälsingborg". I: *Hälsingborgs Museum Årsskrift 1928*. Helsingborg: Helsingborgs museum.

328. Mårtensson, Torsten. (1928b). "Tornérhjelmska huset och en grupp besläktade byggnader i Hälsingborg". I: *Finn*. Lund: Lukasgillet.

329. Nicolovius/Nils Lovén (1924). *Folklivet i Skytts härad i Skåne vid början av 1800-talet*. Lund: C. W. K. Gleerup. Även upplagor Sthlm 1847/1953 & 1908.

I första kapitlet (i upplagan från 1908, s. 1-5) beskrivs en för Skytts härad typisk kringbyggd korsvirkesgård vid 1800-talets början. På s. 137-138 beskrivs ur korsvirkeshus lerslås och hur man därefter firar ”klenegille”. I bildtexten här påtalas att taket måste täckas innan lerslagningen, annars regnar leran bort.

330. Nilsen, Andrine. (2020). *Vernacular buildings and urban social practice – Wood and people in early modern Swedish society*. Diss. Göteborgs universitet, Göteborg.

317 s. ill. Nilsen visar bl. a. att korsvirke som byggnadsteknik användes i en betydligt större del av Sverige än de gammaldanska landskapen under tidigmodern tid. Som katalog över korsvirkets utbredning norröver är avhandlingen central. Skåne och Halland tillhör inte de landskap Nilsen behandlar. Däremot ingår Blekinge. (s. 85). Korsvirkeshusen i Visby behandlas på s. 103ff.

331. Nilsson, Axel. (1903). *Öfvergångsformer mellan blockhus och korsvirke: Festskrift till Oscar Montelius*. Stockholm: Norstedts.

332. Nilsson, Eva-Marie, & Ranby, Henrik. (2011). "Fiskeläget och byarna : Höganäs, Långaröd, Tjörröd och Hultabo fram till 1797". I: *Höganäs historia: D. 1, Höganäs från stenålder till millennieskifte* (s. 21-40): / på uppdrag av kommunfullmäktige, utgiven av därtill utsedda kommitterade.

Kapitlet behandlas de äldsta kända korsvirkeshusen i Höganäs med omgivningar på s. 36-39. Se även bild på s. 29 av den s. k. Judegården.

333. Nilsson, G. A. (1935). ”En gammal köpmansgård i Lund”. I: *Kulturen*. Lund, Kulturen.

334. Nilsson, Harald. (1942). "Instrumentmakare I. V. Wahl och hans verkstad". I: *Kulturen* (s. 77-111). Lund: Kulturen.

Om hantverksgården Norra Infartsgatan 22, Landskrona. Foto på s. 81, plan på s. 91.

335. Nilsson, Irene, & Rignell, Johan. (1975). *Hedmanska gårdens korsvirkesmagasin i Malmö.* (Examensarbete i arkitekturhistoria). Lunds universitet, Lund.

336. Nilsson, Sten. (2005). "Stajnahiet: en lekmans bekännelser". I: *Älskade hus* (s. 234-245). *Halland 2005.* Årsbok för kulturhistoria och hembygdsvård i Hallands län årgång 86.

Bland annat om restaurering av korsvirkeshus.

337. Nilsson, Sven A, & Trulsson, Lars. (1968). *Halmstads historia D. 2 Tiden 1645-1850*. Halmstad: K. Larssons bokhandel.

418 s, ill. Bebyggelsehistoria s. 297-318. Bild på försättsblad föreställande Broktorpsgården och t. h. därom Aspegrenska korsvirkeshuset. Målning av Olof Krumlinde 1897 i Hallands Museum. Bild på s. 307 föreställande Mellgrenska korsvirkeshuset i hörnet av Köpmansgatan och Klammerdammsgatan. Målning av E. S. 1918, kopierad av E. Wallin.

338. Nordholm, G. (1928). "Studier över landbebyggelsen i Södra Skåne". I: *Svensk geografisk årsbok*. Lund: Sydsvenska geografiska sällskapet.

339. Nordin, Anki. (2017). *Förslövs by på Bjäre: en krönika berättad av*.

369 s, ill. S. 123-128 om äldre byggnadsskick.

340. Noreen, Sven E. (1963). "Glimmeboda". I: *SHFÅ* (s. 9-20). Lund: Skånes hembygdsförbund.

Om den fyrlängade Glimmebodagården, Albo härad.

341. Nylander, Erik, & Wijkander, Klara. (1942). *Arild och Kullaberg.* Ett nordiskt Arkadien, med en av Sveriges mest idylliska badorter. Malmö: Malmö bokhandel.

253 s. ill. S. 28-42 behandlar hus i Arild, s. 186-199 omgivande trakters bebyggelse.

342. Ohlén, Carl-Eric. (1970). *Dagligt liv i Skåne. Boken om liv och leverne i landskapet från 1800 till 1920*. Göteborg: Jubileumsböcker.

495 s. ill. Sammanställd krönika med. något om korsvirkesbebyggelse på s. 106-108, 118, 202 & 359. På s. 359 visas ett stick av ”En stuga i Trelleborg” efter en målning av Fritz von Dardel. Bilden föreställer ett envånings korsvirkeshus med synliga bjälkändar, smårutiga fönster och ett överbyggt bislag med inskription 1558. Bislagets gavlar övergår i kolonner och tycks vara utförda i trä. Hur dokumentär eller romantisk denna bild är bör undersökas.

343. Ohlén, Carl-Eric, Sydow, Waldemar von, & Björkman, Sten. (1935-1946). *Svenska gods och gårdar.* Uddevalla: Svenska gods och gårdar.

344. Ohlsson, Therese, & Pettersson, Claes. (2018). *Jörgen Kristoffersen 6. Kristianstads första prästgård 1617–1677*. Hämtad från http://samla.raa.se/xmlui/handle/raa/12185

73 s. samt 5 bilagor. Gedigen utgrävningsrapport om en stadsgård i korsvirke från 1600-talets början.

345. Olrik, Henrik Gerner, & Kongstad, Kr. (1915). *Helsingør*. København: Nordisk Forlag.

95 s, ill. Teckningar och text om kulturbebyggelsen i Helsingörs gamla stadskärna.

346. Olsson, Harald. (1945). *Byggnadskonstruktioner i Borrby socken*. En socken berättar. Lund.

S. 85-110.

347. Olsson, Harald. (1947). "Grevie N:r 2 – en intressant variant inom gårdsformen 'Den skånska stersgården". I: *SHFÅ* (s. 59-66). Lund: Skånes hembygdsförbund.

Artikeln handlar om Skegrie 2 och om en korsvirkesgård på Söderslätt.

348. Olsson, Harald. (1950). *Rebbetuagården och dess skapare Jöns Håkansson och Ingar Mårtensdotter*. Kristianstad.

39 s, ill. Om en fyrlängad gård i Gärds härad.

349. Olsson, Karl Erik. (1980-1991). *Det gamla Helsingborg – och det nya – som kameran räddat*. En stadsvandring i kamerans barndom kompletterad med nytagna foton. Helsingborg: K. E. O-son Ander.

Del 1. 1980. 156 s. ill. Bilder på korsvirke på s. 8, 9, 10, 23, 33, 35, 36, 37, 38, 40, 43, 44, 45, 63, 65, 66, 67, 68, 72, 73, 76, 78, 79, 83, 84, 117, 118, 123, 124, 140, 151. Boken dokumenterar en stor del av korsvirkesbeståndet i centrala Helsingborg vid 1800-talets slut. Olsson/Ander har givit ut fler böcker i samma serie. Del 2 1981 GGH Handlingar XVII 192 s, ill. Bilder på korsvirke på s. 4,9, 66 (utkragat?), 69, 79, 99, 115. Del 3 1982. GGH Handlingar XVIII 252 s, ill.. Bild på korsvirke på s. 86. Del 4 1983 Det gamla Helsingborg – och det nya – som kameran räddat. En stadsvandring i kamerans barndom kompletterad med nytagna foton 1983 sammanställt av K. E. Olsson. Gillet Gamla Helsingborg Handlingar XIX 1983. 239 s, ill. Bilder på korsvirke på s. 30-31 & 96-97. Del 5 1984 GGH XX. 239 s, ill. Bilder på korsvirke på s. 80, 82, 84, 86, 98 (med knektar), 100-101, 106, 108-109, 126-127 (utkragning), 128-129, 130-131 (utkragning). Del . 1986, GGH XXIII 264, s. ill. Bilder på korsvirke på s. 64 (envånings med loft), 120 (Fribergska gården), 130 (envånings med loftlist), 132-133, 154 (envånings), 178 (Hotell Munthe). Del 8 1988. GGH XXV 240 s, Ill. Bilder på korsvirke på s. 160 (utkragning?), 177 (Prästgatan). Del 9 1989 GGH XXVI 240 s, ill. Bilder på korsvirke på s. 44-45 (Långvinkelsgatan), 92-93 (Långvinkelsgatan), 95 (Långvinkelsgatan), 136, 152 (Fattighuset), 202 (Prästgatan). Del 10. (O:son-Ander) 1991 GGH XXVIII 276 s, ill. Bilder på korsvirke på s. 155 (Långvinkelsgatan), 176, 178 (Strömbergska gården), 227 (hamnmagasin), 266 (utkragning).

350. Olsson, Lars Eric, & Erixon, Ulf. (2007). *Vård av gamla hus : undersöka och åtgärda*. Västerås: ICA.

112 s, ill. I boken ägnas s. 38-39 år korsvirke. Ytligt och en dålig skiss på s. 39.

351. Olsson, Nils-Olof. (1999). *Skåne genom konstnärens öga*. Malmö: Färgtrappan Arc and Art.

244 s, ill. Delvis dålig bildåtergivning. Bildverk med korsvirkesbyggnader på s. 31, 38, 42, 58, 59, 60, 74, 89, 91, 96 (bra bild av korsvirkeshuset (borgarhuset) bredvid Kristianstads rådhus), 97, 98, 100, 102, 109, 113, 115, 120, 143, 163.

352. Olsson, Nils. (1951). *Ystad: Den gamla korsvirkesstaden. Vägledning*. Ystad: Bjurström.

353. Olsson, Nils. (1972). *De Ystadio*. Ystad: Ystads fornminnesförening.

119 s, ill. Innehåller två avhandlingar från 1819 om Ystad, skrivna av Nils Lovén. S. 43: "Vil vi betrakta byggnadssättet, så är väl ingen stad, i varje fall i vår tid, byggd mer torftigt och oskönt. Nästan alla hus är

uppförda i korsvirke av ek på ett särskilt sätt, i det att den övre våningen skjuter långt ut över den undre. Fastän de flesta husen (som jag visat) är sammanfogade av tegel och bjälkar, finns likväl några, vilkas ålder närmar sig tre hundra".

354. Oltin, John. (1989). *Viken förr och nu : en historisk kavalkad.* Viken: J. Oltin.

253 s, ill. Många äldre bilder på korsvirkeshus i Viken, rekonstruktionsbild av korsvirkeskapellet på s. 211.

355. Otterstedt, Uno. (1929). *Från gotik till renässans.* Skånska kyrkoinventarier i trä och sten under 1500-talet. Lund.

249 s, ill. Otterstedt tar på s. 62-63 upp dekor och sniderier på korsvirkeshus, bl. a. Lembkeska gården i Malmö.

356. Palmqvist, Lena. (1998). *Landsbygdens folkliga byggnadsskick.* Stockholm: Riksantikvarieämbetets förlag.

102 s, ill. Översikt baserad på äldre forskning. Ganska rudimentärt om korsvirke.

357. Paulsson, Gregor. (1950). *Svensk stad D. 1 Liv och stil i svenska städer under 1800-talet, Bd 1.* Stockholm: Bonnier.

300 s, ill. I Avsnittet "Den agrara köpstaden" finns en del material om stadsmässigt korsvirke.

358. Perborn, Harry. (1982). *Om gamla Råå.* Fiskeläget, sjöfartssamhället, badorten, stadsdelen. Råå: Lions club.

359. Persson, Anna Maria. (1955). "Dagstorp nr 10 – en gammal släktgård". I: *SHFÅ årsbok* (s. 48-55). Lund: Skånes hembygdsförbund.

Om en korsvirkesgård vid Kävlinge.

360. Persson, Bengt-Arne. (1958). "Gammal gård och ny tid. Kring en byggnadsrestaurering på Söderslätt". I: *SHFÅ* (s. 31-42). Lund: Skånes hembygdsförbund.

Om restaurering av en korsvirkesgård i Hammarlövs by.

361. Persson, Claes B, & Heijkenskjöld, Rolf. (1975). " Simrishamns bevaringsplan". I: *SHFÅ* (s. 97-122). Kristianstad: Skånes hembygdsförbund.

Nyckel till delar av Simrishamns kulturbebyggelse.

362. Persson, Fritiof. (1941). "Vår hembygd och vårt hem". I: *Kullabygd* (s. 56-61). Nyhamnsläge: Kullens hembygdsförening.

Med avritningar av gamla löshultsinskriptioner.

363. Petersen, Björn. (1984). "Halmstads byggnadsordning 1808". I: *Halland* (Vol. 67, s. 43-55). Halmstad Museet i Halmstad, 1961-.

Viktig för att förstå förutsättningarna för Halmstads stadsbebyggelse.

364. Petersen, Björn, & Rosengren, Erik. (1981). "Hellbergs hörna – Elsa Guldsmeds hus". I *Halland* (Vol. 64, s. 5-30). Halmstad: Museet i Halmstad, 1961-

Gedigen genomgång av ett korsvirkeshus i centrala Halmstad.

365. Peterson, Tomas. (2018). "Lugnarohögen – en sensation". I: *Bjärebygden* (s. 63-76). Båstad: Bjäre härads hembygdsförening.

Här intressant för det lilla torpet vid högen.

366. Phleps, Hermann. (1951). *Deutsche Fachwerkbauten*. Königstein im Taunus: Karl Robert Langewiesche Verlag.

112 s, ill.

367. Ranby, Caroline. (2003). *Krapperup mellan renässans och skiftesreformer*. Vol 1 Borgen och byarna 1550-1850. Vol. 2 Gårdarna och gatehusen. Katalog med byggnadshistorisk byggnadsbeskrivning. Nyhamnsläge: Gyllenstiernska Krapperupstiftelsen.

742 s, ill. I de två volymerna går Caroline Ranby bl. a. igenom samtliga Krapperups arrendegårdar och skriver deras byggnadshistoria baserat på arkivmaterial i godsarkivet och fältstudier. Ur korsvirkessynpunkt är särskilt s. 290-376 av intresse. Katalogen i vol. 2 fördjupar historiken över gårdarna. Mängden exempel kombinerat med studiens djup gör den särskilt viktig för korsvirkesforskningen.

368. Ranby, Caroline. (2005). *Krapperup och skifteslandskapet*. Laga skifte och agrar bebyggelseomvandling i Brunnby socken, Skåne 1830-1870. Nyhamnsläge: Gyllenstiernska Krapperupstiftelsen.

131 s. ill. Boken tar vid där *Krapperup mellan renässans och skiftesreformer* slutade och beskriver laga skifte och agrar bebyggelseomvandling i Brunnby sn 1830-1870. Ut korsvirkessynpunkt är särskilt s. 69-90 om byggnadskulturens förändring viktig. God principillustration på s. 69.

369. Ranby, Caroline, Ranby, Henrik, & Boman, Hans. (1998). *Krapperups byggnader*. Brunnby, Jonstorp och Välinge socknar, Höganäs kommun och Helsingborgs stad, Skåne län. Inventering av godsets byggnader, arrendegårdar m.m. Nyhamnsläge: Gyllenstiernska Krapperupstiftelsen.

265 s. ill. Byggnadsinventering som låg till grund för Carolines Ranbys vidare forskning om Krapperups arrendegårdar. I boken publiceras även en del av de uppmätningsritningar som arkitekt Hans Boman utförde under 1990-tal. Den inledande essän (s. 15-46) är i huvudsak densamma som Henrik Ranbys *Arkitektur och byggnadstraditioner på Kullahalvön* (1995).

370. Ranby, Caroline. (1998). "Två gårdar i Himmelstorp". Bebyggelsehistorisk utveckling under svensk tid". I: *Kullabygd* (s. 53-77). Nyhamnsläge: Kullens hembygdsförening.

Beskriver utvecklingen från bålestugor till korsvirkesgårdar.

371. Ranby, Henrik. (1995). *Arkitektur och byggnadstraditioner på Kullahalvön*. Historiska översikter och råd om byggnadsvård. Höganäs: Stadsbyggnadskontoret.

126 s, ill. Boken gavs ut som tredje delen av en kommunal kulturmiljöplan. Avsnittet "Gården, längan och torpet – tradition och kontinuitet" (s. 59-72) utgör en komprimerad översikt av Kullahalvöns lantliga korsvirkesbebyggelse, i huvudsak baserad på Nils Månsson Mandelgrens, Mårten Sjöbecks och Gustaf Åbergs forskning och på egna iakttagelser.

372. Ranby, Henrik. (1997). "Arbetarbostäder och egnahem". I: *Kullabygd* (s. 71-113). Nyhamnsläge: Kullens hembygdsförening.

I artikeln behandlas några av Höganäs korsvirkeshus från ca 1790-1860-tal (s. 71-77). Vidare på s. 82-83 några tidiga egnahem i korsvirke från 1860-talet, särskilt det lilla huset på Stora Nygatan 14, uppmätt av arkitekt Erik Frederiksen.

373. Ranby, Henrik. (2013). "Det byggda kulturarvet – byarnas och landsbygdens arkitektur 1860-1970". I: *Höganäs historia. D. 2, Kullahalvön från inlandsis till kommunreformer* (s. 405-428).

I kapitlet behandlas korsvirkesbebyggelsen på Kullahalvön landsbygd översiktligt på s. 405-408. Karakteriseringen av den typiska korsvirkeslängan (s. 405-406) bygger huvudsakligen på egna iakttagelser. Det bör noteras att olika korsvirkesbyggnader på Kullahalvön också nämns i förbigående i andra kapitel av samma volym.

374. Ranby, Henrik. (2005). "Helsingborgs bebyggelse 1863-1971". I: A. C. Ulfsparre & H. Ranby (red.), *Helsingborgs historia D. 7:3 Stadsbild, stadsplanering och arkitektur : Helsingborgs bebyggelseutveckling 1863-1971*. Helsingborg: Kulturförvaltningen.

400 s. ill. Något om sista generationens korsvirke, främst magasinsbebyggelse, nämns på s. 100, 157-159. Vidare redovisas korsvirke som dekoration på borgerliga bostadshus på s. 228-229 & 241-242.

375. Ranby, Henrik. (2014). *Henriks byggnadsvård. Kulturarvsarbete mellan teori och praktik*. Göteborg: Institutionen för kulturvård, Göteborgs universitet.

155 s. I boken behandlas korsvirke på s. 57-58, 75-76, 79, 82-83, 101-102, 109 & 137-138. Texten bygger i huvudsak på egna erfarenheten av byggnadsundersökningar och byggnadsvård i Kullabygden (Luggude härad) och på Linderödsåsen (Gärds härad).

376. Ranby, Henrik. (2011). "Småstadens struktur och arkitektur". I: *Höganäs historia. D. 1 Höganäs från stenålder till millennieskifte* (s. 213-268). Höganäs: Höganäs kommun.

I kapitlet behandlas korsvirkesbebyggelsen i Höganäs på s. 240-242, i huvudsak lantliga byggnader med undantag det tvåvåniga ”Tracteurshuset”. Avsnittet bygger huvudsakligen på egna stadsantikvarieerfarenheter 1989-2012.

377. Ranby, Henrik. (1992). "Stadsplanering och arkitektur efter 1820". I: O. Bjurling (red.), *Malmö stads historia D. 6 1939-1990* (s. 11-156). Malmö: Malmö stad.

På s. 43 omnämns enklare korsvirkesbebyggelse från tidigt 1800-tal. Bild på ”Ebbas hus” vid Snapperupsgatan, som delvis har korsvirkesstomme.

378. Rapport / Riksantikvarieämbetet och Statens historiska museer. *Medeltidsstaden*. (1976). Stockholm: Riksantikvarieämbetet och Statens historiska museer.

(skriftserie från i stencilform från RAÄ). Den tidiga urbaniseringsprocessens konsekvenser för nutida planering. Nr 20 Halmstad 1980. , Nr 21 Gamla Lödöse 1980, Nr 26 Lund 1980, Nr 32 Helsingborg 1981, Nr 38 Trelleborg 1982, Nr 39 Laholm 1982, Nr 43 Falkenberg 1983, Nr 44 Ystad I, Nr 45 Ystad II – en omlandsstudie, Nr 48 Landskrona 1983, Nr 49 Luntertun/Ängelholm 1983, Nr 51 Avaskär/Kristianopel 1983, Nr 52 Åhus 1983, Nr 53 Skanör-Falsterbo 1984, Nr 54 Sölvesborg 1984, Nr 56 Lund – en tomtindelning, ägostruktur, sockenbildning 1984, Nr 57 Vä 1984, Nr 60 Nya Lödöse 1984, Nr 61 Kalmar 1984, Nr 64 Ronneby 1984, Nr 67 Malmö 1984, Nr 70 Tommarp 1985, Nr 71 Visby 1988, Nr 72 Visby 1989.

379. Reisnert, Anders. (1994). "Gårdar och hus i 1300-talets Malmö". I: *Elbogen (Årsskrift)* (Vol. 62, s. 9-44). Malmö: Malmö kulturhistoriska förening, 1991-.

380. Reisnert, Anders. (1992a). "Nya rön om en gammal Malmögård vid Östergatan". I: *Elbogen (Årsskrift)* (s. 63-83). Malmö: Malmö kulturhistoriska förening, 1991-.

Om gården nr 27 i Kv. Sankt Gertrud.

381. Reisnert, Anders. (1992b). "Stenhusbyggnation och gårdsstrukturer i det medeltida Malmö". I: *Medeltida husbyggande.* Symposium i Lund, november 1989 (s. 196-220).

I artikeln, som mest handlar om stenhus, redogörs även för arkeologiska spår av korsvirkesbebyggelse i Malmö från 1200-1500-tal.

382. Reisnert, Anders , & Staaf, Björn Magnusson. (2020). "Nya arkeologiska horisonter". I: R. Johansson, K. Andersson, S. Gyllix, G. Larsson, I. Lindstedt, & A. Reisnert (red.), *Malmö stads historia Nionde delen 1990-2020: Band 1* (s. 385-424). Malmö: Kira förlag.

Ill. I artiklen behandlas både förhistoriska längor (s. 393-394), stadens äldsta korsvirkeshus (s. 407ff) samt sägs något om äldre arkitekturbunden skulptur och väggmåleri (s. 412-413). Vidare behandlas stadsarkeologins uppkomst i Malmö och stadens ålder. Litteraturförteckning med nyare litteratur.

383. Reisnert, Anders, Kling, Jörgen, & Pettersson, Jan. (1991). *Claus Mortensens hus : en byggnadsarkeologisk undersökning.* Malmö: Stadsantikvariska avd., Malmö museer.

80 s, ill. Utförlig monografi över ett av Malmös korsvirkeshus. Med arkeologiska fynd, rekonstruktionsritningar m.m. Baserat på undersökning 1985.

384. Reisnert, Anders, & Waldeborn, Magnus. (1996). *I historiens lustgård med Einar Bager.* Malmö: Malmö museer.

148 s, ill. Ett antal artiklar om malmöhistorikern och konstnären Einar Bager. Bl. a. om planerna på ett friluftsmuseum med korsvirkeshus i Malmö (s. 90-95). Även en bibliografi över Einar Bagers skrifter, s. 129 ff.

385. Rensbro, Henriette. (2002). *Bygninger på landet.* Middelalderhuse i Østdanmark 1200-1600. Insamling og analyse af arkæologisk udgravede bygninger. Aarhus: Afdeling for Middelalderarkæologi, Aarhus Universitet.

168 s, ill. Handlar om lantligt korsvirke från medeltiden och fram till 1600-talet och hur det kan identiiferas vid utgrävningar.

386. Roede, Lars. (2001). *Byen bytter byggeskikk: Christiania 1624-1814.* Arkitekthøgskolen, Oslo.

Avhandling som handlar om hur Christiania (Oslo) efter en brand 1624 till stor del återuppbyggdes med korsvirkeshus. En uppgift på nätet anger att hälften av stadens hus var byggda i korsvirke vid 1700-talets mitt.

387. Romberg, Thomas. (1982). "Malmös medeltida bebyggelse – några resultat av stadsarkeologiska undersökningar". I: *Bebyggelsehistorisk tidskrift* (3), s. 199-204.

388. Romberg, Thomas. (1971). "Wowragården II. En byggnadshistorisk översikt". I: *Elbogen (Tidskrift)* (s. 115-119). Malmö: Malmö fornminnesförening.

Om en korsvirkesgård i Södra Sallerup.

389. Roosval, Albin. (1918). *Sveriges städer nu och fordom. Skildringar i ord och bilder. D. 3 Blekinge, Kristianstads, Malmöhus och Hallands län*. Stockholm: Norstedt.

BAND VII. Blekinge län -- Karlskeona -- Ronneby -- Karlshamn -- Sölvesborg -- BAND VIII. Kristianstads och Malmöhus län -- Kristianstad -- Simrishamn -- Ängelholm -- Hessleholm -- Malmö -- Lund -- Landskrona -- Hälsingborg -- Ystad -- Trälleborg -- Skanör -- Falsterbo -- Eslöv -- BAND IX. Hallands läm -- Halmstad -- Laholm -- Falkenberg -- Varberg – Kungsbacka.

390. Rosborn, Sven. (1981). "Glimtar från ett svunnet Malmö". I: *Kring Malmöhus* (s. 8-67). Malmö: Malmö museum.

Thottska huset m. m.

391. Rosborn, Sven. (1982). "Om två korsvirkeshus i 1800-talets Malmö". I: *Elbogen (Tidskrift)* (Vol. 12, s. 19-22). Malmö: Elbogen Malmö fornminnesförening, 1971-1991.

Ett hus norr om S:t Petri kyrka, rivet 1880, och Lembkeska gården.

392. Rosborn, Sven. (1971). "Thottska huset". I: *Elbogen (Tidskrift)* (s. 17-18). Malmö: Malmö fornminnesförening.

Kommentar till Einar Bagers artikel i *Elbogen* 1982.

393. Rosborn, Sven. (2014). ”Två utgrävningar som lade grunden för medeltidsarkeologin i Malmö city”. Hämtad från https://www.academia.edu/8922232/Tv%C3%A5_utgr%C3%A4vningar_som_lade_grunden_f%C3%B6r_medeltidsarkeologin_i_Malm%C3%B6_city_2014

Artikel som visar på medeltida skiftesverks- och stolphus i Malmö.

394. Rosén, Christina. (1999). *Föremål och social status i Halmstad ca 1550-1750*. Göteborg: Institutionen för arkeologi, Göteborgs univ.

133 s.

395. Rosenberg, Björn. (2006). *Gamla Kristianstad och Åhus*. Kristianstad: Kristianstads kommun.

400 s, ill. Bebyggelseinventering av de gamla stadsdelarna i Kristianstad och Åhus.

396. Rosengren, Erik. (1982). *Rapport över byggnadsarkeologisk undersökning av Elsa Guldsmeds hus. Köpmansgatan 21, kv Hertig Knut 10, Halmstad*. Halmstad: Stiftelsen Hallands Länsmuseer, Halmstad och Varberg.

63, s, ill. Stencil. Genomgång av ett av Halmstads försvunna 1600-talskorsvirkeshus.

397. Roth, Nils. (1960). *Halmstad genom tiderna*. Historiskt, topografiskt, statistiskt. Läsestycken ur samtida reseberättelser och beskrivningar. Halmstad: K. Larssons bokhandel.

163 s. Antologi med äldre reseskildringar m.m.

398. von Rothstein, Edvard E. (1890). *Handledning i allmänna byggnadsläran med hufvudsakligt afseende på husbyggnadskonsten samt kostnadsförslagers uppgörande*. Stockholm: F. & G. Beijers förlag.

600 s. 9 planscher. Professor Rothstein beskriver konstruktionen av korsvirkesväggar på s. 422-423 och illustrerar detta med sina planscher. Det är en sen och teoretisk beskrivning som är skriven när korsvirkestekniken började komma ur bruk. Boken innehåller även allmänna råd om dimensionering och skarvning av virkeskonstruktioner.

399. *Rökebilder* (2001). Bjärnum: Bjärnums tryckeri.

215 s, ill. Röke sockengilles insamlade bilder ger en god bild av byggnadskulturen i Västra Göinge vid 1900-talets början, mestadels längor klädda med panel.

400. *Rökebilder. 2.* (2003). Bjärnum: Bjärnums bokproduktion.

215 s, ill. Röke sockengilles insamlade bilder ger en god bild av byggnadskulturen i Västra Göinge vid 1900-talets början, mestadels längor klädda med panel.

401. Salomonsson, Bengt. (1982). "Det Fougstedtska huset". I: *Elbogen (Tidskrift)*. Malmö: Malmö fornminnesförening.

S. 111, ill. (Stortorget 6?).

402. Salomonsson, Bengt. (1970). "Thottska huset. En byggnadshistorisk undersökning". I *Malmö: Malmö fornminnesförenings årsskrift* (s. 107-119). Malmö: Malmö fornminnesförening.

Ill.

403. Sandblad, Nils Gösta. (1947). "Den borgerliga arkitekturen i Malmö enligt 1692 års syneinstrument". I: *MFÅ* (s. 11-36). Malmö: Malmö fornminnesförening.

1692 års syneinstrument var en inventering av hur bebyggelsen var beskaffad i Malmö och har stor betydelse för förståelsen av Malmö som korsvirkesstad.

404. Sandblad, Nils Gösta. (1934). "Gårdar i Ystad". I: *SHFÅ* (s. 56-82). Lund: Skånes hembygdsförbund.

Genomgång av ett antal gamla korsvirkeshandelsgårdar i Ystad.

405. Sandblad, Nils Gösta. (1940). "Malmö stadsbild genom tiderna". I: E. Wrangel (red.), *Malmö genom 600 år: skildringar och bilder av stadens kulturhistoria* (s. 11-58). Malmö: Tidskriftsförlaget Allhem A.-B.

406. Sandblad, Nils Gösta. (1949). *Skånsk stadsplanekonst och stadsarkitektur intill 1658 : [Scanian town planning and town architecture prior to 1658]*. Lund: Gleerups.

492 s, ill. N. G. Sandblads studie får betraktas som det äldre standardverket om korsvirke i sydsvenska städer och sammanfattar forskningens ståndpunkt vid mitten av 1900-talet. Han går kronologisk igenom korsvirkesarkitekturen i de sydsvenska städerna från de äldsta beläggen fram till slutet av 1600-talet och det sista exemplet på ett korsvirkeshus med knektar (1672). Exemplen är företrädesvis från Malmö. Ystad och Halmstad. Korsvirke behandlas exempelvis på s. 32, 173, 235-257, 311 och 385-420.

407. Sandblad, Nils Gösta, Morén, Fredrik Wilhelm, & Tuulse, Armin. (1952). *Hans Raffns gård i Ystad.* Skrifter utgivna av Ystads Fornminnesförening VI. Ystad: R. Ericssons bokhandel.

S. 5-74, ill. Gedigen genomgång av en av Ystads korsvirkesgårdar med ett antal kulturhistoriska byggnadsdetaljer. Uppmätningsritningar.

408. Sandblad, Nils Gösta, & Tuulse, Armin. (1947). *Pilgrändsgården i Ystad*. Skrifter utgivna av Ystads Fornminnesförening IV. Ystad.

142 s, ill. Gedigen genomgång av Sveriges äldsta bevarade korsvirkeshus. Uppmätningsritningar. Restaureringsredogörelse. I inledningen (s. 7-9) får man också lite historieskrivning om bevarandestävandena i Ystad, bland annat hur N. G. Sandblad gjorde en byggnadsinventering redan 1931-33 och hur staden aktivt arbetade med byggnadsvård.

409. Sandblad, Nils Gösta, & Tuulse, Armin. (1949). *Kemnerska gården i Ystad*. Skrifter utgivna av Ystad Fornminnesförening V. Ystad: R. Ericssons bokhandel.

83 s, ill. Gedigen genomgång av 1500-talsgård i Ystad. Många kulturhistoriska byggnadsdetaljer. Uppmätningsritningar.

410. Sandklef, Albert. (1953). *Hallandsgårdar – bebyggelse på gårdar och torp före 1900*. Stockholm: Nordiska museet.

304 s, ill. Om sydhalländska boningshus i korsvirke på s. 102ff. Sandklev diskuterar vad han funnit i förhållande bl. a. till Sigurd Erixon och Åke Campbells ståndpunkter. Han kritiserar bl. a. Erixons uppfattning om att korsvirkesområdet slutar vid Skälderviken.

411. Sidén, Per Gunnar. (2008). *Hur tyska var de svenska städerna under högmedeltiden?*. Paper presenterat vid Svenska historikermötet 2008 i Lund, Lund.

412. Sign, G. B. (1924). "Till några av våra bilder". I: *Föreningen Gamla Halmstads årsbok* (s. 231). Halmstad: Föreningen Gamla Halmstad.

413. Sjöbeck, Mårten. (1923). "Bidrag till kännedom om utkragade och flätade gavelrösten i den skånska korsvirkesgården". I: *Folkminnen och folktankar* (Vol. 10:1). Lund: Folkminnesföreningen i Lund.

414. Sjöbeck, Mårten. (1928a). "Den äldre allmogebebyggelsen i Luggude härad i Skåne". En kortfattad framställning". I: *Tidskrift för hembygdsvård(3)*.

Red.: Fritjof Hazelius (1920-1935), John Nihlén (1936-1938) Ansv. utg.: John Nihlén (1936-1938).

415. Sjöbeck, Mårten. (1928b). "Exteriörer av gamla bondgårdar inom Luggude härad" (Skåne). I: *Skånska fornminnen*. Stockholm.

416. Sjöbeck, Mårten. (1924). "Kan den för hembygden intresserade skåningen bidraga till utforskandet av den skånska allmogens byggnadskultur?" Några synpunkter och önskemål vid studiet av de gamla byggnadsformerna". I: *Skånskt bondeliv: årsbok*. Klippan: Skånska fornminnen.

417. Sjöbeck, Mårten. (1928). "Om gavlar i skånska allmogebyggnader". I *Hälsingborgs Museum Årsskrift 1928*. Helsingborg: Helsingborgs museum.

418. Sjömar, Peter. (1988). *Byggnadsteknik och timmermanskonst*. En studie med exempel från några medeltida knuttimrade kyrkor och allmogehus. Göteborg: Chalmers tekniska högskola.

318 s, ill. På s. 61, sprängskiss av korsvirkeshus, s. 129-135 om skarvning av längsgående timmer.

419. Sjömar, Peter, & Werne, Finn. (1982). "Hantverk, teknologi och byggnadskultur: några reflexioner kring träbyggnadsteknikens utveckling". I: F. Werne (red.), *Människan står i tur* (s. 266-303). Göteborg: Sektionen för arkitektur, Chalmers tekniska högskola.

Om träbyggnadsteknikens utveckling.

420. Skansjö, Sten. (1983). *Söderslätt genom 600 år.* Bebyggelse och odling under äldre historisk tid = *[The southern plain of Scania (Söderslätt) throughout 600 years] : [settlement and cultivation during older historical times].* Lunds universitet, Lund.

Mer om by- och bebyggelsestruktur än om byggnadsteknik.

421. Skougaard, Mette. (1985). *Bonden bygger. Om opførelsen af bindingsværksbygninger i det gamle landbosamfund.* København: Nationalmuseet.

45 s, ill.

422. Skougaard, Mette. (1989). "Reform og tradition. Byggeskik på landet i Danmark i tiden omkring de store landboreformer [Elektronisk resurs]". I: *Bebyggelsehistorisk tidskrift,* (17–18,), 31-42. Hämtad från http://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:1533815/FULLTEXT01.pdf

423. Skov, Aksel. (1992). *Gamle huse på Rømø.* Mit einer deutschen Zusammenfassung. København Valby: Borgen.

109 s. ill. Om hus på Römö utanför Jyllands västkust. Speciellt korsvirke utan syll och löshult, fyllt med tegel.

424. Slagarp, Carl H. (1963). "En 1800-talsgård blir hembygdsmuseum". I: *SHFÅ.* Lund: Skånes hembygdsförbund.

Om hembygdsgården N. Möinge 10 i Asmundtorps sn, Rönneberga härad.

425. Smedberg, John. (1902). "Gamla korsverksbyggnader i Malmö". I: *Teknisk tidskrift. organ för Svenska teknologföreningens afdelning för husbyggnadskonst Arkitektur och dekorativ konst* (s. 80-83, 99-100). Stockholm: Svenska Teknologföreningen.

426. Solberg, Matthias, & Möller, Bert. (1916). "Folklivet på Söderslätt under senare hälften av 1700-talet". I: *Ale: Historisk tidskrift för Skåneland(6).*

427. Steensberg, Axel. (1980). "Bindingsværk". I: J. Granlund & I. Andersson (red.), *Kulturhistorisk leksikon for nordisk middelalder fra vikingetid til reformationstid 1 Abbed - Blide.* Köpenhamn: Rosenkilde og Bagger.

428. Steensberg, Axel. (1982). *Dagligliv i Danmark. 1, 1620-1720 : herren tugter de ustyrlige.* København: Nyt Nordisk Forl.

429. Steensberg, Axel. (1942). *Den danske bondegaard.* Fra jordhuset til den moderne bondebolig. København: Schultz.

148 s, ill. Översiktsverk om dansk lantbebyggelse med ritningar, fotografier och diskussioner om regionala likheter och skillnader, bland annat mellan Själland och Skåne.

430. Steensberg, Axel. (1986). *Pebringegården. Folk og dagværk fra oldtid til nutid*. Højbjerg: Wormianum.

96 s, ill. Om en fyrlängad korsvirkesgård från Fakse härad på Själland, nu på Frilandsmuseet, och dess bebyggelseutveckling m. m.

431. Stenberg, Per, & Åsgrim, Agneta. (1975). *Byggnadsinventering Halmstad 1975: innerstaden*. Halmstad.

76 s, ill. Särskilt om korsvirke på s. 14-15. Fyllig litteraturlista.

432. Sterving, Richard. (1980). *Helsingborgiana blandat med litet Ramlösa*. Helsingborg: förf.

135 s, ill. Bl. a. om Jacob Hansens hus från 1641 (s. 93-96). Intressant bild på s. 29 (Långvinkelsgatan 31, Färgare Borgs hus, sannolikt korsvirke.

433. Sterving, Richard. (1984, 1984-07-22). "Fribergska gården – ännu en gammal hantverkargård i Helsingborg som försvinner" (hörnet S. Storgatan/Prästgatan). I: *Helsingborgs Dagblad*.

434. Stiewe, Heinrich. (2015). *Fachwerkhäuser in Deutschland*. Konstruktion, Gestalt und Nutzung vom Mittelalter bis heute. Darmstadt: WBG.

160 s, ill. Översiktsbok om tyskt korsvirke.

435. Stoklund, Bjarne. (1969). *Bondegård og byggeskik før 1850*. København.

Sammanfattning av de sydskandinaviska byggnadstyperna och diskussion om deras historiska tillkomst.

436. Stoltz, Elof. (1949). *Som liten i Ravlunda prästgård, 1898-1908* (2 uppl.). Stockholm: Norstedt.

437. *Studien zur landschafts und siedlungsgeschichte im südlichen Nordseegebiet = Studies in landscape and settlement history in the Southern North Sea Region*. (2012). Rahden/Westf.: Verlag Marie Leidorf.

482 s, 587 ill. Tvåspråking (tysk och engelsk) lexikalisk översikt/handbok om förhistoriskt och historiskt träbyggande i södra nordsjöregionen. Försedd med kartor, åtskilliga konstruktionsanalyser och begreppsutredningar.

438. Svanander, J. F. (1882). "Folklivet i Bara härad i Skåne. Skildring från 1790-talet". I: *De nordiska folkens liv 1*.

439. Svedberg, Olle. (1979). "Trädbygningshus i Kristianstad". I: N. Bech & H. H. Engqvist (red.), *Arkitekturstudier tilegnede Hans Henrik Engqvist* (s. 58-59). København: Arkitektens forl.

440. Svedberg, Olle, Edström, Mats, & Hillerström, Ingemar. (1975). *Kort vägledning i skånsk byggnadsvård*. Lund: Skånekommittén för byggnadsvårdsåret.

68 s, ill, . Om korsvirke bl. a. på s. 12-14 & 31-33.

441. Svenburg, Ebbe. (1961). *Gamla Malmö genom konstnärsögon (Med inledning av fil. dr. Einar Bager)* (2 uppl.). Malmö.

75 s, ill. I boken publiceras och kommenteras två av Fritz von Dardel år 1848 gjorda akvareller med ålderdomliga korsvirkeshus, dels vid Frans Suellsgatan (1570-tal , nu rivet) på s. 28, dels Lembkeska gården vid Södergatan (riven), på s. 32.

442. *Svensk arkitektur*. Uppmätningar af äldre svenska byggnadsverk jämte fotografi-reproduktioner och beskrifvande text. (1909). Stockholm: Svenska arkitekturminnesföreningen.

Häfte I, ill. Aspegrenska gården, Malmö.

443. Svensson, Inge. (1981). "Hantverk och industri jämte levnadsförhållanden och arbetsmarknad under perioden 1820-1870". I: O. Bjurling, I. Svensson, P.-E. Back, & G. Fridlizius (red.), *Malmö stads historia D. 3 1820-1870* (s. 112-283). Malmö: Malmö stad.

På s. 196-201 behandlas byggnadshantverken i Malmö, bl. a. på s. 196 timmergesällen Jöns Nilssons mästarprov att göra en ritning till ett korsvirkeshus 1830. En plansch efter s. 200 visar timmergesällen B. Nilssons mästarprov från 1842, en ritning till ett korsvirkeshus med kostnadskalkyl. Kommentar på s. 200. På flera ställen i *Malmö stads historia* återges äldre fotografier av korsvirkeshus, t. ex. i fjärde delen s. 175-176 (Gamla Apoteket Lejonets länga utmed Isak Slaktaregatan).

444. Söderberg, Bengt. (1997). "Gårdens utveckling i Filborna ca 1000-1800. Traditionellt byggnadsskick i skånsk risbygd". I: B. Knarrström, P. Karsten, & M. Centerwall (Red.), *Carpe Scaniam : axplock ur Skånes förflutna*. Stockholm: Avd. för arkeologiska undersökningar, Riksantikvarieämbetet.

1. uppl.

445. Söderman, Emil J. (1938). *Bjärehalvön i forna tider. Kulturhistoriska bilder*. Stockholm: Nordisk rotogravyr.

270 s.

446. Tellström, Bror. (1939). "Ett par gamla hus i Kullabygden". I: *Kullabygd* (s. 59-66). Nyhamnsläge: Kullens hembygdsförening.

Artikeln behandlar dels Bengt Nilssons i Laröd backstuga, dels Lundsgårdsmöllan i Djuramåsa, båda ålderdomliga korsvirkeshus. Lundgårdsmöllan hade ännu kvar sin enrisflätade gavel.

447. Tengberg, Edvard Fredrik, & Rooth, Margit. (1993). "Helsingborg år 1816". I: *Kring Kärnan* (Vol. 22, s. 25-284). Helsingborg: Helsingborgs museiförening, 1939-.

Tengbergs bok har tidigare givits ut Hbg 1869, Hbg 1902 och i Gillet Gamla Helsingborgs handlingar XV 1978, då med tillägg sammanställt av Carl-Fredrik Follin. Stadsbebyggelsen genomgås rote för rote, tomt för tomt. Här informeras exempelvis om korsvirkeshus, om utkragade övervåningar med träsnideri i bjälkhuvudena (s. 10 i 1978 års upplaga) och om många enkla korsvirkeshus. I tillägget nämns tänkespråk med årtal från 1667.

448. Tengbom, Ivar, Åkerlund, John, & Carlsson, Gustaf. (1912). *Gamla svenska allmogehem*. Stockholm: I distribution hos Fritzes bokförl.

2 band.

449. Tengnäs, Sven. (1983). "Mellgrenska huset". I: *Föreningen Gamla Halmstads årsbok* (s. 43-54). Halmstad: Föreningen Gamla Halmstad.

Om Mellgrenska huset i Halmstad.

450. Thomasson, Joakim. (2005). "Out of the Past. Societal dialogues through the biography of a 16th century burgher house". *Archaeological Dialogues, 11*(2), s. 165-189.

Handlar om Lembkeska huset vid Södergatan som blev Borgarhuset på Kulturen i Lund.

451. Thornberg Knutsson, Agneta. (1991). *Restaurering i teori och praktik*. Metodik vid restaurering av tyska och svenska korsvirkesbyggnader. Göteborgs Universitet, Institutionen för kulturvård.

102 s. ill. I detta stencilerade examensarbete jämförs restaureringarna av Hedmanska gården i Malmö och Häckerska gården i byn Gebersheim, väster om Stuttgart och därmed restaureringsförutsättningarna i Sverige respektive Tyskland. Texten är en av få som kritiskt granskar yrkesroller och restaureringsprinciper vad beträffar korsvirkesbyggnad.

452. "Thottska huset". (1958). I: *MFÅ* (s. 136-139). Malmö: Malmö fornminnesförening.

453. "Thottska huset: En redaktionell komplettering".(1982). I: *Elbogen: medlemsblad för Malmö fornminnesförening* (s. 79). Malmö: Malmö fornminnesförening.

Uppmätningsritning.

454. Thun, Egon. (1963). *Arkeologiska undersökningar av det medeltida Tommarp*.

Stencil, diss.

455. Tidström, Anders. (1891). *Resa i Halland, Skåne och Blekinge år 1756: Med rön och anmärkningar uti oeconomien, naturalier, antiqviteter, seder, lefnads-sätt. Utg. af Martin Weibull*. Lund.

456. Torgny, Ove. (1984). *Skåneläng*or. *Att förstå och bevara ett kulturarv*. Stockholm: LiberFörlag.

220 s. ill. Författaren och journalisten Ove Torgnys bok är snarast en klassiker inom ämnet skånsk byggnadsvård och handlar uteslutande om lantliga hus. Boken är översiktlig och kombinerar historia med byggnadsteknik och byggnadsvård. Boken innehåller en kommenterad bibliografi på s. 206ff.

457. Trapp, Oscar , & Schlyter, G. (1913). "Kortfattad överblick över Helsingborgs utveckling under halvseklet 1863-1912". I: *Helsingborgs stads minnesskrift : med anledning af stadsfullmäktiges 50-åriga tillvaro 1863-1912* (s. 63-142). Helsingborg: Killbergs bokhandel.

458. Troels-Lund, Troels Frederik, & Fabricius, Knud. (1945). *Dagligt liv i Norden på 1500-talet 2 Bondgårdar och borgarhus*. Stockholm: Bonnier.

Ill. Detta omfattande verk utkom första gången 1879-1901 i 14 band. I del 2 finns ett stort, översiktligt material om bondgårdar och borgarhus med många exempel på korsvirkesbebyggelse i Danmark och södra Sverige. I del 3 (Sthlm 1939) finns på s. 119 en bild av Holmsgaaard i Præstö amt, en trelängad borg i korsvirke, två våningar med utkragning i huvudlängan, uppförd 1635.

459. Tufvesson, Theodor. (1928). "Våra skånska bondgårdar i brytningstiden mellan det gamla och det nya". I: *Skånska folkminnen : årsbok*. [S.l.]: Skånska folkminnesföreningen.

460. Tuneld, Ebbe. (1944). "Till Brunnby klockaregårds historia". I: *Kullabygd* (s. 32-42). Nyhamnsläge: Kullens hembygdsförening.

Dokumentation av boningshus från 1804, med uppmätningsritning

461. Tuneld, Ebbe. (1946). "Ladarpshusen. Från gatuhus till sommarvilla". I: *Kullabygd* (s. 79-93). Nyhamnsläge: Kullens hembygdsförening.

Om gårdar på Östra Kullabergs norrsida, mellan Himmelstorp och Arild, även kallade Bergahusen.

462. *Underrättelse för allmogen att bygga hus af lerbruk. Genom Upsala läns kongl. hushållnings-sällskaps försorg för andra gången till trycket befordrad. Upsala, Em. Bruzelius. 1817*. Uppsala.

463. Vadstrup, Søren. (2020). *Mit bindingsværkshus*. En håndbog i vedligeholdelse og istandsættelse samt energiforbedring af bindingsværkshuse i Danmark.

283 s, ill. Kulturhistorisk, kontruktionsmässig och restaureringsteknisk genomgång av danska korsvirkeshus, såväl i städer som på landet. Rikt illustrerad med skisser och detaljer och med en litteraturlista om dansk korsvirkeslitteratur.

464. Vinge, Louise. (1999). *Skånska läsningar*. Malmö: Corona.

465. Viollet-le-Duc, Eugène Emmanuel. (1967). *Dictionnaire raisonné de l'architecture française du XIe au XVIe siècle*. Paris: De Nobele.

Stor samling om fransk korsvirkesarkitektur. Originalupplaga från 1854-1868.

466. Vitruvius, Marcus Polllio (1989). *Om arkitektur*. Tio böcker. Stockholm: Byggförlaget.

283 s. ill. På s. 50 beskriver den antike arkitekten romerskt korsvirke på en halv sida och är mycket kritisk till tekniken: ”Vad beträffar väggar i korsvirke önskar jag att de aldrig hade blivit uppfunna”. Intressant nog närmast direktciterar Carl Johan Cronstedt dessa ort i sitt presidietal till vetenskapsakademien 1741 (se Cronstedt).

467. Vries, Paulina de, & Blomqvist, Erik. (2020). "Att flytta ett hus : förberedelser". I: *Byggnadskultur* (Vol. 3, s. 44-46).

468. Wahlöö, Claes, Lönegård, Petter, & Ohlsson, Viveca. (2003). *Vägledning till Kulturen, Lund och Östarp, Drottens arkeologiska museum, Tegnérmuseet, Borgeby slott samt Bosjöklosters mölla*. Lund: Kulturhistoriska föreningen för södra Sverige.

171 s, ill. Kortfattade introduktioner, bl. a. till Kulturens korsvirkesbyggnader.

469. Wallerström, T. (1973). "Källs-Nöbbelövs prästgård. En gårdsundersökning". I: *Onsjöbygden*. Billinge: Onsjö härads hembygdsförening.

470. Wallgren, Yvonne. (1970). *Skånska föreningen för byggnadskultur – idéer och verksamhet.* (uppsats). Lunds universitet, Lund.

Stencil.

471. Weiss, Eduard. (1954). "Om Simrishamns äldsta byggnader". I: *SHFÅ* (s. 69-81). Lund: Skånes hembygdsförbund.

Om 1700-talets stadsbebyggelse i Simrishamn.

472. Weiss, W. (2018). *Fachwerk: Bautraditionen in Mitteleuropa*: Fraunhofer IRB Verlag.

300 s, ill. Översikt från medeltid till industrailism, regionala traditioner, konstruktion, timmer m.m.

473. Welin, Rune. (1970). "Byggnadsminnesvården i Ystad". I: *Stadsbyggnad,* s. 134-137. Hämtad från http://www.stadsbyggnad.org

474. Werdenfels, Åke, red. (1977). *Skånsk hembygdsrörelse. SHFÅ*. Kristianstad: Skånes hembygdsförbund.

Häradsvis genomgång av Skånes hembygdsgårdar.

475. Werdenfels, Åke, red. (1985). *Skånskt tegel. SHFÅ*. Kristianstad: Skånes hembygdsförbund.

152 s, ill. I detta sammanhang främst viktig för att förstå övergången från korsvirkeshus till tegel i Skåne.

476. Werdenfels, Åke. (1992). *Mandelgren i Skåne* (Vol. 1-2). *SHFÅ*. Kristianstad: Skånes hembygdsförbund.

190 s, ill. I Boken går Åke Werdenfels i flera artiklar igenom stora delar av Nils Månsson Mandelgrens forskning. Intressant i detta sammanhang är Mandelsgrens dokumentationer av korsvirkeshus som ger en ingång till hans forskningsmateril. Bl. a. bilder på s. 28, 39, 65 (Ystad), 71 (Lembkeska gården i Malmö), 83 (skulpturerna på Lembkeska gården i Malmö, 1872), 97, 98 (Trelleborg), 107, 133. 188 s, Ill. I den andra delen av *Mandelgren i Skåne* är det främst Åke Werdenfels artikel ”Folkligt och fornt i Skånsk bebyggelse (s. 93-153) som behandlar korsvirkeshus, flera från Mandelsgrens hemtrakter i Väsby sn, Luggude härad.

477. Werdenfels, Åke, & Larsson, Anita. (1975). *Närmiljö i Bara : kulturhistoriska byggnadsmiljöer i Bara kommun*. Svedala: bibl.

478. Werne, Finn. (1980). *Allmogens byggnadskultur : förvandling och upplösning intill 1900-talets början = [The vernacular architecture] : [its transformation and disintegration]*. (diss.). Chalmers tekniska högskola, Göteborg.

479. Werne, Finn. (1993). *Böndernas bygge.Traditionellt byggnadsskick på landsbygden i Sverige*. Höganäs: Wiken.

402 s. ill. Korsvirke som lantlig byggnadsteknik behandlas översiktligt men vederhäftigt på s. 155-177. Gedigen litteraturförteckning på s. 388-396.

480. Werner, Carl. (1924). *Korsvirkesarkitekturen i Sverige*. Typer och perioder. (diss.). Lunds universitet, Lund.

94 s. ill. Den enda avhandlingen om stadsmässigt korsvirke i Sverige. Tar upp frågor om korsvirkesarkitekturens uppkomst, stilens utbredning i Europa och Sverige, konstruktion, dekor m.m. Werner ser fyra perioder: gotik, renässans, mellanstil och senstil. Avhandlingen är systematisk och ett introducerande arbete. Dessvärre har avhandlingen ingen separat litteraturförteckning utan all litteratur redovisas i notapparaten.

481. Werner, Carl. (1927). "Korsvirkeshusen". I: *Vägvisare över Hälsingborg, staden vid Öresund* (s. 15-19). Lund: förf.

482. Werner, Carl. (1926). *Vägvisare över Kristianstad*. Lund: förf.

483. Widerberg, Bertil. (1963). *Kameran minns. Fotografi i Malmö 1843-1870*. SDS Årsbok 1964. Malmö: Sydsvenska Dagbladet Snällposten.

186 s, ill. Ett antal av de äldsta stadsfotografierna av Malmö väl återgivna. Korsvirkeshus på s. 30, 32, 56-57, 59, 60, 62, 69, 72-73, 74, 79, 104-105, 114, 121. Pålitliga kommentarer.

484. Widmark, Gustaf Wilhelmsson. (1956). *Gamla Helsingborg i bild*. Hälsingborg.

102 s. ill. Bilder korsvirkeshus på s. 26, 27 (rivning av Hotel de Munthe), 50, 51, 60, 61, 67, 73, 77, 79, 84, 85, 86, 87.

485. Widmark, Henrik. (2007). *Föreställningar om den urbana världen.* Identitetsaspekter i svensk stadsbild med exemplet Helsingborg 1903-1955. (diss.). Uppsala universitet, Uppsala, Fronton. Hämtad från http://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:uu:diva-7464

352 s. ill. På s. 130-136 i denna avhandling behandlas 1920-talets restaurering av Jacob Hansens korsvirkeshus från 1641.

486. Wigström, Eva. (1949). *Allmogeseder i Rönnebergs härad på 1840-talet.* (Svenska landsmål, Bd 13, 1913-18). Landskrona.

487. Wijnbladh, Carl. (1766). *Beskrifning, huru allmogens bygnader, så af sten, som träd, måge med största besparing upföras, enligit bifogade project-ritningar uti sex koppar-stycken, samt förslager uppå nödiga bygnings-ämnen. Utgifwen på kongl. maj:ts allernådigste befallning, efter föregångit gillande wid riks-dagen år 1765, af Carl Wijnblad. Stockholm, tryckt hos Peter Heszelberg, år 1766*. Stockholm.

488. Wrangel, Evert. (1937). "Det Tegnérska skaldehemmet i Lund". I: S. Erixon, S. Wallin, G. Landtman, J. Granlund, S. Lagercrantz, M. Rosenquist, I. Ingers, & W. Carlgren (red.), *Svenska kulturbilder Bd 4. Ny följd. D. 7-8* (s. 197-216). Stockholm: Skoglund.

Artikeln beskriver en överputsad korsvirkesgård från 1760-talet och är intressant för att den ger ett gott exempel på en gård då korsvirke som fasaduttryck alltmer överges.

489. Wrangel, Ewert. (1914). ”Malmö stad ur byggnadshistorisk synpunkt.” I: *Malmö 1914*, s. 269-304, Ill.. Malmö.

490. Wrangel, Ewert. (1935). *Tegnérhemmet i Lund*. Lund: Gleerup.

44 s, ill. Skriften beskriver en överputsad korsvirkesgård från 1760-talet och är intressant för att den ger ett gott exempel på en gård då korsvirke som fasaduttryck alltmer överges.

491. Wåhlin, Hans. (1931). *Scania antiqua.* Bilder från det forna Skåne. Stadsbilder och landskap, avtecknade och avmålade i krig och fred av främmande och inländska konstnärer under tiden från 1500-talets senare del till 1800-talets mitt, sammanförda ur offentliga och enskilda samlingar, försedda med förklarande text till varje bild samt utgivna såsom ett bidrag till kännedom om Skånes öden i gångna tider. Malmö: Kroon.

232 s, ill. I denna kommenterade sammanställning av bilder från 1500-tal till 1800-till, finns en mängd äldre bilder på korsvirkesbebyggelse och byggnader, såväl på stadsbilder som på bilder från lantliga miljöer. Ex. s. 37, 39, 41, 43, 57, 65, 101, 103, 105, 107, 109, 121, 123, 125, 131, 169, 199, 203, 225, 227.

492. Zangenberg, Halvor. (1928). ”Bornholmske gaarde: foredrag ved det 6. danske hjemstavnsstævne paa Bornholm 1.-5. August 1928”. I: *Bornholske samlinger* 19.

493. Zangenberg, Halvor. (1925). ”*Danske bøndergaarde.”* Grundplaner og konstruktioner. I: *Danske folkeminder* 31. København.

494. Zangenberg, Halvor (1931). "Gamle gaarde og huse i Vestsjælland". I: *Turistforeningen for Danmark*. Aarbog. København: Egmont H. Petersen.

495. Åberg, Gustaf. (1938). "1800-talets gårdar i en luggudesocken". I: *SHFÅ* (s. 84-105). Lund: Skånes hembygdsförbund.

Om Kattarps sn. Delvis samma material som Åberg 1945.

496. Åberg, Gustaf. (1945). "En småbrukares hem efter enskiftet". I: *Kullabygd* (s. 26-36). Nyhamnsläge: Kullens hembygdsförening.

Artikeln beskrivet ett 1945 i princip oförändrat hus och hem i korsvirke från ca 1840.

497. Åberg, Gustaf. (1970). "Ett enkelhetens evangelum. Predikat för sommartorpare o. a.”. I: *SHFÅ* (s. 53-58). Lund: Skånes hembygdsförbund.

Om byggnadsvård av lantliga skånska hus.

498. Åberg, Gustaf. (1948). "Kullagårdar under 1800-talet". I: O. S. Eriksson (red.), *Kullens sparbank 1848-1948 och bygden, där sparbanken finnes: [minnesskrift]*. Höganäs: Tryckeribolaget.

Artikeln även publicerad i *Kullabygd* 1950, s. 29-63. s. 241-275. Ill. Fil. lic. Gustaf Åberg beskriver korsvirkesgårdar i Kullabygden på s. 41-250. Han anför ingen litteratur men grundar i huvudsak sin översikt på Nils Månsson Mandelgrens och Mårten Sjöbecks forskning samt på egna iakttagelser. Han återger bl. a. Sjöbecks situationsplan över Himmelstorp 1, Brunnby sn, samt sin egen dokumentation av Östraby 4, Kattarps sn. Bilderna på s. 266, 268 och 269 bör särskilt noteras.

499. Åberg, Gustaf. (1958). "Nytt liv i gamla hus. Om byggnadsrestaureringar på Österlen". I: *SHFÅ* (s. 43-55). Lund: Skånes hembygdsförbund.

Intressant främst ur restaureringshistorisk synvinkel.

500. Åberg, Gustaf. (1941). "Välinge". I: *Kullabygd* (s. 53-55). Nyhamnsläge: Kullens hembygdsförening.

Bland annat om löshult med inskriptioner.

501. Åberg, Gustaf. (1984). "Örumshuset – ett husmanshus på slätten". I: *Ystadiana* (s. 193-199). Ystad: Ystads fornminnesförening.

502. Åsgrim-Berlin, Agneta, Bengtsson, Håkan, Lantz, Gunilla, & Sonesson, Thore. (1980). *Lunds stadskärna : bevaringsprogram*. Lund: Bevaringskommittén, Fastighetskontoret.

Genomgång i flera band av bebyggelsen i stadens olika rotar.

503. *Äldre bebyggelse i Kristianstads innerstad.* (1975). Kristianstad.

9 s, ill. Förteckning/inventering, sannolikt gjord av Kristianstads kommun (i Lokalsamlingen, Kristianstads bibliotek).

504. "Ängelholmsbygden under 1700-talet".(2012). I: J. Brink, Å. Lindfors, & O. Torgny (red.), *Ängelholmsboken 2013* (s. 8-62). Ängelholm: Ängelholms lokalhistoriska förening.

Artikel skriven av Britt Bengtsson, Johan Brinck, Gudrun Jander, Åke Lindfors & Ove Torgny. Behandlar Ängelholms äldsta bebyggelse (s. 37ff) med karta från 1750 men även ryggåsstugan vid Munka Ljungby Folkhögskola (från Gånarp 5) m.m. Stugan från Gånarp kombinerar knuttimring och korsvirke och har en inskription från 1721. N Åsbo hd., Tostarps sn., Gånarp. Litteraturlista om 1700-tal i Ängelholm på s. 62. Kommentar om Ängelholms 1700-talsrådhus på s. 268-269, byggt 1775 i putsat korsvirke med hörnkedjor och avklätt till synligt korsvirke 1966.

Del 2. Topografisk (lands-, landskaps-, härads- och stadsindelad) bibliografi

Den topografiska uppställningen innehåller samma texter som den alfabetiska katalogen men är här grupperade efter om huruvida de är generellt hållna, knutna till länder utanför Sverige, knutna till olika svenska landskap eller städer och, vad beträffar Skåne, specificerade efter olika härader. Vissa skrifter har lagts under flera rubriker.

Generellt hållen litteratur

Almevik, Gunnar. (2012). *Byggnaden som kunskapskälla.* Diss. Gothenburg studies in conservation 27. Göteborgs universitet, Göteborg. Hämtad från http://hdl.handle.net/2077/28072

377 s, ill. Utgår från Örnanäs i nordöstligaste Skåne, som inte är ett korsvirkeshus. Avhandlingen är däremot metodologisk viktig för tolkningen av äldre träbyggnader och vilken information de besitter.

Anselm, Sonja. (2021). *Byte av fotträ i korsvirke.* En intervjustudie om lyft och friläggning av fotträ i korsvirkeskonstruktioner *[Elektronisk resurs]*. (Examensarbete). Bygghantverkprogrammet. Kulturvård. Göteborgs universitet, Göteborg. Hämtad från https://gupea.ub.gu.se/handle/2077/67443

Archaeological dialogues. (1994). *Archaeological dialogues* Leiden Archaeological Dialogues Foundation.

Broberg, Peter. (1994). "Alla tiders bindvirke eller Det skånska huset". I: *Skånska hus och herresäten* (s. 114-118). Höganäs: utgiven av Skånska akademien; redigerad av Helmer Lång: Bra böcker.

Broberg menar i Palle Laurings eferföljd att det danska bindingsværk är ett bättre begrepp än det svenska ordet korsvirke. Han inleder med att korsvirkeshus är något av ”det mest skånska vi har” och beskriver skånelängan i korsvirke som sprungen ur regionens förutsättningar och forntida klinade långhus.

Cornell, Elias. (1979). *Byggnadstekniken.* Metoder och idéer genom tiderna. Stockholm: Byggförlaget.

304 s. ill. Cornells översikt behandlar korsvirke som byggnadsteknik översiktligt på s. 27-28 med illustrationer på s. 25. På s. 61 en bild av brunnet korsvirke i Mykene (1300 f. Kr). Blandtekniker från 1700-talet på s. 133-134. Cornells anför många exempel mer lerklining från olika kulturer jorden runt. Cornells många exempel mer lerklining från olika kulturer jorden runt ger en viss distans till det specifika med skånsk ler och långhalm.

Arnö-Berg, Inga, & Biörnstad, Arne. (1980). *Skansens hus och gårdar.* Stockholm: Nordiska museet.

Ny, bearbetad., utökad upplaga Redaktion: Inga Arnö-Berg, Arne Biörnstad.

Edman, J. F: *Underrättelse för allmogen att bygga hus af Ler-bruk* (broschyr). Uppsala 1799.

Gustafsson, Gotthard, & Biörnstad, Arne. (1981). *Skansens handbok i vården av gamla byggnader.* Stockholm: Forum.

127 s, ill. Om korsvirkes- och skiftesverksväggar på s. 37-40. Mest om lagning av stolpar.

Hidemark, Ove m. fl. (1973). *Så renoveras torp och gårdar.* Västerås: ICA-förl.

311 s, ill. I denna byggnadsvårdsklassiker behandlas lantligt korsvirke på s. 83-89 och ganska översiktligt. Regionala skillnader nämns inte, resonemanget om tappar är oklart och skissen på s. 84 har brister.

König, Carl Hindrich. (1752). *Inledning til mecaniken och bygnings-konsten, jämte en beskrifning öfwer åtskillige af framledne commerce-rådet och commendeuren af Kongl. Nordstierne-Orden hr. Polhem opfundne machiner*. Stockholm.

Hindrich uttrycker på s. 71 samma Vitruvius-baserade skepsis mot korsvirkesbyggande som Cronstedt 1741.

Lassen, Ulrik Hjort. (2014). *The invisible tools of a timber framer.* A survey of principles, situations and procedures for marking. University of Gothenburg, Acta universitatis Gothoburgensis, Göteborg. Hämtad från http://hdl.handle.net/2077/35598

238 s, ill. Lassens avhandling beskriver hur enkla verktyg som lod, passare, vattenpass och vinkelhake kan användas för att tillverka komplicerade timmerkonstruktioner. Den är därför delvis utformad som en lärobok, riktad till de timmermän som jobbar med stolpverk och liknande konstruktioner. Avhandlingen är ett försök att föra något av timmermannens ”tysta” kunskap vidare till framtida generationer.

Lundberg, Erik. (1945-1961). *Arkitekturens formspråk*. Studier över arkitekturens konstnärliga värden i deras historiska utveckling. Stockholm: Nordisk rotogravyr.

Del 4. Västerlandets medeltid 1200-1450. Bild av medeltida stadskorsvirkeshus på s. 366, korsvirkeshus från Auxerre på s. 390. Del 6 Renässansen utanför Italien (1956). Korsvirkeshus från Marburg (1300-tal), s 29, Swäbissch-Hall s. 37, Esslingen (1430) s. 38, engelskt korsvirke s. 39. Korsvirkesresonemang på s. 34-42. Exempel från Köge s. 57, Moulins s. 64, England s 73-74. Hessen s. 299, s. 323, 324 (Schlesien), Hannover s. 326. Strassburg (Pl. 1, Rouen Pl. 2, Bourges Pl. 3, Ystad Pl. 12, Bourges Pl. 13. Del 7 Renässansen utanför Italien 1540-1620 (1957). Moreton Old Hall 1559, s. 316-318, Mere Hall s. 319. Del 9 Vägen till nutiden (1960). Privatvilla i korsvirkesstil i Berlin (1865), s. 646. I detta stora översiktsverk finns en mängd internationella exempel (från England, Tyskland och Frankrike), främst på stadsmässigt korsvirke, som utgör ett viktigt bakgrundsmaterial till det nordiska materialet.

Lundberg, Erik. (1971). *Trä gav form*. Studier över byggnadskonst vars former framgått ur trämaterial och träkonstruktion. Stockholm: Norstedts.

406 s, ill. I detta översiktsverk om träbyggande behandlas stadsmässigt korsvirke i Skandinavien (s. 123-136) med exempel från Malmö och Ystad och med paralleller i Tyskland och med referenser till tidigare forskning. Vidare finns ett särskilt kapitel om ”Korsvirke, skiftesverk och knuttimring i växelverkan” (s. 308-348 samt avsnitt om ”Pannåkonstruktioner” (s. 268-307). Utblickarna mot ett större område och de tekniska analyserna ger Lundbergs text särskild relevans.

Nilsson, Axel. (1903). *Öfvergångsformer mellan blockhus och korsvirke: Festskrift till Oscar Montelius*. Stockholm: Norstedts.

Olsson, Lars Eric, & Erixon, Ulf. (2007). *Vård av gamla hus : undersöka och åtgärda*. Västerås: ICA.

112 s, ill. I boken ägnas s. 38-39 år korsvirke. Ytligt och en dålig skiss på s. 39.

Rensbro, Henriette. (2002). *Bygninger på landet.* Middelalderhuse i Østdanmark 1200-1600. Insamling og analyse af arkæologisk udgravede bygninger. Aarhus: Afdeling for Middelalderarkæologi, Aarhus Universitet.

168 s, ill. Handlar om lantligt korsvirke från medeltiden och fram till 1600-talet och hur det kan identiiferas vid utgrävningar.

von Rothstein, Edvard E. (1890). *Handledning i allmänna byggnadsläran med hufvudsakligt afseende på husbyggnadskonsten samt kostnadsförslagers uppgörande*. Stockholm: F. & G. Beijers förlag.

600 s. 9 planscher. Professor Rothstein beskriver konstruktionen av korsvirkesväggar på s. 422-423 och illustrerar detta med sina planscher. Det är en sen och teoretisk beskrivning som är skriven när korsvirkestekniken började komma ur bruk. Boken innehåller även allmänna råd om dimensionering och skarvning av virkeskonstruktioner.

Sjömar, Peter. (1988). *Byggnadsteknik och timmermanskonst.* En studie med exempel från några medeltida knuttimrade kyrkor och allmogehus. Göteborg: Chalmers tekniska högskola.

318 s, ill. På s. 61, sprängskiss av korsvirkeshus, s. 129-135 om skarvning av längsgående timmer.

Sjömar, Peter, & Werne, Finn. (1982). "Hantverk, teknologi och byggnadskultur: några reflexioner kring träbyggnadsteknikens utveckling". I: F. Werne (red.), *Människan står i tur* (s. 266-303). Göteborg: Sektionen för arkitektur, Chalmers tekniska högskola.

Om träbyggnadsteknikens utveckling.

Thornberg Knutsson, Agneta. (1991). *Restaurering i teori och praktik.* Metodik vid restaurering av tyska och svenska korsvirkesbyggnader. Göteborgs Universitet, Institutionen för kulturvård.

102 s. ill. I detta stencilerade examensarbete jämförs restaureringarna av Hedmanska gården i Malmö och Häckerska gården i byn Gebersheim, väster om Stuttgart och därmed restaureringsförutsättningarna i Sverige respektive Tyskland. Texten är en av få som kritiskt granskar yrkesroller och restaureringsprinciper vad beträffar korsvirkesbyggnad.

Vadstrup, Søren. (2020). *Mit bindingsværkshus*. En håndbog i vedligeholdelse og istandsættelse samt energiforbedring af bindingsværkshuse i Danmark.

283 s, ill. Kulturhistorisk, kontruktionsmässig och restaureringsteknisk genomgång av danska korsvirkeshus, såväl i städer som på landet. Rikt illustrerad med skisser och detaljer och med en litteraturlista om dansk korsvirkeslitteratur.

Vitruvius, Marcus Polllio (1989). *Om arkitektur.* Tio böcker. Stockholm: Byggförlaget.

283 s. ill. På s. 50 beskriver den antike arkitekten romerskt korsvirke på en halv sida och är mycket kritisk till tekniken: ”Vad beträffar väggar i korsvirke önskar jag att de aldrig hade blivit uppfunna”. Intressant nog närmast direktciterar Carl Johan Cronstedt dessa ort i sitt presidietal till vetenskapsakademien 1741 (se Cronstedt).

Vries, Paulina de, & Blomqvist, Erik. (2020). "Att flytta ett hus: förberedelser". I: *Byggnadskultur* (Vol. 3, s. 44-46).

Danmark

Andersson, Hans, Hansen, Gitte, & Øye, Ingvild. (2008). *De første 200 årene: nytt blikk på 27 skandinaviske middelalderbyer*. Bergen: Arkeologisk institutt, Universitet i Bergen.

Andersson, Ingvar, & Granlund, John. (1956). *Kulturhistoriskt lexikon för nordisk medeltid från vikingatid till reformationstid.* Malmö: Allhem.

KOLLAS!

Andrén, Anders. (1985). *Den urbana scenen.* Städer och samhälle i det medeltida Danmark = *[The urban scene]: [towns and society in mediaeval Denmark]*. Diss. Acta Archaeologica Lundensia Series in 8o. LiberFörlag, Malmö.

285 s, ill. Allmänt om medeltida urbaniseringsprocesser i Danmark utifrån arkeologiskt material.

Atzbach, Rainer (2022): "Der städtische Fachwerkbau in Dänemark in Mittelalter und Renaissance". I: *Fachwerk in Europa. Jahrbuch für Hausforschung 68*. Petersberg bei Fulda: Imhof Verlag. S. 247-260.

Bech, Niels, & Engqvist, Hans Henrik. (1979). *Arkitekturstudier tilegnede Hans Henrik Engqvist*. København: Arkitektens forlag.

Benzon, Gorm. (1984). *Gammelt dansk bindingsværk*. København: Det Benzonske forl.

200 s, ill. Med planscher av Stig Benzon, teckningar av Gorm Benzon. Ingår i en serie om dansk byggnadskultur.

Campbell, Åke. (1925). ”Hemortsrätt och lån”. Några kritiska anteckningar om den svensk-danska gården. I: *Folkminnen och folktankar*. Göteborg.

Dhejne, Hans, red. (1961). *Den skånska gården. SDS* Årsbok 1962 Malmö: Sydsvenska Dagbladet Snällposten.

143 s, ill. Populär översikt med bidrag av olika författare. Sven T. Kjellbergs kapitel ”Den skånska gården förr i världen” är antagligen det vederhäftigaste. Även Palle Laurings ”Dansk-Skånsk betraktelse” bedöms vara av intresse, eftersom han urskiljer skillnader mellan Danmark och Skåne. Intressant bildmaterial på korsvirkeshus på s. 15 (Fyn), s. 16 (Löddeköpinge), s. 24, 28 (Köge), s. 31 (Apoteksgården, Ystad), s. 32 (Bourkerska gården i Ystad), s. 46 (Röstånga), s. 48-49 (efter Linné), s. 50 (Munkarp), s. 58 (Everlöv), s. 61 (Everlöv), s. 65 (Hököpinge), s. 66 (Himmelstorp, Brunnby sn), s. 91, 95 (div).

Egevang, Robert. (1976). *Det gamle Helsingør*. København.

89 s, ill. Översikt av bebyggelsen i Helsingör med beskrivningar av enskilda korsvirkeshus m.m.

Ehrhardt, Børge, Kirk, Frode, & Brahde, Mogens. (1980). *Bygninger på Frilandsmuseet.* Opmålingstegninger. København: Nationalmuseet.

Mapp med uppmätningsritninar av 46 gårdar från Frilandsmuseet, många i korsvirke. Bl. a. korsvirkeshus från Dörröd (Tavle III).

Elling, Christian. (1943). *Danske borgerhuse*. København: Thaning & Appel.

198 s, ill. Om borgerlig dansk arkitektur.

Engberg, Nils. (1992). "Middelalderlandsbyens huse – en oversigt over forskningen i Danmark, utviklingsteorier og udgravningsresultater". I: J.-E. Augustsson (red.), *Medeltida husbyggande:* Symposium i Lund, november 1989 (s. 115-127). Stockholm: Almqvist & Wiksell International.

Ill.

Engqvist, Hans Henrik. (1949). "Borgerhuse i København". I: S. Aakjær (red.), *København før og nu. Bd 1* (s. 59-84). København.

Engqvist, Hans Henrik. (1968). *Aalborg bindingsværk*. Aalborg.

189 s, ill.

Engqvist, Hans Henrik. (1989). "Tømmernumre og andre former for afbindningsmaerker anvendt paa bindningsværk og tægværker i verdsligen bygninger". I: *Byggnadsarkæologiske Studier* (s. 71-81). København.

Engqvist, Hans Henrik. (1976). "Über die Gestaltung und Disposition des Bürgerhauses in Dänemark um 1500". I: G. Svahnström (red.), *Häuser und Höfe der handeltreibenden Bevölkerung im Ostseegebiet und im Norden vor 1500: Beiträge zur Geschichte und Soziologie des Wohnens* (s. 173-190). Acta Visbyesa 5. Visby: Gotlands fornsal.

Erixon, Sigurd. (1958). "Den sydsvenska fyrkantsgården". I: *Fataburen* (s. 175-178). Stockholm: Nordiska museet.

Debattinlägg om den skånska gårdsformens ursprung.

Eskeröd, Albert. (1957). "Den dansk-svenska gården och Hinterpommerns fyrkantsgårdar". Till frågan om vandring eller lokal utveckling. I: *Fataburen.* (s. 165-188). Stockholm: Nordiska museet.

Eskeröds ståndpunkt angående den skånska gården i polemik mot Sigurd Erixon.

Eskeröd, Albert. (1966). ”By och gård inom danskt-skånskt område”. En orientering och några randanteckningar. I: *Forntid og Nutid* 1966, s. 1-26.

Eskeröd sammanfattar sin ståndpunkt angående den skånska gården, delvis i polemik mot Sigurd Erixon.

Gustavsson, Karin. (2013). "Den dansk-skånska gården som forskningsproblem". *Ale* (2), s. 13-24.

Hansson, Martin. (2021). "Inscriptions and Images in Secular Buildings: Examples from Renaissance Scania, Sweden, ca. 1450–1658". I: *International Journal of Historical Archaeology*, 1-24.

Om stentavlor, port- och dörrhammare m.m.

Hegner Christiansen, Jørgen, Sestoft, Jørgen, & Hegner Christiansen, Jørgen. (1991). *Guide til dansk arkitektur 1 År 1000-1960*. København: Arkitektens forl.

271 s, ill. Innehåller på s. 88-91 guidning till de viktigaste korsvirkeshusen i Ribe, Køge, Kalundborg och Kolding.

Henriksson, Gunnar. (1996). *Skiftesverk i Sverige.* Ett tusenårigt byggnadssätt. Stockholm: Byggforskningsrådet.

346 s. ill. I Henrikssons uttömmande bok om skiftesverk behandlas även blandtekniker mellan skiftesverk och korsvirke. Särskilt viktiga för korsvirkesstudier är kapitlen om Halland och Skåne. Boken har även utblickar mot Danmark (s. 107) och tar upp det sydgötiska husets utbredning (s. 129). Exempel på blandteknik på s. 100 (Våxtorp), s.133 (Broktorpsgården i Halmstad), s. 142 (Kågeröd). På s 135ff kommenteras kulturgeografiska gränser och Linnés skånska resa m.m. På s. 41-45 och 170-178 om blandtekniker. På s. 42 och 296, 310, 314-315 gotländska korsvirkesgavlar. På s. 43 återges en detaljuppmätning av Aspegrenska gården i Malmö. Boken har en efter landskap indelad litteraturlista med Halland på s. 327-328 och Skåne på s. 328-329.

Hjorth Rasmussen, Alan. (1966). *Stråtage : en gennemgang af danske tækkemetoder*. Köpenhamn.

59 s.

Holmbäck, Åke, & Wessén, Elias. (1943). *Svenska landskapslagar Ser. 4 Skånelagen och Gutalagen*. Stockholm: Geber.

Jensen, Christian Axel. (1933). *Dansk bindingsvaerk fra Renaessancetiden, dets forhistorie, teknik og dekoration*. København.

Jensen tar (enligt Lauring s. 47) endast upp de skånska exemplen på renässanskorsvirke i några fotnoter, vilket Lauring ser om en brist i Jensens bok.

Jensen, Christian Axel. (1899). "Dansk bindingsværks historia". I: *Fra Arkiv og Museum: tidsskrift for Østifternes historie og topografi*. København: Østifternes historisk-topografiske Selskab.

Jensen, N. Erik. (1980). Licenciatavhandling i manuskript om köpstädernas korsvirkesarkitektur. Kunstakademiets arkitektskole København.

Jespersen, Svend. (1958). *Den fyrsidiga gården, Norden och kontinenten. Föredrag och diskussioner vid trettonde nordiska folklivs- och folkminnesmötet i Lund 1957*. Lund.

Jespersen, Svend, Andersen, Ester, & Michelsen, Peter. (1961). *Studier i Danmarks bønderbygninger*. København.

von Jessen, Curt (red.). (1975-1976). *Landhuset, byggeskik och egenspræg. gode raad om vedligeholdelse og istandsættelse*. Tönder/Köpenhamn.

Johansson, Ib. (1989). *Korsør gamle by. 2, Bygningsregistrant*. Korsør: Korsør kommune.

355 s, ill. Särskilt intressant är ”Stapels gaard” (Algate 31), ett tvåvåningshus med utkragning från 1667, restaurerat 1984.

Kayser, Kjeld. (1985). *Københavner bindingsværk*. København: Nationalmuseet.

320 s, ill.

Landskab, bygning, menneske. Vejledning til Frilandsmuseet (2007). København: Frilandsmuseet.

146 s, ill. Översiktligt guidebok till friluftsmuseum med många korsvirkeshus, förutom danska bl. a. litet ställe från Dörröd, Skåne.

Larsen, Niels-Holger. (1993). *Bornholmsk byggeskik på landet*. Rønne: Bornholms Museum.

168 s. ill. Vederhäftig genomgång av Bornholms byggnadstradition med historieskrivning och byggnadsvårdråd. Många planlösningar, välritade konstruktionsskisser av helhet, detaljer och snickerier m.m.

Lerche, Grith. (1969). *Bøndernas boliger:* Dagliv-liv i Danmark. København.

Lerche, Grith. (1987). *Bøndergårde i Danmark 1789-90*. Byggeskik på landboreformernes tid. København: Landbohistorisk selskab.

269 s, ill. Topografisk genomgång amt (län) för amt.

Lorenzen, Vilhelm Birkedal. (1947-51). *Vore byer*. Studier i bybygning fra middelalderens slutning til industrialismens gennembrud, 1536-1870. København: I kommission hos G.E.C. Gad.

1-2. (tiden fram till 1660.)

Lundberg, Erik. (1945-1961). *Arkitekturens formspråk*. Studier över arkitekturens konstnärliga värden i deras historiska utveckling. Stockholm: Nordisk rotogravyr.

Del 4. Västerlandets medeltid 1200-1450. Bild av medeltida stadskorsvirkeshus på s. 366, korsvirkeshus från Auxerre på s. 390. Del 6 Renässansen utanför Italien (1956). Korsvirkeshus från Marburg (1300-tal), s 29, Swäbissch-Hall s. 37, Esslingen (1430) s. 38, engelskt korsvirke s. 39. Korsvirkesresonemang på s. 34-42. Exempel från Köge s. 57, Moulins s. 64, England s 73-74. Hessen s. 299, s. 323, 324 (Schlesien), Hannover s. 326. Strassburg (Pl. 1, Rouen Pl. 2, Bourges Pl. 3, Ystad Pl. 12, Bourges Pl. 13. Del 7 Renässansen utanför Italien 1540-1620 (1957). Moreton Old Hall 1559, s. 316-318, Mere Hall s. 319. Del 9 Vägen till nutiden (1960). Privatvilla i korsvirkesstil i Berlin (1865), s. 646. I detta stora översiktsverk finns en mängd internationella exempel (från England, Tyskland och Frankrike), främst på stadsmässigt korsvirke, som utgör ett viktigt bakgrundsmaterial till det nordiska materialet.

Lundberg, Erik. (1971). *Trä gav form*. Studier över byggnadskonst vars former framgått ur trämaterial och träkonstruktion. Stockholm: Norstedts.

406 s, ill. I detta översiktsverk om träbyggande behandlas stadsmässigt korsvirke i Skandinavien (s. 123-136) med exempel från Malmö och Ystad och med paralleller i Tyskland och med referenser till tidigare forskning. Vidare finns ett särskilt kapitel om ”Korsvirke, skiftesverk och knuttimring i växelverkan” (s. 308-348 samt avsnitt om ”Pannåkonstruktioner” (s. 268-307). Utblickarna mot ett större område och de tekniska analyserna ger Lundbergs text särskild relevans.

Mejborg, Reinhold Frederik Severin. (1897). *Danske Böndergaarde særlig Bondestandens Liv og Færd i det 16:de, 17:de og 18:de Aarhundrede*. København.

Mejborg, Reinhold Frederik Severin. (1888). *Gamle danske hjem i det 16:de, 17:de og 18:de Aarhundrede*. København: N. C. Roms forlagsforretning.

126 s, ill. Mejborg uppmärksammar korsvirkeshus från 1500-talet i Malmö och återger uppmätningsritningar, dels gård i Kv. 45 S:t Peter, dels Lembkeska gården, vilka sedan publicerats av Bager 1971. Mejborg tar också upp lantbebyggelse i Skåne, Halland och Blekinge.

Olrik, Henrik Gerner, & Kongstad, Kr. (1915). *Helsingør*. København: Nordisk Forlag.

95 s, ill. Teckningar och text om kulturbebyggelsen i Helsingörs gamla stadskärna.

Rensbro, Henriette. (2002). *Bygninger på landet*. Middelalderhuse i Østdanmark 1200-1600. Insamling og analyse af arkæologisk udgravede bygninger. Aarhus: Afdeling for Middelalderarkæologi, Aarhus Universitet.

168 s, ill. Handlar om lantligt korsvirke från medeltiden och fram till 1600-talet och hur det kan identiiferas vid utgrävningar.

Skougaard, Mette. (1985). *Bonden bygger. Om opførelsen af bindingsværksbygninger i det gamle landbosamfund*. København: Nationalmuseet.

45 s, ill.

Skougaard, Mette. (1989). "Reform og tradition. Byggeskik på landet i Danmark i tiden omkring de store landboreformer [Elektronisk resurs]". I: *Bebyggelsehistorisk tidskrift,* (17–18,), 31-42. Hämtad från http://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:1533815/FULLTEXT01.pdf

Skov, Aksel. (1992). *Gamle huse på Rømø*. Mit einer deutschen Zusammenfassung. København Valby: Borgen.

109 s. ill. Om hus på Römö utanför Jyllands västkust. Speciellt korsvirke utan syll och löshult, fyllt med tegel.

Steensberg, Axel. (1980). "Bindingsværk". I: J. Granlund & I. Andersson (red.), *Kulturhistorisk leksikon for nordisk middelalder fra vikingetid til reformationstid 1 Abbed - Blide*. Köpenhamn: Rosenkilde og Bagger.

Steensberg, Axel. (1982). *Dagligliv i Danmark. 1, 1620-1720 : herren tugter de ustyrlige*. København: Nyt Nordisk Forl.

Steensberg, Axel. (1942). *Den danske bondegaard.* Fra jordhuset til den moderne bondebolig. København: Schultz.

148 s, ill. Översiktsverk om dansk lantbebyggelse med ritningar, fotografier och diskussioner om regionala likheter och skillnader, bland annat mellan Själland och Skåne.

Steensberg, Axel. (1986). *Pebringegården. Folk og dagværk fra oldtid til nutid*. Højbjerg: Wormianum.

96 s, ill. Om en fyrlängad korsvirkesgård från Fakse härad på Själland, nu på Frilandsmuseet, och dess bebyggelseutveckling m. m.

Stoklund, Bjarne. (1969). *Bondegård og byggeskik før 1850*. København.

Sammanfattning av de sydskandinaviska byggnadstyperna och diskussion om deras historiska tillkomst.

Studien zur landschafts und siedlungsgeschichte im südlichen Nordseegebiet = Studies in landscape and settlement history in the Southern North Sea Region. (2012). Rahden/Westf.: Verlag Marie Leidorf.

482 s, 587 ill. Tvåspråking (tysk och engelsk) lexikalisk översikt/handbok om förhistoriskt och historiskt träbyggande i södra nordsjöregionen. Försedd med kartor, åtskilliga konstruktionsanalyser och begreppsutredningar.

Troels-Lund, Troels Frederik, & Fabricius, Knud. (1945). *Dagligt liv i Norden på 1500-talet 2 Bondgårdar och borgarhus*. Stockholm: Bonnier.

Ill. Detta omfattande verk utkom första gången 1879-1901 i 14 band. I del 2 finns ett stort, översiktligt material om bondgårdar och borgarhus med många exempel på korsvirkesbebyggelse i Danmark och södra Sverige. I del 3 (Sthlm 1939) finns på s. 119 en bild av Holmsgaaard i Præstö amt, en trelängad borg i korsvirke, två våningar med utkragning i huvudlängan, uppförd 1635.

Vadstrup, Søren. (2020). *Mit bindingsværkshus*. En håndbog i vedligeholdelse og istandsættelse samt energiforbedring af bindingsværkshuse i Danmark.

283 s, ill. Kulturhistorisk, kontruktionsmässig och restaureringsteknisk genomgång av danska korsvirkeshus, såväl i städer som på landet. Rikt illustrerad med skisser och detaljer och med en litteraturlista om dansk korsvirkeslitteratur.

Zangenberg, Halvor. (1928). "Bornholmske gaarde: foredrag ved det 6. danske hjemstavnsstævne paa Bornholm 1.-5. August 1928". I: *Bornholske samlinger* 19.

Zangenberg, Halvor. (1925). "*Danske bøndergaarde."* Grundplaner og konstruktioner. I: *Danske folkeminder* 31. København.

Zangenberg, Halvor (1931). "Gamle gaarde og huse i Vestsjælland". I: *Turistforeningen for Danmark*. Aarbog. København: Egmont H. Petersen.

England

Brunskill, Ronald William. (1971). *Illustrated handbook of vernacular architecture*. London: Faber and Faber.

249 s, ill. Om folkliga byggnadstraditioner i England. Delvis om korsvirkeshus.

Charles, Frederick William Bolton. (1967). *Medieval cruck-building and its derivatives: a study of timber-framed construction based on buildings in Worcestershire*. With plates. London: Society for medieval archaeology.

Ill.

Fiedler, Wilhelm. (1902). *Das Fachwerkhaus in Deutschland, Frankreich und England*. Berlin. (Reprint Leipzig 2011).

104 s, ill. De kontinentala korsvirkeshusens utveckling, konstruktion och arkitektur.

Imhof, Michael. (1996). *Historistisches Fachwerk: zur Architekturgeschichte im 19. Jahrhundert in Deutschland, Grossbritannien (Old English Style), Frankreich, Österreich, der Schweiz und den USA*. Bayerische Verl.-Anst., Bamberg.

Lundberg, Erik. (1945-1961). *Arkitekturens formspråk*. Studier över arkitekturens konstnärliga värden i deras historiska utveckling. Stockholm: Nordisk rotogravyr.

Del 4. Västerlandets medeltid 1200-1450. Bild av medeltida stadskorsvirkeshus på s. 366, korsvirkeshus från Auxerre på s. 390. Del 6 Renässansen utanför Italien (1956). Korsvirkeshus från Marburg (1300-tal), s 29, Swäbissch-Hall s. 37, Esslingen (1430) s. 38, engelskt korsvirke s. 39. Korsvirkesresonemang på s. 34-42. Exempel från Köge s. 57, Moulins s. 64, England s 73-74. Hessen s. 299, s. 323, 324 (Schlesien), Hannover s. 326. Strassburg (Pl. 1, Rouen Pl. 2, Bourges Pl. 3, Ystad Pl. 12, Bourges Pl. 13. Del 7 Renässansen utanför Italien 1540-1620 (1957). Moreton Old Hall 1559, s. 316-318, Mere Hall s. 319. Del 9 Vägen till nutiden (1960). Privatvilla i korsvirkesstil i Berlin (1865), s. 646. I detta stora översiktsverk finns en mängd internationella exempel (från England, Tyskland och Frankrike), främst på stadsmässigt korsvirke, som utgör ett viktigt bakgrundsmaterial till det nordiska materialet.

Lundberg, Erik. (1971). *Trä gav form*. Studier över byggnadskonst vars former framgått ur trämaterial och träkonstruktion. Stockholm: Norstedts.

406 s, ill. I detta översiktsverk om träbyggande behandlas stadsmässigt korsvirke i Skandinavien (s. 123-136) med exempel från Malmö och Ystad och med paralleller i Tyskland och med referenser till tidigare forskning. Vidare finns ett särskilt kapitel om ”Korsvirke, skiftesverk och knuttimring i växelverkan” (s. 308-348 samt avsnitt om ”Pannåkonstruktioner” (s. 268-307). Utblickarna mot ett större område och de tekniska analyserna ger Lundbergs text särskild relevans.

Frankrike

Fiedler, Wilhelm. (1902). *Das Fachwerkhaus in Deutschland, Frankreich und England*. Berlin. (Reprint Leipzig 2011).

104 s, ill. De kontinentala korsvirkeshusens utveckling, konstruktion och arkitektur.

Fritsch, Florent, Haegel Olivier & Raimbault, Jérôme. (2015). *La maison en pan-de-bois, Région Alsace*. Lyon, Lieux Dits. ISBN / ISSN 9782362191213

112 s, ill.

Imhof, Michael. (1996). *Historistisches Fachwerk: zur Architekturgeschichte im 19. Jahrhundert in Deutschland, Grossbritannien (Old English Style), Frankreich, Österreich, der Schweiz und den USA*. Bayerische Verl.-Anst., Bamberg.

Lundberg, Erik. (1945-1961). *Arkitekturens formspråk*. Studier över arkitekturens konstnärliga värden i deras historiska utveckling. Stockholm: Nordisk rotogravyr.

Del 4. Västerlandets medeltid 1200-1450. Bild av medeltida stadskorsvirkeshus på s. 366, korsvirkeshus från Auxerre på s. 390. Del 6 Renässansen utanför Italien (1956). Korsvirkeshus från Marburg (1300-tal), s 29, Swäbissch-Hall s. 37, Esslingen (1430) s. 38, engelskt korsvirke s. 39. Korsvirkesresonemang på s. 34-42. Exempel från Köge s. 57, Moulins s. 64, England s 73-74. Hessen s. 299, s. 323, 324 (Schlesien), Hannover s. 326. Strassburg (Pl. 1, Rouen Pl. 2, Bourges Pl. 3, Ystad Pl. 12, Bourges Pl. 13. Del 7 Renässansen utanför Italien 1540-1620 (1957). Moreton Old Hall 1559, s. 316-318, Mere Hall s. 319. Del 9 Vägen till nutiden (1960). Privatvilla i korsvirkesstil i Berlin (1865), s. 646. I detta stora översiktsverk finns en mängd internationella exempel (från England, Tyskland och Frankrike), främst på stadsmässigt korsvirke, som utgör ett viktigt bakgrundsmaterial till det nordiska materialet.

Viollet-le-Duc, Eugène Emmanuel. (1967). *Dictionnaire raisonné de l'architecture française du XIe au XVIe siècle*. Paris: De Nobele.

Stor samling om fransk korsvirkesarkitektur. Originalupplaga från 1854-1868.

Weiss, W. (2018). *Fachwerk: Bautraditionen in Mitteleuropa*: Fraunhofer IRB Verlag.

300 s, ill. Översikt från medeltid till industrailism, regionala traditioner, konstruktion, timmer m.m.

Norge

Andersson, Hans, Hansen, Gitte, & Øye, Ingvild. (2008). *De første 200 årene: nytt blikk på 27 skandinaviske middelalderbyer*. Bergen: Arkeologisk institutt, Universitet i Bergen.

Andersson, Ingvar, & Granlund, John. (1956). *Kulturhistoriskt lexikon för nordisk medeltid från vikingatid till reformationstid*. Malmö: Allhem.

KOLLAS!

Berg, Arno. (1965). *Det gamle Christiania*. Oslo.

Ekroll, Øystein. (1952). "Oslo 1537-1624: mellomalderby eller renessanseby". I: *Årbok / Foreningen til norske fortidsminnesmerkers bevaring* (s. 73-92). Oslo: Foreningen.

Magnus, Olaus, (1909-1951). *Historia om de nordiska folken*. Uppsala: Michaelisgillet. (originalupplaga Rom 1555). Faksimil av 1909-1951 års upplaga Sthlm 1976: Nordiska museet och Stockholms universitet.

22 böcker, ill. Bok 12, kap 2 ”Om byggande af hus och om dessas olika form” innehåller inget om korsvirkesbyggande (Tredje delen s. 8). I bok 9, kap 38 återges däremot en stadsvy med betande får på taken. Byggnaderna här har utkragningar, snedsträvor och kan möjlighen tolkas som delvis uppförda i

korsvirke. Det ingår i ”de götiska folkens egendomliga byggnadssätt” att bygga i såväl sten som trä (Andra delen, s. 164).

Roede, Lars. (2001). *Byen bytter byggeskikk: Christiania 1624-1814*. Arkitekthøgskolen, Oslo.

Avhandling som handlar om hur Christiania (Oslo) efter en brand 1624 till stor del återuppbyggdes med korsvirkeshus. En uppgift på nätet anger att hälften av stadens hus var byggda i korsvirke vid 1700-talets mitt.

Tyskland

Archaeological dialogues. (1994). *Archaeological dialogues* Leiden Archaeological Dialogues Foundation.

Becher, Bernd, & Becher, Hilla. (2001). *Framework houses : of the Siegen industrial region*. Cambridge, Mass.: MIT Press.

365 s. Fotobok som finns i flera olika upplagor.

Bedal, Konrad. (2006). *Fachwerk vor 1600 in Franken: Eine Bestandsaufnahme (Quellen und Materialien zur Hausforschung in Bayern)*. Fränkisches Freilandmuseum; veränd. Neuaufl. edition (1 Sept. 2006).

800 s, ill.

Bigalke, Hans-Günther. (2000). *Fachwerkhäuser : Verzierungen an niederdeutschen Fachwerkbauten und ihre Entwicklung in Celle*. Hannover: Schlütersche.

Binding, Günther, Mainzer, Udo, & Wiedenau, Anita. (1975). *Kleine Kunstgeschichte des deutschen Fachwerkbaus*. Darmstadt.

Correll, Ferdinand, & Stegmann, Hans. (1900). *Deutsche Fackwerkbauten der Renaissance.* Eine Sammlung hervorragender Holzbauten. Erste Serie, 30 Lichtdrucktafeln. Berlin: Bruno Hessling.

Ill, 30 planscher.

Erhardt, Günter. (1992). *Fachwerkbauten: in Mecklenburg-Vorpommern, Brandenburg, Sachsen-Anhalt, Thüringen, Sachsen : Untersuchungen zur Bau- und Formenentwicklung des Fachwerksund zum heutigen Bestand in den fünf neuen Bundesländern*. Berlin: Verlag für Bauwesen.

Eskeröd, Albert. (1966). ”By och gård inom danskt-skånskt område”. En orientering och några randanteckningar. I: *Forntid og Nutid* 1966, s. 1-26.

Eskeröd sammanfattar sin ståndpunkt angående den skånska gården, delvis i polemik mot Sigurd Erixon.

Eskeröd, Albert. (1957). "Den dansk-svenska gården och Hinterpommerns fyrkantsgårdar". Till frågan om vandring eller lokal utveckling. I: *Fataburen.* (s. 165-188). Stockholm: Nordiska museet.

Eskeröds ståndpunkt angående den skånska gården i polemik mot Sigurd Erixon.

Fiedler, Wilhelm. (1902). *Das Fachwerkhaus in Deutschland, Frankreich und England*. Berlin. (Reprint Leipzig 2011).

104 s, ill. De kontinentala korsvirkeshusens utveckling, konstruktion och arkitektur.

Gerner, Manfred. (1979). *Fachwerk*. Entwicklung, Gefüge, Instandsetzung. Stuttgart.

165. Gerner, Manfred. (1986). *Fachwerksünden*. Bonn: Deutsches Nationalkomitée für Denkmalschutz.

1. Aufl.

Grossmann, Georg Ulrich. (1986). *Der Fachwerkbau. Das historische Fachwerkhaus, seine Entstehung, Farbgebung, Nutzung und Restaurierung*. Köln: DuMont.

2. Aufl., 1987.

Grossmann, Georg Ulrich, & Michels, Hubertus. (2015). *Fackwerk als historische Bauweise. Ein Materialleitfaden und Ratgeber*. Edition Anderweit.

312 s, ill. Översikt från antikens korsvirke och framåt.

Großmann, Georg Ulrich. (1996). "Historische Fachwerkbauten": Gefügetypen und Entwicklung. I: *Zimmerarbeiten an historischen Fachwerkbauten*: Texte zur Fachtagung Zimmerarbeiten an Historischen Fachwerkbauten vom 9. bis 11.5.1990 in Lindlar. Arbeitsheft der rheinischen Denkmalpflege; 48. Köln. Auch in: Materialien / Landschaftsverband Rheinland;BergischesFreilichtmuseum für Ökologie und bäuerlich handwerkliche Kultur; 3. https://fis.unibamberg.de/handle/uniba/34729

Imhof, Michael. (1996). *Historistisches Fachwerk: zur Architekturgeschichte im 19. Jahrhundert in Deutschland, Grossbritannien (Old English Style), Frankreich, Österreich, der Schweiz und den USA*. Bayerische Verl.-Anst., Bamberg.

Kaspar, Fred. (1978). *Fachwerkbauten in Westfalen vor 1600*. Münster: Coppenrath.

130 s, ill.

Kaspar, Fred, & Baumeier, Stefan. (1986). *Fachwerkbauten des 14. bis 16. Jahrhunderts in Westfalen*. Münster: Coppenrath.

272 s, ill.

Lachner, Carl. (1887). *Geschichte der Holzbaukunst in Deutschland : ein Versuch*. Leipzig: E.A. Seemann.

Sammanfattande arbete över den tyska korsvirkesarkitekturens olika stilperioder.

Lundberg, Erik. (1945-1961). *Arkitekturens formspråk*. Studier över arkitekturens konstnärliga värden i deras historiska utveckling. Stockholm: Nordisk rotogravyr.

Del 4. Västerlandets medeltid 1200-1450. Bild av medeltida stadskorsvirkeshus på s. 366, korsvirkeshus från Auxerre på s. 390. Del 6 Renässansen utanför Italien (1956). Korsvirkeshus från Marburg (1300-tal), s 29, Swäbissch-Hall s. 37, Esslingen (1430) s. 38, engelskt korsvirke s. 39. Korsvirkesresonemang på s. 34-42. Exempel från Köge s. 57, Moulins s. 64, England s 73-74. Hessen s. 299, s. 323, 324 (Schlesien), Hannover s. 326. Strassburg (Pl. 1, Rouen Pl. 2, Bourges Pl. 3, Ystad Pl. 12, Bourges Pl. 13. Del 7 Renässansen utanför Italien 1540-1620 (1957). Moreton Old Hall 1559, s. 316-318, Mere Hall s. 319. Del 9 Vägen till nutiden (1960). Privatvilla i korsvirkesstil i Berlin (1865), s. 646. I detta stora översiktsverk finns en mängd internationella exempel (från England, Tyskland och Frankrike), främst på stadsmässigt korsvirke, som utgör ett viktigt bakgrundsmaterial till det nordiska materialet.

Lundberg, Erik. (1971). *Trä gav form*. Studier över byggnadskonst vars former framgått ur trämaterial och träkonstruktion. Stockholm: Norstedts.

406 s, ill. I detta översiktsverk om träbyggande behandlas stadsmässigt korsvirke i Skandinavien (s. 123-136) med exempel från Malmö och Ystad och med paralleller i Tyskland och med referenser till tidigare forskning. Vidare finns ett särskilt kapitel om ”Korsvirke, skiftesverk och knuttimring i växelverkan” (s. 308-348 samt avsnitt om ”Pannåkonstruktioner” (s. 268-307). Utblickarna mot ett större område och de tekniska analyserna ger Lundbergs text särskild relevans.

Phleps, Hermann. (1951). *Deutsche Fachwerkbauten*. Königstein im Taunus: Karl Robert Langewiesche Verlag.

112 s, ill.

Sidén, Per Gunnar. (2008). *Hur tyska var de svenska städerna under högmedeltiden?*. Paper presenterat vid Svenska historikermötet 2008 i Lund, Lund.

Stiewe, Heinrich. (2015). *Fachwerkhäuser in Deutschland.* Konstruktion, Gestalt und Nutzung vom Mittelalter bis heute. Darmstadt: WBG.

160 s, ill. Översiktsbok om tyskt korsvirke.

Studien zur landschafts und siedlungsgeschichte im südlichen Nordseegebiet = Studies in landscape and settlement history in the Southern North Sea Region. (2012). Rahden/Westf.: Verlag Marie Leidorf.

482 s, 587 ill. Tvåspråking (tysk och engelsk) lexikalisk översikt/handbok om förhistoriskt och historiskt träbyggande i södra nordsjöregionen. Försedd med kartor, åtskilliga konstruktionsanalyser och begreppsutredningar.

Thornberg Knutsson, Agneta. (1991). *Restaurering i teori och praktik*. Metodik vid restaurering av tyska och svenska korsvirkesbyggnader. Göteborgs Universitet, Institutionen för kulturvård.

102 s. ill. I detta stencilerade examensarbete jämförs restaureringarna av Hedmanska gården i Malmö och Häckerska gården i byn Gebersheim, väster om Stuttgart och därmed restaureringsförutsättningarna i Sverige respektive Tyskland. Texten är en av få som kritiskt granskar yrkesroller och restaureringsprinciper vad beträffar korsvirkesbyggnad.

Weiss, W. (2018). *Fachwerk: Bautraditionen in Mitteleuropa*: Fraunhofer IRB Verlag.

300 s, ill. Översikt från medeltid till industrailism, regionala traditioner, konstruktion, timmer m.m.

USA

Imhof, Michael. (1996). *Historistisches Fachwerk: zur Architekturgeschichte im 19. Jahrhundert in Deutschland, Grossbritannien (Old English Style), Frankreich, Österreich, der Schweiz und den USA*. Bayerische Verl.-Anst., Bamberg.

Larkin, David, & Rocheleau, Paul. (1995). *Farm*. The vernacular tradition of working buildings. New York: Monacelli Press.

Amerikansk översikt över bondgårdar i USA. En del korsvirkeshus byggda av europeiska immigranter, s. 10-16, 80-81, 89-91.

Sverige, allmänt

Almevik, Gunnar. (2004). "Det sydgötiska husets (vetenskapliga) konstruktion". I: *RIG, Kulturhistorisk tidskrift, 87* (4), s. 193-208. Hämtad från https://tinyurl.com/bddm4cnr

Almevik diskuterar det sydgötiska huset och kritiserar själva begreppet och den enorma betydelse denna byggnadstyp tillmätts inom bebyggelseforskningen sedan sent 1800-tal. Relativt lite om korsvirke men relevant som kritik av äldre forskning.

Almevik, Gunnar. (2012). *Byggnaden som kunskapskälla.* Diss. Gothenburg studies in conservation 27. Göteborgs universitet, Göteborg. Hämtad från http://hdl.handle.net/2077/28072

377 s, ill. Utgår från Örnanäs i nordöstligaste Skåne, som inte är ett korsvirkeshus. Avhandlingen är däremot metodologisk viktig för tolkningen av äldre träbyggnader och vilken information de besitter.

Andersson, Hans, Hansen, Gitte, & Øye, Ingvild. (2008). *De første 200 årene: nytt blikk på 27 skandinaviske middelalderbyer.* Bergen: Arkeologisk institutt, Universitet i Bergen.

Andersson, Ingvar, & Granlund, John. (1956). *Kulturhistoriskt lexikon för nordisk medeltid från vikingatid till reformationstid.* Malmö: Allhem.

KOLLAS!

Andrén, Anders. (1985). *Den urbana scenen.* Städer och samhälle i det medeltida Danmark = *[The urban scene] : [towns and society in mediaeval Denmark].* Diss. Acta Archaeologica Lundensia Series in 8º. LiberFörlag, Malmö.

285 s, ill. Allmänt om medeltida urbaniseringsprocesser i Danmark utifrån arkeologiskt material.

Arnö-Berg, Inga, & Biörnstad, Arne. (1980). *Skansens hus och gårdar.* Stockholm: Nordiska museet.

Ny, bearbetad., utökad upplaga Redaktion: Inga Arnö-Berg, Arne Biörnstad.

Augustsson, Jan-Erik. (1992b). "Medeltida husbyggande i Sverige". I: *Bebyggelsehistorisk tidskrift, 23*, s. 55-85. Hämtad från https://tinyurl.com/3ahesd3b

Bringéus, Nils-Arvid. (1983). "Byggnadsskick". I N.-A. Bringéus (red.), *Arbete och redskap. Materiell folkkultur på svensk landsbygd före industrialismen* (s. 290-321). Lund: Gleerup.

N-A Bringéus sammanfattar etnologiska forskningsresultat om lantlig svensk byggnadstradition i denna handbok. Bör vara forskningens ståndpunkt omkring 1980. Kapitlet försett med litteraturlista på s. 320-321. Korsvirke behandlas bl. a på s. 290 (monteringsfärdiga stommar), översikt på s. 295-296, halmtak på s. 299-300, sättugnar och bakugnar på s. 306-308, planlösning för skånelängor och gårdstyp på s. 312-314.

Bringéus, Nils-Arvid. (1988). *Folklivsarkivet i Lund 1913-1988. En festskrift till 75-årsjubileet.* Lund: Folklivsarkivet.

320 s, ill. I denna bok redogörs för etnologiska fältarbeten och byggnadsundersökningar som utgått från Lund sedan 1913, ssk. s. 65-66.

Brunius, Carl Georg. (1851). *Konstanteckningar under en resa år 1849 från Lund om Linköping och Strengnäs till Fahlun och åter om Upsala, Stockholm och Vexiö*. Lund: Gleerup.

783 s. Några kommentarer om byggnadstradition vid Oderljunga (s. 17), korsvirke i Sölvesborg (s. 668), Kungshuset i Åhus (s. 689-90) och Kristianstad (s. 721).

Campbell, Åke. (1921). *Våra bondgårdar : en översikt av den svenska allmogeetnografien samt riktlinjer för uppteckningsarbetet*. Lund: Ph. Lindstedts universitetsbokhandel.

184 s, ill.

Campbell, Åke, & Erixon, Sigurd. (1947-1948). *Svensk bygd och folkkultur i samling, forskning och vård D. 3. D. 4*. Stockholm: Gothia.

I detta samlingsverk berör tredje och fjärde delarna hembygdsrörelse m. m. i Skåne, Halland, Blekinge och Kalmar och de hembygdsgårdar dessa förvaltar.

Campbell, Åke, & Erixon, Sigurd. (1957). *Atlas över svensk folkkultur 1 Materiell och social kultur = Material and social culture*. Uppsala: Lundequistska bokh. (distr.).

61 s, ill. Kulturhistoriskt kartverk. Sammanfattande översikt av mellankrigstidens diffussionistiska etnologi, inriktad på att finna spridningsvägar och kulturella gränser.

Carlsson, Gustaf, & Molin, Adrian. (1909). *Svenska allmogehem*. Stockholm: Fritze.

240 s. ill. Förslag till nya hus på landet. Arkitekt Ragnar Östberg presenterar i planschdelen (s. 209ff) ett något karikatyrartat förslag till Skånegård med korsvirke, Alf Landén ett förslag till småbruk i Skåne och ett panelklätt arbetarsmåbruk i Halland.

Cronstedt, Carl Johan (1741). *Tal om stenhusbyggnad, hållit för swenska wetenskapsacademien*. Stockholm: Vetenskapsakademien.

På s. 20 uttrycker Cronstedt sin skepsis mot korsvirkesbyggande i något som snarast är en parafras på Vitruvius 1989, s. 50: ”Till slut will jag allenast nämna et ord om korswärksmurar, som wore tillönskandes, at man aldrig hade tänkt på, ty om de hafwa någon nytta i anseende til det lilla rummet de intaga, och hastigheten at dem uppbygga, så swarar den ej emot den faran, som de äro underkastade af eld och man kan med skäl kalla dem tilltagande bål. Sedan äro de och aldrig fria från drag, emedan så snart fylningarne begynna at torka, så skiljer sig murningen ifrån upståndarne och twärståckarne, så att dagen skiner igenom alla wäggar.” Citerat efter Arvastson 1977, s. 99.

Edman, J. F: *Underrättelse för allmogen att bygga hus af Ler-bruk* (broschyr). Uppsala 1799.

Erixon, Sigurd. (1945). *Svenska kulturgränser och kulturprovinser*. Kungl. Gustav Adolfs Akademiens småskrifter 1. Stockholm: LT.

Erixon, Sigurd. (1947). *Svensk byggnadskultur* . Studier och skildringar belysande den svenska byggnadskulturens historia. Lund: Ekstrand (Faksimilupplaga Malmö 1982).

I Sigurd Erixons *Svensk byggnadskultur* står påtagligt lite om, väggkonstruktioner och därmed om sydsvenska korsvirkeshus. På s. 405 avbildas syllram med hål för stolpar och kline från 1000-talets Sigtuna. På s. 430-432 behandlas skånska bakugnar, på s. 714 bilder från korsvirkesgårdar från Tomelilla (Ingelstads härad) och Vitaby sn, Albo härad). På s. 745 bild av korsvirkeshus från 1589 vid Mäster Nilsgatan i Malmö (foto

från 1907) och på s. 763 två av G. Gustafssons rekonstruktioner av Hardeberga prästgård (Torna härad) och Gärdslövs prästgård (Vemmenhögs härad).

Erixon, Sigurd, & Nyman, Anders. (1949). ”Halmtakstyper i Sverige”. I: *Folk-Liv* 1948-1949, s. 53-86.

Ill.

Gamla svenska städer : gator och gränder, hus och gårdar. Samlingsverk i bilder jämte förklarande text (1908). Stockholm: Cederquists grafiska AB.

Första häftet. Ystad s. V-XII, 1-8. Malmö s. 9-13. Sthlm 1908. Andra häftet. Ystad s. 1-2, Lund s. 3-4, Helsingborg, s. 5-8, Kristianstad, s. 9 Sjätte häftet. Helsingborg s. 1-2. I bokverket finns väl återgiven fotodokumentation, även över stadsmässiga korsvirkeshus som revs vid sekelskiftet 1900. Tredje häftet. Planscher från Ystad, Malmö, Lund, Helsingborg, Ängelholm, Laholm. Text om Laholm. Fjärde häftet. Text om Skanör och Falsterbo. Planscher från Falsterbo, Skanör, Lund, Hälsningborg, Ängelholm. Sjätte häftet. Planscher från Helsingborg. Text om Mariakyrkans omgivning och Henchelska gården. Sjunde häftet. Planscher från Malmö, Trelleborg, Hälsingborg. Sölvsborg, Laholm, Halmstad. Åttande häftet. Om Visby. Bland annat om korsvirkesgavlar och om korsvirkeshuset på Burmeisterska tomten.

Granberg, Jan. (1984). *Gården i den förindustriella staden.* En studie i stadsbebyggelsens regionala variationer. Konstvetenskapliga inst., Univ., Stockholm.

151 s, ill. Granberg utgår från brandförsäkringar och kan bl. a. på s. 46ff visa hur stor del av stadsbebyggelsen som var uppförd i korsvirke, exempelvis att 65 av 222 brandförsäkrade bostadshus i Västsverige hade korsvirkesstomme.

Hellberg, Orvar. *Svensk bebyggelse*. Malmö: Hellco.

Tillämpliga delar

Henriksson, Gunnar. (1996). *Skiftesverk i Sverige.* Ett tusenårigt byggnadssätt. Stockholm: Byggforskningsrådet.

346 s. ill. I Henrikssons uttömmande bok om skiftesverk behandlas även blandtekniker mellan skiftesverk och korsvirke. Särskilt viktiga för korsvirkesstudier är kapitlen om Halland och Skåne. Boken har även utblickar mot Danmark (s. 107) och tar upp det sydgötiska husets utbredning (s. 129). Exempel på blandteknik på s. 100 (Växtorp), s.133 (Broktorpsgården i Halmstad), s. 142 (Kågeröd). På s 135ff kommenteras kulturgeografiska gränser och Linnés skånska resa m.m. På s. 41-45 och 170-178 om blandtekniker. På s. 42 och 296, 310, 314-315 gotländska korsvirkesgavlar. På s. 43 återges en detaljuppmätning av Aspegrenska gården i Malmö. Boken har en efter landskap indelad litteraturlista med Halland på s. 327-328 och Skåne på s. 328-329.

Hidemark, Ove m. fl. (1973). *Så renoveras torp och gårdar.* Västerås: ICA-förl.

311 s, ill. I denna byggnadsvårdsklassiker behandlas lantligt korsvirke på s. 83-89 och ganska översiktligt. Regionala skillnader nämns inte, resonemanget om tappar är oklart och skissen på s. 84 har brister.

Hårleman, Carl. (1749). *Dag-bok öfwer en ifrån Stockholm igenom åtskillige rikets landskaper gjord resa, år 1749*. Stockholm.

Jespersen, Svend. (1958). *Den fyrsidiga gården, Norden och kontinenten. Föredrag och diskussioner vid trettonde nordiska folklivs- och folkminnesmötet i Lund 1957*. Lund.

Jönsson, Tomas. (1976). *Jordstugor i Sydsverige: den ingrävda bostadens utbredning, form, funktion och konstruktion*. Lund: LiberLäromedel/Gleerup.

83 s, ill. I detta arbete, som baserats på såväl arkivmaterial som fältarbete beskrives den ingrävda bostadens utbredning, form, funktion och konstruktion.

König, Carl Hindrich. (1752). *Inledning til mecaniken och bygnings-konsten, jämte en beskrifning öfwer åtskillige af framledne commerce-rådet och commendeuren af Kongl. Nordstierne-Orden hr. Polhem opfundne machiner*. Stockholm.

Hindrich uttrycker på s. 71 samma Vitruvius-baserade skepsis mot korsvirkesbyggande som Cronstedt 1741.

Larsson, Gunnar. (1981-82). ”Sättugnar från Örmo bruk”. I: *Sandsjöboken*. Växjö.

Lindström, Cajsa, Raihle, Jan, & Rentzhog, Sten. (1987). *Byggnadstradition på den svenska landsbygden : bearbetningar av 10 års byggnadsinventeringar*. Stockholm: Riksantikvarieämbetet.

Lundberg, Erik. (1945-1961). *Arkitekturens formspråk*. Studier över arkitekturens konstnärliga värden i deras historiska utveckling. Stockholm: Nordisk rotogravyr.

Del 4. Västerlandets medeltid 1200-1450. Bild av medeltida stadskorsvirkeshus på s. 366, korsvirkeshus från Auxerre på s. 390. Del 6 Renässansen utanför Italien (1956). Korsvirkeshus från Marburg (1300-tal), s 29, Swäbissch-Hall s. 37, Esslingen (1430) s. 38, engelskt korsvirke s. 39. Korsvirkesresonemang på s. 34-42. Exempel från Köge s. 57, Moulins s. 64, England s 73-74. Hessen s. 299, s. 323, 324 (Schlesien), Hannover s. 326. Strassburg (Pl. 1, Rouen Pl. 2, Bourges Pl. 3, Ystad Pl. 12, Bourges Pl. 13. Del 7 Renässansen utanför Italien 1540-1620 (1957). Moreton Old Hall 1559, s. 316-318, Mere Hall s. 319. Del 9 Vägen till nutiden (1960). Privatvilla i korsvirkesstil i Berlin (1865), s. 646. I detta stora översiktsverk finns en mängd internationella exempel (från England, Tyskland och Frankrike), främst på stadsmässigt korsvirke, som utgör ett viktigt bakgrundsmaterial till det nordiska materialet.

Lundberg, Erik. (1942, nytryck 1978). *Svensk bostad* . Dess utveckling och traditionsbildning. Dess förhållande till utländskt samt dess egenart och framtida möjligheter. Stockholm: Nordisk Rotogravyr.

325 s, ill.

Magnus, Olaus, (1909-1951). *Historia om de nordiska folken*. Uppsala: Michaelisgillet. (originalupplaga Rom 1555). Faksimil av 1909-1951 års upplaga Sthlm 1976: Nordiska museet och Stockholms universitet.

22 böcker, ill. Bok 12, kap 2 ”Om byggande af hus och om dessas olika form” innehåller inget om korsvirkesbyggande (Tredje delen s. 8). I bok 9, kap 38 återges däremot en stadsvy med betande får på taken. Byggnaderna här har utkragningar, snedsträvor och kan möjlighen tolkas som delvis uppförda i korsvirke. Det ingår i ”de götiska folkens egendomliga byggnadssätt” att bygga i såväl sten som trä (Andra delen, s. 164).

Mattisson, Karl. (1961). *Det sydsvenska halmtaket*. Lund: Folklivsarkivet.

179 s, ill. Skrifter från Folklivsarkivet i Lund utgivna genom sällskapet Folkkultur nr 4. Mit einer deutschen Zusammenfassung.

Mejborg, Reinhold Frederik Severin. (1888). *Gamle danske hjem i det 16:de, 17:de og 18:de Aarhundrede*. København: N. C. Roms forlagsforretning.

126 s, ill. Mejborg uppmärksammar korsvirkeshus från 1500-talet i Malmö och återger uppmätningsritningar, dels gård i Kv. 45 S:t Peter, dels Lembkeska gården, vilka sedan publicerats av Bager 1971. Mejborg tar också upp lantbebyggelse i Skåne, Halland och Blekinge.

Mårtensson, Torsten. (1923). "Om korsvirkesklassicism". I: *Gamla svenska städer : gator och gränder, hus och gårdar. H. 7*. Stockholm: Generalstabens litografiska anstalt.

Nilsen, Andrine. (2020). *Vernacular buildings and urban social practice – Wood and people in early modern Swedish society*. Diss. Göteborgs universitet, Göteborg.

317 s. ill. Nilsen visar bl. a. att korsvirke som byggnadsteknik användes i en betydligt större del av Sverige än de gammaldanska landskapen under tidigmodern tid. Som katalog över korsvirkets utbredning norröver är avhandlingen central. Skåne och Halland tillhör inte de landskap Nilsen behandlar. Däremot ingår Blekinge. (s. 85). Korsvirkeshusen i Visby behandlas på s. 103ff.

Nilsson, Axel. (1903). *Öfvergångsformer mellan blockhus och korsvirke: Festskrift till Oscar Montelius*. Stockholm: Norstedts.

Ohlén, Carl-Eric, Sydow, Waldemar von, & Björkman, Sten. (1935-1946). *Svenska gods och gårdar*. Uddevalla: Svenska gods och gårdar.

Palmqvist, Lena. (1998). *Landsbygdens folkliga byggnadsskick*. Stockholm: Riksantikvarieämbetets förlag.

102 s, ill. Översikt baserad på äldre forskning. Ganska rudimentärt om korsvirke.

Paulsson, Gregor. (1950). *Svensk stad D. 1 Liv och stil i svenska städer under 1800-talet, Bd 1*. Stockholm: Bonnier.

300 s, ill. I Avsnittet ”Den agrara köpstaden” finns en del material om stadsmässigt korsvirke.

Rapport / Riksantikvarieämbetet och Statens historiska museer. *Medeltidsstaden*. (1976). Stockholm: Riksantikvarieämbetet och Statens historiska museer.

(skriftserie från i stencilform från RAÄ). Den tidiga urbaniseringsprocessens konsekvenser för nutida planering. Nr 20 Halmstad 1980. , Nr 21 Gamla Lödöse 1980, Nr 26 Lund 1980, Nr 32 Helsingborg 1981, Nr 38 Trelleborg 1982, Nr 39 Laholm 1982, Nr 43 Falkenberg 1983, Nr 44 Ystad I, Nr 45 Ystad II – en omlandsstudie, Nr 48 Landskrona 1983, Nr 49 Luntertun/Ängelholm 1983, Nr 51 Avaskär/Kristianopel 1983, Nr 52 Åhus 1983, Nr 53 Skanör-Falsterbo 1984, Nr 54 Sölvesborg 1984, Nr 56 Lund – en tomtindelning, ägostruktur, sockenbildning 1984, Nr 57 Vä 1984, Nr 60 Nya Lödöse 1984, Nr 61 Kalmar 1984, Nr 64 Ronneby 1984, Nr 67 Malmö 1984, Nr 70 Tommarp 1985, Nr 71 Visby 1988, Nr 72 Visby 1989.

Roosval, Albin. (1918). *Sveriges städer nu och fordom. Skildringar i ord och bilder. D. 3 Blekinge, Kristianstads, Malmöhus och Hallands län*. Stockholm: Norstedt.

BAND VII. Blekinge län -- Karlskrona -- Ronneby -- Karlshamn -- Sölvesborg -- BAND VIII. Kristianstads och Malmöhus län -- Kristianstad -- Simrishamn -- Ängelholm -- Hessleholm -- Malmö --

Lund -- Landskrona -- Hälsingborg -- Ystad -- Trälleborg -- Skanör -- Falsterbo -- Eslöv -- BAND IX. Hallands läm -- Halmstad -- Laholm -- Falkenberg -- Varberg – Kungsbacka.

Sidén, Per Gunnar. (2008). *Hur tyska var de svenska städerna under högmedeltiden?*. Paper presenterat vid Svenska historikermötet 2008 i Lund, Lund.

Tengbom, Ivar, Åkerlund, John, & Carlsson, Gustaf. (1912). *Gamla svenska allmogehem*. Stockholm: I distribution hos Fritzes bokförl.

2 band.

Troels-Lund, Troels Frederik, & Fabricius, Knud. (1945). *Dagligt liv i Norden på 1500-talet 2. Bondgårdar och borgarhus*. Stockholm: Bonnier.

Ill. Detta omfattande verk utkom första gången 1879-1901 i 14 band. I del 2 finns ett stort, översiktligt material om bondgårdar och borgarhus med många exempel på korsvirkesbebyggelse i Danmark och södra Sverige. I del 3 (Sthlm 1939) finns på s. 119 en bild av Holmsgaaard i Præstö amt, en trelängad borg i korsvirke, två våningar med utkragning i huvudlängan, uppförd 1635.

Underrättelse för allmogen att bygga hus af lerbruk. Genom Upsala läns kongl. hushållnings-sällskaps försorg för andra gången till trycket befordrad. Upsala, Em. Bruzelius. 1817. Uppsala.

Werne, Finn. (1980). *Allmogens byggnadskultur : förvandling och upplösning intill 1900-talets början = [The vernacular architecture] : [its transformation and disintegration]*. (diss.). Chalmers tekniska högskola, Göteborg.

Werne, Finn. (1993). *Böndernas bygge.Traditionellt byggnadsskick på landsbygden i Sverige*. Höganäs: Wiken.

402 s. ill. Korsvirke som lantlig byggnadsteknik behandlas översiktligt men vederhäftigt på s. 155-177. Gedigen litteraturförteckning på s. 388-396.

Werner, Carl. (1924). *Korsvirkesarkitekturen i Sverige.* Typer och perioder. (diss.). Lunds universitet, Lund.

94 s. ill. Den enda avhandlingen om stadsmässigt korsvirke i Sverige. Tar upp frågor om korsvirkesarkitekturens uppkomst, stilens utbredning i Europa och Sverige, konstruktion, dekor m.m. Werner ser fyra perioder: gotik, renässans, mellanstil och senstil. Avhandlingen är systematisk och ett introducerande arbete. Dessvärre har avhandlingen ingen separat litteraturförteckning utan all litteratur redovisas i notapparaten.

Wijnbladh, Carl. (1766). *Beskrifning, huru allmogens bygnader, så af sten, som träd, måge med största besparing upföras, enligit bifogade project-ritningar uti sex koppar-stycken, samt förslager uppå nödiga bygnings-ämnen. Utgifwen på kongl. maj:ts allernådigste befallning, efter föregångit gillande wid riks-dagen år 1765, af Carl Wijnblad. Stockholm, tryckt hos Peter Heszelberg, år 1766*. Stockholm.

Svenska landskap

Blekinge

Almevik, Gunnar. (2004). "Det sydgötiska husets (vetenskapliga) konstruktion". I: *RIG, Kulturhistorisk tidskrift, 87* (4), s. 193-208. Hämtad från https://tinyurl.com/bddm4cnr

Almevik diskuterar det sydgötiska huset och kritiserar själva begreppet och den enorma betydelse denna byggnadstyp tillmätts inom bebyggelseforskningen sedan sent 1800-tal. Relativt lite om korsvirke men relevant som kritik av äldre forskning.

Andrén, Anders. (1985). *Den urbana scenen.* Städer och samhälle i det medeltida Danmark = *[The urban scene] : [towns and society in mediaeval Denmark]*. Diss. Acta Archaeologica Lundensia Series in 8º. LiberFörlag, Malmö.

285 s, ill. Allmänt om medeltida urbaniseringsprocesser i Danmark utifrån arkeologiskt material.

Atzbach, Rainer (2022): "Der städtische Fachwerkbau in Dänemark in Mittelalter und Renaissance". I: *Fachwerk in Europa. Jahrbuch für Hausforschung 68*. Petersberg bei Fulda: Imhof Verlag. S. 247-260.

Campbell, Åke, & Erixon, Sigurd. (1947-1948). *Svensk bygd och folkkultur i samling, forskning och vård D. 3. D. 4*. Stockholm: Gothia.

I detta samlingsverk berör tredje och fjärde delarna hembygdsrörelse m. m. i Skåne, Halland, Blekinge och Kalmar och de hembygdsgårdar dessa förvaltar.

Charlesen, Janne. (1982). *Elleholms kyrka.* Sölvesborg: förf.

128 s, ill. Om en korsvirkeskyrka i Blekinge.

Engberg, Nils. (1992). "Middelalderlandsbyens huse – en oversigt over forskningen i Danmark, utviklingsteorier og udgravningsresultater". I: J.-E. Augustsson (red.), *Medeltida husbyggande:* Symposium i Lund, november 1989 (s. 115-127). Stockholm: Almqvist & Wiksell International.

Ill.

Henriksson, Gunnar. (1996). *Skiftesverk i Sverige.* Ett tusenårigt byggnadssätt. Stockholm: Byggforskningsrådet.

346 s. ill. I Henrikssons uttömmande bok om skiftesverk behandlas även blandtekniker mellan skiftesverk och korsvirke. Särskilt viktiga för korsvirkesstudier är kapitlen om Halland och Skåne. Boken har även utblickar mot Danmark (s. 107) och tar upp det sydgötiska husets utbredning (s. 129). Exempel på blandteknik på s. 100 (Våxtorp), s.133 (Broktorpsgården i Halmstad), s. 142 (Kågeröd). På s 135ff kommenteras kulturgeografiska gränser och Linnés skånska resa m.m. På s. 41-45 och 170-178 om blandtekniker. På s. 42 och 296, 310, 314-315 gotländska korsvirkesgavlar. På s. 43 återges en detaljuppmätning av Aspegrenska gården i Malmö. Boken har en efter landskap indelad litteraturlista med Halland på s. 327-328 och Skåne på s. 328-329.

Mejborg, Reinhold Frederik Severin. (1888). *Gamle danske hjem i det 16:de, 17:de og 18:de Aarhundrede.* København: N. C. Roms forlagsforretning.

126 s, ill. Mejborg uppmärksammar korsvirkeshus från 1500-talet i Malmö och återger uppmätningsritningar, dels gård i Kv. 45 S:t Peter, dels Lembkeska gården, vilka sedan publicerats av Bager 1971. Mejborg tar också upp lantbebyggelse i Skåne, Halland och Blekinge.

Nilsen, Andrine. (2020). *Vernacular buildings and urban social practice – Wood and people in early modern Swedish society*. Diss. Göteborgs universitet, Göteborg.

317 s. ill. Nilsen visar bl. a. att korsvirke som byggnadsteknik användes i en betydligt större del av Sverige än de gammaldanska landskapen under tidigmodern tid. Som katalog över korsvirkets utbredning norröver är avhandlingen central. Skåne och Halland tillhör inte de landskap Nilsen behandlar. Däremot ingår Blekinge. (s. 85). Korsvirkeshusen i Visby behandlas på s. 103ff.

Roosval, Albin. (1918). *Sveriges städer nu och fordom. Skildringar i ord och bilder. D. 3 Blekinge, Kristianstads, Malmöhus och Hallands län*. Stockholm: Norstedt.

BAND VII. Blekinge län -- Karlskeona -- Ronneby -- Karlshamn -- Sölvesborg -- BAND VIII. Kristianstads och Malmöhus län -- Kristianstad -- Simrishamn -- Ängelholm -- Hessleholm -- Malmö -- Lund -- Landskrona -- Hälsingborg -- Ystad -- Trälleborg -- Skanör -- Falsterbo -- Eslöv -- BAND IX. Hallands läm -- Halmstad -- Laholm -- Falkenberg -- Varberg – Kungsbacka.

Tidström, Anders. (1891). *Resa i Halland, Skåne och Blekinge år 1756: Med rön och anmärkningar uti oeconomien, naturalier, antiqviteter, seder, lefnads-sätt. Utg. af Martin Weibull.* Lund.

Bohuslän

Nilsen, Andrine. (2020). *Vernacular buildings and urban social practice – Wood and people in early modern Swedish society*. Diss. Göteborgs universitet, Göteborg.

317 s. ill. Nilsen visar bl. a. att korsvirke som byggnadsteknik användes i en betydligt större del av Sverige än de gammaldanska landskapen under tidigmodern tid. Som katalog över korsvirkets utbredning norröver är avhandlingen central. Skåne och Halland tillhör inte de landskap Nilsen behandlar. Däremot ingår Blekinge. (s. 85). Korsvirkeshusen i Visby behandlas på s. 103ff.

Gotland

Gamla svenska städer : gator och gränder, hus och gårdar. Samlingsverk i bilder jämte förklarande text (1908). Stockholm: Cederquists grafiska AB.

Första häftet. Ystad s. V-XII, 1-8. Malmö s. 9-13. Sthlm 1908. Andra häftet. Ystad s. 1-2, Lund s. 3-4, Helsingborg, s. 5-8, Kristianstad, s. 9 Sjätte häftet. Helsingborg s. 1-2. I bokverket finns väl återgiven fotodokumentation, även över stadsmässiga korsvirkeshus som revs vid sekelskiftet 1900. Tredje häftet. Planscher från Ystad, Malmö, Lund, Helsingborg, Ängelholm, Laholm. Text om Laholm. Fjärde häftet. Text om Skanör och Falsterbo. Planscher från Falsterbo, Skanör, Lund, Hälsningborg, Ängelholm. Sjätte häftet. Planscher från Helsingborg. Text om Mariakyrkans omgivning och Henchelska gården. Sjunde häftet. Planscher från Malmö, Trelleborg, Hälsingborg. Sölvsborg, Laholm, Halmstad. Åttande häftet. Om Visby. Bland annat om korsvirkesgavlar och om korsvirkeshuset på Burmeisterska tomten.

Henriksson, Gunnar. (1996). *Skiftesverk i Sverige.* Ett tusenårigt byggnadssätt. Stockholm: Byggforskningsrådet.

346 s. ill. I Henrikssons uttömmande bok om skiftesverk behandlas även blandtekniker mellan skiftesverk och korsvirke. Särskilt viktiga för korsvirkesstudier är kapitlen om Halland och Skåne. Boken har även utblickar mot Danmark (s. 107) och tar upp det sydgötiska husets utbredning (s. 129). Exempel på blandteknik på s. 100 (Våxtorp), s.133 (Broktorpsgården i Halmstad), s. 142 (Kågeröd). På s 135ff kommenteras kulturgeografiska gränser och Linnés skånska resa m.m. På s. 41-45 och 170-178 om blandtekniker. På s. 42 och 296, 310, 314-315 gotländska korsvirkesgavlar. På s. 43 återges en

detaljuppmätning av Aspegrenska gården i Malmö. Boken har en efter landskap indelad litteraturlista med Halland på s. 327-328 och Skåne på s. 328-329.

Holmbäck, Åke, & Wessén, Elias. (1943). *Svenska landskapslagar Ser. 4 Skånelagen och Gutalagen*. Stockholm: Geber.

Jacobsson, Bengt. (1983). *Nils Månsson Mandelgren : en resande konstnär i 1800-talets Sverige*. Stockholm: LT i samarbete med Folklivsarkivet i Lund.

229 s, ill. Översikt av Mandelgrens forskningar med återgivna bilder av korsvirkeshus, ex. på s. 32 (Visby, Halmstad), 45 & 199.

von Linné, Carl von, (1957). *Carl von Linnés Gotländska resa, förrättad 1741*. Stockholm: Natur och kultur.

Ingår även i *Carl Linnæus Öländska och Gotländska resa år 1741*. Redigerad av Carl-Otto von Sydow. Illustrerad av Gunnar Brusewitz. Wahlström & Widstrand. Sthlm. Husen i Visby är ”tyska, dels av sten, dels av korsverk och dels av trä” (s. 160).

Nilsen, Andrine. (2020). *Vernacular buildings and urban social practice – Wood and people in early modern Swedish society*. Diss. Göteborgs universitet, Göteborg.

317 s. ill. Nilsen visar bl. a. att korsvirke som byggnadsteknik användes i en betydligt större del av Sverige än de gammaldanska landskapen under tidigmodern tid. Som katalog över korsvirkets utbredning norröver är avhandlingen central. Skåne och Halland tillhör inte de landskap Nilsen behandlar. Däremot ingår Blekinge. (s. 85). Korsvirkeshusen i Visby behandlas på s. 103ff.

Werner, Carl. (1924). *Korsvirkesarkitekturen i Sverige*. Typer och perioder. (diss.). Lunds universitet, Lund.

94 s. ill. Den enda avhandlingen om stadsmässigt korsvirke i Sverige. Tar upp frågor om korsvirkesarkitekturens uppkomst, stilens utbredning i Europa och Sverige, konstruktion, dekor m.m. Werner ser fyra perioder: gotik, renässans, mellanstil och senstil. Avhandlingen är systematisk och ett introducerande arbete. Dessvärre har avhandlingen ingen separat litteraturförteckning utan all litteratur redovisas i notapparaten.

Halland

Ahnlund, Björn. (2005). "Halländskt byggnadsskick – allmogens byggen". I: E. Claesson & H. Helander (red.) *Älskade hus*. Hallands byggnadsarv – historia och praktik. (s. 10-67). Halmstad: Länsmuseet Halmstad.

Initierad översikt över Hallands lantliga byggnadstradition med referenser och litteraturförteckning för vidare studier.

Almevik, Gunnar. (2004). "Det sydgötiska husets (vetenskapliga) konstruktion". I: *RIG, Kulturhistorisk tidskrift, 87*(4), s. 193-208. Hämtad från https://tinyurl.com/bddm4cnr

Almevik diskuterar det sydgötiska huset och kritiserar själva begreppet och den enorma betydelse denna byggnadstyp tillmätts inom bebyggelseforskningen sedan sent 1800-tal. Relativt lite om korsvirke men relevant som kritik av äldre forskning.

Andrén, Anders. (1985). *Den urbana scenen*. Städer och samhälle i det medeltida Danmark = *[The urban scene] : [towns and society in mediaeval Denmark]*. Diss. Acta Archaeologica Lundensia Series in 8º. LiberFörlag, Malmö.

285 s, ill. Allmänt om medeltida urbaniseringsprocesser i Danmark utifrån arkeologiskt material.

Atzbach, Rainer (2022): "Der städtische Fachwerkbau in Dänemark in Mittelalter und Renaissance". I: *Fachwerk in Europa. Jahrbuch für Hausforschung 68*. Petersberg bei Fulda: Imhof Verlag. S. 247-260.

Campbell, Åke. (1916). "Friluftsmuseet i Halmstad". I: *Vår bygd: Hallands hembygdsförbunds årsskrift*. Halmstad: Hallands hembygdsförbund.

Campbell, Åke, & Erixon, Sigurd. (1947-1948). *Svensk bygd och folkkultur i samling, forskning och vård D. 3. D. 4*. Stockholm: Gothia.

I detta samlingsverk berör tredje och fjärde delarna hembygdsrörelse m. m. i Skåne, Halland, Blekinge och Kalmar och de hembygdsgårdar dessa förvaltar.

Carlsson, Gustaf, & Molin, Adrian. (1909). *Svenska allmogehem*. Stockholm: Fritze.

240 s. ill. Förslag till nya hus på landet. Arkitekt Ragnar Östberg presenterar i planschdelen (s. 209ff) ett något karikatyrartat förslag till Skånegård med korsvirke, Alf Landén ett förslag till småbruk i Skåne och ett panelklätt arbetarsmåbruk i Halland.

Carlsson, Gustaf, & Molin, Adrian. (1909). *Svenska allmogehem*. Stockholm: Fritze.

240 s. ill. Förslag till nya hus på landet. Arkitekt Ragnar Östberg presenterar i planschdelen (s. 209ff) ett något karikatyrartat förslag till Skånegård med korsvirke, Alf Landén ett förslag till småbruk i Skåne och ett panelklätt arbetarsmåbruk i Halland.

Connelid, Pär, & Wiking-Faria, Pablo. (2018). *Historiska kartor över Halland.* 1700- och 1800-talen. Varberg: Hallands kulturhistoriska museum.

272 s, ill. Rikt illustrerat kartverk med bl. a. stadskartor med tomtindelningar över halländska städer, citat ur äldre reseskildringar m.m.

Engberg, Nils. (1992). "Middelalderlandsbyens huse – en oversigt over forskningen i Danmark, utviklingsteorier og udgravningsresultater". I: J.-E. Augustsson (red.), *Medeltida husbyggande:* Symposium i Lund, november 1989 (s. 115-127). Stockholm: Almqvist & Wiksell International.

Ill.

Erixon, Sigurd. (1958). "Den sydsvenska fyrkantsgården". I: *Fataburen* (s. 175-178). Stockholm: Nordiska museet.

Debattinlägg om den skånska gårdsformens ursprung.

Erixon, Sigurd, & Nyman, Anders. (1949). "Halmtakstyper i Sverige". I: *Folk-Liv* 1948-1949, s. 53-86.

Ill.

Halland (1961-). Halmstad: Ideella föreningen Länsmuseet Halmstad.

Henriksson, Gunnar. (1996). *Skiftesverk i Sverige.* Ett tusenårigt byggnadssätt. Stockholm: Byggforskningsrådet.

346 s. ill. I Henrikssons uttömmande bok om skiftesverk behandlas även blandtekniker mellan skiftesverk och korsvirke. Särskilt viktiga för korsvirkesstudier är kapitlen om Halland och Skåne. Boken har även utblickar mot Danmark (s. 107) och tar upp det sydgötiska husets utbredning (s. 129). Exempel på blandteknik på s. 100 (Våxtorp), s.133 (Broktorpsgården i Halmstad), s. 142 (Kågeröd). På s 135ff kommenteras kulturgeografiska gränser och Linnés skånska resa m.m. På s. 41-45 och 170-178 om blandtekniker. På s. 42 och 296, 310, 314-315 gotländska korsvirkesgavlar. På s. 43 återges en detaljuppmätning av Aspegrenska gården i Malmö. Boken har en efter landskap indelad litteraturlista med Halland på s. 327-328 och Skåne på s. 328-329.

Håkansson, Anders. (2017). *Bebyggelsehierarkier och bylandskap.* Om övergången mellan vikingatid och tidig medeltid ur ett halländskt perspektiv. Diss. Kulturmiljö Halland, Stiftelsen Hallands länsmuseer ;, Halmstad: Hämtad från http://lup.lub.lu.se/record/2e010299-24e3-4ed9-a38e-f61cc6870ffc

318 s, ill. Boken behandlar övergången mellan vikingatid och tidig medeltid utifrån ett bebyggelsearkeologiskt källmaterial från Halland. Syftet är att diskutera gårdarnas byggda och sociala miljö, bybildning i regionen och organisationen av landskapet med målsättningen att skapa en mer realistisk bild av de lokala förhållandena i relation till en generell skandinavisk diskussion. Genom ett tvärvetenskapligt angreppssätt som inkluderar arkeologiska och historiska källor samt kulturgeografiska analyser, exponeras nya aspekter på landsbygdens organisation under tidig medeltid.

Håkansson, Anders, & Bjuggner, Lena. (2005). "Medeltida bebyggelse i Halland". I: *Älskade hus* Hallands byggnadsarv – historia och praktik. *Halland.* (Vol. S. [80]-97).

Översikt om lantlig och stadsmässig byggnadstradition i medeltidens Halland.

Jacobsson, Bengt. (1983). *Nils Månsson Mandelgren: en resande konstnär i 1800-talets Sverige.* Stockholm: LT i samarbete med Folklivsarkivet i Lund.

229 s, ill. Översikt av Mandelgrens forskningar med återgivna bilder av korsvirkeshus, ex. på s. 32 (Visby, Halmstad), 45 & 199.

Mattisson, Karl. (1961). *Det sydsvenska halmtaket.* Lund: Folklivsarkivet.

179 s, ill. Skrifter från Folklivsarkivet i Lund utgivna genom sällskapet Folkkultur nr 4. Mit einer deutschen Zusammenfassung.

Mejborg, Reinhold Frederik Severin. (1888). *Gamle danske hjem i det 16:de, 17:de og 18:de Aarhundrede.* København: N. C. Roms forlagsforretning.

126 s, ill. Mejborg uppmärksammar korsvirkeshus från 1500-talet i Malmö och återger uppmätningsritningar, dels gård i Kv. 45 S:t Peter, dels Lembkeska gården, vilka sedan publicerats av Bager 1971. Mejborg tar också upp lantbebyggelse i Skåne, Halland och Blekinge.

Nilsson, Axel. (1903). *Öfvergångsformer mellan blockhus och korsvirke: Festskrift till Oscar Montelius*. Stockholm: Norstedts.

Nilsson, Sten. (2005). "Stajnahiet: en lekmans bekännelser". I: *Älskade hus* (s. 234-245). *Halland 2005.* Årsbok för kulturhistoria och hembygdsvård i Hallands län årgång 86.

Bland annat om restaurering av korsvirkeshus.

Roosval, Albin. (1918). *Sveriges städer nu och fordom. Skildringar i ord och bilder. D. 3 Blekinge, Kristianstads, Malmöhus och Hallands län*. Stockholm: Norstedt.

BAND VII. Blekinge län -- Karlskrona -- Ronneby -- Karlshamn -- Sölvesborg -- BAND VIII. Kristianstads och Malmöhus län -- Kristianstad -- Simrishamn -- Ängelholm -- Hessleholm -- Malmö -- Lund -- Landskrona -- Hälsingborg -- Ystad -- Trälleborg -- Skanör -- Falsterbo -- Eslöv -- BAND IX. Hallands läm -- Halmstad -- Laholm -- Falkenberg -- Varberg – Kungsbacka.

Sandklef, Albert. (1953). *Hallandsgårdar – bebyggelse på gårdar och torp före 1900*. Stockholm: Nordiska museet.

304 s, ill. Om sydhalländska boningshus i korsvirke på s. 102ff. Sandklev diskuterar vad han funnit i förhållande bl. a. till Sigurd Erixon och Åke Campbells ståndpunkter. Han kritiserar bl. a. Erixons uppfattning om att korsvirkesområdet slutar vid Skälderviken.

Tidström, Anders. (1891). *Resa i Halland, Skåne och Blekinge år 1756: Med rön och anmärkningar uti oeconomien, naturalier, antiqviteter, seder, lefnads-sätt. Utg. af Martin Weibull.* Lund.

Troels-Lund, Troels Frederik, & Fabricius, Knud. (1945). *Dagligt liv i Norden på 1500-talet 2 Bondgårdar och borgarhus*. Stockholm: Bonnier.

Ill. Detta omfattande verk utkom första gången 1879-1901 i 14 band. I del 2 finns ett stort, översiktligt material om bondgårdar och borgarhus med många exempel på korsvirkesbebyggelse i Danmark och södra Sverige. I del 3 (Sthlm 1939) finns på s. 119 en bild av Holmsgaaard i Præstö amt, en trelängad borg i korsvirke, två våningar med utkragning i huvudlängan, uppförd 1635.

Werner, Carl. (1924). *Korsvirkesarkitekturen i Sverige.* Typer och perioder. (diss.). Lunds universitet, Lund.

94 s. ill. Den enda avhandlingen om stadsmässigt korsvirke i Sverige. Tar upp frågor om korsvirkesarkitekturens uppkomst, stilens utbredning i Europa och Sverige, konstruktion, dekor m.m. Werner ser fyra perioder: gotik, renässans, mellanstil och senstil. Avhandlingen är systematisk och ett introducerande arbete. Dessvärre har avhandlingen ingen separat litteraturförteckning utan all litteratur redovisas i notapparaten.

Skåne, allmänt

Almevik, Gunnar. (2004). "Det sydgötiska husets (vetenskapliga) konstruktion". I: *RIG, Kulturhistorisk tidskrift, 87*(4), s. 193-208. Hämtad från https://tinyurl.com/bddm4cnr

Almevik diskuterar det sydgötiska huset och kritiserar själva begreppet och den enorma betydelse denna byggnadstyp tillmätts inom bebyggelseforskningen sedan sent 1800-tal. Relativt lite om korsvirke men relevant som kritik av äldre forskning.

Andrén, Anders. (1985). *Den urbana scenen.* Städer och samhälle i det medeltida Danmark = *[The urban scene] : [towns and society in mediaeval Denmark]*. Diss. Acta Archaeologica Lundensia Series in 8º. LiberFörlag, Malmö.

285 s, ill. Allmänt om medeltida urbaniseringsprocesser i Danmark utifrån arkeologiskt material.

Arcadius, Kerstin, red. (2005). *Skånsk kulturmiljövård –30 år senare. SHFÅ*. Lund: Skånes hembygdsförbund.

199 s, ill. Tillbakablickar på 1970-talets bevarandesträvanden, bl. a. om Ove Torgnys bok *Skåneläng*or, bevarandeplanen för Simrishamn, Folklivsarkivets dokumentationer m. m.

Arnö-Berg, Inga, & Biörnstad, Arne. (1980). *Skansens hus och gårdar*. Stockholm: Nordiska museet.

Ny, bearbetad., utökad upplaga Redaktion: Inga Arnö-Berg, Arne Biörnstad.

Arvastson, Gösta. (1977). *Skånska prästgårdar*. En etnologisk studie av byggnadsskickets förändring 1680-1824. Diss. Skrifter från Folklivsarkivet i Lund nr 19. Liber läromedel, Lund.

160 s, ill. En av de ”klassiska” etnologiavhandlingarna om lantlig skånsk byggnadskultur. Exemplen har spridning över hela Skåne. Ur byggnadsteknisk synpunkt är särskilt s. 40 & 45 (blandteknik) samt s. 85-105 (om byggnadsteknik) av stort intresse. Gedigen litteraturlista.

Arvastson, Gösta. (1980). "De nya gårdarna: ett problem om kulturell kontinuitet och förändring i 1800-talets Skåne". I: *Årsredovisning*: Lundabygdens sparbank Lund: Lundabygdens sparbank.

Atzbach, Rainer (2022): “Der städtische Fachwerkbau in Dänemark in Mittelalter und Renaissance”. I: *Fachwerk in Europa. Jahrbuch für Hausforschung 68*. Petersberg bei Fulda: Imhof Verlag. S. 247-260.

Barup, Kerstin, & Edström, Mats. (1983). *Handbok i sydöstskånsk byggnadsteknik*. Ystad: Sydöstra Skånes samarbetskommité. (SÖSK).

52 s, ill. Om korsvirke s. 26. En del andra bilder (Andrarums klockaregårds s. 13), s. 22 och byggnadsdetaljer.

Bauman, Karin Augustsson, Lilius, Eric, & Ranby, Henrik. (1996). *Skåneläng*ans *traditionella utformning*. Lund: Landsantikvarien i Malmöhus län.

Rådgivningsbroschyr.

Blom, K. Arne, Moen, Jan, & Johansson, Staffan. (1983). *Försvunna städer i Skåneland*. Malmö: LiberFörlag.

187 s, ill. Populär översikt av försvunna städer som Vä och Åhus. Ingång till vidare studier.

Bringéus, Nils-Arvid. (u.å). *Den skånska ryggåsstugan (baserat på föreläsningar från 1965)*. Lund: Folklivsarkivet.

Bringéus, Nils-Arvid. (1983). "Byggnadsskick". I N.-A. Bringéus (red.), *Arbete och redskap. Materiell folkkultur på svensk landsbygd före industrialismen* (s. 290-321). Lund: Gleerup.

N-A Bringéus sammanfattar etnologiska forskningsresultat om lantlig svensk byggnadstradition i denna handbok. Bör vara forskningens ståndpunkt omkring 1980. Kapitlet försett med litteraturlista på s. 320-321. Korsvirke behandlas bl. a på s. 290 (monteringsfärdiga stommar), översikt på s. 295-296, halmtak på s. 299-300, sättugnar och bakugnar på s. 306-308, planlösning för skåneläng*or* och gårdstyp på s. 312-314.

Bringéus, Nils-Arvid. (1988). *Folklivsarkivet i Lund 1913-1988. En festskrift till 75-årsjubileet*. Lund: Folklivsarkivet.

320 s, ill. I denna bok redogörs för etnologiska fältarbeten och byggnadsundersökningar som utgått från Lund sedan 1913, ssk. s. 65-66.

Bringéus, Nils-Arvid. (2000). "Renässansdrag i den skånska bondstugan". I: *Kulturen* (Vol. 100-121, s. 100-121). Lund: Kulturen.

Beskriver utvecklingen från ryggåsstuga mot skånelänga.

Broberg, Peter. (1994). "Alla tiders bindvirke eller Det skånska huset". I: *Skånska hus och herresäten* (s. 114-118). Höganäs: utgiven av Skånska akademien; redigerad av Helmer Lång: Bra böcker.

Broberg menar i Palle Laurings eferföljd att det danska bindingsværk är ett bättre begrepp än det svenska ordet korsvirke. Han inleder med att korsvirkeshus är något av ”det mest skånska vi har” och beskriver skånelängan i korsvirke som sprungen ur regionens förutsättningar och forntida klinade långhus.

Brunius, Carl Georg. (1851). *Konstanteckningar under en resa år 1849 från Lund om Linköping och Strengnäs till Fahlun och åter om Upsala, Stockholm och Vexiö*. Lund: Gleerup.

783 s. Några kommentarer om byggnadstradition vid Oderljunga (s. 17), korsvirke i Sölvesborg (s. 668), Kungshuset i Åhus (s. 689-90) och Kristianstad (s. 721).

Bunte, Carin, red. (1976). *Skånsk byggnadsvård. SHFÅ*. Kristianstad: Skånes hembygdsförbund.

Campbell, Åke. (1925). ”Hemortsrätt och lån”. Några kritiska anteckningar om den svensk-danska gården. I: *Folkminnen och folktankar*. Göteborg.

Campbell, Åke. (1928a). ”Risbygden” i Skåne: en etnografisk-geografisk studie över ett bortglömt bygdebegrepp. I: *Västsvenska hembygdsstudier tillägnade Hj. Lindroth*. S. 92-118. Göteborg.

Campbell, Åke. (1928b). *Skånska bygder under förra hälften av 1700-talet: etnografisk studie över den skånska allmogens äldre odlingar, hägnader och byggnader*. Uppsala: Lundequistska bokhandeln.

283 s, ill. Åke Campbell redogör först för hägnadssystem och därefter i en ”allmän orientering” för skånskt byggnadsskick i olika regioner på s. 203-271, baserat på gediget källmaterial. Bl. a. nämner han på s. 203 att lerklinta längor omnämns redan i Skånelagen (författad vid 1200-talets början) Utförlig litteraturlista.

Campbell, Åke, & Erixon, Sigurd. (1947-1948). *Svensk bygd och folkkultur i samling, forskning och vård D. 3. D. 4*. Stockholm: Gothia.

I detta samlingsverk berör tredje och fjärde delarna hembygdsrörelse m. m. i Skåne, Halland, Blekinge och Kalmar och de hembygdsgårdar dessa förvaltar.

Dhejne, Hans, red. (1961). *Den skånska gården. SDS* Årsbok 1962 Malmö: Sydsvenska Dagbladet Snällposten.

143 s, ill. Populär översikt med bidrag av olika författare. Sven T. Kjellbergs kapitel ”Den skånska gården förr i världen” är antagligen det vederhäftigaste. Även Palle Laurings ”Dansk-Skånsk betraktelse” bedöms vara av intresse, eftersom han urskiljer skillnader mellan Danmark och Skåne. Intressant bildmaterial på korsvirkeshus på s. 15 (Fyn), s. 16 (Löddeköpinge), s. 24, 28 (Köge), s. 31 (Apoteksgården, Ystad), s. 32

(Bourkerska gården i Ystad), s. 46 (Röstånga), s. 48-49 (efter Linné), s. 50 (Munkarp), s. 58 (Everlöv), s. 61 (Everlöv), s. 65 (Hököpinge), s. 66 (Himmelstorp, Brunnby sn), s. 91, 95 (div).

Edman, J. F: *Underrättelse för allmogen att bygga hus af Ler-bruk* (broschyr). Uppsala 1799.

Ehrensvärd, Carl August. (1871). *Fem dagars resa i Skåne för att se och hämta rörelse och förargelse*. I: samlingar till Skånes hist. Etc. Lund.

Reseskildring från 1700-talet.

Engberg, Nils. (1992). "Middelalderlandsbyens huse – en oversigt over forskningen i Danmark, utviklingsteorier og udgravningsresultater". I: J.-E. Augustsson (red.), *Medeltida husbyggande:* Symposium i Lund, november 1989 (s. 115-127). Stockholm: Almqvist & Wiksell International.

Ill.

Erixon, Sigurd. (1945). *Svenska kulturgränser och kulturprovinser*. Kungl. Gustav Adolfs Akademiens småskrifter 1. Stockholm: LT.

65 s, ill.

Erixon, Sigurd. (1947). *Svensk byggnadskultur* . Studier och skildringar belysande den svenska byggnadskulturens historia. Lund: Ekstrand (Faksimilupplaga Malmö 1982).

I Sigurd Erixons *Svensk byggnadskultur* står påtagligt lite om, väggkonstruktioner och därmed om sydsvenska korsvirkeshus. På s. 405 avbildas syllram med hål för stolpar och kline från 1000-talets Sigtuna. På s. 430-432 behandlas skånska bakugnar, på s. 714 bilder från korsvirkesgårdar från Tomelilla (Ingelstads härad) och Vitaby sn, Albo härad). På s. 745 bild av korsvirkeshus från 1589 vid Mäster Nilsgatan i Malmö (foto från 1907) och på s. 763 två av G. Gustafssons rekonstruktioner av Hardeberga prästgård (Torna härad) och Gärdslövs prästgård (Vemmenhögs härad).

Erixon, Sigurd. (1958). "Den sydsvenska fyrkantsgården". I: *Fataburen* (s. 175-178). Stockholm: Nordiska museet.

Debattinlägg om den skånska gårdsformens ursprung.

Erixon, Sigurd, & Nyman, Anders. (1949). ”Halmtakstyper i Sverige”. I: *Folk-Liv* 1948-1949, s. 53-86.

Ill.

Eskeröd, Albert. (1957). "Den dansk-svenska gården och Hinterpommerns fyrkantsgårdar". Till frågan om vandring eller lokal utveckling. I: *Fataburen.* (s. 165-188). Stockholm: Nordiska museet.

Eskeröds ståndpunkt angående den skånska gården i polemik mot Sigurd Erixon.

Eskeröd, Albert. (1966). ”By och gård inom danskt-skånskt område”. En orientering och några randanteckningar. I: *Forntid og Nutid* 1966, s. 1-26.

Eskeröd sammanfattar sin ståndpunkt angående den skånska gården, delvis i polemik mot Sigurd Erixon.

von Friesen, Otto & Mann, Lars-Göran. (2004). *Golv, fönster, färg & kalk*. Hjälpreda i konsten att rusta upp hus och gårdar. Råå: Pappas bokförlag.

86, s, ill. Om tillredning av kline på s. 56-57.

Gamla svenska städer : gator och gränder, hus och gårdar. Samlingsverk i bilder jämte förklarande text (1908). Stockholm: Cederquists grafiska AB.

Första häftet. Ystad s. V-XII, 1-8. Malmö s. 9-13. Sthlm 1908. Andra häftet. Ystad s. 1-2, Lund s. 3-4, Helsingborg, s. 5-8, Kristianstad, s. 9 Sjätte häftet. Helsingborg s. 1-2. I bokverket finns väl återgiven fotodokumentation, även över stadsmässiga korsvirkeshus som revs vid sekelskiftet 1900. Tredje häftet. Planscher från Ystad, Malmö, Lund, Helsingborg, Ängelholm, Laholm. Text om Laholm. Fjärde häftet. Text om Skanör och Falsterbo. Planscher från Falsterbo, Skanör, Lund, Hälsningborg, Ängelholm. Sjätte häftet. Planscher från Helsingborg. Text om Mariakyrkans omgivning och Henchelska gården. Sjunde häftet. Planscher från Malmö, Trelleborg, Hälsingborg. Sölvsborg, Laholm, Halmstad. Åttande häftet. Om Visby. Bland annat om korsvirkesgavlar och om korsvirkeshuset på Burmeisterska tomten.

Gillberg, Johan Lorents. (1765). *Historisk, oeconomisk och geographisk beskrifning öfver Malmö hus lähn uti hertigdömmet Skåne med Kongl. Maj:st:s allernådigste privilegio framgifven af J. Lorents Gillberg… Imprimatur N. von Oelreich*. Lund, 1765. Tryckt hos hof- camereraren och direct. Carl Gustav Berling.

Gillberg, Johan Lorents. (1767). *Historisk, oeconomisk och geographisk beskrifning öfver Christianstads län uti hertigdömet Skåne framgifven af Joh. Lor. Gillberg ... Tryckt i Lund. 1767. Hos hof cam: och direct: C: G: Berling. =(Pl.titelb.)*. Lund.

Goffeng, Sigvald, & Nyström, Peter. (1976). *Byggnadsteknik i gamla gårdar*. Byggnadstekniken före 1850 och vad vi kan lära av den. *11:76*. Lund: Institutionen för byggnadsteknik, Tekniska högskolan i Lund.

Ill. Översikt av skånsk byggnadstradition med särskild hänsyn till uppvärmning och ekologi.

Gustafsson, Evald. (1975). "Byggnadsvård – hembygdsvård. En tillbakablick". I: *SHFÅ* (s. 7-23). Kristianstad: Skånes hembygdsförbund.

Tillbakablick på byggnadsvård och bevarandefrågor i Skåne.

Gustafsson, Gotthard. (1927). "Bidrag till den skånska gårdens historia". I: *Kungl. Humanistiska vetenskapssamfundets i Lund årsberättelse 1926-27*. Lund.

Gustafsson, Gotthard. (1931). "Skånska bondgårdar från 1600-talet". *Skansens nyheter : Skansenföreningens meddelanden*.

Red.: Andreas Lindblom (1931:1), Ture Nyman (1931:2-9/10), Ebba Lillieceutz (1932-1933).

Gustafsson, Gotthard. (1932a). "Skånska prästgårdar från 1600-talet och 1700-talet". I: *Fataburen: Nordiska museets och Skansens årsbok*. Stockholm: Nordiska museet.

Gustavsson, Evald. (1970). "Byn i blickfånget". I: *SHFÅ* (s. 39-52). Kristianstad: Skånes hembygdsförbund.

Om fiskelägen och bymiljöer i Skåne (mest om Vikens bevarande, Luggude härad).

Gustavsson, Karin. (2009). "1920-talets by- och bebyggelsedokumentationer" I: *Kring Kärnan 37,* s. 105-132. Helsingborg: Helsingborgs Museiförening, 1939-

Gustavsson, Karin. (2013). "Den dansk-skånska gården som forskningsproblem". *Ale* (2), s. 13-24.

Gustavsson, Karin. (2014). *Expeditioner i det förflutna.* Etnologiska fältarbeten och försvinnande allmogekultur under 1900-talets början. Lunds universitet, Lund. Hämtad från http://lup.lub.lu.se/record/4628738

239 s, ill. Främst en ämneshistorisk bok men viktig för förståelsen av vad som dokumenterats och bevarats av lantliga korsvirkeshus, hur och varför. Flera äldre bilder av lantliga korsvirkeshus.

Gustavsson, Karin. (2001). "Med 20 kilo på pakethållaren. Mårten Sjöbeck som utforskare av natur och kultur". I: *Kring Kärnan* (s. 65-78). Helsingborg: Helsingborgs museiförening, 1939-.

Gustavsson, Karin. (2000). "Mårten Sjöbecks kulturhistoriska fältarbeten". I: *RIG* (3), s. 150-165.

Hansen, Kenth. (2020). *Medeltida stadsaristokrati.* Världsligt frälse i de skånska landskapens städer. Diss. Lunds universitet, Lund.

414, s, ill. Bilaga med medeltida fastighetstransaktioner där aristokratin varit berörd.

Hanssen, Börje. (1977). *Österlen. Allmoge, köpstafolk & kultursammanhang vid slutet av 1700-talet i sydöstra Skåne*. Stockholm: Gidlund i samarbete med Inst. för folklivsforskning.

[Ny utg.] Originalupplaga 1952.

Hansson, Martin. (2021). "Inscriptions and Images in Secular Buildings: Examples from Renaissance Scania, Sweden, ca. 1450–1658". I: *International Journal of Historical Archaeology*, 1-24.

Om stentavlor, port- och dörrhammare m.m.

Hansson, Paul. (2002). "Skånska korsvirkeshus". I: *Tradition i trä* (s. 293-307).

Hazelius, Fritjof, & Berlin, Karl Anton. (1916-1928) *Skånska gårdar och hus*. Uppmätningsritningar. Lund: Skånska föreningen.för byggnadskultur.

Uppmätningar i häften. I Första häftet Burlövs prästgård, i Andra häftet Jacob Jönssons gård i Önsvala, Värby källa Bara sn, Drottensgatan 2 i Lund. I Tredje häftet Skottenborg i Kristianstad. Fjärde häftet (även utgivet som separatutgåva under titeln *Gamla hus i Arild*) ägnas helt åt Arild, Brunnby sn, Luggude härad (Stubbarp no 5, Arildsläge nr 18, Arildsläge nr 46, Arildsläge nr 35, Arildsläge nr 25.

Hellberg, Orvar. *Svensk bebyggelse*. Malmö: Hellco.

Henriksson, Gunnar. (1996). *Skiftesverk i Sverige.* Ett tusenårigt byggnadssätt. Stockholm: Byggforskningsrådet.

346 s. ill. I Henrikssons uttömmande bok om skiftesverk behandlas även blandtekniker mellan skiftesverk och korsvirke. Särskilt viktiga för korsvirkesstudier är kapitlen om Halland och Skåne. Boken har även utblickar mot Danmark (s. 107) och tar upp det sydgötiska husets utbredning (s. 129). Exempel på

blandteknik på s. 100 (Våxtorp), s.133 (Broktorpsgården i Halmstad), s. 142 (Kågeröd). På s 135ff kommenteras kulturgeografiska gränser och Linnés skånska resa m.m. På s. 41-45 och 170-178 om blandtekniker. På s. 42 och 296, 310, 314-315 gotländska korsvirkesgavlar. På s. 43 återges en detaljuppmätning av Aspegrenska gården i Malmö. Boken har en efter landskap indelad litteraturlista med Halland på s. 327-328 och Skåne på s. 328-329.

Hidemark, Ove m. fl. (1973). *Så renoveras torp och gårdar*. Västerås: ICA-förl.

311 s, ill. I denna byggnadsvårdsklassiker behandlas lantligt korsvirke på s. 83-89 och ganska översiktligt. Regionala skillnader nämns inte, resonemanget om tappar är oklart och skissen på s. 84 har brister.

Holmbäck, Åke, & Wessén, Elias. (1943). *Svenska landskapslagar Ser. 4 Skånelagen och Gutalagen*. Stockholm: Geber.

Hülphers, A. A. (1934). "Resa genom Skåne 1759". I: H. Schiller (red.), *Skåne genom två sekler: reseskildringar från gamla tider*. Malmö.

Hårleman, Carl. (1749). *Dag-bok öfwer en ifrån Stockholm igenom åtskillige rikets landskaper gjord resa, år 1749*. Stockholm.

Jacobsson, Bengt. (1983). *Nils Månsson Mandelgren : en resande konstnär i 1800-talets Sverige*. Stockholm: LT i samarbete med Folklivsarkivet i Lund.

229 s, ill. Översikt av Mandelgrens forskningar med återgivna bilder av korsvirkeshus, ex. på s. 32 (Visby, Halmstad), 45 & 199.

Jespersen, Svend. (1958). *Den fyrsidiga gården, Norden och kontinenten. Föredrag och diskussioner vid trettonde nordiska folklivs- och folkminnesmötet i Lund 1957*. Lund.

Jönsson, Tomas. (1976). *Jordstugor i Sydsverige: den ingrävda bostadens utbredning, form, funktion och konstruktion*. Lund: LiberLäromedel/Gleerup.

83 s, ill. I detta arbete, som baserats på såväl arkivmaterial som fältarbete beskrives den ingrävda bostadens utbredning, form, funktion och konstruktion.

Kroon, J, & Kjellberg, S. T. (1954). *Skånskt 1800-tal i bild*. Lund.

199 s, ill. Stor samling 1800-talsbilder, en hel del korsvirkesbyggnader i städer och på landsbygd.

Lange, Ulrich. (2008). *Ekonomibyggnader på skånska herrgårdar*. Idéhistoriska speglingar i lantbrukets arkitektur. Stockholm: Nordiska museets förlag.

208 s, ill. Mycket om sten- och tegelbyggnader men också en del korsvirke, ex. Lundegårds fähus och loge (bild s. 149).

Larsson, Gunnar. (1981-82). ”Sättugnar från Örmo bruk”. I: *Sandsjöboken*. Växjö.

Lauring, Palle. (1961, 1952). *Danmark i Skåne. En usentimental rejse illustreret af Des Asmussen*. København: Hasselbalch.

214 s, ill. Lauring tar upp skånskt korsvirke på s. 22 (Falsterbo), 34-35, 47 (Ystad). Han jämför med korsvirket i Danmark och resonerar på s. 47: ”Det svenske namn ”korsvirke” er huset set udefra, oplevet og døbt af øjet. Dansk ”bindningsværk” er navngivet af arbejdet at binde tømmeret sammen”.

Leche, Johan. (1932). "Beskrivning över de skånska halmtaken". I: *Skånska föreningens för byggnadskultur årsbok*.

Ursprungligen i Kongl. Swenska Wetenskaps Academiens Handlingar (1746). På flera ställen, som i publiceringen 1932, felaktigt daterad till 1706. Noggrann konstruktionsskiss av korsvirkes/skiftesverksstomme.

Lemke, J. H & A.A.J. Ammilon Capitaine Und. Löjtenant. (1812). *Beskrifningar, författade under Recognosceringen.*

Kortfattade häradsvisa gårdsbeskrivningar knutna till Skånska rekognosceringskartan 1812-20.

Lindström, Cajsa, Raihle, Jan, & Rentzhog, Sten. (1987). *Byggnadstradition på den svenska landsbygden : bearbetningar av 10 års byggnadsinventeringar*. Stockholm: Riksantikvarieämbetet.

von Linné, Carl. (1751). *Carl Linnæi ... Skånska resa, på höga öfwerhetens befallning förrättad år 1749. Med rön och anmärkningar uti oeconomien, naturalier, antiquiteter, seder, lefnads-sätt. Med tilhörige figurer. Med kongl. maj:ts allernådigste privilegio [Elektronisk resurs]*. Stockholm, uplagd på Lars Salvii kostnad 1751. Även faksimilupplaga från 1920.

434 s, ill + bilagor. Linnés skånska resa innehåller samlade observationer om skånska byggnadsskick vid 1700-talets mitt. Dels noterar Linné bondstugor längs resvägen, dels ger han i text och bildbilaga en beskrivning av hur allmogen bygger korsvirkeshus. Vad beträffar stadsmiljöerna är det främst stycket om Ystad som är viktigt för korsvirkesforskningen.

Linnerhielm, Jonas Carl. (1932). *Brev under resor i Sverige*. Stockholm: W&W.

287 s, ill. I denna reseskildring från 1800-talets början, som föreligger i flera utgåvor, finns en del beskrivningar och värderingar av korsvirke, exempelvis på s. 75 om korsvirkeshusen i Kristianstad.

Lithberg, Nils. (1919). "Den skånska gården". I: *STF Årsbok* (s. 57-79). Stockholm: Svenska turistföreningen.

Efter en något fördomsfull inledning förs från s. 59 ett resonemang om korsvirke och den skånska gårdstypen, bl. a. med utgångspunkt från Ravlundagården på Skansen (Ravlunda nr 8, Albo härad), vars plan återges på s. 62. Lithberg diskuterar övergången från de rökstugor Linné noterade till längor med innertak och fönster i vägg, planlösning, möblering m. m.

Lundh, Christer, & Sundberg, Kerstin, red. (2002). *Gatehus och gatehusfolk i skånska godsmiljöer*. Lund: Nordic Academic Press.

253 s, ill.

Mattisson, Karl. (1961). *Det sydsvenska halmtaket*. Lund: Folklivsarkivet.

179 s, ill. Skrifter från Folklivsarkivet i Lund utgivna genom sällskapet Folkkultur nr 4. Mit einer deutschen Zusammenfassung.

Mejborg, Reinhold Frederik Severin. (1888). *Gamle danske hjem i det 16:de, 17:de og 18:de Aarhundrede.* København: N. C. Roms forlagsforretning.

126 s, ill. Mejborg uppmärksammar korsvirkeshus från 1500-talet i Malmö och återger uppmätningsritningar, dels gård i Kv. 45 S:t Peter, dels Lembkeska gården, vilka sedan publicerats av Bager 1971. Mejborg tar också upp lantbebyggelse i Skåne, Halland och Blekinge.

Melin, Karl-Magnus. (2011). *Hantverkskunskap rörande skånsk byggtradition med lera på landet*. Knadriks Kulturbygg AB: Rapport 2011:1 Kristianstad. Hämtad från https://docplayer.se/6266182-Hantverkskunskap-rorande-skansk-byggnation-med-lera-pa-landet.html

Melin, Karl-Magnus. (2009). *Hantverkskunskap rörande skånsk träbyggnation på landet. Intervjuer med traditionsbärare: Inventering av redskap i litteratur och samlingar. Undersökningar av verktygsspår på Grimmatorp och på byggnadsminnena Ballingstorp, Bondrum, Sporrakulla samt Örnanäs*. Hämtad från https://docplayer.se/6360923-Hantverkskunskap-rorande-skansk-trabyggnation-pa-landet.html

Melin, Karl-Magnus. (2021) ”Reclaimed vernacular clay building techniques in Scania”. Earthen and wood vernacular heritage and climate change. 19 p. https://gu-se.academia.edu/KarlMagnusMelin

Minnhagen, Monika. (1973). *Bondens bostad: en studie rörande boningslängans form, funktion och förändring i sydöstra Skåne.* (diss.). Lunds universitet, Lund.

161 s. ill. En av de ”klassiska” etnologiavhandlingarna om lantligt skånskt byggnadsskick. Särskilt viktig i korsvirkessammanhang är tredje kapitlet, s. 34-45, samt sjätte kapitlet, s. 121-130, bl. a. om skiftets konsekvenser. Gedigen litteraturförteckning.

Minnhagen-Alvsten, Monika. (1973). "Österlensk bondebebyggelse". I: *Ale* (Vol. 2, s. 25-33).

Mårtensson, Anders W. (1963). "Eldstäder i Skåne". I: *Kulturen (Bod och bostad)*. Lund: Kulturen.

Handlar mycket om sättugnar m.m från småländska bruk i skånegårdar.

Mårtensson, Torsten. (1923). "Om korsvirkesklassicism". I: *Gamla svenska städer : gator och gränder, hus och gårdar. H. 7*. Stockholm: Generalstabens litografiska anstalt.

Nilsson, Axel. (1903). *Öfvergångsformer mellan blockhus och korsvirke: Festskrift till Oscar Montelius*. Stockholm: Norstedts.

Nordholm, G. (1928). "Studier över landbebyggelsen i Södra Skåne". I: *Svensk geografisk årsbok*. Lund: Sydsvenska geografiska sällskapet.

Ohlén, Carl-Eric. (1970). *Dagligt liv i Skåne. Boken om liv och leverne i landskapet från 1800 till 1920*. Göteborg: Jubileumsböcker.

495 s. ill. Sammanställd krönika med. något om korsvirkesbebyggelse på s. 106-108, 118, 202 & 359. På s. 359 visas ett stick av ”En stuga i Trelleborg” efter en målning av Fritz von Dardel. Bilden föreställer ett envånings korsvirkeshus med synliga bjälkändar, smårutiga fönster och ett överbyggt bislag med inskription

1558. Bislagets gavlar övergår i kolonner och tycks vara utförda i trä. Hur dokumentär eller romantisk denna bild är bör undersökas.

Olsson, Nils-Olof. (1999). *Skåne genom konstnärens öga.* Malmö: Färgtrappan Arc and Art.

244 s, ill. Delvis dålig bildåtergivning. Bildverk med korsvirkesbyggnader på s. 31, 38, 42, 58, 59, 60, 74, 89, 91, 96 (bra bild av korsvirkeshuset (borgarhuset) bredvid Kristianstads rådhus), 97, 98, 100, 102, 109, 113, 115, 120, 143, 163.

Otterstedt, Uno. (1929). *Från gotik till renässans.* Skånska kyrkoinventarier i trä och sten under 1500-talet. Lund.

249 s, ill. Otterstedt tar på s. 62-63 upp dekor och sniderier på korsvirkeshus, bl. a. Lembkeska gården i Malmö.

Paulsson, Gregor. (1950). *Svensk stad D. 1 Liv och stil i svenska städer under 1800-talet, Bd 1*. Stockholm: Bonnier.

300 s, ill. I Avsnittet ”Den agrara köpstaden” finns en del material om stadsmässigt korsvirke.

Roosval, Albin. (1918). *Sveriges städer nu och fordom. Skildringar i ord och bilder. D. 3 Blekinge, Kristianstads, Malmöhus och Hallands län*. Stockholm: Norstedt.

BAND VII. Blekinge län -- Karlskrona -- Ronneby -- Karlshamn -- Sölvesborg -- BAND VIII. Kristianstads och Malmöhus län -- Kristianstad -- Simrishamn -- Ängelholm -- Hessleholm -- Malmö -- Lund -- Landskrona -- Hälsingborg -- Ystad -- Trälleborg -- Skanör -- Falsterbo -- Eslöv -- BAND IX. Hallands läm -- Halmstad -- Laholm -- Falkenberg -- Varberg – Kungsbacka.

Sandblad, Nils Gösta. (1949). *Skånsk stadsplanekonst och stadsarkitektur intill 1658 : [Scanian town planning and town architecture prior to 1658]*. Lund: Gleerups.

492 s, ill. N. G. Sandblads studie får betraktas som det äldre standardverket om korsvirke i sydsvenska städer och sammanfattar forskningens ståndpunkt vid mitten av 1900-talet. Han går kronologisk igenom korsvirkesarkitekturen i de sydsvenska städerna från de äldsta beläggen fram till slutet av 1600-talet och det sista exemplet på ett korsvirkeshus med knektar (1672). Exemplen är företrädesvis från Malmö. Ystad och Halmstad. Korsvirke behandlas exempelvis på s. 32, 173, 235-257, 311 och 385-420.

Sjöbeck, Mårten. (1923). "Bidrag till kännedom om utkragade och flätade gavelrösten i den skånska korsvirkesgården". I: *Folkminnen och folktankar* (Vol. 10:1). Lund: Folkminnesföreningen i Lund.

Sjöbeck, Mårten. (1924). "Kan den för hembygden intresserade skåningen bidraga till utforskandet av den skånska allmogens byggnadskultur?” Några synpunkter och önskemål vid studiet av de gamla byggnadsformerna". I: *Skånskt bondeliv: årsbok*. Klippan: Skånska fornminnen.

Sjöbeck, Mårten. (1928). "Om gavlar i skånska allmogebyggnader". I *Hälsingborgs Museum Årsskrift 1928*. Helsingborg: Helsingborgs museum.

Sjömar, Peter. (1988). *Byggnadsteknik och timmermanskonst.* En studie med exempel från några medeltida knuttimrade kyrkor och allmogehus. Göteborg: Chalmers tekniska högskola.

318 s, ill. På s. 61, sprängskiss av korsvirkeshus, s. 129-135 om skarvning av längsgående timmer.

Stoklund, Bjarne. (1969). *Bondegård og byggeskik før 1850*. København.

Sammanfattning av de sydskandinaviska byggnadstyperna och diskussion om deras historiska tillkomst.

Svedberg, Olle, Edström, Mats, & Hillerström, Ingemar. (1975). *Kort vägledning i skånsk byggnadsvård*. Lund: Skånekommittén för byggnadsvårdsåret.

68 s, ill, . Om korsvirke bl. a. på s. 12-14 & 31-33.

Tidström, Anders. (1891). *Resa i Halland, Skåne och Blekinge år 1756: Med rön och anmärkningar uti oeconomien, naturalier, antiqviteter, seder, lefnads-sätt. Utg. af Martin Weibull.* Lund.

Torgny, Ove. (1984). *Skåneläng*or. *Att förstå och bevara ett kulturarv*. Stockholm: LiberFörlag.

220 s. ill. Författaren och journalisten Ove Torgnys bok är snarast en klassiker inom ämnet skånsk byggnadsvård och handlar uteslutande om lantliga hus. Boken är översiktlig och kombinerar historia med byggnadsteknik och byggnadsvård. Boken innehåller en kommenterad bibliografi på s. 206ff.

Troels-Lund, Troels Frederik, & Fabricius, Knud. (1945). *Dagligt liv i Norden på 1500-talet 2 Bondgårdar och borgarhus*. Stockholm: Bonnier.

Ill. Detta omfattande verk utkom första gången 1879-1901 i 14 band. I del 2 finns ett stort, översiktligt material om bondgårdar och borgarhus med många exempel på korsvirkesbebyggelse i Danmark och södra Sverige. I del 3 (Sthlm 1939) finns på s. 119 en bild av Holmsgaaard i Præstö amt, en trelängad borg i korsvirke, två våningar med utkragning i huvudlängan, uppförd 1635.

Tufvesson, Theodor. (1928). "Våra skånska bondgårdar i brytningstiden mellan det gamla och det nya". I: *Skånska folkminnen: årsbok*. [S.l.]: Skånska folkminnesföreningen.

Vinge, Louise. (1999). *Skånska läsningar*. Malmö: Corona.

Wallgren, Yvonne. (1970). *Skånska föreningen för byggnadskultur – idéer och verksamhet.* (uppsats). Lunds universitet, Lund.

Stencil.

Werdenfels, Åke, red. (1977). *Skånsk hembygdsrörelse. SHFÅ*. Kristianstad: Skånes hembygdsförbund.

Häradsvis genomgång av Skånes hembygdsgårdar.

Werdenfels, Åke, red. (1985). *Skånskt tegel. SHFÅ*. Kristianstad: Skånes hembygdsförbund.

152 s, ill. I detta sammanhang främst viktig för att förstå övergången från korsvirkeshus till tegel i Skåne.

Werdenfels, Åke. (1992). *Mandelgren i Skåne* (Vol. 1-2). *SHFÅ*. Kristianstad: Skånes hembygdsförbund.

190 s, ill. I Boken går Åke Werdenfels i flera artiklar igenom stora delar av Nils Månsson Mandelgrens forskning. Intressant i detta sammanhang är Mandelsgrens dokumentationer av korsvirkeshus som ger en

ingång till hans forskningsmateril. Bl. a. bilder på s. 28, 39, 65 (Ystad), 71 (Lembkeska gården i Malmö), 83 (skulpturerna på Lembkeska gården i Malmö, 1872), 97, 98 (Trelleborg), 107, 133. 188 s, Ill. I den andra delen av *Mandelgren i Skåne* är det främst Åke Werdenfels artikel ”Folkligt och fornt i Skånsk bebyggelse (s. 93-153) som behandlar korsvirkeshus, flera från Mandelsgrens hemtrakter i Väsby sn, Luggude härad.

Werner, Carl. (1924). *Korsvirkesarkitekturen i Sverige.* Typer och perioder. (diss.). Lunds universitet, Lund.

94 s. ill. Den enda avhandlingen om stadsmässigt korsvirke i Sverige. Tar upp frågor om korsvirkesarkitekturens uppkomst, stilens utbredning i Europa och Sverige, konstruktion, dekor m.m. Werner ser fyra perioder: gotik, renässans, mellanstil och senstil. Avhandlingen är systematisk och ett introducerande arbete. Dessvärre har avhandlingen ingen separat litteraturförteckning utan all litteratur redovisas i notapparaten.

Wåhlin, Hans. (1931). *Scania antiqua.* Bilder från det forna Skåne. Stadsbilder och landskap, avtecknade och avmålade i krig och fred av främmande och inländska konstnärer under tiden från 1500-talets senare del till 1800-talets mitt, sammanförda ur offentliga och enskilda samlingar, försedda med förklarande text till varje bild samt utgivna såsom ett bidrag till kännedom om Skånes öden i gångna tider. Malmö: Kroon.

232 s, ill. I denna kommenterade sammanställning av bilder från 1500-tal till 1800-till, finns en mängd äldre bilder på korsvirkesbebyggelse och byggnader, såväl på stadsbilder som på bilder från lantliga miljöer. Ex. s. 37, 39, 41, 43, 57, 65, 101, 103, 105, 107, 109, 121, 123, 125, 131, 169, 199, 203, 225, 227.

Åberg, Gustaf. (1970). "Ett enkelhetens evangelium. Predikat för sommartorpare o. a.”. I: *SHFÅ* (s. 53-58). Lund: Skånes hembygdsförbund.

Om byggnadsvård av lantliga skånska hus.

Åberg, Gustaf. (1958). "Nytt liv i gamla hus. Om byggnadsrestaureringar på Österlen". I: *SHFÅ* (s. 43-55). Lund: Skånes hembygdsförbund.

Intressant främst ur restaureringshistorisk synvinkel.

Skånes härader med socknar och städer redovisade. Hämtad 2021-10-16 från http://www.banckfam.org/banckfam/indexse.php?in=scan#

Skåne, särskilda härader

Albo härad

Ask, Eva. (1994). *Lindgrens länga: från rivningsobjekt till utemuseum*. Kivik: Skepparpsåns museiförening.

Om en närmast ikonisk korsvirkesbyggnad/uthuslänga vid Haväng. Albo Härad.

Berlin, Ulla. (1949). *Ravlundagården och dess gamla miljö*. Stockholm.

Om den från Albo härad till Skansen flyttade Ravlundagården, nedbrunnen 1972.

Campbell, Åke. (1926b). "Bondgårdar på Österlen under förra hälften av 1700-talet". I: *Skånska folkminnen: årsbok* (s. 69-79). [S.l.]: Skånska folkminnesföreningen.

Albo, Ingelstad, Järrestad, Herrestads härader.

Ehrenberg, August. (1945). *Allmogen i Albo härad under 1880-talet*. Kristianstad: Kristianstads Läns Tidn.

121 s, ill.

Erixon, Sigurd. (1947). *Svensk byggnadskultur* . Studier och skildringar belysande den svenska byggnadskulturens historia. Lund: Ekstrand (Faksimilupplaga Malmö 1982).

I Sigurd Erixons *Svensk byggnadskultur* står påtagligt lite om, väggkonstruktioner och därmed om sydsvenska korsvirkeshus. På s. 405 avbildas syllram med hål för stolpar och kline från 1000-talets Sigtuna. På s. 430-432 behandlas skånska bakugnar, på s. 714 bilder från korsvirkesgårdar från Tomelilla (Ingelstads härad) och Vitaby sn, Albo härad). På s. 745 bild av korsvirkeshus från 1589 vid Mäster Nilsgatan i Malmö (foto från 1907) och på s. 763 två av G. Gustafssons rekonstruktioner av Hardeberga prästgård (Torna härad) och Gärdslövs prästgård (Vemmenhögs härad).

Gustafsson, Gotthard. (1926). "Ola-Månsgården i Bondrum". I: *Skånska folkminnen : årsbok* (s. 99-123). [S.l.]: Skånska folkminnesföreningen.

Gustafsson, Gotthard. (1928). "Undersökningar av vägg- och byggnadskonstruktioner i Albo härad, Skåne". I: C. W. von Sydow (red.), *Nordiskt folkminne: studier tillägnade C. W.von Sydow 21/12 1928*. Stockholm: Fritze.

Hanssen, Börje. (1977). *Österlen. Allmoge, köpstafolk & kultursammanhang vid slutet av 1700-talet i sydöstra Skåne*. Stockholm: Gidlund i samarbete med Inst. för folklivsforskning.

[Ny utg.] Originalupplaga 1952.

Lekholm, Carl Gustaf. (1957). "Den skånska fiskebebyggelsen och Knäbäck". I: *SHFÅ* (s. 31-39). Lund: Skånes hembygdsförbund.

Ill. Om Knäbäcks fiskeläge som flyttades för Ravlunda skjutfält.

Lithberg, Nils. (1919). "Den skånska gården". I: *STF Årsbok* (s. 57-79). Stockholm: Svenska turistföreningen.

Efter en något fördomsfull inledning förs från s. 59 ett resonemang om korsvirke och den skånska gårdstypen, bl. a. med utgångspunkt från Ravlundagården på Skansen (Ravlunda nr 8, Albo härad), vars plan återges på s. 62. Lithberg diskuterar övergången från de rökstugor Linné noterade till längor med innertak och fönster i vägg, planlösning, möblering m. m.

Mannerstråhle, Carl-Filip. (1957). "Knäbäcks fiskeläge". I: *SHFÅ* (s. 21-30). Lund: Skånes hembygdsförbund.

Om Knäbäcks fiskeläge, vars hus flyttades för Ravlunda skjutfält.

Melin, Karl-Magnus, Ingmar & Therese. (2014). *Vårdplan Bondrumsgården – Albo Härad Hembygdsförening*. Tomelilla kommun. Byggnadsvårdsrapport 2014:3. Knadriks Kulturbygg AB.

Noreen, Sven E. (1963). "Glimmeboda". I: *SHFÅ* (s. 9-20). Lund: Skånes hembygdsförbund.

Om den fyrlängade Glimmebodagården, Albo härad.

Stoltz, Elof. (1949). *Som liten i Ravlunda prästgård, 1898-1908* (2 uppl.). Stockholm: Norstedt.

Bara härad

Dahl, Sven. (1942). *Torna och Bara.* Studier i Skånes bebyggelse- och näringsgeografi före 1860. Lund.

222 s, ill. Bl. a. om ägor, bebyggelsestruktur och byggnader.

Hazelius, Fritjof. (1917). "Jacob Jönssons gård i Önsvala". I: *Skånsk hembygdsvård 1*(2-3), 16-26.

Dokumentation av gård i Jacob Jönssons gård i Önsvala, Mölleberga sn, Bara härad, ”En av de bäst bevarade gamla skånegårdarna” i korsvirke. Även utgiven som särtryck.

Hazelius, Fritjof, & Berlin, Karl Anton. (1916-1928) *Skånska gårdar och hus*. Uppmätningsritningar. Lund: Skånska föreningen.för byggnadskultur.

Uppmätningar i häften. I Första häftet Burlövs prästgård, i Andra häftet Jacob Jönssons gård i Önsvala, Värby källa Bara sn, Drottensgatan 2 i Lund. I Tredje häftet Skottenborg i Kristianstad. Fjärde häftet (även utgivet som separatutgåva under titeln *Gamla hus i Arild*) ägnas helt åt Arild, Brunnby sn, Luggude härad (Stubbarp no 5, Arildsläge nr 18, Arildsläge nr 46, Arildsläge nr 35, Arildsläge nr 25.

Ingers, Ingemar. (1966). "Jöns Svenssons hus i Kabbarp. Ett kulturarv i Bara härad". I: *SHFÅ* (s. 49-66). Kristianstad: Skånes hembygdsförbund.

Uttömmande text om ett litet korsvirkeshus i Bara härad.

Karlsson, William. (1949). "Kalinan". I: *Kulturen,* s. 72-83. Lund: Kulturhistoriska föreningen för södra Sverige. Hämtad från http://www.kulturen.com

Lönqvist, Niclas Olof, & Carlquist, Gunnar. (1924). *Berättelse om Bara härad 1775*. Lund: Bara härads hembygdsförenings förlag.

Svanander, J. F. (1882). "Folklivet i Bara härad i Skåne. Skildring från 1790-talet". I: *De nordiska folkens liv 1*.

Werdenfels, Åke, & Larsson, Anita. (1975). *Närmiljö i Bara : kulturhistoriska byggnadsmiljöer i Bara kommun*. Svedala: bibl.

Bjäre härad

Bjärebygden. (1931-76). Båstad: Bjäre härads hembygdsförening.

Brink, Johan, Lindfors, Åke, & Torgny, Ove. (2013). *Ängelholmsboken 2014*. Ängelholm: Ängelholms lokalhistoriska förening.

Delvis om stads- och lantbebyggelse i Ängelholmstrakten under 1800-talet.

Gustafsson, Mats. (2006). *Bondesamhällets omvandling i Nordvästskåne: Bjärehalvöns agrara utveckling under 1700- och 1800-talet*. Stockholm: Kungl. Skogs- och lantbruksakademien. Meddelanden nr 37.

200 s, ill. S. 43-50 om bebyggelse från högloftsstugor till korsvirkesgårdar.

Nordin, Anki. (2017). *Förslövs by på Bjäre: en krönika berättad av*.

369 s, ill. S. 123-128 om äldre byggnadsskick.

Peterson, Tomas. (2018). "Lugnarohögen – en sensation". I: *Bjärebygden* (s. 63-76). Båstad: Bjäre härads hembygdsförening.

Här intressant för det lilla torpet vid högen.

Söderman, Emil J. (1938). *Bjärehalvön i forna tider. Kulturhistoriska bilder*. Stockholm: Nordisk rotogravyr.

270 s.

Ängelholmsbygden under 1700-talet".(2012). I: J. Brink, Å. Lindfors, & O. Torgny (red.), *Ängelholmsboken 2013* (s. 8-62). Ängelholm: Ängelholms lokalhistoriska förening.

Artikel skriven av Britt Bengtsson, Johan Brinck, Gudrun Jander, Åke Lindfors & Ove Torgny. Behandlar Ängelholms äldsta bebyggelse (s. 37ff) med karta från 1750 men även ryggåsstugan vid Munka Ljungby Folkhögskola (från Gånarp 5) m.m. Stugan från Gånarp kombinerar knuttimring och korsvirke och har en inskription från 1721. N Åsbo hd., Tostarps sn., Gånarp. Litteraturlista om 1700-tal i Ängelholm på s. 62. Kommentar om Ängelholms 1700-talsrådhus på s. 268-269, byggt 1775 i putsat korsvirke med hörnkedjor och avklätt till synligt korsvirke 1966.

Frosta härad

Carlquist, Gunnar. (1920). *Sockenbeskrivningar från Frosta härad författade av häradets präster åren 1746-1747*. Lund: Gleerup.

Carlsson, Josef. (1948). *Frosta härad: bygden och sparbanken. Minnesskrift*. Lund.

Färs härad

Blomén, Ingela. (2011). *Brandstad prästgård – omryggning av halmtaket m.m.* Antikvarisk medverkan 2011. *Rapport 2011:43*. Hämtad från https://regionmuseet.se/wp-content/uploads/2020/12/R2011_043.pdf

10 s, ill.

Hanssen, Börje. (1977). *Österlen. Allmoge, köpstafolk & kultursammanhang vid slutet av 1700-talet i sydöstra Skåne*. Stockholm: Gidlund i samarbete med Inst. för folklivsforskning.

[Ny utg.] Originalupplaga 1952.

Gärds härad

Olsson, Harald. (1950). *Rebbetuagården och dess skapare Jöns Håkansson och Ingar Mårtensdotter*. Kristianstad.

39 s, ill. Om en fyrlängad gård i Gärds härad.

Ranby, Henrik. (2014). *Henriks byggnadsvård. Kulturarvsarbete mellan teori och praktik*. Göteborg: Institutionen för kulturvård, Göteborgs universitet.

155 s. I boken behandlas korsvirke på s. 57-58, 75-76, 79, 82-83, 101-102, 109 & 137-138. Texten bygger i huvudsak på egna erfarenheten av byggnadsundersökningar och byggnadsvård i Kullabygden (Luggude härad) och på Linderödsåsen (Gärds härad).

Harjagers härad

Persson, Anna Maria. (1955). "Dagstorp nr 10 – en gammal släktgård". I: *SHFÅ årsbok* (s. 48-55). Lund: Skånes hembygdsförbund.

Om en korsvirkesgård vid Kävlinge.

Herrestad härad

Andersson, Hans, Anglert, Mats, & Crozier, Alan. (1989). *By, huvudgård och kyrka.* Studier i Ystadsområdets medeltid. Stockholm: Almqvist & Wiksell International.

307 s, ill. Arkeologer knutna till Lunds universitet analyserar i boken Ystadsområdets medeltida bebyggelsestruktur, huvudgårdar, kyrkor, kloster m.m. Viktig som bakgrundslitteratur men ganska lite om böndernas gårdar.

Campbell, Åke. (1926b). "Bondgårdar på Österlen under förra hälften av 1700-talet". I: *Skånska folkminnen: årsbok* (s. 69-79). [S.l.]: Skånska folkminnesföreningen.

Albo, Ingelstad, Järrestad, Herrestads härader.

Hanssen, Börje. (1977). *Österlen. Allmoge, köpstafolk & kultursammanhang vid slutet av 1700-talet i sydöstra Skåne*. Stockholm: Gidlund i samarbete med Inst. för folklivsforskning.

[Ny utg.] Originalupplaga 1952.

Ingelstads härad

Bruzelius, Nils G., & Svensson, Sigfrid. (1976). *Allmogelivet i Ingelstads härad i Skåne under slutet av förra och början av detta århundrade: kulturbild.* Lund: W. Ekstrand.

3. uppl. utg. och försedd med en inledning av Sigfrid Svensson. s. 7-20: Författaren, bygden och folket / av Sigfrid Svensson.

Campbell, Åke. (1926b). "Bondgårdar på Österlen under förra hälften av 1700-talet". I: *Skånska folkminnen: årsbok* (s. 69-79). [S.l.]: Skånska folkminnesföreningen.

Albo, Ingelstad, Järrestad, Herrestads härader.

Hanssen, Börje. (1977). *Österlen. Allmoge, köpstafolk & kultursammanhang vid slutet av 1700-talet i sydöstra Skåne*. Stockholm: Gidlund i samarbete med Inst. för folklivsforskning.

[Ny utg.] Originalupplaga 1952.

Erixon, Sigurd. (1947). *Svensk byggnadskultur* . Studier och skildringar belysande den svenska byggnadskulturens historia. Lund: Ekstrand (Faksimilupplaga Malmö 1982).

I Sigurd Erixons *Svensk byggnadskultur* står påtagligt lite om, väggkonstruktioner och därmed om sydsvenska korsvirkeshus. På s. 405 avbildas syllram med hål för stolpar och kline från 1000-talets Sigtuna. På s. 430-432 behandlas skånska bakugnar, på s. 714 bilder från korsvirkesgårdar från Tomelilla (Ingelstads härad) och Vitaby sn, Albo härad). På s. 745 bild av korsvirkeshus från 1589 vid Mäster Nilsgatan i Malmö (foto från 1907) och på s. 763 två av G. Gustafssons rekonstruktioner av Hardeberga prästgård (Torna härad) och Gärdslövs prästgård (Vemmenhögs härad).

Hörlén, M. (1927). "Hammar nr 2 i Valleberga". I: *Skånska folkminnen: årsbok* (s. 106-118). [S.l.]: Skånska folkminnesföreningen.

Månsson, Karin. (1973). "Elnas hus". I: *Ystadiana* Ystads Fornminnesförening XXIX (s. 201-227). Ystad: Ystads fornminnesförening.

Om husmanshuset Örumshuset i Örum.

Olsson, Harald. (1945). *Byggnadskonstruktioner i Borrby socken.* En socken berättar. Lund.

S. 85-110.

Åberg, Gustaf. (1984). "Örumshuset – ett husmanshus på slätten". I: *Ystadiana* (s. 193-199). Ystad: Ystads fornminnesförening.

Järrestads härad

Campbell, Åke. (1926b). "Bondgårdar på Österlen under förra hälften av 1700-talet". I: *Skånska folkminnen: årsbok* (s. 69-79). [S.l.]: Skånska folkminnesföreningen.

Albo, Ingelstad, Järrestad, Herrestads härader.

Hanssen, Börje. (1977). *Österlen. Allmoge, köpstafolk & kultursammanhang vid slutet av 1700-talet i sydöstra Skåne*. Stockholm: Gidlund i samarbete med Inst. för folklivsforskning.

[Ny utg.] Originalupplaga 1952.

Löfström, Frans. (1952). *Här ostpå : Baskemölla : ostskånskt fiskeläge under 1800-talets sista hälft*. Lund: Gleerup.

Om fiskeläget/sjöfartsorten Baskemölla på Österlen under 1800- och 1900-talen.

Olsson, Harald. (1945). *Byggnadskonstruktioner i Borrby socken.* En socken berättar. Lund.

S. 85-110.

Ljunits härad

Andersson, Hans, Anglert, Mats, & Crozier, Alan. (1989). *By, huvudgård och kyrka.* Studier i Ystadsområdets medeltid. Stockholm: Almqvist & Wiksell International.

307 s, ill. Arkeologer knutna till Lunds universitet analyserar i boken Ystadsområdets medeltida bebyggelsestruktur, huvudgårdar, kyrkor, kloster m.m. Viktig som bakgrundslitteratur men ganska lite om böndernas gårdar.

Larsson, Peter. (1978). *Vårt Ljunits. En häradskrönika.* Malmö: förf.

Larsson, Peter. (1980). *Glimtar från Ljunits*. Limhamn: förf.

Luggude härad

Bevaringsprogram för Råå: fastställt av kommunfullmäktige 1991-08-27.(1992). Helsingborg: Helsingborgs bevaringskommitté, Helsingborgs museum.

Om korsvirkeslängor m.m. främst från tiden efter ryssbränningen 1788.

Carellli, Peter (2003): *Krapperup och det feodala landskapet*. Borgen, bygden och den medeltida bebyggelseutvecklingen i en nordvästskånsk socken. Nyhamnsläge: Gyllenstiernska Krapperupsstiftelsen.

248 s, ill. Slutrapport från forskningsprojektet ”Borgen i bygden” om Krapperup och Brunnby sn, Luggude härad. I studien diskuteras förändrad byggnadsteknik i lantbebyggelsen i Brunnby sn. Den äldsta byggnadstypen med jordgrävda stolpar tycks försvinna redan i början av 1400-talet och då ersättas av skiftesverk eller korsvirke på fotträ (s. 40).

Davidsson, Jan. (1978). *Det gamla fiskeläget*. Lund: Signum.

144 s, ill. Handlar om Råå.

Ek, Hjördis, & Werdenfels, Åke. (1977). *Byggnadsmiljöer på Kullahalvön.* Höganäs: Kulturnämnden.

198 s, ill. Redovisning av en kommunomfattande byggnadsinventering 1973, utförd av Folklivsarkivet i Lund. Rapporten sammanställd av Hjördis Ek och Åke Werdenfels. Korta beskrivningar av en mängd korsvirkeshus inom området.

Gustafsson, Evald. (1963). "Stiftelsen Jöns Jons-gården i Kattarp". I: *SHFÅ (*s. 39-42). Kristianstad: Skånes hembygdsförbund.

Om storbondegården Signestorp nr 5, Kattarp, Luggude härad.

Gustavsson, Evald. (1970). "Byn i blickfånget". I: *SHFÅ* (s. 39-52). Kristianstad: Skånes hembygdsförbund.

Om fiskelägen och bymiljöer i Skåne (mest om Vikens bevarande, Luggude härad).

Gustavsson, Karin. (2009). "1920-talets by- och bebyggelsedokumentationer" I: *Kring Kärnan 37,* s. 105-132. Helsingborg: Helsingborgs Museiförening, 1939-

Gustavsson, Karin. (1994). *Kullabygden – odlings- och bebyggelsehistoria: Kulturmiljöplan för Höganäs kommun del 2*. Höganäs: Höganäs kommun.

135 s, ill. Bl. a beskrivs på s. 66 byggnadsteknik och virkesval.

Gustavsson, Karin. (2001). "Med 20 kilo på pakethållaren. Mårten Sjöbeck som utforskare av natur och kultur". I: *Kring Kärnan* (s. 65-78). Helsingborg: Helsingborgs museiförening, 1939-.

Gustavsson, Karin. (2000). "Mårten Sjöbecks kulturhistoriska fältarbeten". I: *RIG* (3), s. 150-165.

Hazelius, Fritjof, & Berlin, Karl Anton. (1916-1928) *Skånska gårdar och hus*. Uppmätningsritningar. Lund: Skånska föreningen.för byggnadskultur.

Uppmätningar i häften. I Första häftet Burlövs prästgård, i Andra häftet Jacob Jönssons gård i Önsvala, Värby källa Bara sn, Drottensgatan 2 i Lund. I Tredje häftet Skottenborg i Kristianstad. Fjärde häftet (även utgivet som separatutgåva under titeln *Gamla hus i Arild*) ägnas helt åt Arild, Brunnby sn, Luggude härad (Stubbarp no 5, Arildsläge nr 18, Arildsläge nr 46, Arildsläge nr 35, Arildsläge nr 25.

Henriksson, Gunnar. (1996). *Skiftesverk i Sverige.* Ett tusenårigt byggnadssätt. Stockholm: Byggforskningsrådet.

346 s. ill. I Henrikssons uttömmande bok om skiftesverk behandlas även blandtekniker mellan skiftesverk och korsvirke. Särskilt viktiga för korsvirkesstudier är kapitlen om Halland och Skåne. Boken har även utblickar mot Danmark (s. 107) och tar upp det sydgötiska husets utbredning (s. 129). Exempel på blandteknik på s. 100 (Växtorp), s.133 (Broktorpsgården i Halmstad), s. 142 (Kågeröd). På s 135ff kommenteras kulturgeografiska gränser och Linnés skånska resa m.m. På s. 41-45 och 170-178 om blandtekniker. På s. 42 och 296, 310, 314-315 gotländska korsvirkesgavlar. På s. 43 återges en detaljuppmätning av Aspegrenska gården i Malmö. Boken har en efter landskap indelad litteraturlista med Halland på s. 327-328 och Skåne på s. 328-329.

Jacobsson, Bengt. (1983). *Nils Månsson Mandelgren : en resande konstnär i 1800-talets Sverige*. Stockholm: LT i samarbete med Folklivsarkivet i Lund.

229 s, ill. Översikt av Mandelgrens forskningar med återgivna bilder av korsvirkeshus, ex. på s. 32 (Visby, Halmstad), 45 & 199.

Jeansson, Gabrielle, Valeri, Renée, Gustafsson, Evald, & Hermansson, Nanna. (1972). *Viken.* Äldre bebyggelse och miljö. Lund: Gleerup.

96 s, ill. Gedigen fiskelägesinventering med återgivna uppmätningsritningar och äldre fotomaterial. Korsvirkesbebyggelsen behandlas på s. 32-42 och enskilda hus i den följande inventeringen kvarter för kvarter.

Nilsson, Eva-Marie, & Ranby, Henrik. (2011). "Fiskeläget och byarna : Höganäs, Långaröd, Tjörröd och Hultabo fram till 1797". I: *Höganäs historia : D. 1, Höganäs från stenålder till millennieskifte* (s. 21-40): / på uppdrag av kommunfullmäktige, utgiven av därtill utsedda kommitterade.

Kapitlet behandlas de äldsta kända korsvirkeshusen i Höganäs med omgivningar på s. 36-39. Se även bild på s. 29 av den s. k. Judegården.

Nylander, Erik, & Wijkander, Klara. (1942). *Arild och Kullaberg.* Ett nordiskt Arkadien, med en av Sveriges mest idylliska badorter. Malmö: Malmö bokhandel.

253 s. ill. S. 28-42 behandlar hus i Arild, s. 186-199 omgivande trakters bebyggelse.

Oltin, John. (1989). *Viken förr och nu : en historisk kavalkad.* Viken: J. Oltin.

253 s, ill. Många äldre bilder på korsvirkeshus i Viken, rekonstruktionsbild av korsvirkeskapellet på s. 211.

Perborn, Harry. (1982). *Om gamla Råå.* Fiskeläget, sjöfartssamhället, badorten, stadsdelen. Råå: Lions club.

Persson, Fritiof. (1941). "Vår hembygd och vårt hem". I: *Kullabygd* (s. 56-61). Nyhamnsläge: Kullens hembygdsförening.

Med avritningar av gamla löshultsinskriptioner.

Ranby, Caroline. (1998). "Två gårdar i Himmelstorp". Bebyggelsehistorisk utveckling under svensk tid". I: *Kullabygd* (s. 53-77). Nyhamnsläge: Kullens hembygdsförening.

Beskriver utvecklingen från bålestugor till korsvirkesgårdar.

Ranby, Caroline. (2003). *Krapperup mellan renässans och skiftesreformer.* Vol 1 Borgen och byarna 1550-1850. Vol. 2 Gårdarna och gatehusen. Katalog med byggnadshistorisk byggnadsbeskrivning. Nyhamnsläge: Gyllenstiernska Krapperupstiftelsen.

742 s, ill. I de två volymerna går Caroline Ranby bl. a. igenom samtliga Krapperups arrendegårdar och skriver deras byggnadshistoria baserat på arkivmaterial i godsarkivet och fältstudier. Ur korsvirkessynpunkt är särskilt s. 290-376 av intresse. Katalogen i vol. 2 fördjupar historiken över gårdarna. Mängden exempel kombinerat med studiens djup gör den särskilt viktig för korsvirkesforskningen.

Ranby, Caroline. (2005). *Krapperup och skifteslandskapet.* Laga skifte och agrar bebyggelseomvandling i Brunnby socken, Skåne 1830-1870. Nyhamnsläge: Gyllenstiernska Krapperupstiftelsen.

131 s. ill. Boken tar vid där *Krapperup mellan renässans och skiftesreformer* slutade och beskriver laga skifte och agrar bebyggelseomvandling i Brunnby sn 1830-1870. Ut korsvirkessynpunkt är särskilt s. 69-90 om byggnadskulturens förändring viktig. God principillustration på s. 69.

Ranby, Caroline, Ranby, Henrik, & Boman, Hans. (1998). *Krapperups byggnader.* Brunnby, Jonstorp och Välinge socknar, Höganäs kommun och Helsingborgs stad, Skåne län. Inventering av godsets byggnader, arrendegårdar m.m. Nyhamnsläge: Gyllenstiernska Krapperupstiftelsen.

265 s. ill. Byggnadsinventering som låg till grund för Carolines Ranbys vidare forskning om Krapperups arrendegårdar. I boken publiceras även en del av de uppmätningsritningar som arkitekt Hans Boman

utförde under 1990-tal. Den inledande essän (s. 15-46) är i huvudsak densamma som Henrik Ranbys *Arkitektur och byggnadstraditioner på Kullahalvön* (1995).

Ranby, Henrik. (1995). *Arkitektur och byggnadstraditioner på Kullahalvön.* Historiska översikter och råd om byggnadsvård. Höganäs: Stadsbyggnadskontoret.

126 s, ill. Boken gavs ut som tredje delen av en kommunal kulturmiljöplan. Avsnittet ”Gården, längan och torpet – tradition och kontinuitet” (s. 59-72) utgör en komprimerad översikt av Kullahalvöns lantliga korsvirkesbebyggelse, i huvudsak baserad på Nils Månsson Mandelgrens, Mårten Sjöbecks och Gustaf Åbergs forskning och på egna iakttagelser.

Ranby, Henrik. (1997). "Arbetarbostäder och egnahem". I: *Kullabygd* (s. 71-113). Nyhamnsläge: Kullens hembygdsförening.

I artikeln behandlas några av Höganäs korsvirkeshus från ca 1790-1860-tal (s. 71-77). Vidare på s. 82-83 några tidiga egnahem i korsvirke från 1860-talet, särskilt det lilla huset på Stora Nygatan 14, uppmätt av arkitekt Erik Frederiksen.

Ranby, Henrik. (2011). "Småstadens struktur och arkitektur". I: *Höganäs historia. D. 1 Höganäs från stenålder till millennieskifte* (s. 213-268). Höganäs: Höganäs kommun.

I kapitlet behandlas korsvirkesbebyggelsen i Höganäs på s. 240-242, i huvudsak lantliga byggnader med undantag det tvåvåniga ”Tracteurshuset”. Avsnittet bygger huvudsakligen på egna stadsantikvarieerfarenheter 1989-2012.

Ranby, Henrik. (2013). "Det byggda kulturarvet – byarnas och landsbygdens arkitektur 1860-1970". I: *Höganäs historia. D. 2, Kullahalvön från inlandsis till kommunreformer* (s. 405-428).

I kapitlet behandlas korsvirkesbebyggelsen på Kullahalvön landsbygd översiktligt på s. 405-408. Karakteriseringen av den typiska korsvirkeslängan (s. 405-406) bygger huvudsakligen på egna iakttagelser. Det bör noteras att olika korsvirkesbyggnader på Kullahalvön också nämns i förbigående i andra kapitel av samma volym.

Ranby, Henrik. (2014). *Henriks byggnadsvård. Kulturarvsarbete mellan teori och praktik*. Göteborg: Institutionen för kulturvård, Göteborgs universitet.

155 s. I boken behandlas korsvirke på s. 57-58, 75-76, 79, 82-83, 101-102, 109 & 137-138. Texten bygger i huvudsak på egna erfarenheten av byggnadsundersökningar och byggnadsvård i Kullabygden (Luggude härad) och på Linderödsåsen (Gärds härad).

Sjöbeck, Mårten. (1928a). "Den äldre allmogebebyggelsen i Luggude härad i Skåne”. En kortfattad framställning". I: *Tidskrift för hembygdsvård(3).*

Red.: Fritjof Hazelius (1920-1935), John Nihlén (1936-1938) Ansv. utg.: John Nihlén (1936-1938).

Sjöbeck, Mårten. (1928b). "Exteriörer av gamla bondgårdar inom Luggude härad” (Skåne). ". I: *Skånska fornminnen*. Stockholm.

Söderberg, Bengt. (1997). "Gårdens utveckling i Filborna ca 1000-1800. Traditionellt byggnadsskick i skånsk risbygd". I: B. Knarrström, P. Karsten, & M. Centerwall (red.), *Carpe Scaniam : axplock ur Skånes förflutna.* Stockholm: Avd. för arkeologiska undersökningar, Riksantikvarieämbetet.

1. uppl.

Tellström, Bror. (1939). "Ett par gamla hus i Kullabygden". I: *Kullabygd* (s. 59-66). Nyhamnsläge: Kullens hembygdsförening.

Artikeln behandlar dels Bengt Nilssons i Laröd backstuga, dels Lundsgårdsmöllan i Djuramåsa, båda ålderdomliga korsvirkeshus. Lundgårdsmöllan hade ännu kvar sin enrisflätade gavel.

Tuneld, Ebbe. (1944). "Till Brunnby klockaregårds historia". I: *Kullabygd* (s. 32-42). Nyhamnsläge: Kullens hembygdsförening.

Dokumentation av boningshus från 1804, med uppmätningsritning.

Tuneld, Ebbe. (1946). "Ladarpshusen. Från gatuhus till sommarvilla". I: *Kullabygd* (s. 79-93). Nyhamnsläge: Kullens hembygdsförening.

Om gårdar på Östra Kullabergs norrsida, mellan Himmelstorp och Arild, även kallade Bergahusen.

Werdenfels, Åke. (1992). *Mandelgren i Skåne* (Vol. 1-2). *SHFÅ*. Kristianstad: Skånes hembygdsförbund.

190 s, ill. I Boken går Åke Werdenfels i flera artiklar igenom stora delar av Nils Månsson Mandelgrens forskning. Intressant i detta sammanhang är Mandelsgrens dokumentationer av korsvirkeshus som ger en ingång till hans forskningsmateril. Bl. a. bilder på s. 28, 39, 65 (Ystad), 71 (Lembkeska gården i Malmö), 83 (skulpturerna på Lembkeska gården i Malmö, 1872), 97, 98 (Trelleborg), 107, 133. 188 s, Ill. I den andra delen av *Mandelgren i Skåne* är det främst Åke Werdenfels artikel ”Folkligt och fornt i Skånsk bebyggelse (s. 93-153) som behandlar korsvirkeshus, flera från Mandelsgrens hemtrakter i Väsby sn, Luggude härad.

Åberg, Gustaf. (1938). "1800-talets gårdar i en luggudesocken". I: *SHFÅ* (s. 84-105). Lund: Skånes hembygdsförbund.

Om Kattarps sn. Delvis samma material som Åberg 1945.

Åberg, Gustaf. (1945). "En småbrukares hem efter enskiftet". I: *Kullabygd* (s. 26-36). Nyhamnsläge: Kullens hembygdsförening.

Artikeln beskrivet ett 1945 i princip oförändrat hus och hem i korsvirke från ca 1840.

Åberg, Gustaf. (1941). "Välinge". I: *Kullabygd* (s. 53-55). Nyhamnsläge: Kullens hembygdsförening.

Bland annat om löshult med inskriptioner.

Åberg, Gustaf. (1948). "Kullagårdar under 1800-talet". I: O. S. Eriksson (red.), *Kullens sparbank 1848-1948 och bygden, där sparbanken finnes: [minnesskrift]*. Höganäs: Tryckeribolaget.

Artikeln även publicerad i *Kullabygd* 1950, s. 29-63. s. 241-275. Ill. Fil. lic. Gustaf Åberg beskriver korsvirkesgårdar i Kullabygden på s. 41-250. Han anför ingen litteratur men grundar i huvudsak sin översikt på Nils Månsson Mandelgrens och Mårten Sjöbecks forskning samt på egna iakttagelser. Han återger bl. a. Sjöbecks situationsplan över Himmelstorp 1, Brunnby sn, samt sin egen dokumentation av Östraby 4, Kattarps sn. Bilderna på s. 266, 268 och 269 bör särskilt noteras.

Norra Åsbo härad

Brunius, Carl Georg. (1851). *Konstanteckningar under en resa år 1849 från Lund om Linköping och Strengnäs till Fahlun och åter om Upsala, Stockholm och Vexiö*. Lund: Gleerup.

783 s. Några kommentarer om byggnadstradition vid Oderljunga (s. 17), korsvirke i Sölvesborg (s. 668), Kungshuset i Åhus (s. 689-90) och Kristianstad (s. 721).

Gånarp och Kärragårda. (2009). Ängelholm: Tostarps sockens hembygdsförening.

320 s, ill. Mycket gårdshistorik.

Ängelholmsbygden under 1700-talet".(2012). I: J. Brink, Å. Lindfors, & O. Torgny (red.), *Ängelholmsboken 2013* (s. 8-62). Ängelholm: Ängelholms lokalhistoriska förening.

Artikel skriven av Britt Bengtsson, Johan Brinck, Gudrun Jander, Åke Lindfors & Ove Torgny. Behandlar Ängelholms äldsta bebyggelse (s. 37ff) med karta från 1750 men även ryggåsstugan vid Munka Ljungby Folkhögskola (från Gånarp 5) m.m. Stugan från Gånarp kombinerar knuttimring och korsvirke och har en inskription från 1721. N Åsbo hd., Tostarps sn., Gånarp. Litteraturlista om 1700-tal i Ängelholm på s. 62. Kommentar om Ängelholms 1700-talsrådhus på s. 268-269, byggt 1775 i putsat korsvirke med hörnkedjor och avklätt till synligt korsvirke 1966.

Onsjö härad

Arvastsson, Gösta. (1969). "Gunnaröd nr 3 i Billinge". I: *SHFÅ* (s. 24-38).

Ill. Om en gård i blandteknik (skiftesverk och korsvirke) i Billinge sn, Onsjö härad.

Wallerström, T. (1973). "Källs-Nöbbelövs prästgård. En gårdsundersökning". I: *Onsjöbygden*. Billinge: Onsjö härads hembygdsförening.

Oxie härad

Eriksdotter, Gunhild. (1990). *Wowragården.* En byggnadsarkeologisk undersökning (Uppsats i medeltidsarkeologi VT 1990, stencil). Lund.

Kling, Jörgen. (1992). "En medeltida bondgård i Käglinge, Malmö". I: *Medeltida husbyggande.* Symposium i Lund, november 1989 (s. 139-153). Sthlm.

Romberg, Thomas. (1971). "Wowragården II. En byggnadshistorisk översikt". I: *Elbogen (Tidskrift)* (s. 115-119). Malmö: Malmö fornminnesförening.

Om en korsvirkesgård i Södra Sallerup.

Rönnebergs härad

Slagarp, Carl H. (1963). "En 1800-talsgård blir hembygdsmuseum". I: *SHFÅ*. Lund: Skånes hembygdsförbund.

Om hembygdsgården N. Möinge 10 i Asmundtorps sn, Rönneberga härad.

Wigström, Eva. (1949). *Allmogeseder i Rönnebergs härad på 1840-talet.* (Svenska landsmål, Bd 13, 1913-18). Landskrona.

Skytts härad

Campbell, Åke. (1926a). "Bondgårdar på Söderslätt från 1600-talet och förra hälften av 1700-talet". I: D. Arill & H. Celander (red.), *Folkminnesstudier tillägnade Hilding Celander den 17 juli 1926*. Göteborg.

Skytts och Vemmenhögs härader.

Christoffersson, Ola. (1942). "Dagligstugan från N:o 1 Fru Alstad". I: *Kulturen*. Lund: Kulturen.

Om gården Fru Alstad 1, Skytts härad.

Hanson, H. A. B. (1930). *En gård på Söderslätt genom tvenne sekler : N:r 1 Hököpinge*. Malmö.

112 s.

Nicolovius/Nils Lovén (1924). *Folklivet i Skytts härad i Skåne vid början av 1800-talet*. Lund: C. W. K. Gleerup. Även upplagor Sthlm 1847/1953 & 1908.

I första kapitlet (i upplagan från 1908, s. 1-5) beskrivs en för Skytts härad typisk kringbyggd korsvirkesgård vid 1800-talets början. På s. 137-138 beskrivs ur korsvirkeshus lerslås och hur man därefter firar ”klenegille”. I bildtexten här påtalas att taket måste täckas innan lerslagningen, annars regnar leran bort.

Olsson, Harald. (1945). *Byggnadskonstruktioner i Borrby socken.* En socken berättar. Lund.

S. 85-110.

Artikeln handlar om Skegrie 2 och om en korsvirkesgård på Söderslätt

Persson, Bengt-Arne. (1958). "Gammal gård och ny tid. Kring en byggnadsrestaurering på Söderslätt". I: *SHFÅ* (s. 31-42). Lund: Skånes hembygdsförbund.

Om restaurering av en korsvirkesgård i Hammarlövs by.

Skansjö, Sten. (1983). *Söderslätt genom 600 år.* Bebyggelse och odling under äldre historisk tid = *[The southern plain of Scania (Söderslätt) throughout 600 years] : [settlement and cultivation during older historical times]*. Lunds universitet, Lund.

Mer om by- och bebyggelsestruktur än om byggnadsteknik.

Solberg, Matthias, & Möller, Bert. (1916). "Folklivet på Söderslätt under senare hälften av 1700-talet". I: *Ale: Historisk tidskrift för Skåneland(6)*.

Södra Åsbo härad

Diehl, Emanuel. (1945). "Ausås gamla prästgård". I: *SHFÅ* (s. 84-97).

Handlar om Ausås prästgård i korsvirke från 1770-talet.

Glimtar från Ausås socken(1987). Ausås: Spannarpsortens hembygdsförening.

199 s, ill. Äldre bildmaterial.

Torna härad

Dahl, Sven. (1942). *Torna och Bara.* Studier i Skånes bebyggelse- och näringsgeografi före 1860. Lund.

222 s, ill. Bl. a. om ägor, bebyggelsestruktur och byggnader.

Ehrhardt, Børge, Kirk, Frode, & Brahde, Mogens. (1980). *Bygninger på Frilandsmuseet.* Opmålingstegninger. København: Nationalmuseet.

Mapp med uppmätningsritninar av 46 gårdar från Frilandsmuseet, många i korsvirke. Bl. a. korsvirkeshus från Dörröd (Tavle III).

Ek, Sven B. (1968). *Östra Torn: etnologisk bystudie*. Lund: Lunds stad, byggnadsnämnden (även upplaga från 1970).

242 s.

Erixon, Sigurd. (1947). *Svensk byggnadskultur* . Studier och skildringar belysande den svenska byggnadskulturens historia. Lund: Ekstrand (Faksimilupplaga Malmö 1982).

I Sigurd Erixons *Svensk byggnadskultur* står påtagligt lite om, väggkonstruktioner och därmed om sydsvenska korsvirkeshus. På s. 405 avbildas syllram med hål för stolpar och kline från 1000-talets Sigtuna. På s. 430-432 behandlas skånska bakugnar, på s. 714 bilder från korsvirkesgårdar från Tomelilla (Ingelstads härad) och Vitaby sn, Albo härad). På s. 745 bild av korsvirkeshus från 1589 vid Mäster Nilsgatan i Malmö (foto från 1907) och på s. 763 två av G. Gustafssons rekonstruktioner av Hardeberga prästgård (Torna härad) och Gärdslövs prästgård (Vemmenhögs härad).

Karlin, Georg. (1924). *Kulturhistoriska museets Östarp.* Dess natur, historia och ändamål: Fästskrift till invigningen den 2 augusti 1924. Lund: Kulturhistoriska föreningen för södra Sverige.

Landskab, bygning, menneske. Vejledning til Frilandsmuseet (2007). København: Frilandsmuseet.

146 s, ill. Översiktligt guidebok till friluftsmuseum med många korsvirkeshus, förutom danska bl. a. litet ställe från Dörröd, Skåne.

Wahlöö, Claes, Lönegård, Petter, & Ohlsson, Viveca. (2003). *Vägledning till Kulturen, Lund och Östarp, Drottens arkeologiska museum, Tegnérmuseet, Borgeby slott samt Bosjöklosters mölla*. Lund: Kulturhistoriska föreningen för södra Sverige.

171 s, ill. Kortfattade introduktioner, bl. a. till Kulturens korsvirkesbyggnader.

Vemmenhög härad

Campbell, Åke. (1926a). "Bondgårdar på Söderslätt från 1600-talet och förra hälften av 1700-talet". I: D. Arill & H. Celander (red.), *Folkminnesstudier tillägnade Hilding Celander den 17 juli 1926*. Göteborg.

Skytts och Vemmenhögs härader.

Erixon, Sigurd. (1947). *Svensk byggnadskultur* . Studier och skildringar belysande den svenska byggnadskulturens historia. Lund: Ekstrand (Faksimilupplaga Malmö 1982).

I Sigurd Erixons *Svensk byggnadskultur* står påtagligt lite om, väggkonstruktioner och därmed om sydsvenska korsvirkeshus. På s. 405 avbildas syllram med hål för stolpar och kline från 1000-talets Sigtuna. På s. 430-432 behandlas skånska bakugnar, på s. 714 bilder från korsvirkesgårdar från Tomelilla (Ingelstads härad) och Vitaby sn, Albo härad). På s. 745 bild av korsvirkeshus från 1589 vid Mäster Nilsgatan i Malmö (foto från 1907) och på s. 763 två av G. Gustafssons rekonstruktioner av Hardeberga prästgård (Torna härad) och Gärdslövs prästgård (Vemmenhögs härad).

Frykman, Jonas. (1970). "Från Sturup 1969". I: *SHFÅ* (s. 59-74). Kristianstad: Skånes hembygdsförbund.

Om den etnologiska undersökningen av Sturups by inför förstörelsen/flygplatsbygget.

Gårdar och hus i Wemmenhögs härad. (1944). Skurup: Wemmenhögs härads fornminnes- och hembygdsfören.

Skansjö, Sten. (1983). *Söderslätt genom 600 år.* Bebyggelse och odling under äldre historisk tid = *[The southern plain of Scania (Söderslätt) throughout 600 years] : [settlement and cultivation during older historical times]*. Lunds universitet, Lund.

Mer om by- och bebyggelsestruktur än om byggnadsteknik.

Solberg, Matthias, & Möller, Bert. (1916). "Folklivet på Söderslätt under senare hälften av 1700-talet". I: *Ale: Historisk tidskrift för Skåneland(6)*.

Villands härad

En bok om Bromöllabygden. (1959). Kristianstad.

48 s, ill.

Johnsson, Pehr. (1916). *Från det forna Villand : historiska och kulturhistoriska anteckningar från Villands härad.* Kristianstad: Hj. Möllers bokh., Fr. W. Remahl.

Västra Göinge härad

Brunius, Carl Georg. (1851). *Konstanteckningar under en resa år 1849 från Lund om Linköping och Strengnäs till Fahlun och åter om Upsala, Stockholm och Vexiö*. Lund: Gleerup.

783 s. Några kommentarer om byggnadstradition vid Oderljunga (s. 17), korsvirke i Sölvesborg (s. 668), Kungshuset i Åhus (s. 689-90) och Kristianstad (s. 721).

Rökebilder (2001). Bjärnum: Bjärnums tryckeri.

215 s, ill. Röke sockengilles insamlade bilder ger en god bild av byggnadskulturen i Västra Göinge vid 1900-talets början, mestadels längor klädda med panel.

Rökebilder. 2. (2003). Bjärnum: Bjärnums bokproduktion.

215 s, ill. Röke sockengilles insamlade bilder ger en god bild av byggnadskulturen i Västra Göinge vid 1900-talets början, mestadels längor klädda med panel.

Östra Göinge härad

Almevik, Gunnar. (2012). *Byggnaden som kunskapskälla*. Diss. Gothenburg studies in conservation 27. Göteborgs universitet, Göteborg. Hämtad från http://hdl.handle.net/2077/28072

377 s, ill. Utgår från Örnanäs i nordöstligaste Skåne, som inte är ett korsvirkeshus. Avhandlingen är däremot metodologisk viktig för tolkningen av äldre träbyggnader och vilken information de besitter.

Småland

Hofrén, Manne. (1925). "Korsvirke i Kalmarbygden". I: *Studier tillägnade Algot Friberg den 2 september 1925*. Stockholm.

Även i *RIG* 1925:3-4, s. 133-142, ill. Ritningar på stadsmässigt korsvirke i Kalmar från 1600- och 1700-talen m.m.

Larsson, Gunnar. (1981-82). ”Sättugnar från Örmo bruk”. I: *Sandsjöboken*. Växjö.

Nilsen, Andrine. (2020). *Vernacular buildings and urban social practice – Wood and people in early modern Swedish society*. Diss. Göteborgs universitet, Göteborg.

317 s. ill. Nilsen visar bl. a. att korsvirke som byggnadsteknik användes i en betydligt större del av Sverige än de gammaldanska landskapen under tidigmodern tid. Som katalog över korsvirkets utbredning norröver är avhandlingen central. Skåne och Halland tillhör inte de landskap Nilsen behandlar. Däremot ingår Blekinge. (s. 85). Korsvirkeshusen i Visby behandlas på s. 103ff.

Södermanland

Nilsen, Andrine. (2020). *Vernacular buildings and urban social practice – Wood and people in early modern Swedish society*. Diss. Göteborgs universitet, Göteborg.

317 s. ill. Nilsen visar bl. a. att korsvirke som byggnadsteknik användes i en betydligt större del av Sverige än de gammaldanska landskapen under tidigmodern tid. Som katalog över korsvirkets utbredning norröver

är avhandlingen central. Skåne och Halland tillhör inte de landskap Nilsen behandlar. Däremot ingår Blekinge. (s. 85). Korsvirkeshusen i Visby behandlas på s. 103ff.

Västergötland

Erixon, Sigurd, & Nyman, Anders. (1949). ”Halmtakstyper i Sverige”. I: *Folk-Liv* 1948-1949, s. 53-86.

Ill.

Nilsen, Andrine. (2020). *Vernacular buildings and urban social practice – Wood and people in early modern Swedish society*. Diss. Göteborgs universitet, Göteborg.

317 s. ill. Nilsen visar bl. a. att korsvirke som byggnadsteknik användes i en betydligt större del av Sverige än de gammaldanska landskapen under tidigmodern tid. Som katalog över korsvirkets utbredning norröver är avhandlingen central. Skåne och Halland tillhör inte de landskap Nilsen behandlar. Däremot ingår Blekinge. (s. 85). Korsvirkeshusen i Visby behandlas på s. 103ff.

Värmland

Nilsen, Andrine. (2020). *Vernacular buildings and urban social practice – Wood and people in early modern Swedish society*. Diss. Göteborgs universitet, Göteborg.

317 s. ill. Nilsen visar bl. a. att korsvirke som byggnadsteknik användes i en betydligt större del av Sverige än de gammaldanska landskapen under tidigmodern tid. Som katalog över korsvirkets utbredning norröver är avhandlingen central. Skåne och Halland tillhör inte de landskap Nilsen behandlar. Däremot ingår Blekinge. (s. 85). Korsvirkeshusen i Visby behandlas på s. 103ff.

Östergötland

Erixon, Sigurd, & Nyman, Anders. (1949). ”Halmtakstyper i Sverige”. I: *Folk-Liv* 1948-1949, s. 53-86.

Ill.

Nilsen, Andrine. (2020). *Vernacular buildings and urban social practice – Wood and people in early modern Swedish society*. Diss. Göteborgs universitet, Göteborg.

317 s. ill. Nilsen visar bl. a. att korsvirke som byggnadsteknik användes i en betydligt större del av Sverige än de gammaldanska landskapen under tidigmodern tid. Som katalog över korsvirkets utbredning norröver är avhandlingen central. Skåne och Halland tillhör inte de landskap Nilsen behandlar. Däremot ingår Blekinge. (s. 85). Korsvirkeshusen i Visby behandlas på s. 103ff.

SVENSKA STÄDER

Båstad

Hassby, Rune. (1999). *Båstads historia*. Båstad: Fören. Gamla Båstad.

288 s, ill.

Falkenberg

Rapport / Riksantikvarieämbetet och Statens historiska museer. *Medeltidsstaden*. (1976). Stockholm: Riksantikvarieämbetet och Statens historiska museer.

(skriftserie från i stencilform från RAÄ). Den tidiga urbaniseringsprocessens konsekvenser för nutida planering. Nr 20 Halmstad 1980. , Nr 21 Gamla Lödöse 1980, Nr 26 Lund 1980, Nr 32 Helsingborg 1981, Nr 38 Trelleborg 1982, Nr 39 Laholm 1982, Nr 43 Falkenberg 1983, Nr 44 Ystad I, Nr 45 Ystad II – en omlandsstudie, Nr 48 Landskrona 1983, Nr 49 Luntertun/Ängelholm 1983, Nr 51 Avaskär/Kristianopel 1983, Nr 52 Åhus 1983, Nr 53 Skanör-Falsterbo 1984, Nr 54 Sölvesborg 1984, Nr 56 Lund – en tomtindelning, ägostruktur, sockenbildning 1984, Nr 57 Vä 1984, Nr 60 Nya Lödöse 1984, Nr 61 Kalmar 1984, Nr 64 Ronneby 1984, Nr 67 Malmö 1984, Nr 70 Tommarp 1985, Nr 71 Visby 1988, Nr 72 Visby 1989.

Roosval, Albin. (1918). *Sveriges städer nu och fordom. Skildringar i ord och bilder. D. 3 Blekinge, Kristianstads, Malmöhus och Hallands län*. Stockholm: Norstedt.

BAND VII. Blekinge län -- Karlskrona -- Ronneby -- Karlshamn -- Sölvesborg -- BAND VIII. Kristianstads och Malmöhus län -- Kristianstad -- Simrishamn -- Ängelholm -- Hessleholm -- Malmö -- Lund -- Landskrona -- Hälsingborg -- Ystad -- Trälleborg -- Skanör -- Falsterbo -- Eslöv -- BAND IX. Hallands läm -- Halmstad -- Laholm -- Falkenberg -- Varberg – Kungsbacka.

Falsterbo

Ersgård, Lars. (1988). *"Vår marknad i Skåne". Bebyggelse, handel och urbanisering i Skanör och Falsterbo under medeltiden.* Diss. Almqvist & Wiksell International, Stockholm. Hämtad från http://www.gbv.de/dms/ub-kiel/024121819.pdf

Gamla svenska städer : gator och gränder, hus och gårdar. Samlingsverk i bilder jämte förklarande text (1908). Stockholm: Cederquists grafiska AB.

Första häftet. Ystad s. V-XII, 1-8. Malmö s. 9-13. Sthlm 1908. Andra häftet. Ystad s. 1-2, Lund s. 3-4, Helsingborg, s. 5-8, Kristianstad, s. 9 Sjätte häftet. Helsingborg s. 1-2. I bokverket finns väl återgiven fotodokumentation, även över stadsmässiga korsvirkeshus som revs vid sekelskiftet 1900. Tredje häftet. Planscher från Ystad, Malmö, Lund, Helsingborg, Ängelholm, Laholm. Text om Laholm. Fjärde häftet. Text om Skanör och Falsterbo. Planscher från Falsterbo, Skanör, Lund, Hälsningborg, Ängelholm. Sjätte häftet. Planscher från Helsingborg. Text om Mariakyrkans omgivning och Henchelska gården. Sjunde häftet. Planscher från Malmö, Trelleborg, Hälsingborg. Sölvsborg, Laholm, Halmstad. Åttande häftet. Om Visby. Bland annat om korsvirkesgavlar och om korsvirkeshuset på Burmeisterska tomten.

Lauring, Palle. (1961, 1952). *Danmark i Skåne. En usentimental rejse illustreret af Des Asmussen*. København: Hasselbalch.

214 s, ill. Lauring tar upp skånskt korsvirke på s. 22 (Falsterbo), 34-35, 47 (Ystad). Han jämför med korsvirket i Danmark och resonerar på s. 47: ”Det svenske namn ”korsvirke” er huset set udefra, oplevet og døbt af øjet. Dansk ”bindningsværk” er navngivet af arbejdet at binde tømmeret sammen”.

Rapport / Riksantikvarieämbetet och Statens historiska museer. *Medeltidsstaden*. (1976). Stockholm: Riksantikvarieämbetet och Statens historiska museer.

(skriftserie från i stencilform från RAÄ). Den tidiga urbaniseringsprocessens konsekvenser för nutida planering. Nr 20 Halmstad 1980. , Nr 21 Gamla Lödöse 1980, Nr 26 Lund 1980, Nr 32 Helsingborg 1981, Nr 38 Trelleborg 1982, Nr 39 Laholm 1982, Nr 43 Falkenberg 1983, Nr 44 Ystad I, Nr 45 Ystad II – en omlandsstudie, Nr 48 Landskrona 1983, Nr 49 Luntertun/Ängelholm 1983, Nr 51 Avaskär/Kristianopel 1983, Nr 52 Åhus 1983, Nr 53 Skanör-Falsterbo 1984, Nr 54 Sölvesborg 1984, Nr 56 Lund – en tomtindelning, ägostruktur, sockenbildning 1984, Nr 57 Vä 1984, Nr 60 Nya Lödöse 1984, Nr 61 Kalmar 1984, Nr 64 Ronneby 1984, Nr 67 Malmö 1984, Nr 70 Tommarp 1985, Nr 71 Visby 1988, Nr 72 Visby 1989.

Roosval, Albin. (1918). *Sveriges städer nu och fordom. Skildringar i ord och bilder. D. 3 Blekinge, Kristianstads, Malmöhus och Hallands län*. Stockholm: Norstedt.

BAND VII. Blekinge län -- Karlskrona -- Ronneby -- Karlshamn -- Sölvesborg -- BAND VIII. Kristianstads och Malmöhus län -- Kristianstad -- Simrishamn -- Ängelholm -- Hessleholm -- Malmö -- Lund -- Landskrona -- Hälsingborg -- Ystad -- Trälleborg -- Skanör -- Falsterbo -- Eslöv -- BAND IX. Hallands läm -- Halmstad -- Laholm -- Falkenberg -- Varberg – Kungsbacka.

Gamla Lödöse

Carlsson, Kristina. (1998). *Tre kvarter i Gamla Lödöse – kronologi och funktion.* Gotarc Serie C. Arkeologiska Skrifter N° 19. Dept. of Archaeology (Institutionen för arkeologi), Univ., Göteborg.

104 s, ill.

Nilsen, Andrine. (2020). *Vernacular buildings and urban social practice – Wood and people in early modern Swedish society*. Diss. Göteborgs universitet, Göteborg.

317 s. ill. Nilsen visar bl. a. att korsvirke som byggnadsteknik användes i en betydligt större del av Sverige än de gammaldanska landskapen under tidigmodern tid. Som katalog över korsvirkets utbredning norröver är avhandlingen central. Skåne och Halland tillhör inte de landskap Nilsen behandlar. Däremot ingår Blekinge. (s. 85). Korsvirkeshusen i Visby behandlas på s. 103ff.

Rapport / Riksantikvarieämbetet och Statens historiska museer. *Medeltidsstaden*. (1976). Stockholm: Riksantikvarieämbetet och Statens historiska museer.

(skriftserie från i stencilform från RAÄ). Den tidiga urbaniseringsprocessens konsekvenser för nutida planering. Nr 20 Halmstad 1980. , Nr 21 Gamla Lödöse 1980, Nr 26 Lund 1980, Nr 32 Helsingborg 1981, Nr 38 Trelleborg 1982, Nr 39 Laholm 1982, Nr 43 Falkenberg 1983, Nr 44 Ystad I, Nr 45 Ystad II – en omlandsstudie, Nr 48 Landskrona 1983, Nr 49 Luntertun/Ängelholm 1983, Nr 51 Avaskär/Kristianopel 1983, Nr 52 Åhus 1983, Nr 53 Skanör-Falsterbo 1984, Nr 54 Sölvesborg 1984, Nr 56 Lund – en tomtindelning, ägostruktur, sockenbildning 1984, Nr 57 Vä 1984, Nr 60 Nya Lödöse 1984, Nr 61 Kalmar 1984, Nr 64 Ronneby 1984, Nr 67 Malmö 1984, Nr 70 Tommarp 1985, Nr 71 Visby 1988, Nr 72 Visby 1989.

Göteborg

Bæckström, Arvid. (1923). *Studier i Göteborgs byggnadshistoria före 1814. Ett bidrag till svensk stadsbyggnadshistoria*. Stockholm: Nordiska museet.

244 s. ill. Bæckström redovisar hur korsvirke förekom i Göteborg, främst under 1700-talet, i byggnadsordningar och i praktiken. Sakregistret redovisar på s. 229 sökorden ”Korsvirke”, ”Korsvirkesbodar” och ”Korsvirkeshus” med sidhänvisningar.

Nilsen, Andrine. (2020). *Vernacular buildings and urban social practice – Wood and people in early modern Swedish society*. Diss. Göteborgs universitet, Göteborg.

317 s. ill. Nilsen visar bl. a. att korsvirke som byggnadsteknik användes i en betydligt större del av Sverige än de gammaldanska landskapen under tidigmodern tid. Som katalog över korsvirkets **utbredning** norröver är avhandlingen central. Skåne och Halland tillhör inte de landskap Nilsen behandlar. Däremot ingår Blekinge. (s. 85). Korsvirkeshusen i Visby behandlas på s. 103ff.

Halmstad

Augustsson, Jan-Erik. (1974). "Stadsgrävning i kvarteret Brooktorp, Halmstad. Från Hallands museums arkeologiska verksamhet". I: *Halland* (s. 96-105).

Augustsson, Jan-Erik. (1986). "Ett bidrag till det sydgötiska husets historia". I: J-E. Augustsson (red.), *Medeltiden och arkeologin* (s. 271-278). Lund: Institute of Archaeology, Univ. (Lunds universitets historiska museum).

Artikeln behandlar en medeltida stadsgård i Halmstad och dess utgrävning. Jfr Gunnar Almeviks artikel i ämnet

Augustsson, Jan-Erik. (1992a). "Husbyggande i Halmstad under perioden 1300-1750". I: J-E. Augustsson (red.), *Medeltida husbyggande: symposium i Lund, november 1989* (Vol. S. 47-114). Stockholm: Almqvist & Wiksell International.

Balic, Ivan, Brorsson, Torbjörn, Heimdahl, Jens, & Öbrink, Mattias. (2015). *Vår by Broktorp: Halmstads äldsta historia*. Halmstad: Kulturmiljö Halland, Stiftelsen Hallands länsmuseer.

184 s, ill. Stadsarkeologi med en del korsvirke. Utförlig litteraturlista.

Bjenning, K. B. (1983). "Mer om Mellgrenska huset". I: *Föreningen Gamla Halmstads årsbok* (s. 55-65). Halmstad: Föreningen Gamla Halmstad.

Om Mellgrenska huset i Halmstad men också om annat korsvirke i staden.

Dahnberg, Johan. (1997). "Brooktorpsgården i Halmstad - en lång historia". I: *Halland* (Vol. 80 s. 27-46). Halmstad: Museet i Halmstad, 1961-.

Föreningen Gamla Halmstads årsbok. (1924-2006). Halmstad: Föreningen Gamla Halmstad.

Det finns fyra registerband (1924-1943 I-XX, Halmstad 1946, 1944-1964 XXI-XLII, Halmstad 1968, 1965-1988 42-65 och 1989 66-79.

Förslag till bevarandeplan för Halmstad (1985). Halmstad: Stadsarkitektkontoret.

168 s, ill. Inventering med genomgång av stadskärnans bebyggelse och dess korsvirkeshus.

Gamla svenska städer : gator och gränder, hus och gårdar. Samlingsverk i bilder jämte förklarande text (1908). Stockholm: Cederquists grafiska AB.

Första häftet. Ystad s. V-XII, 1-8. Malmö s. 9-13. Sthlm 1908. Andra häftet. Ystad s. 1-2, Lund s. 3-4, Helsingborg, s. 5-8, Kristianstad, s. 9 Sjätte häftet. Helsingborg s. 1-2. I bokverket finns väl återgiven fotodokumentation, även över stadsmässiga korsvirkeshus som revs vid sekelskiftet 1900. Tredje häftet. Planscher från Ystad, Malmö, Lund, Helsingborg, Ängelholm, Laholm. Text om Laholm. Fjärde häftet. Text om Skanör och Falsterbo. Planscher från Falsterbo, Skanör, Lund, Hälsningborg, Ängelholm. Sjätte häftet. Planscher från Helsingborg. Text om Mariakyrkans omgivning och Henchelska gården. Sjunde häftet. Planscher från Malmö, Trelleborg, Hälsingborg. Sölvsborg, Laholm, Halmstad. Åttande häftet. Om Visby. Bland annat om korsvirkesgavlar och om korsvirkeshuset på Burmeisterska tomten.

Hansen, Kenth. (2019). "Medeltidshuset vid Stora Torg i Halmstad". I: *RIG (2/3),* s. 30-44.

Ett gårdshus i korsvirke samt medeltida rester av korsvirkeshus under ett stenhus.

Henriksson, Gunnar. (1996). *Skiftesverk i Sverige.* Ett tusenårigt byggnadssätt. Stockholm: Byggforskningsrådet.

346 s. ill. I Henrikssons uttömmande bok om skiftesverk behandlas även blandtekniker mellan skiftesverk och korsvirke. Särskilt viktiga för korsvirkesstudier är kapitlen om Halland och Skåne. Boken har även utblickar mot Danmark (s. 107) och tar upp det sydgötiska husets utbredning (s. 129). Exempel på blandteknik på s. 100 (Växtorp), s.133 (Broktorpsgården i Halmstad), s. 142 (Kågeröd). På s 135ff kommenteras kulturgeografiska gränser och Linnés skånska resa m.m. På s. 41-45 och 170-178 om blandtekniker. På s. 42 och 296, 310, 314-315 gotländska korsvirkesgavlar. På s. 43 återges en detaljuppmätning av Aspegrenska gården i Malmö. Boken har en efter landskap indelad litteraturlista med Halland på s. 327-328 och Skåne på s. 328-329.

Håkansson, Anders, & Bjuggner, Lena. (2005). "Medeltida bebyggelse i Halland". I: *Älskade hus* Hallands byggnadsarv – historia och praktik. *Halland.* (Vol. S. [80]-97).

Översikt om lantlig och stadsmässig byggnadstradition i medeltidens Halland.

Håkansson, Valter. (1990). "Om konservering av änkor – Elsa Guldsmeds hus". I: *Föreningen Gamla Halmstads årsbok* (Vol. 67 s. [63]-81).

Hägge, Eric. (1968). "Sveakvarteret under tre sekler". I: *Föreningen Gamla Halmstads årsbok* (s. 48-65). Halmstad: Föreningen Gamla Halmstad.

Bl. a. om Elsa Guldsmeds hus/Hellbergs hörna.

Hägge, Eric. (1981). "Tre Hjärtan – Historien bakom ett poetiskt namn". I: *Föreningen Gamla Halmstads årsbok* (s. 110-115). Halmstad: Föreningen Gamla Halmstad.

Om Tre Hjärtan-huset vid Stora Torg i Halmstad.

Hähnel, Märta. (1976). "Historia kring den gamla Wåghalsgatan". I: *Föreningen Gamla Halmstads årsbok*. Halmstad: Föreningen Gamla Halmstad.

"Inventering av äldre bebyggelse i Halmstad".(1961). I: *Föreningen Gamla Halmstads årsbok*. Halmstad: Föreningen Gamla Halmstad.

Jacobsson, Bengt. (1983). *Nils Månsson Mandelgren : en resande konstnär i 1800-talets Sverige*. Stockholm: LT i samarbete med Folklivsarkivet i Lund.

229 s, ill. Översikt av Mandelgrens forskningar med återgivna bilder av korsvirkeshus, ex. på s. 32 (Visby, Halmstad), 45 & 199.

Kollberg, Ludvig. (1978). "Till några av våra bilder". I: *Föreningen Gamla Halmstads årsbok*. Halmstad: Föreningen Gamla Halmstad.

Bild av Kyrkogatan 8, Aspegrenska huset i Halmstad.

Linnerhielm, Jonas Carl. (1932). *Brev under resor i Sverige*. Stockholm: W&W.

287 s, ill. I denna reseskildring från 1800-talets början, som föreligger i flera utgåvor, finns en del beskrivningar och värderingar av korsvirke, exempelvis på s. 75 om korsvirkeshusen i Kristianstad.

Lundborg, Lennart. (2016). "Ett nyckelfynd i kvarteret Valdemar Atterdag". I: *Årsbok (Gamla Halmstad)* (s. 49-50, ill.).

Lyttkens, Ragnar. (1946). "Halmstads planläggning och bebyggelse". I: N. Roth &. P. Harnesk (red.), *Halmstad. Svenska stadsmonografier* (s. 188-204). Göteborg: Religion & kultur.

Kortfattad översikt.

Nilsson, Sven A, & Trulsson, Lars. (1968). *Halmstads historia D. 2 Tiden 1645-1850*. Halmstad: K. Larssons bokhandel.

418 s, ill. Bebyggelsehistoria s. 297-318. Bild på försättsblad föreställande Broktorpsgården och t. h. därom Aspegrenska korsvirkeshuset. Målning av Olof Krumlinde 1897 i Hallands Museum. Bild på s. 307 föreställande Mellgrenska korsvirkeshuset i hörnet av Köpmansgatan och Klammerdammsgatan. Målning av E. S. 1918, kopierad av E. Wallin.

Petersen, Björn. (1984). "Halmstads byggnadsordning 1808". I: *Halland* (Vol. 67, s. 43-55). Halmstad Museet i Halmstad, 1961-.

Viktig för att förstå förutsättningarna för Halmstads stadsbebyggelse.

Petersen, Björn, & Rosengren, Erik. (1981). "Hellbergs hörna - Elsa Guldsmeds hus". I *Halland* (Vol. 64, s. 5-30). Halmstad: Museet i Halmstad, 1961-

Gedigen genomgång av ett korsvirkeshus i centrala Halmstad.

Rapport / Riksantikvarieämbetet och Statens historiska museer. *Medeltidsstaden*. (1976). Stockholm: Riksantikvarieämbetet och Statens historiska museer.

(skriftserie från i stencilform från RAÄ). Den tidiga urbaniseringsprocessens konsekvenser för nutida planering. Nr 20 Halmstad 1980. , Nr 21 Gamla Lödöse 1980, Nr 26 Lund 1980, Nr 32 Helsingborg 1981, Nr 38 Trelleborg 1982, Nr 39 Laholm 1982, Nr 43 Falkenberg 1983, Nr 44 Ystad I, Nr 45 Ystad II – en omlandsstudie, Nr 48 Landskrona 1983, Nr 49 Luntertun/Ängelholm 1983, Nr 51 Avaskär/Kristianopel 1983, Nr 52 Åhus 1983, Nr 53 Skanör-Falsterbo 1984, Nr 54 Sölvesborg 1984, Nr 56 Lund – en tomtindelning, ägostruktur, sockenbildning 1984, Nr 57 Vä 1984, Nr 60 Nya Lödöse 1984, Nr 61 Kalmar 1984, Nr 64 Ronneby 1984, Nr 67 Malmö 1984, Nr 70 Tommarp 1985, Nr 71 Visby 1988, Nr 72 Visby 1989.

Roosval, Albin. (1918). *Sveriges städer nu och fordom. Skildringar i ord och bilder. D. 3 Blekinge, Kristianstads, Malmöhus och Hallands län*. Stockholm: Norstedt.

BAND VII. Blekinge län -- Karlsreona -- Ronneby -- Karlshamn -- Sölvesborg -- BAND VIII. Kristianstads och Malmöhus län -- Kristianstad -- Simrishamn -- Ängelholm -- Hessleholm -- Malmö -- Lund -- Landskrona -- Hälsingborg -- Ystad -- Trälleborg -- Skanör -- Falsterbo -- Eslöv -- BAND IX. Hallands läm -- Halmstad -- Laholm -- Falkenberg -- Varberg – Kungsbacka.

Rosén, Christina. (1999). *Föremål och social status i Halmstad ca 1550-1750*. Göteborg: Institutionen för arkeologi, Göteborgs univ.

133 s.

Rosengren, Erik. (1982). *Rapport över byggnadsarkeologisk undersökning av Elsa Guldsmeds hus. Köpmansgatan 21, kv Hertig Knut 10, Halmstad*. Halmstad: Stiftelsen Hallands Länsmuseer, Halmstad och Varberg.

63, s, ill. Stencil. Genomgång av ett av Halmstads försvunna 1600-talskorsvirkeshus.

Roth, Nils. (1960). *Halmstad genom tiderna.* Historiskt, topografiskt, statistiskt. Läsestycken ur samtida reseberättelser och beskrivningar. Halmstad: K. Larssons bokhandel.

163 s. Antologi med äldre reseskildringar m.m.

Sandblad, Nils Gösta. (1949). *Skånsk stadsplanekonst och stadsarkitektur intill 1658 : [Scanian town planning and town architecture prior to 1658]*. Lund: Gleerups.

492 s, ill. N. G. Sandblads studie får betraktas som det äldre standardverket om korsvirke i sydsvenska städer och sammanfattar forskningens ståndpunkt vid mitten av 1900-talet. Han går kronologisk igenom korsvirkesarkitekturen i de sydsvenska städerna från de äldsta beläggen fram till slutet av 1600-talet och det sista exemplet på ett korsvirkeshus med knektar (1672). Exemplen är företrädesvis från Malmö. Ystad och Halmstad. Korsvirke behandlas exempelvis på s. 32, 173, 235-257, 311 och 385-420.

Sign, G. B. (1924). "Till några av våra bilder". I: *Föreningen Gamla Halmstads årsbok* (s. 231). Halmstad: Föreningen Gamla Halmstad.

Stenberg, Per, & Åsgrim, Agneta. (1975). *Byggnadsinventering Halmstad 1975 : innerstaden*. Halmstad.

76 s, ill. Särskilt om korsvirke på s. 14-15. Fyllig litteraturlista.

Tengnäs, Sven. (1983). "Mellgrenska huset". I: *Föreningen Gamla Halmstads årsbok* (s. 43-54). Halmstad: Föreningen Gamla Halmstad.

Om Mellgrenska huset i Halmstad.

Helsingborg

Bentsson, Nis. (1928). "Skildring av Hedströmska gården i Helsingborg". I: *Minnen från Hälsingborg och dess skola*. Stockholm: Helsingborgspojkarnas gille.

Om en stor handelsgård i centrala Helsingborg.

Dahlgren, Kristina & Eriksson, Torkel. (1986). *Bevaringsprogram för Helsingborgs stadskärna.* Fastställt av kommunfullmäktige 1985-06-25. Helsingborg: Bevaringskommitté.

Rapport som dokumenterar byggnadsbeståndet i centrala Helsingborg vid 1980-talets mitt. Även en del historiska bilder.

Desaix, Sven. (1954). *Hälsingborg.* Sundets pärla i bild. Helsingborg: Killbergs bokhandel.

107 s, ill. Korsvirkeshus på s. 23, 30, 48, 49, 50, 52, 53.

Evald, Sigfrid. (1918). "Gamla 'Munthe' vid Stora-Torget". I: O. Trapp & T. Mårtensson (red.), *Kulturhistoriska Helsingborgsstudier* (s. 91-103). Helsingborg: Helsingborgs museum.

Behandlar det då rivningshotade Hotel de Munthe vid Stortorget i Helsingborg, byggt på 1750-talet, ett tvåvånings korsvirkeshus. Byggnaden revs kort därefter men vissa delar tillvaratogs av Helsingborgs museum.

Gamla svenska städer : gator och gränder, hus och gårdar. Samlingsverk i bilder jämte förklarande text (1908). Stockholm: Cederquists grafiska AB.

Första häftet. Ystad s. V-XII, 1-8. Malmö s. 9-13. Sthlm 1908. Andra häftet. Ystad s. 1-2, Lund s. 3-4, Helsingborg, s. 5-8, Kristianstad, s. 9 Sjätte häftet. Helsingborg s. 1-2. I bokverket finns väl återgiven fotodokumentation, även över stadsmässiga korsvirkeshus som revs vid sekelskiftet 1900. Tredje häftet. Planscher från Ystad, Malmö, Lund, Helsingborg, Ängelholm, Laholm. Text om Laholm. Fjärde häftet. Text om Skanör och Falsterbo. Planscher från Falsterbo, Skanör, Lund, Hälsningborg, Ängelholm. Sjätte häftet. Planscher från Helsingborg. Text om Mariakyrkans omgivning och Henchelska gården. Sjunde häftet. Planscher från Malmö, Trelleborg, Hälsingborg. Sölvsborg, Laholm, Halmstad. Åttande häftet. Om Visby. Bland annat om korsvirkesgavlar och om korsvirkeshuset på Burmeisterska tomten.

Häggman, Jean. (1956). "En hälsingborgsk storborgare från 1600-talet". I: *Kring Kärnan 6*. Helsingborg: Helsingborgs museiförening, 1939-

Johannesson, Gösta. (1986). "Några data kring byggmästare Hans Henrik Wendorffs liv och verksamhet". I: *Kring Kärnan* (Vol. 16, s. 129-146). Helsingborg: Helsingborgs museiförening, 1939-.

Om en helsingborgsbyggmästares insatser på 1700-talet. Jfr Mårtensson.

Johansson, Pelle, & Thomasson, Joakim. (2015). "Ett litet stycke av Helsingborg – om flytt och framväxt av stadskvarteren på Fredriksdal". I: *Kring Kärnan* (s. 196-217). Helsingborg: Helsingborgs museiförening.

Om korsvirkeshus som flyttats från centrala Helsingborg till stadskvarteren på Fredriksdals museer och trädgårdar.

Jönsson, Sher (pseud. För Knut Hj. (1961, 1961-04-30). "Kring en gammal gård i centrala Helsingborg – nu ett minne blott" (om Dragaregården vid Södra Strandgatan)". *Helsingborgs dagblad*.

Kindström, Lars-Göran. (1970). "En kulturmiljö räddas – Fredriksdals herrgård". I: *SHFÅ* (s. 27-38). Kristianstad: Skånes hembygdsförbund.

Bland annat om stadskvarteren från centrala Helsingborg (s. 30).

Kindström, Lars-Göran. (1986). "Ritande rådmän : två människoöden i 1700-talets Helsingborg". I: *Kring Kärnan* (Vol. 16, s. 79-128). Helsingborg: Helsingborgs museiförening, 1939-.

Bland annat om ritningar till korsvirkesbyggnader i Helsingborg.

Kindström, Lars-Göran. (1985). "Stadsplan och bebyggelse fram till mitten av 1800-talet. ". I: L. M. Bååth & G. Johannesson (Red.), *Helsingborgs historia D. 6:2 Bebyggelse, hantverk, manufaktur* (s. 11-291). Helsingborg: Helsingborgs stad.

L-G Kindström redogör Helsingborgs äldre bebyggelse. I avsnittet om ”Publique hus” behandlas bl. a. Helsingborgs prästgård (nu på Fredriksdal) på s. 172-178, vidare ritningar till skolhus i korsvirke från 1788 (s. 182-183) samt en ritning till kronomagasin i korsvirke från 1802. Mer om korsvirke återfinns i avsnittet om bebyggelsen i borgerskapets Helsingborg (s. 257-280), där de mer kända korsvirkeshusen i Helsingborg behandlas.

Löfgren, Anders. (1986). "Arkeologiska undersökningar i kvarteren Thalia, Tor och Ruuth". I *Kring Kärnan* (Vol. 16, s. 9-15). Helsingborg: Helsingborgs museiföening.

Bland annat om senmedeltida hus med klineväggar vid Södra Storgatan i Hbg.

Martina (pseudonym för Irma Andersson), & Gateby, Sveneric. (1977). *Det går väl på nåt vis*. Helsingborg: förf.

Handlar delvis om Fribergska handelsgården vid Södra Storgatan i Helsingborg.

Morting, Elenor, red. (1983). *Hus i Helsingborg 1850-1920*. Stadsväxt och förnyelse. Stockholm: Konsthögskolans arkitekturskola.

267 s. ill. Ur korsvirkessynpunkt främst intressant för att Södra Storgatan 29 (Kv. Minera 8) utgör ett av studieobjekten (s. 110-111 m. fl.) Bilder på mindre kända korsvirkeshus på s. 86, 93, 120, 192.

Mårtensson, Torsten. (1982). "J. H. Wendorff. En förgrundsfigur i Helsingborgs byggnadshistoria". I: *Kring Kärnan* (Vol. 14, s. 15-23). Helsingborg: Helsingborgs museiförening, 1939-.

Om en byggmästare i Helsingborg i slutet av 1700-talet.

Mårtensson, Torsten. (1934). "Korsvirkesstadens klassicism. Arkitekturstudier från Hälsingborg omkring 1800". I: S. Erixon, S. Wallin, O. Bannbers, & E. Brännström (red.), *Svenska kulturbilder Bd 1. Ny följd. D. 1-2* (s. 257-274). Stockholm: Skoglund.

Artikeln bedöms central för förståelsen av den yngre, överputsade eller panelklädda korsvirkesbebyggelsen. Jämförelse mellan Helsingborgs och Landskronas byggnadshistoria på s. 258.

Mårtensson, Torsten. (1923). "Om korsvirkesklassicism"". I: *Gamla svenska städer: gator och gränder, hus och gårdar. H. 7*. Stockholm: Generalstabens litografiska anstalt.

Mårtensson, Torsten. (1939-41). *Tomtägare i Hälsingborg intill 1850*. Del I-II. I: *Kring Kärnan* 1 & *Kring Kärnan* 2. Hälsingborg: Hälsingborgs museums publikation.

Mårtensson, Torsten. (1928a). "Torg och rådhus i 1600-tals Hälsingborg". I: *Hälsingborgs Museum Årsskrift 1928*. Helsingborg: Helsingborgs museum.

Mårtensson, Torsten. (1928b). "Tornérhjelmska huset och en grupp besläktade byggnader i Hälsingborg". I: *Finn*. Lund: Lukasgillet.

Olsson, Karl Erik. (1980-1991). *Det gamla Helsingborg – och det nya – som kameran räddat*. En stadsvandring i kamerans barndom kompletterad med nytagna foton. Helsingborg: K. E. O-son Ander.

Del 1. 1980. 156 s. ill. Bilder på korsvirke på s. 8, 9, 10, 23, 33, 35, 36, 37, 38, 40, 43, 44, 45, 63, 65, 66, 67, 68, 72, 73, 76, 78, 79, 83, 84, 117, 118, 123, 124, 140, 151. Boken dokumenterar en stor del av korsvirkesbeståndet i centrala Helsingborg vid 1800-talets slut. Olsson/Ander har givit ut fler böcker i samma serie. Del 2 1981 GGH Handlingar XVII 192 s, ill. Bilder på korsvirke på s. 4,9, 66 (utkragat?), 69, 79, 99, 115. Del 3 1982. GGH Handlingar XVIII 252 s, ill.. Bild på korsvirke på s. 86. Del 4 1983 Det gamla Helsingborg – och det nya – som kameran räddat. En stadsvandring i kamerans barndom kompletterad med nytagna foton 1983 sammanställt av K. E. Olsson. Gillet Gamla Helsingborg Handlingar XIX 1983. 239 s, ill. Bilder på korsvirke på s. 30-31 & 96-97. Del 5 1984 GGH XX. 239 s, ill. Bilder på korsvirke på s. 80, 82, 84, 86, 98 (med knektar), 100-101, 106, 108-109, 126-127 (utkragning), 128-129, 130-131 (utkragning). Del . 1986, GGH XXIII 264, s. ill. Bilder på korsvirke på s. 64 (envånings med loft), 120 (Fribergska gården), 130 (envånings med loftlist), 132-133, 154 (envånings), 178 (Hotell Munthe). Del 8 1988. GGH XXV 240 s, Ill. Bilder på korsvirke på s. 160 (utkragning?), 177 (Prästgatan). Del 9 1989 GGH XXVI 240 s, ill. Bilder på korsvirke på s. 44-45 (Långvinkelsgatan), 92-93 (Långvinkelsgatan), 95 (Långvinkelsgatan), 136, 152 (Fattighuset), 202 (Prästgatan). Del 10. (O:son-Ander) 1991 GGH XXVIII 276 s, ill. Bilder på korsvirke på s. 155 (Långvinkelsgatan), 176, 178 (Strömbergska gården), 227 (hamnmagasin), 266 (utkragning).

Ranby, Henrik. (2005). "Helsingborgs bebyggelse 1863-1971". I: A. C. Ulfsparre & H. Ranby (red.), *Helsingborgs historia D. 7:3 Stadsbild, stadsplanering och arkitektur : Helsingborgs bebyggelseutveckling 1863-1971*. Helsingborg: Kulturförvaltningen.

400 s. ill. Något om sista generationens korsvirke, främst magasinsbebyggelse, nämns på s. 100, 157-159. Vidare redovisas korsvirke som dekoration på borgerliga bostadshus på s. 228-229 & 241-242.

Rapport / Riksantikvarieämbetet och Statens historiska museer. *Medeltidsstaden*. (1976). Stockholm: Riksantikvarieämbetet och Statens historiska museer.

(skriftserie från i stencilform från RAÄ). Den tidiga urbaniseringsprocessens konsekvenser för nutida planering. Nr 20 Halmstad 1980. , Nr 21 Gamla Lödöse 1980, Nr 26 Lund 1980, Nr 32 Helsingborg 1981, Nr 38 Trelleborg 1982, Nr 39 Laholm 1982, Nr 43 Falkenberg 1983, Nr 44 Ystad I, Nr 45 Ystad II – en omlandsstudie, Nr 48 Landskrona 1983, Nr 49 Luntertun/Ängelholm 1983, Nr 51 Avaskär/Kristianopel 1983, Nr 52 Åhus 1983, Nr 53 Skanör-Falsterbo 1984, Nr 54 Sölvesborg 1984, Nr 56 Lund – en tomtindelning, ägostruktur, sockenbildning 1984, Nr 57 Vä 1984, Nr 60 Nya Lödöse 1984, Nr 61 Kalmar 1984, Nr 64 Ronneby 1984, Nr 67 Malmö 1984, Nr 70 Tommarp 1985, Nr 71 Visby 1988, Nr 72 Visby 1989.

Roosval, Albin. (1918). *Sveriges städer nu och fordom. Skildringar i ord och bilder. D. 3 Blekinge, Kristianstads, Malmöhus och Hallands län*. Stockholm: Norstedt.

BAND VII. Blekinge län -- Karlskeona -- Ronneby -- Karlshamn -- Sölvesborg -- BAND VIII. Kristianstads och Malmöhus län -- Kristianstad -- Simrishamn -- Ängelholm -- Hessleholm -- Malmö -- Lund -- Landskrona -- Hälsingborg -- Ystad -- Trälleborg -- Skanör -- Falsterbo -- Eslöv -- BAND IX. Hallands läm -- Halmstad -- Laholm -- Falkenberg -- Varberg – Kungsbacka.

Sterving, Richard. (1980). *Helsingborgiana blandat med litet Ramlösa*. Helsingborg: förf.

135 s, ill. Bl. a. om Jacob Hansens hus från 1641 (s. 93-96). Intressant bild på s. 29 (Långvinkelsgatan 31, Färgare Borgs hus, sannolikt korsvirke.

Sterving, Richard. (1984, 1984-07-22). "Fribergska gården – ännu en gammal hantverkargård i Helsingborg som försvinner" (hörnet S. Storgatan/Prästgatan). ". I: *Helsingborgs Dagblad*.

Tengberg, Edvard Fredrik, & Rooth, Margit. (1993). "Helsingborg år 1816". I: *Kring Kärnan* (Vol. 22, s. 25-284). Helsingborg: Helsingborgs museiförening, 1939-.

Tengbergs bok har tidigare givits ut Hbg 1869, Hbg 1902 och i Gillet Gamla Helsingborgs handlingar XV 1978, då med tillägg sammanställt av Carl-Fredrik Follin. Stadsbebyggelsen genomgås rote för rote, tomt för tomt. Här informeras exempelvis om korsvirkeshus, om utkragade övervåningar med träsnideri i bjälkhuvudena (s. 10 i 1978 års upplaga) och om många enkla korsvirkeshus. I tillägget nämns tänkespråk med årtal från 1667.

Trapp, Oscar , & Schlyter, G. (1913). "Kortfattad överblick över Helsingborgs utveckling under halvseklet 1863-1912". I: *Helsingborgs stads minnesskrift : med anledning af stadsfullmäktiges 50-åriga tillvaro 1863-1912* (s. 63-142). Helsingborg: Killbergs bokhandel.

Werner, Carl. (1927). "Korsvirkeshusen". I: *Vägvisare över Hälsingborg, staden vid Öresund* (s. 15-19). Lund: förf.

Widmark, Gustaf Wilhelmsson. (1956). *Gamla Helsingborg i bild*. Hälsingborg.

102 s. ill. Bilder korsvirkeshus på s. 26, 27 (rivning av Hotel de Munthe), 50, 51, 60, 61, 67, 73, 77, 79, 84, 85, 86, 87.

Widmark, Henrik. (2007). *Föreställningar om den urbana världen*. Identitetsaspekter i svensk stadsbild med exemplet Helsingborg 1903-1955. (diss.). Uppsala universitet, Uppsala, Fronton. Hämtad från http://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:uu:diva-7464

352 s. ill. På s. 130-136 i denna avhandling behandlas 1920-talets restaurering av Jacob Hansens korsvirkeshus från 1641.

Kalmar

Campbell, Åke, & Erixon, Sigurd. (1947-1948). *Svensk bygd och folkkultur i samling, forskning och vård D. 3. D. 4*. Stockholm: Gothia.

I detta samlingsverk berör tredje och fjärde delarna hembygdsrörelse m. m. i Skåne, Halland, Blekinge och Kalmar och de hembygdsgårdar dessa förvaltar.

Hofrén, Manne. (1925). "Korsvirke i Kalmarbygden". I: *Studier tillägnade Algot Friberg den 2 september 1925*. Stockholm.

Även i *RIG* 1925:3-4, s. 133-142, ill. Ritningar på stadsmässigt korsvirke i Kalmar från 1600- och 1700-talen m.m.

Nilsen, Andrine. (2020). *Vernacular buildings and urban social practice – Wood and people in early modern Swedish society*. Diss. Göteborgs universitet, Göteborg.

317 s. ill. Nilsen visar bl. a. att korsvirke som byggnadsteknik användes i en betydligt större del av Sverige än de gammaldanska landskapen under tidigmodern tid. Som katalog över korsvirkets utbredning norröver är avhandlingen central. Skåne och Halland tillhör inte de landskap Nilsen behandlar. Däremot ingår Blekinge. (s. 85). Korsvirkeshusen i Visby behandlas på s. 103ff.

Rapport / Riksantikvarieämbetet och Statens historiska museer. *Medeltidsstaden*. (1976). Stockholm: Riksantikvarieämbetet och Statens historiska museer.

(skriftserie från i stencilform från RAÄ). Den tidiga urbaniseringsprocessens konsekvenser för nutida planering. Nr 20 Halmstad 1980. , Nr 21 Gamla Lödöse 1980, Nr 26 Lund 1980, Nr 32 Helsingborg 1981, Nr 38 Trelleborg 1982, Nr 39 Laholm 1982, Nr 43 Falkenberg 1983, Nr 44 Ystad I, Nr 45 Ystad II – en omlandsstudie, Nr 48 Landskrona 1983, Nr 49 Luntertun/Ängelholm 1983, Nr 51 Avaskär/Kristianopel 1983, Nr 52 Åhus 1983, Nr 53 Skanör-Falsterbo 1984, Nr 54 Sölvesborg 1984, Nr 56 Lund – en tomtindelning, ägostruktur, sockenbildning 1984, Nr 57 Vä 1984, Nr 60 Nya Lödöse 1984, Nr 61 Kalmar 1984, Nr 64 Ronneby 1984, Nr 67 Malmö 1984, Nr 70 Tommarp 1985, Nr 71 Visby 1988, Nr 72 Visby 1989.

Karlshamn

Andersson, Jan, & Charlesen, Janne. (1996). *Från korsvirkesmagasin till modern förvaltningsbyggnad*. Karlshamn: Karlshamns kommun.

112, s. ill.

Charlesen, Janne. (1995). "Rådhusen i Karlshamn". I: *Carlshamniana* (Vol. 10 s. 113-178): Karlshamn: Föreningen Karlshamns museum, 1986-.

Bl. a. om Asschierska korsvirkeshuset i Karlshamn.

Från rådhus till bankhus : utg. med anledning av fullbordandet av Asschierska husets ombyggnad [i Karlshamn] mars 1959 1959. Stockholm: Sv. Handelsbanken.

Om korsvirkeshuset Asschierska huset i Karlshamn från sent 1600-tal.

Nilsen, Andrine. (2020). *Vernacular buildings and urban social practice – Wood and people in early modern Swedish society*. Diss. Göteborgs universitet, Göteborg.

317 s. ill. Nilsen visar bl. a. att korsvirke som byggnadsteknik användes i en betydligt större del av Sverige än de gammaldanska landskapen under tidigmodern tid. Som katalog över korsvirkets utbredning norröver är avhandlingen central. Skåne och Halland tillhör inte de landskap Nilsen behandlar. Däremot ingår Blekinge. (s. 85). Korsvirkeshusen i Visby behandlas på s. 103ff.

Kristianopel (tidigare stad)

Rapport / Riksantikvarieämbetet och Statens historiska museer. *Medeltidsstaden*. (1976). Stockholm: Riksantikvarieämbetet och Statens historiska museer.

(skriftserie från i stencilform från RAÄ). Den tidiga urbaniseringsprocessens konsekvenser för nutida planering. Nr 20 Halmstad 1980. , Nr 21 Gamla Lödöse 1980, Nr 26 Lund 1980, Nr 32 Helsingborg 1981, Nr 38 Trelleborg 1982, Nr 39 Laholm 1982, Nr 43 Falkenberg 1983, Nr 44 Ystad I, Nr 45 Ystad II – en omlandsstudie, Nr 48 Landskrona 1983, Nr 49 Luntertun/Ängelholm 1983, Nr 51 Avaskär/Kristianopel 1983, Nr 52 Åhus 1983, Nr 53 Skanör-Falsterbo 1984, Nr 54 Sölvesborg 1984, Nr 56 Lund – en tomtindelning, ägostruktur, sockenbildning 1984, Nr 57 Vä 1984, Nr 60 Nya Lödöse 1984, Nr 61 Kalmar 1984, Nr 64 Ronneby 1984, Nr 67 Malmö 1984, Nr 70 Tommarp 1985, Nr 71 Visby 1988, Nr 72 Visby 1989.

Kristianstad

Andersson, Torsten. (1964). "De byggde staden". I: A. Kroon (red.), *Staden vid Helgeå, en bok i anledning av Kristianstads 350-årsjubileum*. Kristianstad: Stadsfullmäktige.

Andersson, Thorsten, & Lindbom, Gunnar. (1984). *Kristianstad.* En bildkavalkad genom fyra sekler. Kristianstad: Möllers bokhandel.

239 s, ill. Om Vä och Åhus s. 18-24 (bild av Kungsstugan på s. 24), Skottenborg 56-57, Stortorget s. 59, småhus och bakgårdar s. 78-81, korsvirkesgård från 1600-talet på s. 86, handelsgårdar på s. 99, Borgmästargården från 1615 på s. 108-110 (modellfoto s. 109).

Andersson, Thorsten, & Lindbom, Gunnar S. (1976). "Byggnaderna berättar". I: T. Andersson & G. S. Lindbom (red.), *Boken om Kristianstad* (s. 219-239). Stockholm: Natur och kultur.

Andersson, Torsten. (1948). "Österbergska gården". I: *Årsskrift*. Kristianstad: Föreningen Gamla Christianstad.

Om en gård där det fram till 1950-talet fanns 1600-talshus. Kv. David Nyborg, Kristianstad.

Andersson, Torsten. (1958). "Det gamla som försvinner". I: *Årsskrift* (s. 115-124). Kristianstad: Föreningen Gamla Christianstad.

Bildsvep med bl. a. Areskougska gården, Östra Storgatan 4, från 1617, stadens äldsta daterade byggnad (dörrhammare med inskription).

Andersson, Torsten. (1962). "Det gamla försvinner". I: *Årsskrift* (s. 88-92). Kristianstad: Föreningen Gamla Christianstad.

Bildsvep med bl. a. Östra Storgatan 32, handelsgård i korsvirke från 1700-talet.

Brunius, Carl Georg. (1851). *Konstanteckningar under en resa år 1849 från Lund om Linköping och Strengnäs till Fahlun och åter om Upsala, Stockholm och Vexiö*. Lund: Gleerup.

783 s. Några kommentarer om byggnadstradition vid Oderljunga (s. 17), korsvirke i Sölvesborg (s. 668), Kungshuset i Åhus (s. 689-90) och Kristianstad (s. 721).

Cederström, Eugène. (1923). *Kristianstad i äldre tider.* Anteckningar. Kristianstad: Hj. Möllers bokhandel.

En del om de äldsta bevarade husen i Kristianstad. Intressant bildmaterial på putsade korsvirkeshus, bl. a. ett med utkragning på V. Smalgatan 28.

Cederström, Eugéne. (1929). "Skottenborg". I: *De gamlas dag 1929*. Minnesskrift i anledning av K. F. F:s 35-åriga verksamhet (s. 29-39). Kristianstad: Kristianstads frivilliga fattigvårdsförening.

Om en av Kristianstads äldsta byggnader.

Enghoff, Karl. (1949). *Kristianstads historia 1614-1948*. Översiktlig framställning. Kristianstad: Kristianstads boktryckeri AB

462 s, ill. Relativt lite om korsvirkebebyggelse men bl. a. en intressant akvarell på s. 288.

Friström, Sune. (2007). *Kristianstad : Christians stad. D. 2 Norr Tvärkanalen*. Lönsboda: Nyteboden.

228 s, ill. S. 57-61 om Prytz Lejehus, V. Storgatan 7 (Hans Prytz hus från 1641 med fem fack korsvirke. S. 91-95 om Boka-Svenssons gård, Östra Storgatan 7.

Friström, Sune, & Lundström, Alf. (2006). *Kristianstad: Christians stad. D. 1 Söder Tvärkanalen*. Lönsboda: Nyteboden.

222 s, ill. S. 25-33 om de s. k. Vähusen, skiftesverkshus i två våningar från 1687, som Olle Svedberg, Sten Karlsson och Nild Nordling LTH Arkitektursektionen, mätte upp och dokumnterade 1976.

Föreningen Gamla Christianstad. Kristianstad (1947-): Skriftserie utg. av Föreningen Gamla Christianstad.

Relativt lite om arkitektur och bebyggelse. Fortsätts av *Kring Helge å.*

Gamla svenska städer : gator och gränder, hus och gårdar. Samlingsverk i bilder jämte förklarande text (1908). Stockholm: Cederquists grafiska AB.

Första häftet. Ystad s. V-XII, 1-8. Malmö s. 9-13. Sthlm 1908. Andra häftet. Ystad s. 1-2, Lund s. 3-4, Helsingborg, s. 5-8, Kristianstad, s. 9 Sjätte häftet. Helsingborg s. 1-2. I bokverket finns väl återgiven fotodokumentation, även över stadsmässiga korsvirkeshus som revs vid sekelskiftet 1900. Tredje häftet. Planscher från Ystad, Malmö, Lund, Helsingborg, Ängelholm, Laholm. Text om Laholm. Fjärde häftet. Text om Skanör och Falsterbo. Planscher från Falsterbo, Skanör, Lund, Hälsningborg, Ängelholm. Sjätte häftet. Planscher från Helsingborg. Text om Mariakyrkans omgivning och Henchelska gården. Sjunde häftet. Planscher från Malmö, Trelleborg, Hälsingborg. Sölvsborg, Laholm, Halmstad. Åttande häftet. Om Visby. Bland annat om korsvirkesgavlar och om korsvirkeshuset på Burmeisterska tomten.

Hallqvist, Kaj. (1989). *Skånes bibliografi D. 5 Litteratur om Kristianstads stad*. Bara: Sällsk.

187 s. Bibliografi som bl. a. redovisar vad som skrivits om Kristianstad inom arkeologi, historia, konst och topografi m.m. Avsnitt om byggnadshistoria. Även artiklar i dagstidningar medtagna.

Hammarlund, Karl Oscar. (1938, 1938-01-29). "Gammal gård som rives". *K.L.T.*

Om Storgatan 63 i Kritianstad.

Hazelius, Fritjof, & Berlin, Karl Anton. (1916-1928) *Skånska gårdar och hus*. Uppmätningsritningar. Lund: Skånska föreningen.för byggnadskultur.

Uppmätningar i häften. I Första häftet Burlövs prästgård, i Andra häftet Jacob Jönssons gård i Önsvala, Värby källa Bara sn, Drottensgatan 2 i Lund. I Tredje häftet Skottenborg i Kristianstad. Fjärde häftet (även utgivet som separatutgåva under titeln *Gamla hus i Arild*) ägnas helt åt Arild, Brunnby sn, Luggude härad (Stubbarp no 5, Arildsläge nr 18, Arildsläge nr 46, Arildsläge nr 35, Arildsläge nr 25.

Johansson, Sölve. (1979). "En hyresbod i Kristianstad". I: N. Bech & H. H. Engqvist (red.), *Arkitekturstudier tilegnede Hans Henrik Engqvist* (s. 53-57). København: Arkitektens forl.

Om Västra Storgatan 7 i Kristianstad.

Kring Helge å. Kristianstad (1971-1981). Föreningen Gamla Christianstad.

Relativt lite om arkitektur och bebyggelse. Fortsättning av *Föreningen Gamla Christianstads årsbok*.

Kulturhistoriskt värdefulla byggnader i Kristianstad : förslag till klassificering. (1967). Kristianstad.

17 s. 25 pl, Ill.

Linnerhielm, Jonas Carl. (1932). *Brev under resor i Sverige*. Stockholm: W&W.

287 s, ill. I denna reseskildring från 1800-talets början, som föreligger i flera utgåvor, finns en del beskrivningar och värderingar av korsvirke, exempelvis på s. 75 om korsvirkeshusen i Kristianstad.

Melldahl, Lars-Erik. (1982). "1600-talsruckel blev två fina lägenheter för 800 000 kronor". I: *Tidningen Byggindustrin(23),* s. 20-22.

Om byggnader i centrala Kristianstad.

Ohlsson, Therese, & Pettersson, Claes. (2018). *Jörgen Kristoffersen 6. Kristianstads första prästgård 1617–1677*. Hämtad från http://samla.raa.se/xmlui/handle/raa/12185

73 s. samt 5 bilagor. Gedigen utgrävningsrapport om en stadsgård i korsvirke från 1600-talets början.

Olsson, Nils-Olof. (1999). *Skåne genom konstnärens öga*. Malmö: Färgtrappan Arc and Art.

244 s, ill. Delvis dålig bildåtergivning. Bildverk med korsvirkesbyggnader på s. 31, 38, 42, 58, 59, 60, 74, 89, 91, 96 (bra bild av korsvirkeshuset (borgarhuset) bredvid Kristianstads rådhus), 97, 98, 100, 102, 109, 113, 115, 120, 143, 163.

Roosval, Albin. (1918). *Sveriges städer nu och fordom. Skildringar i ord och bilder. D. 3 Blekinge, Kristianstads, Malmöhus och Hallands län*. Stockholm: Norstedt.

BAND VII. Blekinge län -- Karlskeona -- Ronneby -- Karlshamn -- Sölvesborg -- BAND VIII. Kristianstads och Malmöhus län -- Kristianstad -- Simrishamn -- Ängelholm -- Hessleholm -- Malmö -- Lund -- Landskrona -- Hälsingborg -- Ystad -- Trälleborg -- Skanör -- Falsterbo -- Eslöv -- BAND IX. Hallands läm -- Halmstad -- Laholm -- Falkenberg -- Varberg – Kungsbacka.

Rosenberg, Björn. (2006). *Gamla Kristianstad och Åhus*. Kristianstad: Kristianstads kommun.

400 s, ill. Bebyggelseinventering av de gamla stadsdelarna i Kristianstad och Åhus.

Svedberg, Olle. (1979). "Trädbygningshus i Kristianstad". I: N. Bech & H. H. Engqvist (red.), *Arkitekturstudier tilegnede Hans Henrik Engqvist* (s. 58-59). København: Arkitektens forl.

Werner, Carl. (1926). *Vägvisare över Kristianstad*. Lund: förf.

Kring Helge å. Kristianstad (1971-1981). Föreningen Gamla Christianstad.

Relativt lite om arkitektur och bebyggelse. Fortsättning av *Föreningen Gamla Christianstads årsbok*.

Äldre bebyggelse i Kristianstads innerstad. (1975). Kristianstad.

9 s, ill. Förteckning/inventering, sannolikt gjord av Kristianstads kommun (i Lokalsamlingen, Kristianstads bibliotek).

Laholm

Andersson, Allan. (1989). "Apotekshuset 200 år". I: *Föreningen Gamla Laholm* (s. 36-39). Halmstad: Föreningen Gamla Laholm.

Hausknechtska huset. Sorgebarnet som blev ett glädjeämne. (2010). Halmstad: Länsstyrelsen Hallands län.

95 s, ill. Även en del om andra 1700-talsbyggnader i Laholm.

Rapport / Riksantikvarieämbetet och Statens historiska museer. *Medeltidsstaden*. (1976). Stockholm: Riksantikvarieämbetet och Statens historiska museer.

(skriftserie från i stencilform från RAÄ). Den tidiga urbaniseringsprocessens konsekvenser för nutida planering. Nr 20 Halmstad 1980. , Nr 21 Gamla Lödöse 1980, Nr 26 Lund 1980, Nr 32 Helsingborg 1981, Nr 38 Trelleborg 1982, Nr 39 Laholm 1982, Nr 43 Falkenberg 1983, Nr 44 Ystad I, Nr 45 Ystad II – en omlandsstudie, Nr 48 Landskrona 1983, Nr 49 Luntertun/Ängelholm 1983, Nr 51 Avaskär/Kristianopel 1983, Nr 52 Åhus 1983, Nr 53 Skanör-Falsterbo 1984, Nr 54 Sölvesborg 1984, Nr 56 Lund – en tomtindelning, ägostruktur, sockenbildning 1984, Nr 57 Vä 1984, Nr 60 Nya Lödöse 1984, Nr 61 Kalmar 1984, Nr 64 Ronneby 1984, Nr 67 Malmö 1984, Nr 70 Tommarp 1985, Nr 71 Visby 1988, Nr 72 Visby 1989.

Roosval, Albin. (1918). *Sveriges städer nu och fordom. Skildringar i ord och bilder. D. 3 Blekinge, Kristianstads, Malmöhus och Hallands län*. Stockholm: Norstedt.

BAND VII. Blekinge län -- Karlskeona -- Ronneby -- Karlshamn -- Sölvesborg -- BAND VIII. Kristianstads och Malmöhus län -- Kristianstad -- Simrishamn -- Ängelholm -- Hessleholm -- Malmö -- Lund -- Landskrona -- Hälsingborg -- Ystad -- Trälleborg -- Skanör -- Falsterbo -- Eslöv -- BAND IX. Hallands läm -- Halmstad -- Laholm -- Falkenberg -- Varberg – Kungsbacka.

Landskrona

Landskrona stads äldre bebyggelse samt fornlämningar (1960). Enligt stadsfullmäktige uppdrag utgiven 1960 av kommittén för invenering av den äldre bebyggelsen. Landskrona: Landskrona stad.

139 s, ill med planscher. Boken inventerar bland annat det kvarstående beståndet av korsvirkeshus 1960. Korsvirkeshus på s. 66, 68, 69, 71, 85, 86, 87, 88, 89, 90, 91, 97, 103, 105, 111, 115, 117, 118, 119, 122. Bild 15, bild 23.

Nilsson, Harald. (1942). "Instrumentmakare I. V. Wahl och hans verkstad". I: *Kulturen* (s. 77-111). Lund: Kulturen.

Om hantverksgården Norra Infartsgatan 22, Landskrona. Foto på s. 81, plan på s. 91.

Rapport / Riksantikvarieämbetet och Statens historiska museer. *Medeltidsstaden*. (1976). Stockholm: Riksantikvarieämbetet och Statens historiska museer.

(skriftserie från i stencilform från RAÄ). Den tidiga urbaniseringsprocessens konsekvenser för nutida planering. Nr 20 Halmstad 1980. , Nr 21 Gamla Lödöse 1980, Nr 26 Lund 1980, Nr 32 Helsingborg 1981, Nr 38 Trelleborg 1982, Nr 39 Laholm 1982, Nr 43 Falkenberg 1983, Nr 44 Ystad I, Nr 45 Ystad II – en omlandsstudie, Nr 48 Landskrona 1983, Nr 49 Luntertun/Ängelholm 1983, Nr 51 Avaskär/Kristianopel 1983, Nr 52 Åhus 1983, Nr 53 Skanör-Falsterbo 1984, Nr 54 Sölvesborg 1984, Nr 56 Lund – en tomtindelning, ägostruktur, sockenbildning 1984, Nr 57 Vä 1984, Nr 60 Nya Lödöse 1984, Nr 61 Kalmar 1984, Nr 64 Ronneby 1984, Nr 67 Malmö 1984, Nr 70 Tommarp 1985, Nr 71 Visby 1988, Nr 72 Visby 1989.

Roosval, Albin. (1918). *Sveriges städer nu och fordom. Skildringar i ord och bilder. D. 3 Blekinge, Kristianstads, Malmöhus och Hallands län*. Stockholm: Norstedt.

BAND VII. Blekinge län -- Karlskrona -- Ronneby -- Karlshamn -- Sölvesborg -- BAND VIII. Kristianstads och Malmöhus län -- Kristianstad -- Simrishamn -- Ängelholm -- Hessleholm -- Malmö -- Lund -- Landskrona -- Hälsingborg -- Ystad -- Trälleborg -- Skanör -- Falsterbo -- Eslöv -- BAND IX. Hallands läm -- Halmstad -- Laholm -- Falkenberg -- Varberg – Kungsbacka.

Lund

Axel-Nilsson, Göran. (1935). "En gammal köpmansgård i Lund". I: *Kulturen* (s. 103-118). Lund: Kulturen.

Om Wickmanska gården (tidigare kallad Isbergska) vid Bredgatan 2, Kv. Paradis 35, från 1700-talet.

Blomqvist, Ragnar (Bgt, R). (1939). "Bislag". I *Kulturen* (s. 143-146). Lund: Kulturen.

Om bislagsstenar från Lund.

Om bislagsstenar från Lund

Blomqvist, Ragnar. (1951). *Lunds historia 1 Medeltiden*. Lund: LiberLäromedel/Gleerup.

Några rader om den äldsta kända korsvirkesbyggnaden i Lund, daterad till 1200-tal, som uppvisar tydliga övergångsformer med jordgrävda stolpar och murade fack.

Brunius, Carl Georg. (1854). *Nordens äldsta metropolitankyrka eller historisk och arkitektonisk beskrifning om Lunds domkyrka*. Lund.

570 s. ill. Brunius nämnder en del små korsvirkeshus i anslutning till Lunds domkyrka som revs under 1800-talet, exempelvis på s. 400, 427ff & 469ff. Dessa hus kommer närmre att beskrivas av Andreas Manhag i 2023 års jubileumsverk om Lunds domkyrka.

Carelli, Peter. (2012). *Lunds historia : staden och omlandet. 1 Medeltiden : en metropol växer fram*. Lund: Lunds kommun.

527 s, ill. S. 352-360 om profanbebyggelse.

Carelli, Peter (2001). "Building Practices and Housing Culture in Medieval Lund: A Brief Survey". I: M. Gläser & B. Dahmen (red.), *Lübecker Kolloquium zur Stadtarchäologie im Hanseraum III : der Hausbau* (s. 667-669). Lübeck: Schmidt-Römhild.

Om medeltida korsvirkesbebyggelse i Lund.

Gamla svenska städer : gator och gränder, hus och gårdar. Samlingsverk i bilder jämte förklarande text (1908). Stockholm: Cederquists grafiska AB.

Första häftet. Ystad s. V-XII, 1-8. Malmö s. 9-13. Sthlm 1908. Andra häftet. Ystad s. 1-2, Lund s. 3-4, Helsingborg, s. 5-8, Kristianstad, s. 9 Sjätte häftet. Helsingborg s. 1-2. I bokverket finns väl återgiven fotodokumentation, även över stadsmässiga korsvirkeshus som revs vid sekelskiftet 1900. Tredje häftet. Planscher från Ystad, Malmö, Lund, Helsingborg, Ängelholm, Laholm. Text om Laholm. Fjärde häftet. Text om Skanör och Falsterbo. Planscher från Falsterbo, Skanör, Lund, Hälsningborg, Ängelholm. Sjätte häftet. Planscher från Helsingborg. Text om Mariakyrkans omgivning och Henchelska gården. Sjunde häftet. Planscher från Malmö, Trelleborg, Hälsingborg. Sölvsborg, Laholm, Halmstad. Åttande häftet. Om Visby. Bland annat om korsvirkesgavlar och om korsvirkeshuset på Burmeisterska tomten.

Hazelius, Fritjof, & Berlin, Karl Anton. (1916-1928) *Skånska gårdar och hus*. Uppmätningsritningar. Lund: Skånska föreningen.för byggnadskultur.

Uppmätningar i häften. I Första häftet Burlövs prästgård, i Andra häftet Jacob Jönssons gård i Önsvala, Värby källa Bara sn, Drottensgatan 2 i Lund. I Tredje häftet Skottenborg i Kristianstad. Fjärde häftet (även utgivet som separatutgåva under titeln *Gamla hus i Arild*) ägnas helt åt Arild, Brunnby sn, Luggude härad (Stubbarp no 5, Arildsläge nr 18, Arildsläge nr 46, Arildsläge nr 35, Arildsläge nr 25.

Karlsson, Willam. (1939). "Kulturens äldsta tomt, dess ägare och bebyggelse från 1690-talet". I *Kulturen* (s. 136-188). Lund: Kulturhistoriska föreningen för södra Sverige.

Bl. a. om ”Locos Peccatorum” och Lindforsska huset, särskilt 156ff.

Karlsson, William. (1946). "Thomanderska huset". I: *Kulturen* (s. 141-171). Lund: Kulturhistoriska föreningen för södra Sverige.

Tvåvåningshus i korsvirke, flyttat till Kulturen 1925.

Larsvall, Malena. (1993). *Gård i stad.* Gårdens delar, samband och förändringar med exempel från Lund. Diss. Lunds universitet, Stockholm.

382 s, ill. Arbetet har inriktats på den obebyggda delen av gården – gårdsrummet – och dess sammanhang med omgivande hus, angränsande tomter och gator.

Lunds stadsbild: Inventeringkommittén/Ragnar Blomqvist. Bilagor till stadsfullmäktiges i Lund protokoll, nr 156. (1968). Lund, Lunds stad.

Mårtensson, Anders W. (1978). "Från värdshus till bankpalats". En lundatomts historia genom brandförsäkringsbreven. I: *Kulturen* (s. 141-150). Lund: Kulturen, 1935-.

Handlar om tomten nr 291 i S:t Clemens rote, Kv. Altona vid Kyrkogatan mitt emot Lunds domkyrka. Delvis om korsvirkesbebyggelse.

Mårtensson, Anders W. (1976). *Kjederqvistska gården* (Vol. 58). Lund: Fören. Gamla Lund.

Om en handelsgård i Lund.

Mårtensson, Anders W. (1980). "Kulturen och medeltidsarkeologin – så började det". I: Å. Werdensfels (red.) *Arkeologi och samhälle* (s. 100-126). *SHFÅ*. Lund: Skånes hembygdsförbund.

Bland annat på s. 177 om det Berlingska huset, ett korsvirkeshus från 1600-talet, byggt på en medeltida källare och flyttat till Kulturen.

Nilsson, G. A. (1935). "En gammal köpmansgård i Lund". I: *Kulturen*. Lund, Kulturen.

Rapport / Riksantikvarieämbetet och Statens historiska museer. *Medeltidsstaden*. (1976). Stockholm: Riksantikvarieämbetet och Statens historiska museer.

(skriftserie från i stencilform från RAÄ). Den tidiga urbaniseringsprocessens konsekvenser för nutida planering. Nr 20 Halmstad 1980. , Nr 21 Gamla Lödöse 1980, Nr 26 Lund 1980, Nr 32 Helsingborg 1981, Nr 38 Trelleborg 1982, Nr 39 Laholm 1982, Nr 43 Falkenberg 1983, Nr 44 Ystad I, Nr 45 Ystad II – en omlandsstudie, Nr 48 Landskrona 1983, Nr 49 Luntertun/Ängelholm 1983, Nr 51 Avaskär/Kristianopel 1983, Nr 52 Åhus 1983, Nr 53 Skanör-Falsterbo 1984, Nr 54 Sölvesborg 1984, Nr 56 Lund – en tomtindelning, ägostruktur, sockenbildning 1984, Nr 57 Vä 1984, Nr 60 Nya Lödöse 1984, Nr 61 Kalmar 1984, Nr 64 Ronneby 1984, Nr 67 Malmö 1984, Nr 70 Tommarp 1985, Nr 71 Visby 1988, Nr 72 Visby 1989.

Roosval, Albin. (1918). *Sveriges städer nu och fordom. Skildringar i ord och bilder. D. 3 Blekinge, Kristianstads, Malmöhus och Hallands län*. Stockholm: Norstedt.

BAND VII. Blekinge län -- Karlskrona -- Ronneby -- Karlshamn -- Sölvesborg -- BAND VIII. Kristianstads och Malmöhus län -- Kristianstad -- Simrishamn -- Ängelholm -- Hessleholm -- Malmö -- Lund -- Landskrona -- Hälsingborg -- Ystad -- Trälleborg -- Skanör -- Falsterbo -- Eslöv -- BAND IX. Hallands läm -- Halmstad -- Laholm -- Falkenberg -- Varberg – Kungsbacka.

Thomasson, Joakim. (2005). "Out of the Past. Societal dialogues through the biography of a 16th century burgher house". *Archaeological Dialogues, 11*(2), s. 165-189.

Handlar om Lembkeska huset vid Södergatan som blev Borgarhuset på Kulturen i Lund.

Wahlöö, Claes, Lönegård, Petter, & Ohlsson, Viveca. (2003). *Vägledning till Kulturen, Lund och Östarp, Drottens arkeologiska museum, Tegnérmuseet, Borgeby slott samt Bosjöklosters mölla*. Lund: Kulturhistoriska föreningen för södra Sverige.

171 s, ill. Kortfattade introduktioner, bl. a. till Kulturens korsvirkesbyggnader.

Wrangel, Evert. (1937). "Det Tegnérska skaldehemmet i Lund". I: S. Erixon, S. Wallin, G. Landtman, J. Granlund, S. Lagercrantz, M. Rosenquist, I. Ingers, & W. Carlgren (red.), *Svenska kulturbilder Bd 4. Ny följd. D. 7-8* (s. 197-216). Stockholm: Skoglund.

Artikeln beskriver en överputsad korsvirkesgård från 1760-talet och är intressant för att den ger ett gott exempel på en gård då korsvirke som fasaduttryck alltmer överges.

Wrangel, Ewert. (1935). *Tegnérhemmet i Lund*. Lund: Gleerup.

44 s, ill. Skriften beskriver en överputsad korsvirkesgård från 1760-talet och är intressant för att den ger ett gott exempel på en gård då korsvirke som fasaduttryck alltmer överges.

Åsgrim-Berlin, Agneta, Bengtsson, Håkan, Lantz, Gunilla, & Sonesson, Thore. (1980). *Lunds stadskärna : bevaringsprogram*. Lund: Bevaringskommittén, Fastighetskontoret.

Genomgång i flera band av bebyggelsen i stadens olika rotar.

Luntertun (tidigare stad, Ängelholms föregångare)

Rapport / Riksantikvarieämbetet och Statens historiska museer. *Medeltidsstaden*. (1976). Stockholm: Riksantikvarieämbetet och Statens historiska museer.

(skriftserie från i stencilform från RAÄ). Den tidiga urbaniseringsprocessens konsekvenser för nutida planering. Nr 20 Halmstad 1980. , Nr 21 Gamla Lödöse 1980, Nr 26 Lund 1980, Nr 32 Helsingborg 1981, Nr 38 Trelleborg 1982, Nr 39 Laholm 1982, Nr 43 Falkenberg 1983, Nr 44 Ystad I, Nr 45 Ystad II – en omlandsstudie, Nr 48 Landskrona 1983, Nr 49 Luntertun/Ängelholm 1983, Nr 51 Avaskär/Kristianopel 1983, Nr 52 Åhus 1983, Nr 53 Skanör-Falsterbo 1984, Nr 54 Sölvesborg 1984, Nr 56 Lund – en tomtindelning, ägostruktur, sockenbildning 1984, Nr 57 Vä 1984, Nr 60 Nya Lödöse 1984, Nr 61 Kalmar 1984, Nr 64 Ronneby 1984, Nr 67 Malmö 1984, Nr 70 Tommarp 1985, Nr 71 Visby 1988, Nr 72 Visby 1989.

Malmö

Andersson, Lars. (1968). "Tecken i trä. En undersökning i Hedmanska gården vid Lilla Torg". I: *MFÅ* (s. 50-76). Malmö: Malmö fornminnesförening.

Bager, Einar. (1972a). "Bagerska gården". I: *Elbogen (Tidskrift)* 4, s. 1-2.

Ill. Om Bagerska gården i Kv. Sankt Gertrud, Malmö.

Bager, Einar. (1936). "Gamla gårdar i Malmö ". I: *Skånska Dagbladets gård.* Med en orientering rörande korsvirkesbebyggelsen i Malmö under 16- och 1700-talen. Malmö: Malmö museum.

95 s. ill. Gedigen dokumentation av en av Malmös rivna korsvirkesgårdar vid Östergatan med dokumentation av konstruktion och dekoration. På grundval av historiska dokument och egna iakttagelser skriven översikt av korsvirkesarkitektur i Malmö med systematisk genomgång av planlösningar, detaljer m.m.

Bager, Einar. (1947). *Med penna och ritstift.* Malmöhistoriska skisser. Malmö.

Bl. a. Om korsvirkeshuset på Larochegatan 5, Malmö.

Bager, Einar. (1958). "Thottska huset". I: *MFÅ* (s. 136-139). Malmö: Malmö fornminnesförening.

Om Thottska huset vid Östergatan, Malmö.

Bager, Einar. (1963). "Den bagerska släktgården". I: *MFÅ* (s. 15-28). Malmö: Malmö fornminnesförening.

Om den Bagerska gården vid Östergatan/Kv. Sankt Gertrud, Malmö.

Bager, Einar. (1964). *Från hästemölla till sparbank*. Malmö.

15 s, ill. Om Ekströmska huset, Jacob Davidsens gård och Aspegrenska huset vid Lilla Torg, Malmö.

Bager, Einar. (1970). *Diedenska huset*. Malmö: Malmö fornminnesförening.

Om det Diedenska korsvirkeshuset vid Östergatan, Malmö.

Bager, Einar. (1971a). *Diedenska huset genom tiderna*. Malmö: Utg.

23 s. Om det Diedenska korsvirkeshuset vid Östergatan, Malmö.

Bager, Einar. (1971b). "Malmö byggnadshistoria till 1820". I: O. Bjurling, B. Salomonsson, L. Tomner, & E. Bager (Red.), *Malmö stads historia D. 1*. Malmö: Malmö stad.

I bokverket Malmö stads historia, första delen, sammanfattade konstnären och malmöhistorikern fil. dr. causa honoris Einar Bager (1887-1990) decennier av egen forskning om bebyggelsen i Malmö. Avsnittet ”Korsvirkeshusens epok” (s. 325-346) ger en översikt över de stadsmässiga korsvirkeshusen i Malmö från 1500- och 1600-talen med ritningar av såväl konstruktion som av konstnärlig gestaltning. Längre fram i texten behandlas korsvirkeshus från tiden efter 1658 med liknande ambitionsnivå (s. 365-372, 375-381). Bagers forskning bygger på egen omfattande fältforskning, källmaterial och tidigare litteratur i ämnet och presenteras med viss konstnärlig frihet i illustrationerna.

Bager, Einar. (1972b). "Bevarad malmömiljö". *Elbogen (Tidskrift)* 4, s. 2-4.

Om Kv. Sankt Gertrud, Malmö.

Bager, Einar. (1981). "Historiskt eller historia?". *Elbogen (Tidskrift), 11*(3), s. 73-75.

Om korsvirkesbebyggelse i Malmö.

Bager, Einar. (1982). "Redovisning av Thottska huset". *Elbogen (Tidskrift)* (12), s. 13-18.

Ill. Om restaureringen av det Thottska korsvirkeshuset vid Östergatan, Malmö.

Bager, Einar, Faxe, Jörgen, & Dhejne, Hans. (1967). *När byggdes det Faxeska huset?* Malmö: Utg.

46 s. Om Faxeska korsvirkeshuset vid Larochegatan, Malmö.

Bager, Einar. (1948). *Kleins skissbok och Hofverbergs bilderbok.* Malmö.

Ill. Motiv bl. a. från Adelgatan, Malmö.

Bager, Einar. (1949). *Lembkeska gården.* En orientering kring en gårdsbeskrivning från år 1732. Malmö.

Om Lembkeska korsvirkesgården vid Södergatan, Malmö.

Bager, Einar, & Modéer, Kjell Å. (1977). *Strövtåg i tid och rum.* Malmöhistoriska skisser. Malmö: Malmö fornminnesförening.

178 s, ill. Samlade artiklar av E. B, huvudsakligen ur *SDS* 1931-1971. I boken finns ett flertal av Bagers rekonstruktionsskisser av malmöbyggnader publicerade. För korsvirkesforskningen särskilt intressanta artiklar om Thottska huset (s.104-106) och om Claus Mortensens hus (s. 172-175).

Billing, Peter. (1994).'"En stad får inte bli som en gammal murken trädstam"': 1960- och 70-talens saneringar av Carolis och Lugnets kulturmiljöer". I *Elbogen (Årsskrift)* (Vol. 62, s. 128-163). Malmö: Malmö kulturhistoriska förening.

Om två stora rivningsområden i centrala Malmö.

Brugge, Edvin. (1951). "Lågtyska inskrifter på borgarhus i Malmö". I: *MFÅ* (s. 52-64). Malmö: Malmö Fornminnesförening.

Brunius, Carl Georg. (1850). *Skånes konsthistoria för medeltiden*. Lund: Gleerup.

På s. 354-355 uppmärksammar Brunius ett korsvirkeshus i Malmö från 1532, beläget norr om S:t Petri kyrka.

Edmar, Birger. (1939). "En beskrivning av Malmö från 1500-talet". I: *MFÅ,* s. 73-81. Malmö: Malmö fornminnesförening.

Ill. Översättning av Mogens Madsens beskrivning av Malmö avfattad på latin senast år 1587.

Erixon, Sigurd. (1947). *Svensk byggnadskultur* . Studier och skildringar belysande den svenska byggnadskulturens historia. Lund: Ekstrand (Faksimilupplaga Malmö 1982).

I Sigurd Erixons *Svensk byggnadskultur* står påtagligt lite om, väggkonstruktioner och därmed om sydsvenska korsvirkeshus. På s. 405 avbildas syllram med hål för stolpar och kline från 1000-talets Sigtuna. På s. 430-432 behandlas skånska bakugnar, på s. 714 bilder från korsvirkesgårdar från Tomelilla (Ingelstads härad) och Vitaby sn, Albo härad). På s. 745 bild av korsvirkeshus från 1589 vid Mäster Nilsgatan i Malmö (foto från 1907) och på s. 763 två av G. Gustafssons rekonstruktioner av Hardeberga prästgård (Torna härad) och Gärdslövs prästgård (Vemmenhögs härad).

Ersgård, Hans. (1952). "Karl XI:s intåg i Malmö den 20 augusti 1673". I: *MFÅ* (s. 83-84). Malmö: Malmö Fornminnesförening.

Med färgplansch av målning från 1600-talet. Malmögata med korsvirkeshus i bakgrunden.

Fischer, Ernst, Ljungberg, Leif, & Svensson, S. Artur. (1944). *Malmö försvar genom tiderna.* Minnesskrift. Malmö: Allhem.

98 s, ill. På s. 35 återges en akvarell av Fritz von Dardel från 1848, som avbildar Strandgatan/Frans Suellsgatan mot Jörgen Kocks hus. T. v. i bild syns ett tvåvånings korsvirkeshus med utkragningar mellan våningar och i takfot i Kv. Mercurius.

Fischer, Ernst, & Gylling, C. O. (1924). *Malmö museum.* En beskrivning. Malmö: Malmö grafiska anstalt.

310 s. + subskribentförteckning, ill. Delar av korsvirkeshus på s. 101-104 med rekonstruktion av fasaden till bryggarlagets korsvirkeshus vid Västergatan (s. 103) samt avbildningar av portöverstycken på s. 104. Av avbild bildkonst ur museets samlingar kan nämnas Gustaf Rydbergs Skånskt landskap med bondgårdar från 1908 (plansch efter s. 262).

Gamla svenska städer: gator och gränder, hus och gårdar. Samlingsverk i bilder jämte förklarande text (1908). Stockholm: Cederquists grafiska AB.

Första häftet. Ystad s. V-XII, 1-8. Malmö s. 9-13. Sthlm 1908. Andra häftet. Ystad s. 1-2, Lund s. 3-4, Helsingborg, s. 5-8, Kristianstad, s. 9 Sjätte häftet. Helsingborg s. 1-2. I bokverket finns väl återgiven fotodokumentation, även över stadsmässiga korsvirkeshus som revs vid sekelskiftet 1900. Tredje häftet. Planscher från Ystad, Malmö, Lund, Helsingborg, Ängelholm, Laholm. Text om Laholm. Fjärde häftet. Text om Skanör och Falsterbo. Planscher från Falsterbo, Skanör, Lund, Hälsningborg, Ängelholm. Sjätte häftet. Planscher från Helsingborg. Text om Mariakyrkans omgivning och Henchelska gården. Sjunde häftet. Planscher från Malmö, Trelleborg, Hälsingborg. Sölvsborg, Laholm, Halmstad. Åttande häftet. Om Visby. Bland annat om korsvirkesgavlar och om korsvirkeshuset på Burmeisterska tomten.

Gustafson, Ragnar, red. (1973). *Minnenas Malmö.Ögonvittnen 1756-1909 i memoarlitteratur, dagböcker och resebrev.* Malmö.

192 s, ill. En sammanställning av äldre malmöskildringar, illustrerad med äldre bilder av betydelse för korsvirkesforskning. Ex. s. 28, 42, 88, 89. 90, 128, 130, 131, 146, 147.

Hansson, Martin. (2021). "Inscriptions and Images in Secular Buildings: Examples from Renaissance Scania, Sweden, ca. 1450–1658". I: *International Journal of Historical Archaeology*, 1-24.

Om stentavlor, port- och dörrhammare m.m.

Henriksson, Gunnar. (1996). *Skiftesverk i Sverige.* Ett tusenårigt byggnadssätt. Stockholm: Byggforskningsrådet.

346 s. ill. I Henrikssons uttömmande bok om skiftesverk behandlas även blandtekniker mellan skiftesverk och korsvirke. Särskilt viktiga för korsvirkesstudier är kapitlen om Halland och Skåne. Boken har även utblickar mot Danmark (s. 107) och tar upp det sydgötiska husets utbredning (s. 129). Exempel på blandteknik på s. 100 (Växtorp), s.133 (Broktorpsgården i Halmstad), s. 142 (Kågeröd). På s 135ff kommenteras kulturgeografiska gränser och Linnés skånska resa m.m. På s. 41-45 och 170-178 om blandtekniker. På s. 42 och 296, 310, 314-315 gotländska korsvirkesgavlar. På s. 43 återges en detaljuppmätning av Aspegrenska gården i Malmö. Boken har en efter landskap indelad litteraturlista med Halland på s. 327-328 och Skåne på s. 328-329.

Hofrén, Erik. (1964). "Miljö i Malmö"*, I: Ale 1,* 1-10.

Bland annat om korsvirkesbebyggelsen vid Lilla Torg och återuppbyggnaden av Aspegrenska huset.

Janstad, Hans. (1985). ""Det skövlade Malmö - har rivningsraseriet stoppat?"". I: *Elbogen* (15), s. 109-121. Malmö: Elbogen Malmö fornminnesförening, 1971-1991.

Janstad, Hans. (1990). "Lembkeska gården som blev Borgarhuset på Kulturen". I: *Elbogen 20* (3), s. 1-2. Malmö: Elbogen Malmö fornminnesförening, 1971-1991.

Johansson, Gun, & Romberg, Thomas. (1978). "Rasmus Kieldsons gård". I: *Kring Malmöhus* (s. 62-73). Malmö.

Om gården nr 27 i Kv. 4. S:t Gertrud. Rapport från byggnadsarkeologisk undersökning 1976. Med dokumentationsritning m.m.

Lindell, Olle. (1980). *Hedmanska (gårdarna som blev en)*. Karlshamn: Armerad betong vägförbättringar.

51 s. ill. Översiktlig och populär beskrivning av Hedmanska gården i Malmö och dess restaurering (utan noter eller källförteckning). Intressant bildmaterial, i synnerhet om Niels Hammers hus och magasinet vid Hjulhamnsgatan.

Ljungberg, Leif. (1968). *Från korsvirkeshus till affärscity*. Malmö: Livförsäkringsbolaget Valand.

28 s, ill. Stadsarkivare Ljungbergs historik över Kv. Von Conow i centrala Malmö med referenser till äldre korsvirkesbebyggelse och till 1692 års syneinstrument.

Lundberg, Erik. (1971). *Trä gav form*. Studier över byggnadskonst vars former framgått ur trämaterial och träkonstruktion. Stockholm: Norstedts.

406 s, ill. I detta översiktsverk om träbyggande behandlas stadsmässigt korsvirke i Skandinavien (s. 123-136) med exempel från Malmö och Ystad och med paralleller i Tyskland och med referenser till tidigare forskning. Vidare finns ett särskilt kapitel om ”Korsvirke, skiftesverk och knuttimring i växelverkan” (s. 308-348 samt avsnitt om ”Pannåkonstruktioner” (s. 268-307). Utblickarna mot ett större område och de tekniska analyserna ger Lundbergs text särskild relevans.

Malmö innerstad: Byggnadshistorisk inventering. (1970). Malmö: Malmö stad.

59 s, ill. Av staden beställd inventering som också uppmärksammar korsvirkeshus.

Mejborg, Reinhold Frederik Severin. (1888). *Gamle danske hjem i det 16:de, 17:de og 18:de Aarhundrede*. København: N. C. Roms forlagsforretning.

126 s, ill. Mejborg uppmärksammar korsvirkeshus från 1500-talet i Malmö och återger uppmätningsritningar, dels gård i Kv. 45 S:t Peter, dels Lembkeska gården, vilka sedan publicerats av Bager 1971. Mejborg tar också upp lantbebyggelse i Skåne, Halland och Blekinge.

Modéer, Kjell Å. (1973). "Kvarteret Lejonet – ett restaureringsförslag år 1910". I: *Malmö fornminnesförening* (s. 46-48). Malmö: Malmö fornminnesförening.

Bevarandeskiss för korsvirkeshus vid Stortorget i Malmö.

Modéer, Kjell Åke. (1982). "Lembkeska gården som blev Borgarhuset på Kulturen". I: *Elbogen (Tidskrift) 20*(3), 1-2.

Nilsson, Irene, & Rignell, Johan. (1975). *Hedmanska gårdens korsvirkesmagasin i Malmö.* (Examensarbete i arkitekturhistoria). Lunds universitet, Lund.

Otterstedt, Uno. (1929). *Från gotik till renässans.* Skånska kyrkoinventarier i trä och sten under 1500-talet. Lund.

249 s, ill. Otterstedt tar på s. 62-63 upp dekor och sniderier på korsvirkeshus, bl. a. Lembkeska gården i Malmö.

Ranby, Henrik. (1992). "Stadsplanering och arkitektur efter 1820". I: O. Bjurling (red.), *Malmö stads historia D. 6 1939-1990* (s. 11-156). Malmö: Malmö stad.

På s. 43 omnämns enklare korsvirkesbebyggelse från tidigt 1800-tal. Bild på ”Ebbas hus” vid Snapperupsgatan, som delvis har korsvirkesstomme.

Rapport / Riksantikvarieämbetet och Statens historiska museer. *Medeltidsstaden.* (1976). Stockholm: Riksantikvarieämbetet och Statens historiska museer.

(skriftserie från i stencilform från RAÄ). Den tidiga urbaniseringsprocessens konsekvenser för nutida planering. Nr 20 Halmstad 1980. , Nr 21 Gamla Lödöse 1980, Nr 26 Lund 1980, Nr 32 Helsingborg 1981, Nr 38 Trelleborg 1982, Nr 39 Laholm 1982, Nr 43 Falkenberg 1983, Nr 44 Ystad I, Nr 45 Ystad II – en omlandsstudie, Nr 48 Landskrona 1983, Nr 49 Luntertun/Ängelholm 1983, Nr 51 Avaskär/Kristianopel 1983, Nr 52 Åhus 1983, Nr 53 Skanör-Falsterbo 1984, Nr 54 Sölvesborg 1984, Nr 56 Lund – en tomtindelning, ägostruktur, sockenbildning 1984, Nr 57 Vä 1984, Nr 60 Nya Lödöse 1984, Nr 61 Kalmar 1984, Nr 64 Ronneby 1984, Nr 67 Malmö 1984, Nr 70 Tommarp 1985, Nr 71 Visby 1988, Nr 72 Visby 1989.

Reisnert, Anders. (1994). "Gårdar och hus i 1300-talets Malmö". I: *Elbogen (Årsskrift)* (Vol. 62, s. 9-44). Malmö: Malmö kulturhistoriska förening, 1991-.

Reisnert, Anders. (1992a). "Nya rön om en gammal Malmögård vid Östergatan". I: *Elbogen (Årsskrift)* (s. 63-83). Malmö: Malmö kulturhistoriska förening, 1991-.

Om gården nr 27 i Kv. Sankt Gertrud.

Reisnert, Anders. (1992b). "Stenhusbyggnation och gårdsstrukturer i det medeltida Malmö". I: *Medeltida husbyggande.* Symposium i Lund, november 1989 (s. 196-220).

I artikeln, som mest handlar om stenhus, redogörs även för arkeologiska spår av korsvirkesbebyggelse i Malmö från 1200-1500-tal.

Reisnert, Anders, & Staaf, Björn Magnusson. (2020). "Nya arkeologiska horisonter". I: R. Johansson, K. Andersson, S. Gyllix, G. Larsson, I. Lindstedt, & A. Reisnert (red.), *Malmö stads historia Nionde delen 1990-2020: Band 1* (s. 385-424). Malmö: Kira förlag.

Ill. I artiklen behandlas både förhistoriska längor (s. 393-394), stadens äldsta korsvirkeshus (s. 407ff) samt sägs något om äldre arkitekturbunden skulptur och väggmåleri (s. 412-413). Vidare behandlas stadsarkeologins uppkomst i Malmö och stadens ålder. Litteraturförteckning med nyare litteratur.

Reisnert, Anders, Kling, Jörgen, & Pettersson, Jan. (1991). *Claus Mortensens hus : en byggnadsarkeologisk undersökning*. Malmö: Stadsantikvariska avd., Malmö museer.

80 s, ill. Utförlig monografi över ett av Malmös korsvirkeshus. Med arkeologiska fynd, rekonstruktionsritningar m.m. Baserat på undersökning 1985.

Reisnert, Anders, & Waldeborn, Magnus. (1996). *I historiens lustgård med Einar Bager*. Malmö: Malmö museer.

148 s, ill. Ett antal artiklar om malmöhistorikern och konstnären Einar Bager. Bl. a. om planerna på ett friluftsmuseum med korsvirkeshus i Malmö (s. 90-95). Även en bibliografi över Einar Bagers skrifter, s. 129 ff.

Romberg, Thomas. (1982). "Malmös medeltida bebyggelse – några resultat av stadsarkeologiska undersökningar". I: *Bebyggelsehistorisk tidskrift* (3), s. 199-204.

Roosval, Albin. (1918). *Sveriges städer nu och fordom. Skildringar i ord och bilder. D. 3 Blekinge, Kristianstads, Malmöhus och Hallands län*. Stockholm: Norstedt.

BAND VII. Blekinge län -- Karlskeona -- Ronneby -- Karlshamn -- Sölvesborg -- BAND VIII. Kristianstads och Malmöhus län -- Kristianstad -- Simrishamn -- Ängelholm -- Hessleholm -- Malmö -- Lund -- Landskrona -- Hälsingborg -- Ystad -- Trälleborg -- Skanör -- Falsterbo -- Eslöv -- BAND IX. Hallands läm -- Halmstad -- Laholm -- Falkenberg -- Varberg – Kungsbacka.

Rosborn, Sven. (1971). "Thottska huset". I: *Elbogen (Tidskrift)* (s. 17-18). Malmö: Malmö fornminnesförening.

Kommentar till Einar Bagers artikel i *Elbogen* 1982.

Rosborn, Sven. (1981). "Glimtar från ett svunnet Malmö". I: *Kring Malmöhus* (s. 8-67). Malmö: Malmö museum.

Thottska huset m. m.

Rosborn, Sven. (1982). "Om två korsvirkeshus i 1800-talets Malmö". I: *Elbogen (Tidskrift)* (Vol. 12, s. 19-22). Malmö: Elbogen Malmö fornminnesförening, 1971-1991.

Ett hus norr om S:t Petri kyrka, rivet 1880, och Lembkeska gården.

Rosborn, Sven. (2014). ”Två utgrävningar som lade grunden för medeltidsarkeologin i Malmö city”. Hämtad från https://www.academia.edu/8922232/Tv%C3%A5_utgr%C3%A4vningar_som_lade_grunden_f%C3%B6r_medeltidsarkeologin_i_Malm%C3%B6_city_2014_

Artikel som visar på medeltida skiftesverks- och stolphus i Malmö.

Salomonsson, Bengt. (1982). "Det Fougstedtska huset". I: *Elbogen (Tidskrift)*. Malmö: Malmö fornminnesförening.

S. 111, ill. (Stortorget 6?).

Salomonsson, Bengt. (1970). "Thottska huset. En byggnadshistorisk undersökning". I *Malmö: Malmö fornminnesförenings årsskrift* (s. 107-119). Malmö: Malmö fornminnesförening.

Ill.

Sandblad, Nils Gösta. (1947). "Den borgerliga arkitekturen i Malmö enligt 1692 års syneinstrument". I: *MFÅ* (s. 11-36). Malmö: Malmö fornminnesförening.

1692 års syneinstrument var en inventering av hur bebyggelsen var beskaffad i Malmö och har stor betydelse för förståelsen av Malmö som korsvirkesstad.

Sandblad, Nils Gösta. (1940). "Malmö stadsbild genom tiderna". I: E. Wrangel (red.), *Malmö genom 600 år: skildringar och bilder av stadens kulturhistoria* (s. 11-58). Malmö: Tidskriftsförlaget Allhem A.-B.

Sandblad, Nils Gösta. (1949). *Skånsk stadsplanekonst och stadsarkitektur intill 1658 : [Scanian town planning and town architecture prior to 1658]*. Lund: Gleerups.

492 s, ill. N. G. Sandblads studie får betraktas som det äldre standardverket om korsvirke i sydsvenska städer och sammanfattar forskningens ståndpunkt vid mitten av 1900-talet. Han går kronologisk igenom korsvirkesarkitekturen i de sydsvenska städerna från de äldsta beläggen fram till slutet av 1600-talet och det sista exemplet på ett korsvirkeshus med knektar (1672). Exemplen är företrädesvis från Malmö. Ystad och Halmstad. Korsvirke behandlas exempelvis på s. 32, 173, 235-257, 311 och 385-420.

Smedberg, John. (1902). "Gamla korsverksbyggnader i Malmö". I: *Teknisk tidskrift. organ för Svenska teknologföreningens afdelning för husbyggnadskonst Arkitektur och dekorativ konst* (s. 80-83, 99-100). Stockholm: Svenska Teknologföreningen.

Svenburg, Ebbe. (1961). *Gamla Malmö genom konstnärsögon (Med inledning av fil. dr. Einar Bager)* (2 uppl.). Malmö.

75 s, ill. I boken publiceras och kommenteras två av Fritz von Dardel år 1848 gjorda akvareller med ålderdomliga korsvirkeshus, dels vid Frans Suellsgatan (1570-tal , nu rivet) på s. 28, dels Lembkeska gården vid Södergatan (riven), på s. 32.

Svensk arkitektur. Uppmätningar af äldre svenska byggnadsverk jämte fotografi-reproduktioner och beskrifvande text. (1909). Stockholm: Svenska arkitekturminnesföreningen.

Häfte I, ill. Aspegrenska gården, Malmö.

Svensson, Inge. (1981). "Hantverk och industri jämte levnadsförhållanden och arbetsmarknad under perioden 1820-1870". I: O. Bjurling, I. Svensson, P.-E. Back, & G. Fridlizius (red.), *Malmö stads historia D. 3 1820-1870* (s. 112-283). Malmö: Malmö stad.

På s. 196-201 behandlas byggnadshantverken i Malmö, bl. a. på s. 196 timmergesällen Jöns Nilssons mästarprov att göra en ritning till ett korsvirkeshus 1830. En plansch efter s. 200 visar timmergesällen B. Nilssons mästarprov från 1842, en ritning till ett korsvirkeshus med kostnadskalkyl. Kommentar på s. 200. På flera ställen i Malmö stads historia återges äldre fotografier av korsvirkeshus, t. ex. i fjärde delen s. 175-176 (Gamla Apoteket Lejonets länga utmed Isak Slaktaregatan).

Thomasson, Joakim. (2005). "Out of the Past. Societal dialogues through the biography of a 16th century burgher house". *Archaeological Dialogues, 11*(2), s. 165-189.

Handlar om Lembkeska huset vid Södergatan som blev Borgarhuset på Kulturen i Lund.

Thornberg Knutsson, Agneta. (1991). *Restaurering i teori och praktik*. Metodik vid restaurering av tyska och svenska korsvirkesbyggnader. Göteborgs Universitet, Institutionen för kulturvård.

102 s. ill. I detta stencilerade examensarbete jämförs restaureringarna av Hedmanska gården i Malmö och Häckerska gården i byn Gebersheim, väster om Stuttgart och därmed restaureringsförutsättningarna i Sverige respektive Tyskland. Texten är en av få som kritiskt granskar yrkesroller och restaureringsprinciper vad beträffar korsvirkesbyggnad.

"Thottska huset". (1958). I: *MFÅ* (s. 136-139). Malmö: Malmö fornminnesförening.

"Thottska huset: En redaktionell komplettering".(1982). I: *Elbogen: medlemsblad för Malmö fornminnesförening* (s. 79). Malmö: Malmö fornminnesförening.

Uppmätningsritning.

Troels-Lund, Troels Frederik, & Fabricius, Knud. (1945). *Dagligt liv i Norden på 1500-talet 2 Bondgårdar och borgarhus*. Stockholm: Bonnier.

Ill. Detta omfattande verk utkom första gången 1879-1901 i 14 band. I del 2 finns ett stort, översiktligt material om bondgårdar och borgarhus med många exempel på korsvirkesbebyggelse i Danmark och södra Sverige. I del 3 (Sthlm 1939) finns på s. 119 en bild av Holmsgaaard i Præstö amt, en trelängad borg i korsvirke, två våningar med utkragning i huvudlängan, uppförd 1635.

Werdenfels, Åke. (1992). *Mandelgren i Skåne* (Vol. 1-2). *SHFÅ*. Kristianstad: Skånes hembygdsförbund.

190 s, ill. I Boken går Åke Werdenfels i flera artiklar igenom stora delar av Nils Månsson Mandelgrens forskning. Intressant i detta sammanhang är Mandelsgrens dokumentationer av korsvirkeshus som ger en ingång till hans forskningsmateril. Bl. a. bilder på s. 28, 39, 65 (Ystad), 71 (Lembkeska gården i Malmö), 83 (skulpturerna på Lembkeska gården i Malmö, 1872), 97, 98 (Trelleborg), 107, 133. 188 s, Ill. I den andra delen av *Mandelgren i Skåne* är det främst Åke Werdenfels artikel ”Folkligt och fornt i Skånsk bebyggelse (s. 93-153) som behandlar korsvirkeshus, flera från Mandelsgrens hemtrakter i Väsby sn, Luggude härad.

Widerberg, Bertil. (1963). *Kameran minns. Fotografi i Malmö 1843-1870*. SDS Årsbok 1964. Malmö: Sydsvenska Dagbladet Snällposten.

186 s, ill. Ett antal av de äldsta stadsfotografierna av Malmö väl återgivna. Korsvirkeshus på s. 30, 32, 56-57, 59, 60, 62, 69, 72-73, 74, 79, 104-105, 114, 121. Pålitliga kommentarer.

Wrangel, Ewert. (1914). ”Malmö stad ur byggnadshistorisk synpunkt.” I: *Malmö 1914*, s. 269-304, Ill.. Malmö.

Simrishamn

Agri, Janne. (1937). "Simrishamn på 1690-talet". I: *SHFÅ* s. 99-107.

Mest om de ekonomiska villkoren för borgarna men också något om förutsättningarna för handelsgårdarna.

Andrén, Erik. (1942). *Simrishamn, bebyggelsens och stadsplanens historia*. Stockholm: Nordiska museet.

Andrén, Erik. (1974). *Simrishamn, en gammal stad på Österlen*. Stockholm: Nordiska museet.

109 s, ill. Detta är en omarbetad version av Andrén 1942. Boken går igenom Simrishamns stadsplan och bebyggelse. Korsvirke ägnas ett särskilt avsnitt på s. 27-42 med översikt, huvudexempel och konstruktionsdetaljer. Även kapitlet ”Hus och gårdar”, s. 53-91 behandlar till stor del korsvirke.

Arcadius, Kerstin, red. (2005). *Skånsk kulturmiljövård –30 år senare. SHFÅ*. Lund: Skånes hembygdsförbund.

199 s, ill. Tillbakablickar på 1970-talets bevarandesträvanden, bl. a. om Ove Torgnys bok *Skånelängor*, bevarandeplanen för Simrishamn, Folklivsarkivets dokumentationer m. m.

Ehrnberg, Gösta, & Åberg, Gustaf. (1942). *Hembergska huset i Simrishamn*. I: *SHFÅ*, s. 95-109. Lund: Skåne hembygdsförbund.

Om en korsvirkesgård med smedja.

Persson, Claes B, & Heijkenskjöld, Rolf. (1975). " Simrishamns bevaringsplan". I: *SHFÅ* (s. 97-122). Kristianstad: Skånes hembygdsförbund.

Nyckel till delar av Simrishamns kulturbebyggelse.

Roosval, Albin. (1918). *Sveriges städer nu och fordom. Skildringar i ord och bilder. D. 3 Blekinge, Kristianstads, Malmöhus och Hallands län*. Stockholm: Norstedt.

BAND VII. Blekinge län -- Karlskrona -- Ronneby -- Karlshamn -- Sölvesborg -- BAND VIII. Kristianstads och Malmöhus län -- Kristianstad -- Simrishamn -- Ängelholm -- Hessleholm -- Malmö -- Lund -- Landskrona -- Hälsingborg -- Ystad -- Trälleborg -- Skanör -- Falsterbo -- Eslöv -- BAND IX. Hallands läm -- Halmstad -- Laholm -- Falkenberg -- Varberg – Kungsbacka.

Weiss, Eduard. (1954). "Om Simrishamns äldsta byggnader". I: *SHFÅ* (s. 69-81). Lund: Skånes hembygdsförbund.

Om 1700-talets stadsbebyggelse i Simrishamn.

Skanör

Ersgård, Lars. (1988). *"Vår marknad i Skåne". Bebyggelse, handel och urbanisering i Skanör och Falsterbo under medeltiden*. Diss. Almqvist & Wiksell International, Stockholm. Hämtad från http://www.gbv.de/dms/ub-kiel/024121819.pdf

Gamla svenska städer : gator och gränder, hus och gårdar. Samlingsverk i bilder jämte förklarande text (1908). Stockholm: Cederquists grafiska AB.

Första häftet. Ystad s. V-XII, 1-8. Malmö s. 9-13. Sthlm 1908. Andra häftet. Ystad s. 1-2, Lund s. 3-4, Helsingborg, s. 5-8, Kristianstad, s. 9 Sjätte häftet. Helsingborg s. 1-2. I bokverket finns väl återgiven fotodokumentation, även över stadsmässiga korsvirkeshus som revs vid sekelskiftet 1900. Tredje häftet. Planscher från Ystad, Malmö, Lund, Helsingborg, Ängelholm, Laholm. Text om Laholm. Fjärde häftet. Text om Skanör och Falsterbo. Planscher från Falsterbo, Skanör, Lund, Hälsningborg, Ängelholm. Sjätte häftet. Planscher från Helsingborg. Text om Mariakyrkans omgivning och Henchelska gården. Sjunde häftet. Planscher från Malmö, Trelleborg, Hälsingborg. Sölvsborg, Laholm, Halmstad. Åttande häftet. Om Visby. Bland annat om korsvirkesgavlar och om korsvirkeshuset på Burmeisterska tomten.

Rapport / Riksantikvarieämbetet och Statens historiska museer. *Medeltidsstaden*. (1976). Stockholm: Riksantikvarieämbetet och Statens historiska museer.

(skriftserie från i stencilform från RAÄ). Den tidiga urbaniseringsprocessens konsekvenser för nutida planering. Nr 20 Halmstad 1980. , Nr 21 Gamla Lödöse 1980, Nr 26 Lund 1980, Nr 32 Helsingborg 1981, Nr 38 Trelleborg 1982, Nr 39 Laholm 1982, Nr 43 Falkenberg 1983, Nr 44 Ystad I, Nr 45 Ystad II – en omlandsstudie, Nr 48 Landskrona 1983, Nr 49 Luntertun/Ängelholm 1983, Nr 51 Avaskär/Kristianopel 1983, Nr 52 Åhus 1983, Nr 53 Skanör-Falsterbo 1984, Nr 54 Sölvesborg 1984, Nr 56 Lund – en tomtindelning, ägostruktur, sockenbildning 1984, Nr 57 Vä 1984, Nr 60 Nya Lödöse 1984, Nr 61 Kalmar 1984, Nr 64 Ronneby 1984, Nr 67 Malmö 1984, Nr 70 Tommarp 1985, Nr 71 Visby 1988, Nr 72 Visby 1989.

Roosval, Albin. (1918). *Sveriges städer nu och fordom. Skildringar i ord och bilder. D. 3 Blekinge, Kristianstads, Malmöhus och Hallands län*. Stockholm: Norstedt.

BAND VII. Blekinge län -- Karlskrona -- Ronneby -- Karlshamn -- Sölvesborg -- BAND VIII. Kristianstads och Malmöhus län -- Kristianstad -- Simrishamn -- Ängelholm -- Hessleholm -- Malmö -- Lund -- Landskrona -- Hälsingborg -- Ystad -- Trälleborg -- Skanör -- Falsterbo -- Eslöv -- BAND IX. Hallands läm -- Halmstad -- Laholm -- Falkenberg -- Varberg – Kungsbacka.

Stockholm

Nilsen, Andrine. (2020). *Vernacular buildings and urban social practice – Wood and people in early modern Swedish society*. Diss. Göteborgs universitet, Göteborg.

317 s. ill. Nilsen visar bl. a. att korsvirke som byggnadsteknik användes i en betydligt större del av Sverige än de gammaldanska landskapen under tidigmodern tid. Som katalog över korsvirkets utbredning norröver är avhandlingen central. Skåne och Halland tillhör inte de landskap Nilsen behandlar. Däremot ingår Blekinge. (s. 85). Korsvirkeshusen i Visby behandlas på s. 103ff.

Rapport / Riksantikvarieämbetet och Statens historiska museer. *Medeltidsstaden*. (1976). Stockholm: Riksantikvarieämbetet och Statens historiska museer.

(skriftserie från i stencilform från RAÄ). Den tidiga urbaniseringsprocessens konsekvenser för nutida planering. Nr 20 Halmstad 1980. , Nr 21 Gamla Lödöse 1980, Nr 26 Lund 1980, Nr 32 Helsingborg 1981, Nr 38 Trelleborg 1982, Nr 39 Laholm 1982, Nr 43 Falkenberg 1983, Nr 44 Ystad I, Nr 45 Ystad II – en omlandsstudie, Nr 48 Landskrona 1983, Nr 49 Luntertun/Ängelholm 1983, Nr 51 Avaskär/Kristianopel 1983, Nr 52 Åhus 1983, Nr 53 Skanör-Falsterbo 1984, Nr 54 Sölvesborg 1984, Nr 56 Lund – en tomtindelning, ägostruktur, sockenbildning 1984, Nr 57 Vä 1984, Nr 60 Nya Lödöse 1984, Nr 61 Kalmar 1984, Nr 64 Ronneby 1984, Nr 67 Malmö 1984, Nr 70 Tommarp 1985, Nr 71 Visby 1988, Nr 72 Visby 1989.

Sölvesborg

Anderson, William. (1920). *Sölvesborg. Bidrag till stadens byggnadshistoria*. Sölvesborg: Sölvesborgs boktrryckeri AB.

31 s.

Brunius, Carl Georg. (1851). *Konstanteckningar under en resa år 1849 från Lund om Linköping och Strengnäs till Fahlun och åter om Upsala, Stockholm och Vexiö*. Lund: Gleerup.

783 s. Några kommentarer om byggnadstradition vid Oderljunga (s. 17), korsvirke i Sölvesborg (s. 668), Kungshuset i Åhus (s. 689-90) och Kristianstad (s. 721).

Nilsen, Andrine. (2020). *Vernacular buildings and urban social practice – Wood and people in early modern Swedish society*. Diss. Göteborgs universitet, Göteborg.

317 s. ill. Nilsen visar bl. a. att korsvirke som byggnadsteknik användes i en betydligt större del av Sverige än de gammaldanska landskapen under tidigmodern tid. Som katalog över korsvirkets utbredning norröver är avhandlingen central. Skåne och Halland tillhör inte de landskap Nilsen behandlar. Däremot ingår Blekinge. (s. 85). Korsvirkeshusen i Visby behandlas på s. 103ff.

Rapport / Riksantikvarieämbetet och Statens historiska museer. *Medeltidsstaden*. (1976). Stockholm: Riksantikvarieämbetet och Statens historiska museer.

(skriftserie från i stencilform från RAÄ). Den tidiga urbaniseringsprocessens konsekvenser för nutida planering. Nr 20 Halmstad 1980. , Nr 21 Gamla Lödöse 1980, Nr 26 Lund 1980, Nr 32 Helsingborg 1981, Nr 38 Trelleborg 1982, Nr 39 Laholm 1982, Nr 43 Falkenberg 1983, Nr 44 Ystad I, Nr 45 Ystad II – en omlandsstudie, Nr 48 Landskrona 1983, Nr 49 Luntertun/Ängelholm 1983, Nr 51 Avaskär/Kristianopel 1983, Nr 52 Åhus 1983, Nr 53 Skanör-Falsterbo 1984, Nr 54 Sölvesborg 1984, Nr 56 Lund – en tomtindelning, ägostruktur, sockenbildning 1984, Nr 57 Vä 1984, Nr 60 Nya Lödöse 1984, Nr 61 Kalmar 1984, Nr 64 Ronneby 1984, Nr 67 Malmö 1984, Nr 70 Tommarp 1985, Nr 71 Visby 1988, Nr 72 Visby 1989.

Roosval, Albin. (1918). *Sveriges städer nu och fordom. Skildringar i ord och bilder. D. 3 Blekinge, Kristianstads, Malmöhus och Hallands län*. Stockholm: Norstedt.

BAND VII. Blekinge län -- Karlskrona -- Ronneby -- Karlshamn -- Sölvesborg -- BAND VIII. Kristianstads och Malmöhus län -- Kristianstad -- Simrishamn -- Ängelholm -- Hessleholm -- Malmö -- Lund -- Landskrona -- Hälsingborg -- Ystad -- Trälleborg -- Skanör -- Falsterbo -- Eslöv -- BAND IX. Hallands läm -- Halmstad -- Laholm -- Falkenberg -- Varberg – Kungsbacka.

Tommarp (tidigare stad)

Jönsson, Lars. (2010). *Tommarp: kunglig produktionsort och klosterstad.* (Lic.-avh.). Lunds universitet, Lund.

118 s, ill. Tommarp var under närmare 500 år en urbaniserad ort, vilken 1540 förlorade sina stadsprivilegier. Ortens betydelse har dock fortsatt att prägla bygden. Idag är Östra Tommarp en by på Österlen. I avhandlingen står den medeltida staden Tumathorp i centrum. Här görs ett försök att fördjupa kunskaperna om Tommarps medeltida historia utifrån såväl de arkeologiska lämningarna som det skriftliga källmaterialet.

Rapport / Riksantikvarieämbetet och Statens historiska museer. *Medeltidsstaden*. (1976). Stockholm: Riksantikvarieämbetet och Statens historiska museer.

(skriftserie från i stencilform från RAÄ). Den tidiga urbaniseringsprocessens konsekvenser för nutida planering. Nr 20 Halmstad 1980. , Nr 21 Gamla Lödöse 1980, Nr 26 Lund 1980, Nr 32 Helsingborg 1981, Nr 38 Trelleborg 1982, Nr 39 Laholm 1982, Nr 43 Falkenberg 1983, Nr 44 Ystad I, Nr 45 Ystad II – en omlandsstudie, Nr 48 Landskrona 1983, Nr 49 Luntertun/Ängelholm 1983, Nr 51 Avaskär/Kristianopel 1983, Nr 52 Åhus 1983, Nr 53 Skanör-Falsterbo 1984, Nr 54 Sölvesborg 1984, Nr 56 Lund – en tomtindelning, ägostruktur, sockenbildning 1984, Nr 57 Vä 1984, Nr 60 Nya Lödöse 1984, Nr 61 Kalmar 1984, Nr 64 Ronneby 1984, Nr 67 Malmö 1984, Nr 70 Tommarp 1985, Nr 71 Visby 1988, Nr 72 Visby 1989.

Thun, Egon. (1963). *Arkeologiska undersökningar av det medeltida Tommarp.*

Stencil, diss.

Trelleborg

Gamla svenska städer : gator och gränder, hus och gårdar. Samlingsverk i bilder jämte förklarande text (1908). Stockholm: Cederquists grafiska AB.

Första häftet. Ystad s. V-XII, 1-8. Malmö s. 9-13. Sthlm 1908. Andra häftet. Ystad s. 1-2, Lund s. 3-4, Helsingborg, s. 5-8, Kristianstad, s. 9 Sjätte häftet. Helsingborg s. 1-2. I bokverket finns väl återgiven fotodokumentation, även över stadsmässiga korsvirkeshus som revs vid sekelskiftet 1900. Tredje häftet. Planscher från Ystad, Malmö, Lund, Helsingborg, Ängelholm, Laholm. Text om Laholm. Fjärde häftet. Text om Skanör och Falsterbo. Planscher från Falsterbo, Skanör, Lund, Hälsningborg, Ängelholm. Sjätte häftet. Planscher från Helsingborg. Text om Mariakyrkans omgivning och Henchelska gården. Sjunde häftet. Planscher från Malmö, Trelleborg, Hälsingborg. Sölvsborg, Laholm, Halmstad. Åttande häftet. Om Visby. Bland annat om korsvirkesgavlar och om korsvirkeshuset på Burmeisterska tomten.

Larsson, Stefan, & Ahlström Arcini, Caroline. (2007). *En arkeolog i Trelleborg*. Stockholm: Riksantikvarieämbetets förlag.

Boken är ett porträtt av Bengt Jacobsson men handlar också om stadsarkeologi i Trelleborg och fynd av medeltida korsvirkeshus.

Ohlén, Carl-Eric. (1970). *Dagligt liv i Skåne. Boken om liv och leverne i landskapet från 1800 till 1920*. Göteborg: Jubileumsböcker.

495 s. ill. Sammanställd krönika med. något om korsvirkesbebyggelse på s. 106-108, 118, 202 & 359. På s. 359 visas ett stick av ”En stuga i Trelleborg” efter en målning av Fritz von Dardel. Bilden föreställer ett envånings korsvirkeshus med synliga bjälkändar, smårutiga fönster och ett överbyggt bislag med inskription 1558. Bislagets gavlar övergår i kolonner och tycks vara utförda i trä. Hur dokumentär eller romantisk denna bild är bör undersökas.

Rapport / Riksantikvarieämbetet och Statens historiska museer. *Medeltidsstaden*. (1976). Stockholm: Riksantikvarieämbetet och Statens historiska museer.

(skriftserie från i stencilform från RAÄ). Den tidiga urbaniseringsprocessens konsekvenser för nutida planering. Nr 20 Halmstad 1980. , Nr 21 Gamla Lödöse 1980, Nr 26 Lund 1980, Nr 32 Helsingborg 1981, Nr 38 Trelleborg 1982, Nr 39 Laholm 1982, Nr 43 Falkenberg 1983, Nr 44 Ystad I, Nr 45 Ystad II – en omlandsstudie, Nr 48 Landskrona 1983, Nr 49 Luntertun/Ängelholm 1983, Nr 51 Avaskär/Kristianopel 1983, Nr 52 Åhus 1983, Nr 53 Skanör-Falsterbo 1984, Nr 54 Sölvesborg 1984, Nr 56 Lund – en tomtindelning, ägostruktur, sockenbildning 1984, Nr 57 Vä 1984, Nr 60 Nya Lödöse 1984, Nr 61 Kalmar 1984, Nr 64 Ronneby 1984, Nr 67 Malmö 1984, Nr 70 Tommarp 1985, Nr 71 Visby 1988, Nr 72 Visby 1989.

Roosval, Albin. (1918). *Sveriges städer nu och fordom. Skildringar i ord och bilder. D. 3 Blekinge, Kristianstads, Malmöhus och Hallands län*. Stockholm: Norstedt.

BAND VII. Blekinge län -- Karlskrona -- Ronneby -- Karlshamn -- Sölvesborg -- BAND VIII. Kristianstads och Malmöhus län -- Kristianstad -- Simrishamn -- Ängelholm -- Hessleholm -- Malmö -- Lund -- Landskrona -- Hälsingborg -- Ystad -- Trälleborg -- Skanör -- Falsterbo -- Eslöv -- BAND IX. Hallands läm -- Halmstad -- Laholm -- Falkenberg -- Varberg – Kungsbacka.

Werdenfels, Åke. (1992). *Mandelgren i Skåne* (Vol. 1-2). *SHFÅ*. Kristianstad: Skånes hembygdsförbund.

190 s, ill. I Boken går Åke Werdenfels i flera artiklar igenom stora delar av Nils Månsson Mandelgrens forskning. Intressant i detta sammanhang är Mandelsgrens dokumentationer av korsvirkeshus som ger en ingång till hans forskningsmateriil. Bl. a. bilder på s. 28, 39, 65 (Ystad), 71 (Lembkeska gården i Malmö), 83 (skulpturerna på Lembkeska gården i Malmö, 1872), 97, 98 (Trelleborg), 107, 133. 188 s, Ill. I den andra

delen av *Mandelgren i Skåne* är det främst Åke Werdenfels artikel ”Folkligt och fornt i Skånsk bebyggelse (s. 93-153) som behandlar korsvirkeshus, flera från Mandelsgrens hemtrakter i Väsby sn, Luggude härad.

Ystad

Andersson, Hans, Anglert, Mats, & Crozier, Alan. (1989). *By, huvudgård och kyrka.* Studier i Ystadsområdets medeltid. Stockholm: Almqvist & Wiksell International.

307 s, ill. Arkeologer knutna till Lunds universitet analyserar i boken Ystadsområdets medeltida bebyggelsestruktur, huvudgårdar, kyrkor, kloster m.m. Viktig som bakgrundslitteratur men ganska lite om böndernas gårdar.

Bæijer, Georg Henric, Olsson, Nils, Borg, Gösta, & Carlquist, Sven. (1965). *Beskrifning öfver staden Ystad: författad år 1793*. Ystad fornminnesförening X. Malmö: Allhem (distribution).

Carlquist, Sven. (1967). *Ystad - den räddade miljön. SDS* Årsbok 1968. Malmö, Sydsvenska Dagbladet Snällposten.

117 s, ill. Historisk översikt av Ystad i en artikel av Sven Carlquist och stadsarkitekt Rune Welins egna ord om hur har vårdat Ystads kulturbebyggelse och korsvirkeshus.

Gamla svenska städer : gator och gränder, hus och gårdar. Samlingsverk i bilder jämte förklarande text (1908). Stockholm: Cederquists grafiska AB.

Första häftet. Ystad s. V-XII, 1-8. Malmö s. 9-13. Sthlm 1908. Andra häftet. Ystad s. 1-2, Lund s. 3-4, Helsingborg, s. 5-8, Kristianstad, s. 9 Sjätte häftet. Helsingborg s. 1-2. I bokverket finns väl återgiven fotodokumentation, även över stadsmässiga korsvirkeshus som revs vid sekelskiftet 1900. Tredje häftet. Planscher från Ystad, Malmö, Lund, Helsingborg, Ängelholm, Laholm. Text om Laholm. Fjärde häftet. Text om Skanör och Falsterbo. Planscher från Falsterbo, Skanör, Lund, Hälsningborg, Ängelholm. Sjätte häftet. Planscher från Helsingborg. Text om Mariakyrkans omgivning och Henchelska gården. Sjunde häftet. Planscher från Malmö, Trelleborg, Hälsingborg. Sölvsborg, Laholm, Halmstad. Åttande häftet. Om Visby. Bland annat om korsvirkesgavlar och om korsvirkeshuset på Burmeisterska tomten.

Hammami, Feras. (2012). "Legitimation of Interventions in Historic City Areas: The case of the Well-preserved Ystad". I: *Urban Research and Practice*: Taylor & Francis.

Artikel som diskuterar Ystad som en av Skandinaviens mest välbevarade städer, hur detta kulturarv bevarats, legitimerats, vad det innefattar och vad det utesluter.

Lauring, Palle. (1961, 1952). *Danmark i Skåne. En usentimental rejse illustreret af Des Asmussen*. København: Hasselbalch.

214 s, ill. Lauring tar upp skånskt korsvirke på s. 22 (Falsterbo), 34-35, 47 (Ystad). Han jämför med korsvirket i Danmark och resonerar på s. 47: ”Det svenske namn ”korsvirke” er huset set udefra, oplevet og døbt af øjet. Dansk ”bindningsværk” er navngivet af arbejdet at binde tømmeret sammen”.

Lundberg, Erik. (1945-1961). *Arkitekturens formspråk.* Studier över arkitekturens konstnärliga värden i deras historiska utveckling. Stockholm: Nordisk rotogravyr.

Del 4. Västerlandets medeltid 1200-1450. Bild av medeltida stadskorsvirkeshus på s. 366, korsvirkeshus från Auxerre på s. 390. Del 6 Renässansen utanför Italien (1956). Korsvirkeshus från Marburg (1300-tal), s 29,

Swäbissch-Hall s. 37, Esslingen (1430) s. 38, engelskt korsvirke s. 39. Korsvirkesresonemang på s. 34-42. Exempel från Köge s. 57, Moulins s. 64, England s 73-74. Hessen s. 299, s. 323, 324 (Schlesien), Hannover s. 326. Strassburg (Pl. 1, Rouen Pl. 2, Bourges Pl. 3, Ystad Pl. 12, Bourges Pl. 13. Del 7 Renässansen utanför Italien 1540-1620 (1957). Moreton Old Hall 1559, s. 316-318, Mere Hall s. 319. Del 9 Vägen till nutiden (1960). Privatvilla i korsvirkesstil i Berlin (1865), s. 646. I detta stora översiktsverk finns en mängd internationella exempel (från England, Tyskland och Frankrike), främst på stadsmässigt korsvirke, som utgör ett viktigt bakgrundsmaterial till det nordiska materialet.

Lundberg, Erik. (1971). *Trä gav form*. Studier över byggnadskonst vars former framgått ur trämaterial och träkonstruktion. Stockholm: Norstedts.

406 s, ill. I detta översiktsverk om träbyggande behandlas stadsmässigt korsvirke i Skandinavien (s. 123-136) med exempel från Malmö och Ystad och med paralleller i Tyskland och med referenser till tidigare forskning. Vidare finns ett särskilt kapitel om ”Korsvirke, skiftesverk och knuttimring i växelverkan” (s. 308-348 samt avsnitt om ”Pannåkonstruktioner” (s. 268-307). Utblickarna mot ett större område och de tekniska analyserna ger Lundbergs text särskild relevans.

Löfqvist, Karl-Erik. (1977). "Borgmästarehuset". I: *Ystadiana* (s. 13-20). Ystad: Ystads Fornminnesförening.

Om ett korsvirkeshus som räddades genom att flyttas till Klosterområdet 1907. Intressant bevarandedebatt och uppkomsten av en bevaranderörelse för korsvirkeshus (Georg Karlin tänkte köpa huset och flytta det till Kulturen i Lund men Ystadsborna ville bevara det i staden).

Olsson, Nils. (1951). *Ystad: Den gamla korsvirkesstaden. Vägledning*. Ystad: Bjurström.

Olsson, Nils. (1972). *De Ystadio*. Ystad: Ystads fornminnesförening.

119 s, ill. Innehåller två avhandlingar från 1819 om Ystad, skrivna av Nils Lovén. S. 43: ”Vil vi betrakta byggnadssättet, så är väl ingen stad, i varje fall i vår tid, byggd mer torftigt och oskönt. Nästan alla hus är uppförda i korsvirke av ek på ett särskilt sätt, i det att den övre våningen skjuter långt ut över den undre. Fastän de flesta husen (som jag visat) är sammanfogade av tegel och bjälkar, finns likväl några, vilkas ålder närmar sig tre hundra”.

Rapport / Riksantikvarieämbetet och Statens historiska museer. *Medeltidsstaden*. (1976). Stockholm: Riksantikvarieämbetet och Statens historiska museer.

(skriftserie från i stencilform från RAÄ). Den tidiga urbaniseringsprocessens konsekvenser för nutida planering. Nr 20 Halmstad 1980. , Nr 21 Gamla Lödöse 1980, Nr 26 Lund 1980, Nr 32 Helsingborg 1981, Nr 38 Trelleborg 1982, Nr 39 Laholm 1982, Nr 43 Falkenberg 1983, Nr 44 Ystad I, Nr 45 Ystad II – en omlandsstudie, Nr 48 Landskrona 1983, Nr 49 Luntertun/Ängelholm 1983, Nr 51 Avaskär/Kristianopel 1983, Nr 52 Åhus 1983, Nr 53 Skanör-Falsterbo 1984, Nr 54 Sölvesborg 1984, Nr 56 Lund – en tomtindelning, ägostruktur, sockenbildning 1984, Nr 57 Vä 1984, Nr 60 Nya Lödöse 1984, Nr 61 Kalmar 1984, Nr 64 Ronneby 1984, Nr 67 Malmö 1984, Nr 70 Tommarp 1985, Nr 71 Visby 1988, Nr 72 Visby 1989.

Roosval, Albin. (1918). *Sveriges städer nu och fordom. Skildringar i ord och bilder. D. 3 Blekinge, Kristianstads, Malmöhus och Hallands län*. Stockholm: Norstedt.

BAND VII. Blekinge län -- Karlskrona -- Ronneby -- Karlshamn -- Sölvesborg -- BAND VIII. Kristianstads och Malmöhus län -- Kristianstad -- Simrishamn -- Ängelholm -- Hessleholm -- Malmö -- Lund -- Landskrona -- Hälsingborg -- Ystad -- Trälleborg -- Skanör -- Falsterbo -- Eslöv -- BAND IX. Hallands läm -- Halmstad -- Laholm -- Falkenberg -- Varberg – Kungsbacka.

Sandblad, Nils Gösta. (1934). "Gårdar i Ystad". I: *SHFÅ* (s. 56-82). Lund: Skånes hembygdsförbund.

Genomgång av ett antal gamla korsvirkeshandelsgårdar i Ystad.

Sandblad, Nils Gösta. (1949). *Skånsk stadsplanekonst och stadsarkitektur intill 1658 : [Scanian town planning and town architecture prior to 1658]*. Lund: Gleerups.

492 s, ill. N. G. Sandblads studie får betraktas som det äldre standardverket om korsvirke i sydsvenska städer och sammanfattar forskningens ståndpunkt vid mitten av 1900-talet. Han går kronologisk igenom korsvirkesarkitekturen i de sydsvenska städerna från de äldsta beläggen fram till slutet av 1600-talet och det sista exemplet på ett korsvirkeshus med knektar (1672). Exemplen är företrädesvis från Malmö. Ystad och Halmstad. Korsvirke behandlas exempelvis på s. 32, 173, 235-257, 311 och 385-420.

Sandblad, Nils Gösta, Morén, Fredrik Wilhelm, & Tuulse, Armin. (1952). *Hans Raffns gård i Ystad*. Skrifter utgivna av Ystads Fornminnesförening VI. Ystad: R. Ericssons bokhandel.

S. 5-74, ill. Gedigen genomgång av en av Ystads korsvirkesgårdar med ett antal kulturhistoriska byggnadsdetaljer. Uppmätningsritningar.

Sandblad, Nils Gösta, & Tuulse, Armin. (1947). *Pilgrändsgården i Ystad*. Skrifter utgivna av Ystads Fornminnesförening IV. Ystad.

142 s, ill. Gedigen genomgång av Sveriges äldsta bevarade korsvirkeshus. Uppmätningsritningar. Restaureringsredogörelse. I inledningen (s. 7-9) får man också lite historieskrivning om bevarandestävandena i Ystad, bland annat hur N. G. Sandblad gjorde en byggnadsinventering redan 1931-33 och hur staden aktivt arbetade med byggnadsvård.

Sandblad, Nils Gösta, & Tuulse, Armin. (1949). *Kemnerska gården i Ystad*. Skrifter utgivna av Ystad Fornminnesförening V. Ystad: R. Ericssons bokhandel.

83 s, ill. Gedigen genomgång av 1500-talsgård i Ystad. Många kulturhistoriska byggnadsdetaljer. Uppmätningsritningar.

Welin, Rune. (1970). "Byggnadsminnesvården i Ystad". I: *Stadsbyggnad,* s. 134-137. Hämtad från http://www.stadsbyggnad.org

Werdenfels, Åke. (1992). *Mandelgren i Skåne* (Vol. 1-2). *SHFÅ*. Kristianstad: Skånes hembygdsförbund.

190 s, ill. I Boken går Åke Werdenfels i flera artiklar igenom stora delar av Nils Månsson Mandelgrens forskning. Intressant i detta sammanhang är Mandelsgrens dokumentationer av korsvirkeshus som ger en ingång till hans forskningsmateril. Bl. a. bilder på s. 28, 39, 65 (Ystad), 71 (Lembkeska gården i Malmö), 83 (skulpturerna på Lembkeska gården i Malmö, 1872), 97, 98 (Trelleborg), 107, 133. 188 s, Ill. I den andra delen av *Mandelgren i Skåne* är det främst Åke Werdenfels artikel ”Folkligt och fornt i Skånsk bebyggelse (s. 93-153) som behandlar korsvirkeshus, flera från Mandelsgrens hemtrakter i Väsby sn, Luggude härad.

Visby

Jacobsson, Bengt. (1983). *Nils Månsson Mandelgren : en resande konstnär i 1800-talets Sverige*. Stockholm: LT i samarbete med Folklivsarkivet i Lund.

229 s, ill. Översikt av Mandelgrens forskningar med återgivna bilder av korsvirkeshus, ex. på s. 32 (Visby, Halmstad), 45 & 199.

von Linné, Carl von, (1957). *Carl von Linnés Gotländska resa, förrättad 1741*. Stockholm: Natur och kultur.

Ingår även i *Carl Linnæus Öländska och Gotländska resa år 1741*. Redigerad av Carl-Otto von Sydow. Illustrerad av Gunnar Brusewitz. Wahlström & Widstrand. Sthlm 1962. Husen i Visby är ”tyska, dels av sten, dels av korsverk och dels av trä” (s. 160).

Nilsen, Andrine. (2020). *Vernacular buildings and urban social practice – Wood and people in early modern Swedish society*. Diss. Göteborgs universitet, Göteborg.

317 s. ill. Nilsen visar bl. a. att korsvirke som byggnadsteknik användes i en betydligt större del av Sverige än de gammaldanska landskapen under tidigmodern tid. Som katalog över korsvirkets utbredning norröver är avhandlingen central. Skåne och Halland tillhör inte de landskap Nilsen behandlar. Däremot ingår Blekinge. (s. 85). Korsvirkeshusen i Visby behandlas på s. 103ff.

Rapport / Riksantikvarieämbetet och Statens historiska museer. *Medeltidsstaden*. (1976). Stockholm: Riksantikvarieämbetet och Statens historiska museer.

(skriftserie från i stencilform från RAÄ). Den tidiga urbaniseringsprocessens konsekvenser för nutida planering. Nr 20 Halmstad 1980. , Nr 21 Gamla Lödöse 1980, Nr 26 Lund 1980, Nr 32 Helsingborg 1981, Nr 38 Trelleborg 1982, Nr 39 Laholm 1982, Nr 43 Falkenberg 1983, Nr 44 Ystad **I, Nr 45 Ystad II – en** omlandsstudie, Nr 48 Landskrona 1983, Nr 49 Luntertun/Ängelholm 1983, Nr 51 Avaskär/Kristianopel 1983, Nr 52 Åhus 1983, Nr 53 Skanör-Falsterbo 1984, Nr 54 Sölvesborg 1984, Nr 56 Lund – en tomtindelning, ägostruktur, sockenbildning 1984, Nr 57 Vä 1984, Nr 60 Nya Lödöse 1984, Nr 61 Kalmar 1984, Nr 64 Ronneby 1984, Nr 67 Malmö 1984, Nr 70 Tommarp 1985, Nr 71 Visby 1988, Nr 72 Visby 1989.

Vä (tidigare stad)

Andersson, Thorsten, & Lindbom, Gunnar. (1984). *Kristianstad.* En bildkavalkad genom fyra sekler. Kristianstad: Möllers bokhandel.

239 s, ill. Om Vä och Åhus s. 18-24 (bild av Kungsstugan på s. 24), Skottenborg 56-57, Stortorget s. 59, småhus och bakgårdar s. 78-81, korsvirkesgård från 1600-talet på s. 86, handelsgårdar på s. 99, Borgmästargården från 1615 på s. 108-110 (modellfoto s. 109).

Blom, K. Arne, Moen, Jan, & Johansson, Staffan. (1983). *Försvunna städer i Skåneland*. Malmö: LiberFörlag.

187 s, ill. Populär översikt av försvunna städer som Vä och Åhus. Ingång till vidare studier.

Rapport / Riksantikvarieämbetet och Statens historiska museer. *Medeltidsstaden*. (1976). Stockholm: Riksantikvarieämbetet och Statens historiska museer.

(skriftserie från i stencilform från RAÄ). Den tidiga urbaniseringsprocessens konsekvenser för nutida planering. Nr 20 Halmstad 1980. , Nr 21 Gamla Lödöse 1980, Nr 26 Lund 1980, Nr 32 Helsingborg 1981, Nr 38 Trelleborg 1982, Nr 39 Laholm 1982, Nr 43 Falkenberg 1983, Nr 44 Ystad I, Nr 45 Ystad II – en omlandsstudie, Nr 48 Landskrona 1983, Nr 49 Luntertun/Ängelholm 1983, Nr 51 Avaskär/Kristianopel 1983, Nr 52 Åhus 1983, Nr 53 Skanör-Falsterbo 1984, Nr 54 Sölvesborg 1984, Nr 56 Lund – en tomtindelning, ägostruktur, sockenbildning 1984, Nr 57 Vä 1984, Nr 60 Nya Lödöse 1984, Nr 61 Kalmar 1984, Nr 64 Ronneby 1984, Nr 67 Malmö 1984, Nr 70 Tommarp 1985, Nr 71 Visby 1988, Nr 72 Visby 1989.

Åhus (tidigare stad)

Andersson, Thorsten, & Lindbom, Gunnar. (1984). *Kristianstad.* En bildkavalkad genom fyra sekler. Kristianstad: Möllers bokhandel.

239 s, ill. Om Vä och Åhus s. 18-24 (bild av Kungsstugan på s. 24), Skottenborg 56-57, Stortorget s. 59, småhus och bakgårdar s. 78-81, korsvirkesgård från 1600-talet på s. 86, handelsgårdar på s. 99, Borgmästargården från 1615 på s. 108-110 (modellfoto s. 109).

Blom, K. Arne, Moen, Jan, & Johansson, Staffan. (1983). *Försvunna städer i Skåneland*. Malmö: LiberFörlag.

187 s, ill. Populär översikt av försvunna städer som Vä och Åhus. Ingång till vidare studier.

Brunius, Carl Georg. (1851). *Konstanteckningar under en resa år 1849 från Lund om Linköping och Strengnäs till Fahlun och åter om Upsala, Stockholm och Vexiö*. Lund: Gleerup.

783 s. Några kommentarer om byggnadstradition vid Oderljunga (s. 17), korsvirke i Sölvesborg (s. 668), Kungshuset i Åhus (s. 689-90) och Kristianstad (s. 721).

Folkesson, Hans. (1979). *Åhus stadsområde: bevarande av den äldre bebyggelsen och miljön*. Lund: Sektionen för arkitektur, Stadsbyggnad b, Lunds tekniska högskola.

54 s, ill. Stadshistoria, bebyggelse, karaktär och särart.

Gustafsson, Gotthard. (1932b). *Åhus: den medeltida staden och dess byggnadsminnesmärken*. Stockholm.

Rapport / Riksantikvarieämbetet och Statens historiska museer. *Medeltidsstaden*. (1976). Stockholm: Riksantikvarieämbetet och Statens historiska museer.

(skriftserie från i stencilform från RAÄ). Den tidiga urbaniseringsprocessens konsekvenser för nutida planering. Nr 20 Halmstad 1980. , Nr 21 Gamla Lödöse 1980, Nr 26 Lund 1980, Nr 32 Helsingborg 1981, Nr 38 Trelleborg 1982, Nr 39 Laholm 1982, Nr 43 Falkenberg 1983, Nr 44 Ystad I, Nr 45 Ystad II – en omlandsstudie, Nr 48 Landskrona 1983, Nr 49 Luntertun/Ängelholm 1983, Nr 51 Avaskär/Kristianopel 1983, Nr 52 Åhus 1983, Nr 53 Skanör-Falsterbo 1984, Nr 54 Sölvesborg 1984, Nr 56 Lund – en tomtindelning, ägostruktur, sockenbildning 1984, Nr 57 Vä 1984, Nr 60 Nya Lödöse 1984, Nr 61 Kalmar 1984, Nr 64 Ronneby 1984, Nr 67 Malmö 1984, Nr 70 Tommarp 1985, Nr 71 Visby 1988, Nr 72 Visby 1989.

Rosenberg, Björn. (2006). *Gamla Kristianstad och Åhus*. Kristianstad: Kristianstads kommun.

400 s, ill. Bebyggelseinventering av de gamla stadsdelarna i Kristianstad och Åhus.

Ängelholm

Bringmark, Gösta, Johnson, Ludvig, & Melin, K. E. (1966). *Ängelholm : framtidsstad på gammal grund : en krönika i ord och bild till 450-årsminnet*. Ängelholm: Ängelholms stad, Drätselkontoret.

Brink, Johan, Lindfors, Åke, & Torgny, Ove. (2013). *Ängelholmsboken 2014*. Ängelholm: Ängelholms lokalhistoriska förening.

Delvis om stads- och lantbebyggelse i Ängelholmstrakten under 1800-talet.

Rapport / Riksantikvarieämbetet och Statens historiska museer. *Medeltidsstaden*. (1976). Stockholm: Riksantikvarieämbetet och Statens historiska museer.

(skriftserie från i stencilform från RAÄ). Den tidiga urbaniseringsprocessens konsekvenser för nutida planering. Nr 20 Halmstad 1980. , Nr 21 Gamla Lödöse 1980, Nr 26 Lund 1980, Nr 32 Helsingborg 1981, Nr 38 Trelleborg 1982, Nr 39 Laholm 1982, Nr 43 Falkenberg 1983, Nr 44 Ystad I, Nr 45 Ystad II – en omlandsstudie, Nr 48 Landskrona 1983, Nr 49 Luntertun/Ängelholm 1983, Nr 51 Avaskär/Kristianopel 1983, Nr 52 Åhus 1983, Nr 53 Skanör-Falsterbo 1984, Nr 54 Sölvesborg 1984, Nr 56 Lund – en tomtindelning, ägostruktur, sockenbildning 1984, Nr 57 Vä 1984, Nr 60 Nya Lödöse 1984, Nr 61 Kalmar 1984, Nr 64 Ronneby 1984, Nr 67 Malmö 1984, Nr 70 Tommarp 1985, Nr 71 Visby 1988, Nr 72 Visby 1989.

Roosval, Albin. (1918). *Sveriges städer nu och fordom. Skildringar i ord och bilder. D. 3 Blekinge, Kristianstads, Malmöhus och Hallands län*. Stockholm: Norstedt.

BAND VII. Blekinge län -- Karlskeona -- Ronneby -- Karlshamn -- Sölvesborg -- BAND VIII. Kristianstads och Malmöhus län -- Kristianstad -- Simrishamn -- Ängelholm -- Hessleholm -- Malmö -- Lund -- Landskrona -- Hälsingborg -- Ystad -- Trälleborg -- Skanör -- Falsterbo -- Eslöv -- BAND IX. Hallands läm -- Halmstad -- Laholm -- Falkenberg -- Varberg – Kungsbacka.

Ängelholmsbygden under 1700-talet".(2012). I: J. Brink, Å. Lindfors, & O. Torgny (red.), *Ängelholmsboken 2013* (s. 8-62). Ängelholm: Ängelholms lokalhistoriska förening.

Artikel skriven av Britt Bengtsson, Johan Brinck, Gudrun Jander, Åke Lindfors & Ove Torgny. Behandlar Ängelholms äldsta bebyggelse (s. 37ff) med karta från 1750 men även ryggåsstugan vid Munka Ljungby Folkhögskola (från Gånarp 5) m.m. Stugan från Gånarp kombinerar knuttimring och korsvirke och har en inskription från 1721. N Åsbo hd., Tostarps sn., Gånarp. Litteraturlista om 1700-tal i Ängelholm på s. 62. Kommentar om Ängelholms 1700-talsrådhus på s. 268-269, byggt 1775 i putsat korsvirke med hörnkedjor och avklätt till synligt korsvirke 1966.

Del 3. Forsknings- och litteraturöversikt gällande studier av sydsvenskt korsvirke

Denna översikt tar upp forskning och litteratur som anses relevant för studier i sydsvenskt korsvirke. Titel eller författarnamn med årtal hänvisar till den alfabetiska bibliografin. Noter hänvisar till specifika detaljer. Annan litteratur och andra källor redovisas i notapparat och källförteckning.

Pionjärinsatser

Som en pionjärinsats för forskningen om sydsvensk korsvirkesbebyggelse framstår Carl von Linnés *Skånska resa* (1751), vari det lantliga korsvirket beskrivs och illustreras.[21] Det lantliga korsvirket var på Linnés tid en samtida, rentav aktuell, byggnadsteknik, som i hans värld stod i kontrast mot de många båle- och ryggåsstugor han också passerade. Även det stadsmässiga korsvirket noteras i Linnés reseskildring, redan i Kristianstad, vidare i Simrishamn, Malmö och framför allt i Ystad, där Linne beskriver inskriptionsdaterade 1500-talshus med utkragade ovanvåningar.[22] Även på sin gotländska resa tio år tidigare hade Linné noterat korsvirkeshus i Visby, om än ytterst kortfattat (Linné 1741, 1957). Linné var bekant med Johan Leche, som 1746 beskrivit de skånska halmtaken och publicerat en konstruktionsanalytisk illustration av en skånelänga i skiftesverk och korsvirke, vilken Linné rimligen haft tillgång till och inspirerats av.[23]

Som kompletterande pionjärinsatser framstår 1700- och 1800-talens reseskildringar, stadsskildringar och beskrivningar av folklivet i olika härader, exempelvis Hårleman 1753, Tidström 1756, Hülpers 1759, Baeijer 1793, Nicolovius 1847, Bruzelius 1876, Tengberg 1869, A. Ehrensvärd (publ. 1871) m. fl. Alla dessa får anses ha ett deskriptivt perspektiv och källvärde som ögonvittnesskildringar. Vidare kan framhållas *Beskrifningar, författade under Recognosceringen År 1812*[24] med kortfattade häradsvisa gårdsbeskrivningar knutna till *Skånska rekognosceringskartan 1812–20*.

Vad beträffar det stadsmässiga korsvirket förefaller det annars vara Carl Georg Brunius som gör pionjärinsatsen i *Skånes konsthistoria för medeltiden* (1850), vari ett 1500-talshus vid S:t Petri kyrka i Malmö uppmärksammas. Även i monografin om Lunds domkyrka (Brunius 1836, 1854) dokumenteras några korsvirkeshus, även om Brunius var helt inriktad på att riva dessa för att frilägga katedralen. I sin *Gotlands*

[21] Linné 1751, s. 117-118, s. 300-302. Tab II, fig. 1, Tab V.
[22] Linné 1751, s. 70, 137, 180 & 259-260.
[23] Leche 1932 (1746).
[24] Lemke & Amillon 1812.

konsthistoria noterar Brunius dock inte nämnvärt om korsvirkeshusen i Visby.[25] I stället var det läro-verksadjunkten m. m. Pehr Arvid Säve (1811–1887) som år 1853 dokumenterade kungsstugan i Wendtska huset i Visby, en korsvirkesvåning från ca 1580 med snedsträvor och knektar, snidade fönsterkarmar och mittposter, byggd på en medeltida bottenvåning av sten.[26]

Nils Månsson Mandelgren dokumenterade såväl stadsmässiga som lantliga korsvirkesbyggnader. Av de stadsmässiga byggnaderna uppmärksammande han bl. a. Lembkeska gården vid Södergatan i Malmö och ritade av dess skulpturala knektar i detalj 1872.[27] På sina resor, exempelvis i Halland och på Gotland, dokumenterade han stadsmässiga korsvirkeshus i Halmstad och Visby.[28] Mandelgrens landsbygdsforskning innefattade skisser på en mängd korsvirkesbyggnader, bland annat från hemtrakterna i Väsby sn, Luggude härad.[29]

Den danska kulturhistorieskrivningen kom tidigt att intressera sig för korsvirkesarvet i Malmö, såsom Reinhold Mejborg i *Gamle danske hjem* (1888). En annan dansk kulturhistoriker var Troels Frederik Troels-Lund, som i andra delen av sitt 14-bandverk *Dagligt liv i Norden på 1500-talet* (1879-1901, 1945) ”Bondgårdar och borgarhus” behandlar korsvirkesbebyggelse såväl på landsbygden som i städerna med många exempel från Danmark och Skåne. Troels-Lund hade en bred ambition. I 1945 års svenska upplaga finns dessutom en rik fotodokumentation. Ovan nämnda 1800-talsforskare hade alla ett brett kulturhistoriskt perspektiv och intresserade sig även för byggnadernas funktioner och inredningar.

Städernas korsvirke – bevarandesträvanden och konsthistoriska perspektiv

Med industrialismens allt snabbare stadsomvandling mot 1800-talets slut hotades korsvirkesbebyggelsen i Sydsveriges städer av rivningar. Gamla korsvirkes-handelsgårdar i centrala lägen ersattes på några årtionden av hyreshus, hotell och bankpalats i tegel och natursten. Det framväxande museiväsendet och de nya fornminnesföreningarna engagerade sig för det förindustriella kulturarvet. Vid Kulturen i Lund påbörjade museimannen Axel Nilsson korsvirkesforskning men kom inte att publicera sina studier.[30]

Bevarandesträvanden och dokumentation ofta gick hand i hand, förutom i Lund särskilt i Ystad och Malmö. Carl Werner fick 1907 i uppdrag av den nybildade

[25] Linné 1962, s. 160.
[26] https://www.mittvisby.se/byggnader/wendtska-huset/ besökt 2021-10-25.
[27] Werdenfels 1992, s. 83.
[28] Jacobsson 1983, s. 32, 45.
[29] Werdenfels 1992.
[30] Werner 1924, opag. sida ”Förord” i bokens början.

fornminnesföreningen i Ystad att flytta det s. k. Borgmästarhuset till det musealiserade klosterområdet.[31] Arkitekter och arkitekturstudenter i Sverige och Danmark publicerade uppmätningar, (exempelvis Smedberg 1902, *Svensk arkitektur* 1909). Arkitekt John Smedberg tog också fotografier av korsvirkeshus i Malmö, vilka förvaras i Nordiska museet.[32] I Helsingborg publicerades bl. a. en dokumentationsartikel om Hotel de Munthe vid Stortorget (Evald 1918). Till det lokala engagemanget kom nationalromantikens intresse för den ålderdomliga stadsbebyggelsen, uttryckt i bokverket *Gamla svenska städer* (1908-1930).

År 1924 disputerade Carl Werner i Lund på avhandlingen *Korsvirkearkitekturen i Sverige*. Det blev den enda systematiska avhandlingen om stadsmässigt korsvirke i Sverige under hela 1900-talet. Werner utgick från tysk forskning och vad som vid hans tid var känt och fick en sammanfattande karaktär. Utöver Skåne behandlade han också byggnader i Halland, Blekinge och i Visby. Han gick dock inte lägre tillbaka än till gotiken eftersom någon egentlig stadsarkeologi ännu inte etablerats. Werner utforskade terminologin och språkbruket i korsvirkesarkitekturen, gick igenom konstruktionen, de då kända huvudmonumenten och urskilde olika arkitekturfaser inom städernas korsvirkesarkitektur, vilka senare forskning förhållit sig till: **Gotik** (till slutet av 1500-talet), **Renässans** (slutet av 1500-talet till slutet av 1600-talet), **Mellanstil** (slutet av 1600-talet till slutet av 1700-talet) och **Senstil** (slutet av 1700-talet fram till korsvirkestraditionens slut ca 1875).[33] Werner var mer intresserad av byggnadernas konstruktion och arkitektoniska uttryck än av deras funktioner. I Kalmar var konsthistorikern och museimannen Emanuel ”Manne” Hofrén (1925) samtidigt tidigt ute med att uppmärksamma korsvirkesbebyggelsen från 1600- och 1700-talen.

För den fortsatta forskningen om stadsmässigt korsvirke blev konstnären, sedermera hedersdoktorn, Einar Bager och konsthistorikern och museimannen Nils Gösta Sandblad centrala. Einar Bager presenterade redan 1936 sin orientering rörande korsvirkesbebyggelsen i Malmö under 1600- och 1700-talen i sin dokumentation av Skånska Dagbladets gård vid Östergatan och fördjupade därmed Werners perspektiv åtskilligt. Att Malmö stadsarkiv genom stadsarkivarie Leif Ljungbergs och Einar Bagers blivit alltmer välordnat kunde just Malmös försvunna och bevarade bebyggelse studeras särskilt ingående. Nils Gösta Sandblad skrev dels om 1692 års syn av borgerlig bebyggelse i Malmö (1947) dels sin översikt i *Skånsk stadsplanekonst och stadsarkitektur intill 1658* (*Skånsk medeltid och renässans* 2, 1949). Han författade vid samma tid ett antal artiklar om korsvirkesbebyggelsen i Ystad och Malmö, vad beträffar Ystad tillsammans med den Estlandsfödde professorn Armin Tuulse. Studien av Pilgrändsgården i Ystad tillhör korsvirkesforskningens viktigare. Även

[31] Werner 1924, (opag. sida ”Förord” i bokens början).
[32] Werner 1924, (opag. sida ”Källor” i bokens början).
[33] Werner 1924.

Simrishamns korsvirkesbebyggelse dokumenterades under 1940-talet av konsthistorikern, kulturhistorikern och museimannen Erik Andrén (1942, 1974). En annan konsthistoriker som publicerade artiklar i ämnet var professor Evert Wrangel (1914, 1935). Även i det av professor Gregor Paulsson redigerade verket *Svensk stad* (1950–53) förekommer i första delen en del material om korsvirkesstäder. Mycket annan dokumentation utgick från stadsmuseernas antikvariska ärenden. Forskningen kom därför att lida av att vara lokalt begränsad och av att det skrevs alltför få jämförande studier. Resultaten presenterades ofta i skrifter utgivna av Ystad fornminnesförening (1917-), Föreningen Gamla Halmstad (1924-), Malmö fornminnesförening (1933-) eller i *Kulturens årsbok* (1935-).

Den konstvetenskapliga forskningen om Skånes renässansskulptur kom också att tangera korsvirkesbebyggelsens skulpturala delar, exempelvis hos Uno Otterstedt (1929) som skriver om korsvirkeshusens ornamentik i 1500-talets Malmö.[34]

Metodologiskt dominerades utforskandet av det stadsmässiga korsvirket fram till omkring 1970 av arkivbaserad historia, okulärbesiktning, byggnadshistoriska dokumentationer och konsthistoria, som var de flesta skribenternas ämnestillhörighet. Det var i princip bara män som ägnade sig åt forskningsfältet. Hos Einar Bager kan man, liksom hos Sandblad och Tuulse, notera en tydligare byggnadshistorisk tendens med fältstudier som föregriper senare tiders utvecklade byggnadsarkeologi. Bager är samtidigt intresserad av husens funktioner och inredningar på ett sätt som anknyter till 1800-talets kulturhistoriker. År 1971 sammanfattade Einar Bager decenniers forskningar i kapitlet ”Malmö byggnadshistoria till 1820” i bokverket *Malmö stads historia*, del 1, vilket kan ses som en milstolpe i forskningen om det stadsmässiga korsvirket.

Lantligt korsvirke – etnologiska perspektiv

Liksom vad beträffar det stadsmässiga korsvirket var den tidiga forskningen om det lantliga korsvirket knuten till uppbyggnaden av museiväsendet. Vid Kulturen i Lund hade Axel Nilsson redan under 1890-talet tecknat av skånsk allmogebebyggelse, skisser som idag finns i Göteborgs universitetsbibliotek.[35] Vidare utgör folklivsforskaren Nils Lithbergs uppsats i *Svenska Turistföreningens årsbok* 1919 en pionjärinsats. I Lithbergs fall rör det Ravlundagården på Skansen. För Kulturen i Lund kom gården Östarp, inköpt av Georg Karlin 1922, att stå i centrum för intresset. Skånska föreningen för byggnadskultur gav 1916–1920 ut ett antal uppmätningsritningar av korsvirkeshus, vilka utgör en väsentlig dokumentation.

[34] Otterstedt 1929, s. 62-63.
[35] Brodin 2011, s. 31-32.

Studien av Jacob Jöns gård i Önsvala och mappen *Gamla hus i Arild* kan nämnas som exempel. Liksom andra aktörer under nationalromantiken gjorde Skånska föreningen för byggnadskultur också försök att återuppliva den regionala byggnadstraditionen.

I Danmark hade Frilandsmuseet etablerats på nuvarande plats 1901 och blev 1920 en del av Nationalmuseet. Initiativtagaren Berhard Olsen lyckades förvärva ett stort antal äldre allmogebyggnader och ambitionen blev efterhand att också kunna visa byggnader från ”det tapte land”, däribland Sydsverige. Det sydgötiska huset från Stråvalla i Halland och Tvillinggården från Näs i Göinge (uppförda i skiftesverk) kom på plats redan 1901 medan gatehuset i korsvirke från Dörröd flyttades till Kongens Lyngby först på 1960-talet.

Nordiska museet genomförde en expedition i Skåne 1920 (i samarbete med Helsingborgs museum) och även några år senare. Museichefen Torsten Mårtensson i Helsingborg initierade bebyggelsedokumentationer på den skånska landsbygden från 1921 och ett par år framåt i syfte att skapa ett kunskapsunderlag inför uppbyggnaden av Fredriksdals friluftsmuseum (idag Fredriksdals museer och trädgårdar). För detta anlitades bl. a. Mårten Sjöbeck, som kom att publicera flera artiklar, i synnerhet om Luggude härad (1923, 1928, 1928, 1928).

Etnologiska expeditioner utgick från det 1913 av professor Carl-Wilhelm von Sydow grundade Folk-livsarkivet i Lund. Bebyggelsedokumentationerna vid Folklivsarkivet inleddes i mitten av 1920-talet, och bedrevs särskilt intensivt från 1926 och ett antal år framåt. Gotthard Gustafsson arbetade framför allt i Albo härad, ofta tillsammans med Harald Olsson. Albert Nilsson (senare Eskeröd) var verksam vid 1930-talets början och fungerade både som fältarbetare och som organisatör av andras fältarbeten (Gustavsson 2013). De var båda starkt influerade av danska kulturhistoriker och korresponderade med den danske arkitekten Halvor Zangenberg, vilken deltog i ”Bondegaardsundersøgelserna” från Nationalmuseet eller dess föregångare.

Sydow-lärjungen Åke Campbell disputerade i Uppsala 1928 på *Skånska bygder under 1700-talet*, som efter en genomgång av hägnadssystem behandlar den lantliga bebyggelsen i Skåne med utgångspunkt i historiskt källmaterial. Campbell var god vän med bland andra Torkild Gravlund, kulturhistoriker och författare, och Hans Ellekilde på Dansk folkemindesamling och var uppenbart influerad av dem.

Från Folklivsarkivet i Lund utförde studenter och stipendiater efterhand en mängd fältarbeten och gårds-dokumentationer. Det etablerades däremot ingen etnologisk forskningstradition om skånsk lantbebyggelse på avhandlingsnivå.[36] I den antikvariska praktiken gjorde Skånes förste landsantikvarie Harald Olssons insatser,

[36] Gustavsson 2020, s. 49.

även om han, liksom så många, främst intresserade sig för sydgötiska hus. I nytillkomna skriftserier som *Kullabygd* (1928-), *Skånes hembygdsförbunds årsbok* (1932-) och *Kulturens årsbok* (1935-) publicerades regelbundet uppsatser och artiklar om korsvirkesgårdar. Såväl SHFÅ som Kulturens årsbok övergick senare till att bli temaårsböcker. Det är ett anmärkningsvärt förhållande att varken Kulturen eller Skånes hembygdsförbund någonsin ägnat korsvirkeshusen ett temanummer av sina årsskrifter. Möjligen har det med Kulturens mera vida anspråk att göra, möjligen också med den arkeologiska och kyrkoantikvariska dominansen på SHF/ landsantikvariekontoren i Lund och Kristianstad.

Det ligger i hembygdsrörelsens natur att vara lokal. Många korsvirkesstudier publicerades därför i olika hembygdsföreningars årsskrifter, varav vissa omkring 1900-talets mitt höll påtagligt hög kvalitet. En kulturhistorisk författare som överbryggande den lokala isoleringen var Gustaf Åberg, som både intresserade sig för hemtrakterna i Kullabygden och för Österlen, där han verkade som museiman. För Hallands del var det museichefen Albert Sandklef som 1953 bokförde lantbebyggelsen i *Hallandsgårdar* och därmed korsvirkesbebyggelse i den södra delen av landskapet. Inom den övergripande svenska etnologin lade Sigurd Erixon inte tyngdpunkten vid väggkonstruktioner och korsvirke, åtminstone inte i *Svensk byggnadskultur* (1947). I stället blev den sydsvenska gårdsformen och diffussionismen som idé föremål för debatter mellan Erixon (1958) och den mer funktionalistisk inriktade Albert Eskeröd (1957, 1966).

Inom lundaetnologin odlades intresset för byggnadskultur senare av exempelvis av Sven B. Ek och Nils-Arvid Bringéus. Nya dokumentationer gjordes av Folklivs-arkivet, bland annat av Sturups by strax innan förstörelsen inför flygplatsbygget.[37] Någon forskningsintensitet om korsvirke från lundaetnologin kan man på forskar-nivå däremot knappast tala om. De enda avhandlingsresultaten under 1900-talet var Monica Minnhagen med *Bondens bostad* (1973) och Gösta Arvastsson med *Skånska Prästgårdar* (1977).[38]

Tidsandan innebar också en intresseförskjutning från landsbygd och bondgårdar till arbetarstadsdelar, uttryckt bl. a. igenom Sven B. Eks studie *Nöden i Lund* (1971).[39] Folklivsarkivet kom dock också att få externa uppdrag att inventera bebyggelse. En inventering av Viken vid 1970-talets inledning bekostades av en dona-tion och genomfördes av Folklivsarkivets Gabrielle Jeansson och Renée Valeri (1972), följd av *Byggnadsmiljöer på Kullahalvön* (publicerad 1977). Av dessa två dokumentationer har Viken-studien en högre ambition.

[37] Gustavsson 2020, s. 49.
[38] Lista över avhandlingar i etnologi vid Lunds universitet, tillhandahållen av professor Lars-Eric Jönsson 2021-02-16.
[39] Bringeus (red.) 1988; Gustavsson 2020, s. 49.

Utforskandet av de lantliga korsvirkeshusen var alltså fram till ca 1975 metodologiskt knuten till folklivs-forskning/etnologi och till det framväxande museiväsendet. Dokumentation, typologi och frågor om regionala särdrag var vanliga angreppssätt. Till detta kom uppmätningsverksamhet och en rik icke-akademisk hembygds-forskning av olika lokalhistoriker.

Generellt finns bristande redovisning av träslag i äldre folklivsforskning, alltså huruvida korsvirket byggts av ek, bok, alm, fur eller annat träslag. Att identifiera olika träslag (kanske särskilt att skilja olika lövträ åt) kräver specialkunskap. Är timran tjärad eller rödfärgad är detta självfallet ännu svårare.

Trästad, stenstad, korsvirkesstad?

Arvid Bæckström (1923) och Manne Hofrén (1925) hade redan under 1920-talet noterat korsvirke i Göteborg och Kalmar. Torsten Mårtenssons helsingborgsbaserade artikel ”Korsvirkesstadens klassicism” i *Svenska kulturbilder* (1935) utgör en annan pionjärinsats för att förstå den sydsvenska stadsarkitekturen omkring 1800, den putsade eller panelklädda korsvirkesbebyggelse i vad Carl Werner kallat ”senstil”. I Lund dokumenterade Evert Wrangel Tegnérhemmet (1935, 1935), G. Axel-Nilsson en handelsgård i Lund (1935) medan Anders W. Mårtensson långt senare gjorde några insatser i Kulturens årsbok (1975, 1976). Annars var det i förstone det synliga korsvirket från renässans och barock som stod i centrum för intresset.

Sten Rentzogs i Uppsala framlagda avhandling *Stad i trä* (1967) kom att väcka stort intresse för det man snart började kalla ”Den Nordiska trästaden” i ett forskningsprojekt initierat av Icomos och Nordens riksantikvarier.[40] En särskild rapportserie tillkom under 1970-talet, bl. a. i samarbete med KKH Arkitekturskolan i Stockholm. Dessvärre skapades i den inflytelsefulle Rentzogs efterföljd också ett slags allmänt vedertagen svensk fixering vid motsatsparet ”trästad” och ”stenstad”, i vilken korsvirkesbebyggelsen i städerna negligerades eller sågs som en anomali, någon i grunden ”danskt” som svensk bebyggelsehistorisk forskning inte behövde bry sig om. I skriftserien publicerades också som nr 16 Erik Nordins *Träbyggande under 1800-talet, debatt och verklighet* (1972, 1980). Nordin utgick från exempel i Hälsingland men hans skrift har trots sin norrländska grund ändå ett slags generell ansats att behandla hela Sverige. I Nordins skrift finns inget om korsvirke som träbyggnadsteknik.[41]

[40] Rentzog 1967.
[41] Nordin 1980.

Den nordiska trästaden fick alltså sin egen skriftserie medan Riksantikvarieämbetets *Handledning vid byggnadsarkeologisk undersökning* (1980) helt inriktade sig på murade stenbyggnader.[42] Korsvirkesbebyggelsen hamnade åter mellan stolarna. Den framgångsrika bebyggelsehistoriska forskningen i Uppsala-Stockholm och Norrland, med Rentzog och Nordin i spetsen, kom med undantag är Jan Granbergs avhandling från 1984 att understryka detta perspektiv och fick dessvärre ingen lundensisk motvikt. Inom konstvetenskapen i Lund var intresset för förindustriell stadsbebyggelse närmast obefintligt. Arkitekturavhandlingarna i konstvetenskap skrevs om helt andra ämnen: 1700-talsherrgårdar, kyrkor och monumental-arkitektur.[43] Inte heller på LTH Arkitektur etablerades någon korsvirkesforskning. I stället var det KKH Arkitekturskolan som 1983 publicerade *Hus i Helsingborg*, som i någon mån berör 1800-talets korsvirkesbebyggelse.

Nedgång

Den bebyggelsehistoriska forskningen om stadsmiljöer kom med rivningsraseriet, och i synnerhet efter byggnadsvårdsåret 1975, att inrikta sig på 1800-talsbebyggelse, industrialism, tegel och arbetarbebyggelse snarare än borgarhus i korsvirke.[44] Korsvirkeshusen var antingen rivna eller restaurerade och intresset överflyttades till 1800-talsbebyggelsen. I rivningsmassorna försvann naturligtvis också många överputsade eller enklare korsvirkesbyggnader, i synnerhet från 1700-talet och 1800-talets början. I Malmö förekom viss restaureringsdebatt om de uppmärksammade renässanskorsvirkeshusen, i vilken Einar Bagers auktoritet på området utmanades av en yngre generation, främst av museimannen och medeltidsarkeologen Sven Rosborn. Med sin historia, sitt stadsarkiv och sin forskningstradition stod Malmö fram som en stad där man fortsatte forskningen om renässansbebyggelsen. Till tidens förutsättningar hörde annars att museichefer och intendenter trängdes allt hårdare av administration och att forskning inom tjänsten blev allt svårare att få tid till. Avsnittet om äldre bebyggelse i *Helsingborgs historia* skulle ha skrivits av Torsten Mårtensson[45] men övertogs av Lars-Göran Kindström, som dessvärre enbart behandlade huvudmonumenten och de välkända korsvirkeshusen och uteslöt många viktiga stadsgårdar.[46]

[42] Andersson & Hildebrand 1980/1988.
[43] Lista över avhandlingar konstvetenskap, publicerad i Johansson & Petterson 2000, s. 224-247.
[44] Gustavsson 1988, s. 217-220.
[45] Johannesson 1986, s. 129 (I *Kring Kärnan* 16)
[46] Kindström 1985, s. 262. Kindström beklagar här själv att utrymmet ej medgav någon fördjupning i de gamla stadsgårdarna.

Etnologins successiva övergång till det immateriella och samtida innebar samtidigt ett minskat intresse för den förindustriella materiella folkkulturen, vilket även innebar en nedgång för forskningen om lantliga korsvirkeshus.

Korsvirke och stadsarkeologi

I stället blev den framväxande stadsarkeologin som kom att intressera sig för korsvirkesämnet (Jan-Erik Augustsson, Sven Rosborn, Anders Reisnert, Bengt Jacobsson m. fl.). Perspektivet hade till stor del utgått från Lund, där Ragnar Blomqvist och Erik Cinthio utgjort pionjärer. Blomqvist hade redan i *Lunds historia. Medeltiden* (1951) noterat den äldsta dokumenterade korsvirkeslämningen i staden. Inom medeltidsarkeologin fanns visserligen stundom ett större intresse för kyrkor och murverksundersökningar av stenbyggnader än av att tolka korsvirkesspår.[47] Korsvirket blev ofta mest en fråga om stolphål och härdar, och en fråga om när de bärande stolparna flyttades från husens innanmäte till fasaderna. Fokus inom medeltidsarkeologin låg ofta på byggnader äldre än 1600-talet. Yngre byggnadsrester ansågs till en början snarast som recenta störningar som man lät grävmaskinerna schakta bort. Förekomsten av kritpipor avgjorde när det var dags att gräva försiktigare. Därigenom försvann dessvärre också spår av korsvirkesbebyggelse från 1600–1800-talen (Rosborn 2014).[48] Andra arkeologer var främst intresserade av de äldsta skikten och ville direkt ner till 1200-talet, vilket fick än mer förödande konsekvenser.[49]

Intresset försköts dock efterhand framåt i tiden med det nya ämnesbegreppet *historisk arkeologi*. Stadsantikvarieverksamheten i Malmö kunde vad beträffade korsvirkesbebyggelse bygga vidare på Einar Bagers pionjärinsatser (Johansson & Romberg 1978, Rosborn 1982, Reisnert 1991, 1992, 1994). Som motsvarighet i Halmstad skall nämnas Erik Rosengrens undersökning av Elsa Guldsmeds hus (1981), från Kristianstad en betydligt yngre utgrävning av den gamla prästgården (Ohlsson & Pettersson 2018).

Ett viktigt nationellt projekt blev det vid mitten av 1970-talets initierade *Medeltidsstaden*, som fram till 1990 utarbetade rapporter om olika svenska medeltidsstäder. Medeltidsarkeologin kom också att föras ut till landsbygdens byar,

[47] Lista över lic-uppatser och avhandlingar i medeltidsarkeologi/historisk arkeologi, tillhandahållen av professor Jes Winberg 2021-02-17. Jfr även Andersson & Hildebrand 1980/1988.
[48] Rosborn 2014.
https://www.academia.edu/8922232/Tv%C3%A5_utgr%C3%A4vningar_som_lade_grunden_f%C3%B6r_medeltidsarkeologin_i_Malm%C3%B6_city_2014_
[49] Stefan Nilsson ”Nedbrytningen av urbana kulturlager” 1995. Nr 10 i serien Arkeologiska rapporter från Lund (1990-2001). Kulturen. Lund 1995.

exempelvis av Andersson & Anglert (red. 1989), Gunhild Eriksdotter (1990) och Peter Carelli (2003).

Bebyggelseinventeringar och fotoböcker

En annan litteraturgenre utgör bebyggelseinventeringar och fotoböcker. Efter pionjärinsatser i Ystad och Simrishamn 1942 (och opublicerade inventeringar, som den den Nordiska museet gjorde i Helsingborg 1944) följde exempelvis inventeringar över bebyggelsen i Landskrona 1960, Kristianstad 1967, *Lunds stadsbild* 1968, *Malmö Innerstad* 1970, Halmstad 1975 och Helsingborgs 1985. Ett ökat intresse för stadsmiljöerna tog sig också uttryck i en mängd fotoböcker med sammanställningar av äldre bildmaterial, i Malmö genom Ragnar Gustafson (i *SDS* från 1971, böcker u. å.), i Helsingborg genom Karl-Erik Olsson Ander (1980-). Under 1970-talet utfördes också en mängd bebyggelseinventeringar, många som arbetsmarknadspolitiska åtgärder i Skånes hembygdsförbunds regi. Inte sällan sattes förhistoriker att inventera 1800-talsbebyggelse, varför resultatet inte alltid blev det bästa. Många inventeringsprojekt avslutades och slutbearbetades heller aldrig, eftersom arbetsmarknadsmedlen hastigt drogs in.

Byggnadsvårdslitteratur och folkligt engagemang för skånelängor

År 1974 hade Föreningen Skånska gårdar bildats, vilken blev ett forum för vård av Skånes lantbebyggelse genom medlemsblad och kursverksamhet. I samband med byggnadsvårdsåret 1975 kom Olle Svedbergs *Kort vägledning i Skånsk byggnadsvård* och Kerstin Barups och Mats Edströms *Handbok i sydöstskånsk byggnadsteknik*. På LTH skrev Sigvald Goffeng och Peter Nyström ett examensarbete i ämnet 1976. Det gjordes också uppmätningar från LTH i Kristianstad vid denna tid men lite av detta tycks ha publicerats. Viktigast för vården av den skånska lantbebyggelsen blev nog ändå journalisten Ove Torgnys bok *Skånelängor – att förstå och bevara ett kulturarv* (1975, 1984) ett regionalt komplement till storsäljaren *Så renoveras torp och gårdar*. När stadsbor och sommargäster tog över gamla gårdar och fiskelägeshus uppkom behov av praktisk kunskap och byggnadsvårdsrådgivning. Guideboken *Kulturminnen i Skåne* (1981), som gavs ut av de skånska länsstyrelserna, bidrog till ökad kännedom om skånska kulturarv, däribland ett flertal korsvirkeshus som Ängelholms rådhus, Ausås prästgård och Bondrumsgården.

Tidens svenska byggnadsvårdslitteratur var i huvudsak inriktad mot liggtimmerhus och svår att tillämpa i skånsk slättmiljö (Hidemark m. fl. 1977). I olika bevarande-

program infogades rådgivning om korsvirkeshus. Henrik Ranby bidrog med *Arkitektur och byggnadstraditioner på Kullahalvön* (1995) och tillsammans med Karin Bauman och Eric Lilius med broschyren *Skåneländgans traditionella utformning* (1996). Likväl framstod kunskapsbristen om korsvirke påtaglig under 1990-talets bevarandeboom. Danskarna var tidigare ute, exempelvis med Niels-Holger Larsens *Bornholmsk byggeskik på landet* (1993).

Nya bokframställningstekniker, studiecirklar m. m. har sedan 1970-talet möjliggjort en ny generation hembygdsböcker och hembygdsdokumentationer och lokala inventeringar av högst varierande kvalitet. Många av böckerna presenterar för korsvirkesforskningen intressanta bildmaterial och utgör ett värdefullt komplement till äldre, mer bildfattiga, framställningar.

Den problematiska skånska särarten

Frågan om en regional skånsk särart kom delvis att politiseras under sent 1970-tal. Dansken Palle Lauring hade sett osentimentalt på det förlorade landet (1961). Arthur Lundqvists roman *Snapphanens liv och död* (1968) utgjorde något av ett startskott för nya perspektiv. Nyväckt medvetenhet om regionalism, danska rötter och indignation över brutaliteten i 1600-talets försvenskningsprocesser kunde därefter ta sig såväl konservativa som överdrivna och separatistiska uttryck (C. P. Herslows Skånepartiet med självständighetskrav grundades 1979), vilken delvis gjorde det äldre skånska kulturarvet infekterat. Av de populärhistoriska böckerna kan nämnas Uno Röndahls polemiska bok *Skåneland utan förskoning* (1981) och K. A. Blom och Jan Moens *Försvunna städer i Skåneland* (1983). Den godmodiga Skånska akademien bildades i Lund 1981 på initiativ av litteraturvetaren, docent Helmer Lång. Akademien såg som sin uppgift att vårda, främja och utveckla det skånska kulturarvet med avsikt att stärka Skåne i omvärlden men också stärka bilden av omvärlden i Skåne (Broberg 1994). År 1989 tillkom vidare den regionalistiska Stiftelsen Skånsk Framtid (SSF).

Intresset för förindustriellt sydsvenskt kulturarv, däribland korsvirkeshus, associerades alltså delvis med konservatism och separatism, delvis med lätt självgoda, studentikost präglade sammanhang, vilket innebar ideologiska problem (ibland med tendenser till beröringsskräck) för en mer progressiv/vänsterliberalt inriktad forskarvärld.[50] 1990-talets mångkultur, förhoppningar knutna till Öresundsbron, tillkomsten av Region Skåne m. m. genererade nya tolkningar av skånsk särart, skrivna av Tomas Tägil i arkitekturhistoria (1996), Markus Idvall och Fredrik Nilsson i etnologi (båda 2000) och av Henrik Ranby (2002) och Kajsa Bjurklint Rosenblad

[50] Ranby 2014, s. 75-84.

(2005) i konstvetenskap.[51] Ingen av dessa studier lade dock tyngden vid korsvirkesbebyggelse. Kulturens årsbok *Skånes renässans* (2000) är samma andas barn. I den tillväxtorienterade Öresundsregionen fördes en kulturpolitik med ett tämligen ljumt intresse för det regionala historiska arvet från förindustriell tid, vilket underförstått tycks ha setts som något stereotypt, uteslutande och politiskt belastat.[52]

Nystart

Forskningen om lantliga korsvirkeshus hade dock tagit ny fart under 1990-talet. Nytolkningar av lantliga byggnadstraditioner gjordes av Finn Werne i *Böndernas bygge* (1993) och av arkitekten Gunnar Henriksson (1996), som visserligen skrev sin bok om skiftesverk men likväl tangerade korsvirket. Det var alltså snarare de tekniska högskolornas arkitektursektioner som stod för nytändningen än etnologiämnet.

I Danmark utforskande medeltidsarkeologen Henriette Rensbro (1998, 2002) vid Aarhus Universitet hur östdansk korsvirkesbebyggelse på landsbygdens från perioden 1200–1600 kunde identifieras vid arkeologiska utgrävningar.

Inom kulturvård vid Göteborgs universitet skrev Agneta Thornberg sitt examensarbete om kors-virkesrestaureringar 1991. Hon jämförde en tysk restaurering med arbetena i Hedmanska gården vid Lilla Torg i Malmö. Samtidigt påbörjade Caroline Ranby arbetet med tvåbandsverket *Krapperups mellan renässans och skiftesreformer* (2003) i vilket en stor mängd gårdar i Kullabygden studerades utifrån arrendekontrakt, syneprotokoll, lantmäterikartor m. m. I projektet framträdde bland annat 1700-talets övergång från bålestugor till korsvirkeslängor tydligt. I den efterföljande studien *Krapperups och skifteslandskapet* (2005) fördes landsbygdens byggnadshistoria fram till 1800-talets mitt. Caroline Ranbys traditionella bebyggelsehistoriska metod innebar att historiska arkivuppgifter (syneprotokoll, arrendekontrakt, lantmäterikartor m. m.) jämfördes med kvarstående byggnader, fotografier m. m. Metodologiskt låg hon därmed nära forsknings-traditionen från exempelvis Åke Campbell och Einar Bager.

I boken *Ekonomibyggnader på skånska herrgårdar* (2008) gav Ulrich Lange en översikt av ett byggnadsbestånd med inslag av korsvirke.

Inom etnologi disputerade Karin Gustavsson 2014 i Lund på avhandlingen *Expeditioner i det förflutna*, som behandlar de etnologiska fältarbetena vid 1900-talets början. Avhandlingen är till stor del ämnes- och metodhistorisk men också betydelsefull för att förstå tolkningen av, och synen på, korsvirkesbebyggelsen på

[51] Tägil 1996, Idvall 2000, Nilsson 2000, Ranby 2002, Bjurklint Rosenblad 2005.
[52] Se vidare Persson 2008.

Skånes landsbygd som etablerat kulturarv. Gustavsson hade tidigare publicerat ett antal artiklar, bl. a. om Mårten Sjöbecks fältarbeten i nordvästra Skåne (Gustavsson 1993, 2000, 2001, 2009, 2013).

Inom Kulturvård med hantverksvetenskaplig inriktning disputerade Ulrik Hjort-Lassen 2014 på avhandlingen *The invisible tools of timer framing*. Hjort-Lassen har varit drivande i att lansera begreppet ”stolpverk” som konstruktivt paraplybegrepp, under vilket han inordnar korsvirke.

Termen stolpverk inkluderar alla konstruktioner där den bärande stommen består av fyrkantigt, blockat eller runt timmer av dimensioner 4 x 4 tum eller större, och där de inre och yttre belastningarna förs över till grunden via en samverkan mellan stående, liggande och snedställt timmer. (Hjort Lassen, 2014:14)

Inom stadsarkeologin har Peter Carelli (2001, 2012) diskuterat 1200-talets bebyggelseförändring i Lund, och det från denna tid förekommande korsvirket. Andrine Nilsen i sin avhandling (2020) utforskat de svenska städernas träbebyggelse och därvid funnit att traditionen att bygga korsvirkeshus var varit mer geografiskt utbredd än vad som tidigare vanligtvis framgått. Nilsen, som arbetat med ett långt historiskt perspektiv, har studerat nio svenska landskap och städerna i dem, dock ej Skåne, Halland, Dalsland, Öland och Närke. Nilsen tillhör dem som definitivt motbevisar dikotomin ”stenstad-trästad”. I stället påvisar hon ett stort inslag av blandtekniker och att korsvirkesbyggandets funktionalitet gjorde tekniken till en väl integrerad del av svensk träbyggande i stadsmiljöer. Det skånska materialet förekommer däremot i Joakim Thomassons forskning (2005, tillsammans med Johansson 2015) och i hans pågående avhandlingsprojekt.

I *Malmö stads historia* del 9 (2020) har Björn Magnusson Staaf och Anders Reisnert (2020) kompletterat och uppdaterat den äldre stadsarkeologiska och bebyggelse-historiska forskningen om staden. Bl. a. ger före-komsten av avbildningar av amerikanska urinnevånare och kalkoner i renässanskorsvirkeshusens dekor nya perspektiv på det sena 1500-talets nymornade kolonialism efter upptäckten av den nya världen.

En stor del av nystarten är knuten till den praktiska byggnadsvården och ett ökat intresse för traditionella hantverk. En hantverksforskare med mer tydlig koppling till sydsvenska byggnadstraditioner är timmermannen och arkeologen Karl-Magnus Melin, doktorand i kulturvård. Melin har skrivit rapporter både om korsvirke (som han heller kallar korsverk) och lerbyggande (2009, 2011, 2021.) Lerprojektet (2009) fokuserade på lertekniker i korsvirkesbyggnader och utfördes i samarbete med Nordiska museet, Folklivsarkivet i Lund m. fl. och kombinerade intervjuer med studier av verktygsspår. En annan doktorand i kulturvård, antikvarie Robin Gullbrandsson har i ett konferensbidrag diskuterat förekomsten av korsvirkeshus i

Västergötland.[53] Även i de byggnadsarkeologiska fältarbetena framkommer ny kunskap. År 2016 frilades en korsvirkesgavel på Västergarns kyrka, Gotland. Det är ett gavelröste i den typ av diagonalkorsvirke som är typisk för ön.

*

Sammanfattningsvis framträder en rik men samtidig mycket splittrad och fragmentarisk bild av litteraturen om sydsvensk korsvirkesbebyggelse. Det finns mycket stoff och exempel men alltför få försök att strukturera, analysera och sammanfatta det stora materialet och skapa en generell helhetsbild. Forskningen har påverkats av olika tiders vetenskapliga perspektiv, i hög grad också av olika perioders ideologiska strömningar och blockeringar.

Vidare forskning måste rimligtvis bygga på den äldre forskningen men med tydligt kritiskt förhållningsätt. Vad är dokumenterat, vad har fallit mellan stol(p)arna? Vilka av äldre tiders rekonstruktioner kan vi lita på, vilka är alltför fantasifulla? Vikten av tvärvetenskap, att kombinera olika ämneskunskaper och ämnes-metoder bedöms som avgörande, liksom att undvika alltför bestämda och konstruerade gränsdragningar och att ständigt ifrågasätta spridda men obekräftade påståenden som alltför ofta tas för givna. Ny korsvirkesforskning måste inkludera fördjupade hantverksperspektiv (verkstygsspår, resningsteknik etcetera) på byggandet och integrera nya naturvetenskapliga metoder, exempelvis massdata, scanning och dendrokronologi. Omtolkningar av äldre dokumentationer är en annan möjlighet som arkiven ger.

[53] https://vastergotlandsmuseum.se/nyheter/vastgotska-korsvirkeshus-pa-tysk-konferens/ hämtad 2021-02-20

Källor och litteratur

Otryckt material

Lista över lic-uppsatser och avhandlingar i medeltidsarkeologi/historisk arkeologi vid Lunds universitet, tillhandahållen av professor Jes Winberg 2021-02-17.

Lista över avhandlingar i etnologi vid Lunds universitet, tillhandahållen av professor Lars-Eric Jönsson 2021-02-16.

Korrespondens

E-post från Universitetslektor TD, PhD Ingela Pålsson Skarin vid LTH 2021-03-10.

E-post från TD Prefekt Catharina Sternudd vid LTH 2021-03-10.

E-post från doktorand Joakim Thomasson vid Historisk arkeologi, LU 2021-11-15.

Elektroniska källor

https://www.mittvisby.se/byggnader/wendtska-huset/ besökt 2021-10-25.

https://www.academia.edu/8922232/Tv%C3%A5_utgr%C3%A4vningar_som_lade_grunden_f%C3%B6r_medeltidsarkeologin_i_Malm%C3%B6_city_2014_

https://vastergotlandsmuseum.se/nyheter/vastgotska-korsvirkeshus-pa-tysk-konferens/ besökt 2021-02-20

Litteratur (endast sådan som ej återfinns i bibliografin)

Andersson, Karin & Hildebrand, Agneta (1988): *Handledning vid byggnadsarkeologisk undersökning. Det murade huset.* 2:a reviderade upplagan, RAÄ. Sthlm (första upplaga 1980).

Brodin, Louise: Axel Nilsson (2011). *Museiman och föregångare*. Warne förlag. Gbg.

Bringeus, Nils Arvid (red. 1988): *Folklivsarkivet i Lund 1913–1988*. En festskrift till 75-årsjubileet under redaktion av Nils-Arvid Bringéus. Lund.

Gustavsson, Anders (1988): ”Forskningsprojekt”. I: Bringéus, Nils Arvid (red.): *Folklivsarkivet i Lund 1913–1988*. En festskrift till 75-årsjubileet under redaktion av Nils-Arvid Bringéus. Lund.

Gustavsson, Karin (2020): ”Folklivsarkivet med Skånes musiksamlingar – mer än 100 år av insamlingar av folkminnen. I: *Ale* 2020:4, s. 48–50.

Holmberg, Ingrid (2010): ”Med bebyggelsehistoria som medel”. Om relationer mellan kunskapsbildning och uppvärdering av äldre stadsbebyggelse. I: *Bebyggelsehistorisk tidskrift* 60, 2010.

Idvall, Markus (2000): *Kartors kraft: regionen som samhällsvision i Öresundsbrons tid*. Diss LU. Nordic Academic Press. Lund 2000.

Johansson, Britt-Inger & Pettersson, Hans (red. 2000): *8 kapitel om konsthistoriens historia i Sverige*. Raster Förlag. Sthlm.

Von Linné, Carl (1962): ”Carl Linnæi Gotländska resa förrättad år 1741”. Ingår i *Carl Linnæus Öländska och Gotländska resa år 1741*. Redigerad av Carl-Otto von Sydow. Illustrerad av Gunnar Brusewitz. Wahlström & Widstrand. Sthlm 1962.

Lundqvist, Artur (1968): *Snapphanens liv och död*. Bonniers, Sthlm.

Löfgren, Eva (2021): ”Avhandlingar i kulturvård, avhandlingar med rötter i kulturvård”. I: *Kulturvård: En introduktion*. Bokförlaget Korpen, Gbg.

Nilsson, Fredrik (2000): *I rörelse*. Politisk handling under 1800-talets första hälft. Diss. Nordic Academic press. Lund.

Nordin, Erik (1980): *Träbyggande under 1800-talet, debatt och verklighet*. Nr 16 i skriftserien *Den Nordiska trästaden*. KKH. Arkitekturskolan Stockholm 1972, Svensk byggtjänst. Andra oförändrade upplagan.

Persson (–Lahusen), Fredrik (2008): *Skåne, den farliga halvön*. Historia, identitet och ideologi 1865–2000. Diss. LU. Sekel förlag. Lund.

Ranby, Henrik (2002): *Harald Boklund. Kosmopolitiskt, regionalt och nationalromantiskt i Skånes arkitektur 1890–1930*. Diss LU. Arkitekturmuseet skriftserie publikation nr 10. Lund.

Ranby, Henrik (2001): ”Forskningsprojektet Sydsvenskt korsvirke – historia, transformation, konstruktion och bevarande”. I: *ALE* 2021: 3–4.

Ranby, Henrik (2020): *Åkdon, blick och landskap*. Om relationer mellan kommunikationer, kulturmiljö och landskapssyn med huvudexempel från Kullahalvön, Skåne. Makadam. Göteborg.

Rentzog, Sten (1986): *Stad i trä*. Panelarkitekturen. Ett skede i den svenska småstadens byggnadshistoria. Diss. Nordiska museets Handlingar 67. Sthlm 1967. Andra upplagan.

Rosenblad, Kajsa Bjurklint (2005): *Scenografi för ett ståndsmässigt liv*. Adelns slottsbyggande i Skåne 1840–1900. Diss. LU. Sekel bokförlag. Malmö.

Röndahl, Uno (1993): *Skåneland utan förskoning*. Om kungahusens och den svenska överklassens folkdråp och kulturskövling i Skåneland. En studie av omnationaliseringens tragik. Första upplagan Kristianstad 1981, andra upplagan Karlshamn.

Tägil, Tomas (1996): *Arkitekten Hans Westman. Funktionalismen och den regionala särarten*. Diss LTH. Arkitekturmuseet Skriftserie. Publikation nr 6. 1996. Lund 1996.

English Summary. Half-timber in Southern Sweden. Sub-report 1. Bibliography and research overview with a Scandinavian outlook.

by Henrik Ranby

186 pages.

Key words: half-timber, wood, Scania, Southern Sweden, vernacular architecture, conservation, heritage, regionalism.

Introduction

This bibliography and research overview is the first sub-report from the project *Sydsvenskt korsvirke* (Half-timber in southern Sweden), begun in 2019. This sub-report is also a prerequisite for the further development of the project. The bibliography will later be supplemented and revised – accordingly this version must be seen as preliminary.

Purpose

The purpose of the bibliography and research overview is to achieve a starting point as well as shortcuts for further research, both within this project and for other scholars. The history of built environments is one of the foundations for studies in conservation. Without historical knowledge we would not be able to create understanding of heritage. Cultural history also has an obvious value of itself. Initiating this research, I immediately saw a lack of knowledge on half-timber i Southern Sweden as well as a lack of knowledge about was ha been written on the topic. This report is a first attempt to overcome these problems.

For this purpose, I find it critical to build bridges between different relevant disciplines: historical archaeology, ethnology, art history, cultural geography, conservation, architecture etcetera. Therefore, we must be interdisciplinary, as is the strong tradition at the Department of Conservation at University of Gothenburg. It is also critical to link the research to local studies, museum reports and work carried out by local historical associations, to create more shortcuts and comparative aspects, to see similarities and differences between towns such as Halmstad, Malmö, Kristianstad and Ystad or between rural areas as the Albo and Luggude districts (”härader”). Too often such comparative perspectives have been neglected. Furthermore, it is important to highlight the half-timber heritage *outside* the old

Danish heartland, to study the towns of Gamla and Nya Lödöse, Kalmar and Visby and notice the half-timbered buildings in Västergötland och Östergötland. Finally comes the international perspective with the outlooks to Denmark and Norway and the wider Northern European contexts.

Level of ambition

The level of ambition is to make a first attempt of a bibliography in a limited period. As the piles of literature grew, I realized I decided to limit included texts to a maximum of 500. The ambition has been to make a fair topographical selection and thereby attempt to superficially cover the actual landscapes, counties and towns i Southern Sweden.

Disposition

After the introduction, this sub-report includes three parts, 1) an alphabetical, partly commented, bibliography (only i Swedish), 2) a country, county, district (”härad”) and town formation of the same texts (only in Swedish) and 3) a chronological research overview on how the research on half-timber in Southern Sweden was established in different disciplines, which perspectives, questions and ideologies dominated and how different scholars' research relate to one and other. This research overview substantially contains studies done in Sweden.

The concept half-timber

The concept *half-timber* is complicated in Swedish. The word *korsvirke* (”crosswood”) have been used since the renaissance. The last part of the word (-virke) often meant work (-verk) rather than wood.

Urban and rural half-timber

Urban and rural half-timber i Scandinavia differs. The typical urban half-timber building i Southern Sweden from ca 1450-1750 is a two storey building with bricks in the timber-frame, and brick roof-tiles. From 1850 to 1860 plastered facades are common. De rural half-timbered houses are i one storey, have whitewashed clay in the timber frame and thatched roofs. Combination of urban and rural forms became more common in the 19th century.

Methodology and sources

After a first search in the library data-base ”Libris” on the word ”korsvirke” (half-timber) I combined the word with different geographical areas, the names of jurisdictional districts called ”härad”. In my earlier career, I have had direct access to different libraries in Scania, and thereby access to most of the older books on the subject.

From the literature lists in relevant PhD-dissertations and other books, a reference list on the most important texts compiled. To identify relevant dissertations, I requested lists of PhD-dissertations in art history, ethnology and historical archaeology from Lund University, from The Department of Conservation at University of Gothenburg and from the architecture departments at Lund Institute of Technology and Chalmers Institute of Technology in Gothenburg.

Outside the universities, a large number of local history texts have been written, as well as museum reports, old travel reports and books with old pictures or photographs of half-timber buildings that have been demolished or radically changed. All those categories of books mentioned are important for the further research.

Other important entries to the literature are indexes from museums, heritage organizations and local historical associations annuals as well as published bibliographies concerning for example Malmö, Helsingborg and Ystad. Several lists of contents are available on the Internet. *Antikvariat.net* and *Google books* have been important as well as Internet-searches on the English, German and Danish words for half-timber: ”Half-timber”, ”Fachwerk” and ”Bindingsværk”.

Whenever possible, I have preferred not only to notice the existence of a book or article, but also hold it in my hand. Much information and relevant content lies hidden behind the title. A glance in a book have often given the opportunity to decide whether it should take be included in the bibliography or not.

Content of bibliography

Generally, the research and literature on half-timber in Southern Sweden is unequally distributed over counties and town. Malmö has a strong research tradition (Bager, Sandblad, Reisnert, Rosborn), and so has Ystad (Sandblad & Tuulse). Helsingborg (Mårtensson, Kindström) has not.

I the same way, the Österlen area of southeast Scania (Hansen, Andrén, Åberg, Minnhagen) and Luggude härad of northwest Scania (Mandelgren, Sjöbeck, Åberg,

Karin Gustavsson, Caroline Ranby) can be set in contrast to areas with almost no half-timber literature at all. Many times, the historical research on rural built environment was more interested in the farm plans, framework houses with horizontal planking or the so called ”South-Gothic houses”, than of half-timbered houses of Scania.

The province of Scania, with its historical location between Denmark and Sweden, has often interested both Danish and Swedish scholars. Danish cultural history includes the old Danish landscapes (Mejborg, Troels-Lund, Lauring). Somtetimes though, Scania has been looked upon as ”Unswedish” from a Swedish point of view and Danish scholars followed the borders from 1658 and drawn their limit of interest i the Sound.

The international literature in this bibliography mostly concerns Denmark (especially the islands Själland, Fyn and Bornholm), Norway and the Northern parts of Germany, and include texts that give opportunities to Northern outlooks. The English and French books are to be seen as examples, as the half-timber building traditions here is a bit different from the half-timber traditions of Southern Sweden.

Literature nowadays is not only traditional printed books or articles but also files on the Internet. Some museum report files have been included in the bibliography, but I will stress that there is far more research material in the museum collections, their archives and other archives. To catalogue these would be a separate project, but for instance the National Museum of Denmark in Copenhagen, Gårdsarkivet in Folklivsarkivet, Lund, Kulturen in Lund, Malmö museer, Helsingborgs museer and other town museums contains essential collections on half-timber. Old town documentations (for example on Helsingborg) in Nordiska museet in Stockholm are important, as is John Smedbergs photography on half-timber buildings in Malmö (in Nordiska museet) and Axel Nilssons drawings in the University of Gothenburg library.

The bibliography also includes texts on restauration, preservation, demolish debates and texts on half-timber as a cultural heritage.

Naturally, large numbers of the listed literature must be red with an critical eye. Parts of the research are old and obsolete, and some local history suffers from a lack of critical and comparative perspectives. There are dozens of short and shallow texts on half-timber, which repeats the same prejudiced content.

In this bibliography, I have thereby commented and tried to evaluate the literature. The purpose of the comments is to clarify content, number of pages and illustrations but also to notice to what extent half-timber is in focus. Some comments come from

other bibliographies, catalogues or abstracts. Others are my more personal estimations of texts I have read.

Results

The study is the first part of a research project and identifies 504 relevant books and articles on the subject, most of them written in Swedish. Some relevant literature in English, German, Norwegian and Danish is also included. The texts give us critical information on urban and rural half-timber in Southern Sweden and give us the impression of a well-explored subject. At a closer look though, shows us a fragmental and divided research area, with shortages in the facts, material, methodologies and analyses. The older texts are often shallow overviews with hardly no forensic ambitions or search for the traces of the craftsmen who built the half-timber buildings. Never-the-less, I hope the bibliography and research overview will improve the possibilities to further research on half-timber in Southern Sweden.

Research overview

The research overview mentions the main outlines in the literature on half-timber in Southern Sweden. Years mentioned after authors and **numbers** refers to the alphabetical bibliography.

Pioneers

The first author to systematically describe the half-timber buildings in Southern Sweden was the famous scientist Carl Linneus. In his *Journey in Scania* (1751) **284** he notice half-timber buildings in the Scanian towns (Kristianstad, Simrishamn, Malmö and Ystad) as well as in the countryside and describes and illustrates how farmer build half-timber houses. Linneus also mention half-timber i Visby in his earlier *Journey to Gotland* (1741) **285**.

Besides Linneus, a serial of other Swedish travel reports and descriptions from 1750-1850 gives us information about the half-timber building traditions in Southern Sweden **36, 85, 99, 124, 125, 166, 167, 216, 286, 329, 438, 455**.

The cathedral restorer, professor and art historian Carl Georg Brunius notice and describe a few urban half-timber buildings in Malmö and Lund in his research on *Scanian art history of the Middle Ages* (1850) **81** and in his book on the Lund cathedral (1836, 1854) **83**. The lecturer Pehr Arvid Säve make a description of the so-called

Kungsstugan in Visby (1853), a renaissance half-timber storey built on av medieval ground floor structure of stone.

Another pioneer was the fieldworking ethnologist Nils Månsson Mandelgren, who in short texts and drawings describes old half-timber buildings in several towns (Malmö, Halmstad, Visby) as well as rural building traditions in Southern Sweden, especially in his home region in Northwest Scania **229, 476**.

In the late 1900th century Danish culture historians became interested in the old Danish heritage east of the Sound. Reinhold Mejborg wrote about half-timber houses in *Old Danish homes* (1888) **307** and Troels Frederik Troels-Lund have several examples from Scania in the second part of his *Everyday Life in Scandinavia in the 1600th century* (1879-1901, 1945) The 1945 Swedish issue of this book contains several photographs **458**.

Urban half-timber – preservation and art history

When industrialism stroke the towns of Southern Sweden in the late 19th century, many old half-timber buildings were torn down and replaced with tenement houses, hotels and banks made of brickwork and stone. The recent established museums and new local historical societies started to describe and preserve some of the most important preindustrial historic buildings, especially in Malmö, Ystad and Lund. Photographs were taken, articles published, and drawings were carried out and published by architect students.

In 1924, Carl Werner published his PhD-thesis in Art History, *The Half-timber architecture in Sweden* **480**, which was the first systematic research project on the topic. Werner's interest was the urban half-timber. He started from German studies on the subject, wrote on the concepts, words and construction in the building traditions and summarized the phases and styles in the half-timber tradition under the word *Gothic* (until the end of the 16 th century), *Renaissance* (1600-1700), *Transition style* (ca 1700-1800) and *Late half-timber* (1800 till the end of the half-timber tradition around 1875). In the town of Kalmar Emanuel "Manne" Hofrén (1925) at the same time payed attention to the local half-timber building tradition from the 17th and 18th century **214**.

Important for the further research were the artist Einar Bager and the art historian Nils Gösta Sandblad. In 1936 Bager published his overview on the half-timber buildings i Malmö during the 17th and 18th century in a study on Skånska Dagbladet's estate at Östergatan and deepened Werners earlier conclusions **43**. The rich records in the town archives of Malmö had been organized by archivist Leif

Ljungberg and Einar Bager and was now available for in-depth studies of both demolished and still standing buildings. Sandblad (1947) wrote about the 1692 inventory of merchant buildings in Malmö **403** and an overview in Scanian town-planning and architecture untill 1658 (*Skånsk medeltid och renässans* 2, 1949) **406**. Sandblad also wrote several articles on half-timber in Malmö and Ystad, in Ystad together with the Estonia-born professor Armin Tuulse. The study of Pilgrändsgården in Ystad in one of the most important **408**. The half-timber in the town of Simrishamn were registered by the art historian Erik Andrén (1942, 1974) **19, 20**. Some research was also published by professor Evert Wrangel (1914, 1935) **89. 90, 488** and professor Gregor Paulsson (1950-53) **357**.

Other documentations were results of local preservation work by the town museums. Som of these studies were a bit too local and lacked comparative perspectives. The results were often published in local historical annuals reviews, such as *Ystad fornminnesförening* (1917-), *Föreningen Gamla Halmstad* (1924-), *Malmö fornminnesförening* (1933-) and *Kulturens årsbok* (1935-).

Art history research on Scanian renaissance sculpture also noticed the sculptured parts of the urban half-timber houses, e.-g. in Uno Otterstedts (1929) studies **355**.

From a methodological view, the exploration of the urban half-timber shows until 1970 a mix of archive-based history-writing, documentations and art history perspectives. Mainly men did the research. Bager as well as Sandblad and Tuulse tried an early form of building archaeological method in their fieldworks. Bager (1971) concluded his studies with an overview in the article on ”The building history of Malmö” (*Malmö stads historia*, volume no 1), a kind of milestone in the studies of urban half-timber **45**.

Rural halftimber – perspectives from ethnology

As with the urban half-timber, the research on the rural half-timber in Southern Sweden was associated with the formation of the county and town museums in the region. At the museum Kulturen in Lund, Axel Nilsson started to sketch farmhouses in the 1890s. The ethnologist Nils Lithberg described the Ravlunda farm, moved to the open-air museum Skansen in Stockholm, in *The Swedish tourist associations annual* 1919 **287**. Georg Karlin at Kulturen in Lund bought the Östarp farm for conservation *in situ* in 1922. A Scanian association for built culture published 1916-1920 a series of elevations and plans of old half-timber houses and also had an ambition of revival of the preindustrial building traditions **207**.

In Denmark, the outdoor museum – Frilandsmuseet – was established in its current location in 1901. In 1920 it became part of the Danish National Museum. Frilandsmuseeet's initiator, Bernhard Olsen, succeed in buying old farm houses, some of them from Halland (Stråvalla) and Northern Scania (Göinge, Näs). A small half-timbered house from Dörröd was moved over the Sound as late as in the1960-s.

Nordiska museet in Stockholm made an expedition to Scania in 1920 and the head of Helsingborgs Museum, Torsten Mårtensson, initiated documentations of farms in the Scanian countryside in order to get a knowledge base for constructing the new Fredriksdal outdoor museum i Helsingborg. Among others Mårtensson hired Mårten Sjöbeck, originally a railway-employed writer of travel guides, for the research. Sjöbeck grew into an important ethnologist and landscape historian, and published several articles on old half-timber farms, especially in Northwest Scania **413-417**.

Ethnolocial expeditions were sent from Folklivsarkivet in Lund, founded 1913 by Carl Wilhelm von Sydow to save preindustrial folklore, traditions and folk music. Documentations of built heritage started in the middle of the 1920s. Gotthard Johansson carried out fieldwork in the Albo district with Harald Olsson. Albert Nilsson (later Eskeröd) was both fieldworker and organizer. Their work was strongly influenced by Danish researchers such as Harald Zangenberg, who took part in the farmresearchs of the Danish National Museum.

The Sydow-adept Åke Campell took his PhD in Uppsala 1928 with the thesis *Scanian rural areas in the 18th century* **92**, a study on rural houses, written from records and archives. He was also influenced by his Danish fellows and friends, the regionalist writer Thorkild Gravlund and the ethnologist Hans Ellekilde.

From Folklivsarkivet in Lund, students and others did a series of farm documentations, but no research at PhD-level was established. The first county custodian in Scania, Harald Olsson, made som efforts, but as many other ethnologists at the time, he was obsessed with the enigma of the "South-Gothic house". In annual books as *Kullabygd* (1928-), *Skånes hembygdsförbunds årsbok* (SHFÅ, 1932-) and *Kulturens årsbok* (1935-) articles on half-timbered farms were regularly published. SHFÅ and Kulturen annuals later hade a different theme every year. Oddly enough, half-timber never became a such theme, perhaps due to the wider ambitions at Kulturen and the church-antiquarian dominance at Skånes hembygdsförbund.

Many half-timber articles were published in annuals from the homeland movement. Around the middle of the 20th century the quality were quite good, although the perspectives sometimes were very local. Gustaf Åberg both worked in a museum in

Österlen (Southeast Scania) and was interested in his old homeland of the Northwest Scania. In Halland, the museum manager Albert Sandklef (1953) wrote a book about the farmhouses in Halland **410**. In writing national overviews professor Sigurd Erixon did not showed particularly interest in walls or half-timber, at least not in *Swedish building traditions* (1947) **142**. Instead, the farm plans were in focus. As were the theoretical debate between the diffusionist Erixon (1958) and the functionalist Albert Eskeröd (1957, 1966) **147, 148**.

In Lund, the ethnological interest in built culture was embraced by Sven B. Ek and Nils-Arvid Bringéus. New documentations were carried out by Folklivsarkivet, such as one of Sturup village, burnt down for an airport project. There were just a few PhD-dissertations written on half-timber: Monica Minnhagen's *The farmers home* (1973) **313** and Gösta Arvastsson's *Scanian Rectories* (1977) **27**.

Around 1970, Swedish ethnology partly changed interest from rural farms to working class areas in the town (Sven B. Ek's study The *Distress in Lund* (1971). Folklivsarkivet continued with some studies of rural areas, carried out with external financing, such as a study of Viken (Gabrielle Jeansson and Renée Valeri (1971) **232**.

To sum up, the exploration of the rural half-timber buildings was until 1975 tied to ethnology and the cultural museums. Architects usally made elevations and schetches were made by while local historians wrote several articles.

Wooden towns, brick towns, half-timber towns?

Arvid Bæckström (1923) **35** and Manne Hofrén (1925) **214** had already in the 1920s noticed half-timber in Gothenburg and Kalmar. Torsten Mårtenssons Helsingborg-article "The classicism in the half-timber town" in *Images of Swedish culture* (1935) **324** is another early contribution to the understanding of the town architecture in Southern Sweden in the early 19th century, the plastered half-timber building in what Carl Werner called "late style".

Professor Evert Wrangel hade documented the home of the Swedish poet Esaias Tegnér in Lund (1935, 1935), **488, 490**. G. Axel-Nilsson a merchant house in Lund (1935) **333** while Anders W. Mårtensson much later made some contributions in i *Kulturens årsbok* (1975, 1976) **320, 321**. The main interest was though the visual half-timber of the renaissance and baroque.

Sten Rentzog's dissertation on Swedish wooden towns *Town of wood* (1967) raised the interest in the "The Nordic wooden town" (timber houses with panel architecture)

in a research project initiated by Icomos and the National Heritage Boards in Scandinavia in the 1970s. A report series was published.

Unfortunately Rentzogs followers created a sharp and simplified contrast between ”wooden towns” and ”brick towns”, in which the half-timber buildings of Southern Sweden were neglected or seen as an anomaly, something ”Danish” Swedish research and debate could ignore. In the Wooden town report series no 16 Erik Nordin published *Building with wood during the 19th century – debate and practice* (1972, 1980). Nordin took main examples from Hälsingland but drew general and simplified conclusions with a total lack of interest for the half-timber of Southern Sweden.

While the wooden town reports handled timber and panel, the Swedish National Hertigages Boards published the book *Introduction to building archaeological analysis* (1980) on old masonry and brick buildings. Half-timber had a very small place in the Swedish heritage research tradition. The successful research on built environments in Uppsala-Stockholm and Norrland, with Rentzog and Nordin as pioneers, tended to stress this simplified perspective (with exception of Jan Granberg's PhD-thesis, 1984) **170**, and found no counterweight in Lund art history, where the interest in preindustrial town was nearly non-existent. Neither the architecture section at Lund Institute of Technology made any efforts. Instead, it was the Royal Academy of Arts who published the book *Houses in Helsingborg* (1983) **317**, with some information on urban half-timber buildings.

Decline

After the demolition craze, the Council of Europe's European Architectural Year 1975 and the European Charter of the Architectural Heritage the same year, the preservation movement and art historians in Southern Sweden became more interested in industrial heritage, brick buildings and working-class areas from the 19th century, than old half-timber buildings. The few surviving half-timber buildings were already restored (often in a too brutal way) while the plain and plastered half-timber were largely lost in the great demolitions in the 1950s to 1970s.

In Malmö, a younger generation museum employees (Sven Rosborn) challenged the old authority of Einar Bager. With its town archives and its traditions, Malmö was a town where research on the renaissance heritage could continue. At the same time, there were less and less time for advanced research at the museums. The chapter on older buildings in *The Helsingborg history*, written by Lars-Göran Kindström, unfortunately only documented the already well-known monuments. Many other interesting and lost half-timber houses were neglected **257**.

As mentioned, Art history in Lund took very little interest in half-timber houses and when ethnology changed its main interest towards industrialism, 20th century environments and immaterial aspects on culture, it resulted in a decline for the research on the rural half-timber heritage as well.

Half-timber and town archaeology

Instead of art history and ethnology, it was the historical archaeology and town archaeology that took a new lead in the half-timber research (Jan-Erik Augustsson, Sven Rosborn, Anders Reisnert, Bengt Jacobsson and others.) In Lund, Ragnar Blomqvist **71** at Kulturen and professor Erik Cinthio, who established the medieval history discipline at the Lund University, were two important pioneers. Sometimes though, the focus laid on churches and brick buildings and the half-timber research was largely a question of pole-holes and traces of fireplaces. In the beginning medieval archaeologists primarily focused on strata and layers older than 1600, and let the machine excavator destroy more recent traces, among them foundations of half-timber houses from 1600-1850. Later the historical archaeology became more interested in the younger layers. In Malmö the tradition from Einar Bager could unfold (Johansson & Romberg 1978 **240**, Rosborn 1982 **391**, Reisnert 1991, 1992, 1994) **379, 380, 383**. An example from Halmstad is Erik Rosengren's investigation of Elsa Guldsmed's house (1981) **396**, from Kristianstad a later excavation of the old rectory (Ohlsson & Pettersson 2018) **334**.

An important national project from the middle of the 1970s was the survey of Swedish medieval towns with its series of reports on medieval traces. The historical archaeology also became more and more interested in rural areas: (Andersson & Anglert, red. 1989) **7**, Gunhild Eriksdotter 1990 **140** and Peter Carelli 2003) **96**.

Building inventories and photography books

Other types of literature are the inventories and photography books. After inventories of Ystad and Simrishamn 1942 **19, 20** (and an unpublished inventory of Helsingborg, made by Nordiska museet 1944) followed Landskrona 1960 **266**, Kristianstad 1967, **155,156, 503**, *Lunds stadsbild* 1968 **295**, *Malmö Innerstad* 1970 **302**, Halmstad 1975 **162** and Helsingborg in 1985 **115**.

A growing public interest generated newspaper articles and books with old photographs, for example covering Malmö (Ragnar Gustafson in *SDS* from 1971, books without printing years), and Helsingborg (Karl-Erik Olsson Ander, 1980-)

349. During the 1970s, a series of inventories were also carried out in rural areas, with a most varied quality. They were arranged to create work for unemployed.

Conservation and building maintenance literature and the movement for Scanian farmhouses in half-timber

In 1974 the association Scanian farms was established for the purpose of organizing courses and exchange of knowledge. The Council of Europe's European Architectural Year 1975 and the The European Charter of the Architectural Heritage generated books like Olle Svedberg's *Short guidance in Scanian building conservation* **432** and Kerstin Barup's and Mats Edström's *Manual i building techniques of Southeast Scania 54* **53**. At Lund Institute of Technology Sigvald Goffeng and Peter Nyström wrote their graduation thesis on restauration of half-timber farms in 1976 **169**. The most important conservation and maintenance book of the period was however the journalist Ove Torgny's book *Scanian farmhouses –to understand and preserve a heritage* (1975, 1984) **456**.When more and more urban people bought old farmhouses, more knowledge was requested. The guidebook *Heritage in Scania* (1981), also contributed to the general knowledge of half-timbered buildings such as Ängelholm town hall, Ausås rectory and the Bondrum farm.

Municipal preservation programs were carried out during the period, and many of them had a chapter on conservation, building traditions and maintenance. At the same time, the Danish equivalents were generally more solid.

New ways of publishing books and booklets generated local historical literature. Some of them are too amateurish but they often present collections of pictures and documentation of old half-timber farms.

The problematic Scanian uniqueness

The question about a regional Scanian uniqueness or set of characteristics became political in the 1970s. The Danish author Palle Lauring (1961) **276** have had an unsentimental view on the lost province but the Swedish author Arthur Lundqvists novel *Life and death of a Scanian guerilla warrior* (1968), became something of a starting point for new perspectives. A new awareness about regionalism, of the Danish roots as well as new knowledge and indignation on the brutality in the 1700th century process when Scania became Swedish formed a political regionalism, often exaggerative, conservative, xenophobic or separatist. (C. P. Herslow formed the

Scania party with independence requirements in 1979). Some popular and polemic books were Uno Röndahls *Scania without mercy* (1981) and K. A. Blom's and Jan Moen's *Lost towns of Scania* (1983). The more good-natured Scanian Academy was formed in Lund 1981 by the literary historian, docent Helmer Lång. The Academy aimed to cherish, promote and develop the Scanian heritage, strengthen Scania and the image of Scania (Broberg 1994) **79**. In 1989 the regionalist foundation Scanian Future (SSF) was established.

The interest for the heritage of Southern Sweden, as the half-timber buildings, now in some aspect became guilt-associated with conservatism or separatism, or with some kind of Scanian complacency. Progressive or left-winged scholars (who in many ways dominated the universities until 1989) here saw a problem, even a fear of touch.

In the 1990s, with the change to Swedish multiculture and the hope for a new Scania with a bridge to Copenhagen, the perspectives changed. New dissertations and interpretations on Scanian architectural identity were written by Tomas Tägil in history of Architecture (1996), by Markus Idvall and Fredrik Nilsson in ethnology (both 2000) and by Henrik Ranby (2002) and Kajsa Bjurklint Rosenblad (2005) in Art history. However, none of these dissertations focused on half-timber. In the growth-oriented Öresund region, the culture politics still had a half-hearted interest for the preindustrial heritage. It was seen as stereotypical, excluding and politically problematic heritage.

A new dawn

Research on rural half-timber houses started a new in the 1990s. New interpretations of vernacular building traditions were made by Finn Werne in *The building farmers* (1993) **478** and by Gunnar Henriksson (1996) **210**, who wrote about timber framework with horizontal planking but also some parts on half-timber. The new research took place among architects and technological institutes rather than in ethnology.

I Denmark the medieval archaeologist Henriette Rensbro (1998, 2002) **385** at Aarhus University showed how rural half-timber from eastern Denmark 1200-1600 could be identified in archaeological excavations.

In Conservation at University of Gothenburg Agneta Thornberg wrote her graduation thesis about restoration of half-timbered houses in 1991 **451**. She compared a German farm restauration with that of Hedmanska gården at Lilla Torg

in Malmö. At the same time, Caroline Ranby started her project *Krapperup manor between renaissance and agricultural reforms* (2003) **367**. She studied a large number of farms in northwest Scania from archival records, old maps etcetera. The change in rural building tradition from framework with horizontal planking to half-timber during the 1600th century became distinct. In a following study, *Krapperups manor and the reformed landscape* (2005) **368** Caroline Ranby continued with the rural building tradition in the early 19th century, during the great agricultural reforms. Ranby can be seen as developer of the research tradition from Åke Campbell and Einar Bager.

In the book *Farm buildings at Scanian manors* (2008) Ulrich Lange wrote an overview on the Scanian manors stables, barns etc, a building stock with many elements of half-timber **267**.

In ethnology in Lund, Karin Gustavsson 2014 finished her dissertation *Expeditions in the past*, concerning the ethnological fieldwork in the early 20th century **188**. Her thesis deals with discipline and methodology history but also with the interpretation of the rural half-timber in Scania. Gustavsson had earlier published several articles, for example on the fieldworks of Mårten Sjöbeck (Gustavsson 1994, 2000, 2001, 2009, 2013) **186, 187, 189, 190, 191**.

In Conservation at University of Gothenburg/Mariestad Ulrik Hjort-Lassen in 2014 defended his craft research dissertation *The invisible tools of timer framing* **275**. Hjort Lassen launched the concept of ”stolpverk” (pole-work) as a parent word for several timbering techniques, among them half-timber.

In historical town archaeology Peter Carelli (2001, 2012) **97, 98** noticed the change towards half-timber building in Lund in the 13th century. Andrine Nilsen studied the wooden towns of Scandinavia in her PhD-thesis (2020) **330** and found that the half-timber tradition was more spread than earlier scholars had seen. She worked with a long historical perspective, studied nine Swedish counties and found a mix of building traditions in most towns. Half-timber often existed along with timber buildings, and the two techniques functionally completed each other. Nilsen did not study Scania, but more of this seems to come in the forthcoming PhD-research by Joakim Thomasson.

In a new volume (No 9) of *History of Malmö* (2020) **382** Björn Magnusson Staaf and Anders Reisnert have updated the older town archaeological and historical research on Malmö. Interesting examples are how sculptures and pictures of native Americans and turkeys in renaissance houses seems to show the local interest for a then recently discovered continent.

New research projects are in progress at the department of Conservation at University of Gothenburg. Some of them, by Carl-Magnus Melin and Robin

Gullbrandsson, may show aspects that will have some relevance on my forthcoming half-timber research.

In summary, a rich but many times fragmental picture of the literature on half-timber of Southern Sweden comes into sight. The examples are many, the facts are rich but there is also an obvious lack of structure, analysis and conclusions in the published articles and books. The research reflects paradigms of different periods.

Further research must continue to build a reasonable intellectual structure, and with a critical approach. What can we use of the older research? To combine perspectives from several disciplines seems to be critical, as to avoid prejudicial and constructed borders, to all the time question what has been taken for granted, and to include more of craft-science, forensic studies of traces of craftsmen, dendrochronology and more.

SYDSVENSKT KORSVIRKE I. Bibliografi och forskningsöversikt med nordiska utblickar.

I denna den första publicerade rapporten från forskningsprojektet **Sydsvenskt korsvirke – historia, transformation, konstruktion och bevarande** presenteras en bibliografi över relevant korsvirkes-litteratur gällande södra Sverige med nordiska utblickar. Bibliografin har **504** poster. Den har dels en alfabetisk del, dels en topografisk. Vidare en kronologisk forskningsöversikt som sätter in texterna i sina sammanhang. Syftet med bibliografin är att den skall bidra till mer och fördjupad forskning om korsvirkesbebyggelse, både inom och utom projektet **Sydsvenskt korsvirke**.

HALF-TIMBER IN SOUTHERN SWEDEN I. Bibliography and research overview with a Scandinavian outlook.

This bibliography is the first report from the research project **Half-timber i Southern Sweden – history, transformation, construction and heritage**. The bibliography lists **504** texts on the subject, first in alphabetical and then in topographical order. Furthermore, a research overview with Scandinavian outlooks. The book have an abstract and a summary in English.

Henrik Ranby (f. 1965) är docent i konstvetenskap och universitetslektor i Kulturvård vid Göteborgs universitet.